

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 316.4.063.3:364.046.6-053.6(478)(043.3)

MATAS VIORICA

INTEGRAREA SOCIALĂ A TINERILOR CARE AU PĂRĂSIT SISTEMUL
REZIDENȚIAL DE ÎNGRIJIRE (CAZUL REPUBLICII MOLDOVA)

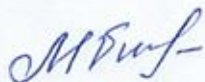
541.02. Structură socială, instituții și procese sociale

Teză de doctor în sociologie

Conducător științific

CHEIANU-ANDREI Diana, doctor în
sociologie conferențiar universitar

Autoare

MATAS Viorica

Chișinău, 2025

© Matas Viorica, 2025

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă și engleză).....	6
LISTA TABELELOR	9
LISTA FIGURILOR.....	10
LISTA ABREVIERILOR.....	11
ÎNTRDUCERE	12
1. ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE DE CERCETARE A INTEGRĂRII SOCIALE A TINERILOR IEȘIȚI DIN SISTEMUL REZIDENȚIAL DE ÎNGRIJIRE.....	24
1.1. Baza teoretico-conceptuală a integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire.....	24
1.2. Integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire în literatura științifică.....	35
1.3. Cadrul metodologic de investigare sociologică a integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire.....	48
1.4. Concluzii la capitolul întâi.....	55
2. PROVOCĂRI ALE INTEGRĂRII SOCIALE A TINERILOR CARE PĂRĂSESC SISTEMUL DE ÎNGRIJIRE	56
2.1. Particularitățile sistemului rezidențial din Republica Moldova și situația copiilor instituționalizați.....	56
2.2. Pregătirea tinerilor pentru viața independentă și integrarea socială.....	72
2.3. Barierele cu care se confruntă tinerii în procesul de tranziție de la îngrijirea rezidențială la traiul independent.....	83
2.4. Concluzii la capitolul doi.....	98
3. POLITICI ȘI PRACTICI INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE DE INTEGRARE SOCIALĂ A TINERILOR CARE AU PĂRĂSIT SISTEMUL DE ÎNGRIJIRE REZIDENȚIALĂ.....	101
3.1. Experiențe internaționale în oferirea serviciilor de integrare pentru tinerii care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire.....	101
3.2. Servicii sociale pentru facilitarea integrării sociale a tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire în Republica Moldova: realități și necesități.....	112
3.3. Modalități de eficientizare a intervenției destinate tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire prin politici sectoriale și intersectoriale.....	123

3.4. Concluzii la capitolul trei.....	130
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	132
BIBLIOGRAFIE.....	138
ANEXE	152
Anexa 1. Chestionar, Studiul „Evaluarea situației tinerilor care au absolvit gimnaziile internat din Chișinău”.....	152
Anexa 2. Chestionar, Studiul „Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”.....	157
Anexa 3. Ghid de interviu pentru tinerii absolvenți ai clasei a IX-a, ai gimnaziilor internat din Republica Moldova, Studiul „Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”.....	165
Anexa 4. Ghid de interviu pentru tinerii care au absolvit gimnaziile internat din Republica Moldova, Studiul „Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”.....	166
Anexa 5. Ghid de interviu pentru experți în domeniu, Studiul „Integrarea socială a tinerilor ex-instituționalizați”.....	167
Anexa 6. Ghid de moderare pentru discuții focus-grup cu asistenți sociali, psihologi, educatori care lucrează cu tinerii absolvenți a gimnaziilor internat, Studiul „Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”.....	168
Anexa 7. Ghid de moderare pentru discuții focus-grup cu tinerii absolvenți a gimnaziilor internat, Studiul „Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”.....	169
Anexa 8. Ghid de moderare pentru discuții focus-grup cu managerii serviciilor sociale existente în Republica Moldova, pentru tinerii care au absolvit gimnaziile internat, Studiul „Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”.....	170
Anexa 9. Ghid de moderare focus-grup cu tineri care au părăsit sistemul de îngrijire, Studiul „Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”.....	171
Anexa 10. Ghid de moderare focus-grup cu profesorii/diriginții tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire, Studiul „Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”.....	172
Anexa 11. Ghid de moderare focus-grup cu specialiștii Agențiilor Teritoriale de Asistență Socială /Structurilor Teritoriale de Asistență Socială, Studiul „Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”.....	173
Anexa 12. Ghid de moderare focus-grup cu reprezentanții ONG-urilor care oferă servicii tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială, Studiul „Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”.....	174
Anexa 13. Ghid de interviu pentru specialiști, Studiul „Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”	175
Anexa 14. Lista participanților la interviuri.....	176
Anexa 15. Date despre persoanele participante în cadrul focus-grupurilor.....	178
Anexa 16. Situația îngrijirii rezidențiale în Republica Moldova.....	178
Anexa 17. Organizații și intervenții pentru tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.....	181

INFORMAȚIE PRIVIND IMPLEMENTAREA REZULTATELOR	183
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	185
CV AL AUTORULUI.....	186

ADNOTARE

Matas Viorica, "Integrarea socială a tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire (cazul Republicii Moldova)". Teză de doctor în sociologie, specialitatea: 541.02. Structură socială, instituții și procese sociale. Chișinău, 2025.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, 137 pagini text de bază, bibliografie cu 204 de titluri, 17 anexe, 19 tabele și 21 figuri. Rezultatele cercetării realizate sunt prezentate în 13 lucrări științifice cu un volum total de 3.93 c.a.

Cuvinte-cheie: tineri, integrare socială, îngrijire de tip familial, îngrijire de tip rezidențial, instituție de tip rezidențial, casă comunitară pentru copii în situație de risc, centru de plasament temporar.

Domeniu de studiu: sociologie, asistență socială.

Scopul cercetării: analiza particularităților și a provocărilor tranziției de la îngrijirea rezidențială la traiul independent a tinerilor, cu impact asupra integrării sociale a acestora.

Obiectivele cercetării: analiza abordărilor conceptuale și a teoriilor de referință privind cercetarea sistemului rezidențial de îngrijire și a elementelor componente ale integrării sociale ale tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire; identificarea etapelor de evoluție ale sistemului rezidențial de îngrijire în Republica Moldova; evaluarea nivelului de pregătire a tinerilor, care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire pentru viața independentă; analiza provocărilor cu care se confruntă tinerii în procesul de integrare socială; relevarea bunelor practici internaționale privind asistența tinerilor în proces de tranziție de la îngrijirea rezidențială la trai independent, cu accent pe serviciile de suport și asistență; analiza politicilor și a modelelor de bună practică implementate în plan național de asistare a tinerilor în proces de tranziție la trai independent; determinarea particularităților tranziției de la instituția rezidențială la trai independent a tinerilor din Republica Moldova, prin stabilirea tipologiei tranzițiilor; elaborarea recomandărilor de politici publice intersectoriale cu impact pozitiv asupra integrării tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

Obiectul cercetării: sistemul de îngrijire rezidențială ca parte a sistemului național de protecție socială.

Subiectul cercetării: particularitățile specifice ale procesului de integrare socială a tinerilor, care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

Noutatea și originalitatea științifică: analiza procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială; determinarea celor trei tipuri de tranziție (liniștită, instabilă, problematică); propunerea unor modificări de politici publice în baza analizei modelelor europene și a serviciilor sociale existente pentru această categorie de beneficiari în Republica Moldova.

Problema științifică importantă soluționată: elucidarea situației actuale a tinerilor, care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, precum și a dificultăților pe care aceștia le întâmpină în momentul părăsirii instituției rezidențiale, prin utilizarea metodelor cantitative și calitative.

Semnificația teoretică a lucrării: delimitarea cadrului teoretic de analiză și cercetare a procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, fapt posibil prin integrarea teoriilor din domeniul sociologiei, psihologiei sociale și asistenței sociale.

Valoarea aplicativă a lucrării: rezultatele cercetării pot fi aplicate pentru a dezvolta politici sociale, servicii sociale și se regăsesc în documentul de pledoarie prezentat MMPS și altor factori de decizie la nivel național. Rezultatele cercetărilor pot fi utilizate de către prestatorii de servicii sociale, educaționale, de ocupare a forței de muncă etc. pentru ajustarea asistenței destinate acestei categorii de tineri.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele lucrării sunt incluse în predarea cursurilor universitare, de asemenea, rezultatele investigațiilor realizate au fost utilizate în elaborarea unui document de pledoarie adresat MMPS, în scopul sporirii calității asistenței specializate tinerilor.

АННОТАЦИЯ

Матас Виорика, "Социальная интеграция молодежи, покинувшей систему интернатного воспитания (на примере Республики Молдова)". Докторская диссертация по специальности социология: 541.02 – Социальная структура, институты и социальные процессы. Кишинев, 2025.

Структура диссертации: введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, 137 страниц основного текста, библиографии из 204 источников, 17 приложений, 19 таблиц и 21 рисунков. Результаты проведенного исследования представлены в 13 научных статьях, с общим объемом 3.93 стр.

Ключевые слова: молодежь, социальная интеграция, уход семейного типа, уход интернатного типа, учреждение интернатного типа, коммунитарный дом для детей в ситуации риска, центр временного размещения. **Область исследования:** социология, социальная работа.

Цель исследования: анализ особенностей и проблем перехода молодежи от ухода интернатного типа к независимой жизни, с акцентом на влияние этого процесса на их социальную интеграцию.

Задачи исследования: анализ концептуальных подходов и базовых теорий по исследованию системы интернатного воспитания и компонентов социальной интеграции молодых людей, выходящих из системы интернатного воспитания; выявление этапов эволюции системы интернатного воспитания в Республике Молдова; оценка уровня готовности молодых людей, выходящих из системы интернатного воспитания к самостоятельной жизни; анализ проблем, с которыми сталкиваются молодые люди в процессе социальной интеграции; выявление передового международного опыта по оказанию помощи молодым людям в процессе перехода из интернатного учреждения к самостоятельной жизни, с акцентом на услуги поддержки и помощи; анализ политик и моделей передового опыта, внедренных на национальном уровне в области оказания помощи молодым людям в процессе перехода к самостоятельной жизни; определение особенностей перехода молодых людей из интернатного учреждения к самостоятельной жизни в Республике Молдова, путем создания типологии переходов; разработка рекомендаций по межсекторальной государственной политике, оказывающей положительное влияние на интеграцию молодых людей, выходящих из интернатного учреждения. **Объект исследования:** система ухода интернатного типа как часть национальной системы социальной защиты. **Тема исследования:** особенности процесса социальной интеграции молодежи, покидающей систему ухода интернатного типа.

Научная новизна и оригинальность: анализ процесса социальной интеграции молодых людей, покидающих систему резидентного ухода; определение трёх типов перехода (спокойный, нестабильный, проблемный); предложение изменений в области государственной политики на основе анализа европейских моделей и существующих социальных услуг для данной категории бенефициаров в Республике Молдова. **Научная проблема, решенная в работе:** выяснение текущей ситуации молодежи, покидающей систему ухода интернатного типа, а также трудностей, с которыми они сталкиваются при выходе из интернатного учреждения, с использованием количественных и качественных методов.

Теоретическая значимость работы: выделение теоретической рамки для анализа и исследования процесса социальной интеграции молодежи, покидающей систему ухода интернатного типа, что стало возможным благодаря интеграции теорий в области социологии, социальной психологии и социальной работы. **Практическая ценность работы:** Результаты исследования могут быть использованы для разработки социальной политики, социальных услуг и включены в документ по адвокации, для представления Министерству труда и социальной защиты, а также другим национальным органам, принимающим решения. Результаты исследования могут быть использованы поставщиками социальных, образовательных, трудовых и т.д. услуг, с целью адаптации помощи для данной категории молодых людей.

Внедрение научных результатов: Результаты работы включены в преподавание университетских курсов, также результаты проведенных исследований были использованы при разработке информационно-пропагандистского документа для Министерства труда и социальной защиты, с целью повышения качества оказания специализированной помощи молодым людям.

ANNOTATION

Matas Viorica, "Social Integration of Young People Who Have Left the Residential Care System (The Case of the Republic of Moldova)." Doctoral Thesis in Sociology, Specialization: 541.02 – Social Structure, Institutions, and Social Processes. Chisinau 2025.

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, 137 pages of main text, bibliography with 204 references, 17 annexes, 19 tables, and 21 figures. The research results are presented in 13 scientific papers with a total volume of 3.93 approx.

Keywords: youth, social integration, family-type care, residential care, residential institution, community house for children at risk, temporary placement center.

Field of study: sociology, social work.

Research aim: is to analyze the specificities and challenges of the transition from residential care to independent living for young people, focusing on its impact on their social integration.

Research objectives: analysis of the conceptual approaches and reference theories regarding the research of the residential care system and the components of social integration of young people leaving the residential care system; identification of the stages of evolution of the residential care system in the Republic of Moldova; evaluation of the preparedness of young people leaving the residential care system for independent living; analysis of the challenges faced by young people in the process of social integration; highlighting international best practices in assisting young people during the transition from residential care to independent living, with an emphasis on support and assistance services; analysis of policies and best practice models implemented at the national level for assisting young people in the transition to independent living; determination of the specificities of the transition from residential institutions to independent living for young people in the Republic of Moldova, by establishing the typology of transitions; development of intersectoral public policy recommendations with a positive impact on the integration of young people leaving the residential care system.

Research object: the residential care system as part of the national social protection system.

Research subject: the specificities of the social integration process for young people leaving the residential care system.

Scientific novelty and originality: analysis of the social integration process of young people leaving the residential care system; identification of three types of transition (smooth, unstable, problematic); proposal of public policy changes based on the analysis of European models and existing social services for this category of beneficiaries in the Republic of Moldova.

Important scientific problem solved: the clarification of the current situation of young people leaving the residential care system and the difficulties they face upon leaving the residential institution using quantitative and qualitative methods.

Theoretical significance of the thesis: the delineation of the theoretical framework for the analysis and research of the social integration process of young people leaving the residential care system is made possible through the integration of theories from sociology, social psychology, and social work.

Practical value of the thesis: the research results can be applied to develop social policies, social services, and are included in the advocacy document presented to the Ministry of Labour and Social Protection (MMPS) and other decision-makers at the national level. The research findings can be used by service providers in social, educational, employment, etc., sectors to adjust assistance for this category of young people.

Implementation of scientific results: the results of the work are included in university course teaching, and the findings of the research have also been used in the development of an advocacy document addressed to the Ministry of Labor and Social Protection (MMPS) to improve the quality of specialized assistance provided to young people.

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1. Baza empirică a cercetării cantitative.....	51
Tabelul 1.2. Structura sociodemografică a eșantionului studiului „Evaluarea situației tinerilor care au absolvit gimnaziile internat din Chișinău”.....	51
Tabelul 1.3. Structura eșantionului studiului „ Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”	52
Tabelul 1.4. Baza empirică a cercetării calitative.....	53
Tabelul 2.1. Evoluția sistemului rezidențial din Republica Moldova.....	56
Tabelul 2.2. Repartizarea copiilor conform tipului de plasament în care sunt ocrotiți.....	64
Tabelul 2.3. Situația copiilor aflați în plasament planificat la sfârșitul anilor 2020-2024.....	64
Tabelul 2.4. Tipul serviciilor de plasament rezidențial în care au fost plasați copiii în perioada anilor 2020-2024.....	65
Tabelul 2.5. Ponderea copiilor aflați în plasament planificat la sfârșitul anilor 2020-2024, în baza unor caracteristici demografice, %.....	67
Tabelul 2.6. Copiii care au ieșit în anii 2020-2024 din sistemul de îngrijire alternativă, număr.....	70
Tabelul 2.7. Abilități fundamentale necesare pregătirii tinerilor pentru viața independentă conform Organizației Umanitare CONCORDIA România.....	77
Tabelul 2.8. Aprecierea găsirii unui loc de muncă în raport cu autoaprecierea nivelului de pregătire pentru angajare %.....	89
Tabelul 2.9. Factorii protectori și factorii de risc ai procesului de integrare socială.....	95
Tabelul 2.10. Tipurile de tranziție a tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire, %.....	97
Tabelul 3.1. Suportul oferit tinerilor la ieșirea din sistemul de îngrijire în diferite țări.....	102
Tabelul 3.2. Particularitățile modelelor de intervenție în sprijinul tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire în Republica Moldova și Marea Britanie (MB): analiza comparativă.....	105
Tabelul 3.3. Quantumul indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri.....	115
Tabelul 3.4. Tipuri de servicii oferite de Concordia. Proiecte sociale pe parcursul anului 2022.....	120
Tabelul 3.5. Tineri asistați de AVE Copiii.....	121

LISTA FIGURILOR

Figura 2.1. Sistemul rezidențial de îngrijire în anul 2007.....	61
Figura 2.2. Sistemul rezidențial de îngrijire în Republica Moldova, anul 2024.....	63
Figura 2.3. Tinerii de 16-17 ani care se află în îngrijire alternativă, anii 2020-2024	68
Figura 2.4. Copiii care părăsesc formele de îngrijire alternativă perioada 2020-2024, număr.....	69
Figura 2.5. Tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire alternativă pe motivul atingerii majoratului sau înmatriculării la studii, număr și %.....	71
Figura 2.6. Abilități de viață independentă, modelul, Organizației Mondiale a Sănătății.....	75
Figura 2.7. Corelație abilități de viață – integrare socială.....	82
Figura 2.8. Informații/ cunoștințe necesare pentru a depăși problemele care pot apărea în viața independentă,%.....	84
Figura 2.9. Autoaprecierea nivelului de pregătire a tânărului pentru a ieși din îngrijire, %.....	85
Figura 2.10. Aprecierea nevoii de suport în perioada de adaptare la viața independentă, %.....	86
Figura 2.11. Aprecierea unor situații, %.....	87
Figura 2.12. Locul de trai după finalizarea studiilor, conform așteptărilor tinerilor, %.....	88
Figura 2.13. Opinia tinerilor privind tipurile de instruiți necesare, %	90
Figura 2.14. Opinia tinerilor cu privire la relațiile cu diverse persoane / specialiști responsabili de îngrijirea, educarea și pregătirea pentru părăsirea sistemului de îngrijire, %.....	91
Figura 2.15. Persoanele care ar putea/ar trebui să ofere informații de care au nevoie tinerii pentru depășirea problemelor într-o viață independentă, %.....	92
Figura 2.16. Instituția la care apelează tinerii pentru asistență medicală, %.....	93
Figura 3.1. Participarea la activități de pregătire pentru ieșirea din sistemul de îngrijire în funcție de tipul serviciului în care tânărul a fost în plasament (cazul României), %.....	108
Figura 3.2. Sursele de venit ale tinerilor care ies din sistemul de îngrijire,%.....	116
Figura 3.3. Tipuri de suport primite de tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențial, %.....	116
Figura 3.4. Tipuri de suport primite de tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire familial, %.....	117
Figura 3.5. Tipuri de servicii sociale oferite tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire ale ONG-urilor (n=13 ONG).....	122

LISTA ABREVIERILOR

A.O. – Asociație Obștească

ANPDCA - Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (România)

APL - Administrație Publică Locală

APP - Asistență parentală profesionistă

ATAS - Agenția Teritorială de Asistență Socială

CaCom - Casă comunitară pentru copii în situație de risc

CCTF - Casă de copii de tip familial

CPT - Centru de plasament temporar

CRS - Catholic Relief Services

DGASPC - Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului (România)

DGPDC - Direcția Generală Protecția Drepturilor Copilului

MB - Marea Britanie

MEC - Ministerul Educației și Cercetării

MMPS - Ministerul Muncii și Protecției Sociale

NEET – Not in Education, Employment or Training

OECD - Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (The Organisation for Economic Co-operation and Development)

p.p. – puncte procentuale

RASSM - Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

RM - Republica Moldova

STAS - Structura Teritorială de Asistență Socială

SUA – Statele Unite ale Americii

UE - Uniunea Europeană

USM - Universitatea de Stat din Moldova

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Sistemul rezidențial de îngrijire din Republica Moldova își are începuturile în anul 1925 și este strâns legat de procesul de școlarizare a tuturor copiilor din țară. Factorii care au condus la extinderea sistemului rezidențial în Republica Moldova au fost: numărul mare al copiilor rămași fără îngrijire părintească ca rezultat al celui de al doilea război mondial; familii numeroase ca rezultat al tradițiilor și nivelului scăzut de educație și asistență medicală. Apogeul extinderii sistemului rezidențial de îngrijire în Republica Moldova a fost intervalul anilor 1950-1990, perioadă în care pe teritoriul țării activau 67 de instituții de tip rezidențial în care erau plasați circa 12.000 de copii [27, p. 35]. Implementarea reformei sistemului rezidențial de îngrijire a condus la scăderea numărului instituțiilor de profil până la 57 (sau cu 14,92 p.p. în anul 2024, dintre care 44 instituții rezidențiale alternative create în perioada de după 1990 (de tip „nou” - 29 centre de plasament temporar pentru copii în situație de risc, 6 case comunitare pentru copii în situație de risc, 9 centre multifuncționale care oferă și serviciu de plasament pentru copii și tineri). În context, se poate conchide că scăderea numărului instituțiilor rezidențiale de tip „vechi” este mai mare, ținându-se cont de instituțiile de tip „nou” (alternative) – cu 77,1 p.p., în prezent funcționând 8 școli internat auxiliare și 5 instituții speciale pentru copii cu deficiențe senzoriale, aflate în subordinea MEC [82].

Analiza datelor oficiale ale MMPS atestă că în 2024, 1438 copii și tineri erau plasați în instituțiile rezidențiale, pe de altă parte, în același an, din sistem au ieșit 832 copii, inclusiv din motive, precum atingerea majoratului, continuarea studiilor, reintegrarea în familia biologică/ extinsă sau schimbarea formei de îngrijire. [97] Părăsirea sistemului rezidențial are implicații asupra tânărului, care întrunește următoarele caracteristici: aproximativ 16 ani, absolvent al treptei gimnaziale, lipsă de abilități de viață, lipsă de cunoștințe despre provocările care îl pot aștepta în afara instituției, lipsa unor modele de urmat și lipsa unei persoane de sprijin care să-l ghideze în caz de apariția unei situații de risc.

Finalizarea învățământului gimnazial și continuarea studiilor constituie un moment semnificativ în viața fiecărui tânăr, însă pentru cei care părăsesc sistemul de îngrijire de tip rezidențial această perioadă devine mult mai complicată. Absolvirea nu presupune doar încheierea unui ciclu educațional, ci și separarea de instituția care a oferit tinerilor tot sprijinul necesar până în acel moment, creând, totodată și o anumită dependență de sistem. Pentru această categorie de tineri, provocările sunt multiple, în special, referitoare la adaptarea la viață independentă, gestionarea emoțiilor legate de

separare și crearea unei rețele de suport. Adaptarea la un nou stil de viață și la condiții noi de trai sunt mai grav resimțite de aceștia, în contextul în care își continuă studiile sau se integrează pe piața muncii.

O problemă care afectează integrarea socială a acestor tineri este expunerea la prejudecăți sau discriminare, accentuată de lipsa sprijinului necesar pentru a-și construi o identitate solidă în plan educațional și profesional. În același timp, aceștia pot fi expuși riscului de comitere a comportamentelor deviante, fapt consemnat în datele Inspectoratului Național de Poliție: în anul 2023 în adresa poliției au parvenit 7129 fișe de sesizare a cazurilor suspecte de violență, neglijare, exploatare și trafic al copiilor (violență psihologică 468, violență fizică 1319, violență sexuală 228, neglijare 5111, exploatare 5, trafic 1), în consecință 620 copii sau 8,7% din totalul celor asupra cărora a parvenit o fișă de sesizare au fost plasați într-o instituție rezidențială de îngrijire. Totodată, în aceeași perioadă de timp, au fost raportate 449 de infracțiuni, dintre care 12,7% (57) au fost comise de tineri care sunt ocrotiți sau au fost ocrotiți în instituții rezidențiale de îngrijire. Un alt fenomen îngrijorător legat de tinerii din instituțiile rezidențiale de îngrijire, care poate fi calificat drept comportament deviant, este părăsirea voluntară a domiciliului: din cei 551 copii care au plecat de acasă, 46% (255 copii) erau din forme de îngrijire rezidențială sau alte forme [86].

Numărul tinerilor care părăsesc anual sistemul rezidențial de îngrijire variază de la o țară la alta, în funcție de numărul instituțiilor și de gradul în care reforma sistemului de îngrijire a copilului în dificultate a fost implementată. Conform datelor studiului *Children in alternative care*, realizat de UNICEF în 2024 [134], în baza anchetelor naționale și a evidențelor administrative ale serviciilor sociale, la nivel global, pentru fiecare 100.000 copii, există 102 copiii plasați în instituțiile rezidențiale. În rezultat, la nivel mondial, putem conchide că aproximativ 2,7 milioane de copii trăiesc în așa numitele orfelinate sau alte instituții de îngrijire rezidențială. Totuși, un lucru este cert: „caracteristicile” și problemele cu care se confruntă această categorie de tineri sunt similare, indiferent de țara de origine și de nivelul de dezvoltare al acesteia. Integrarea socială a tinerilor din medii defavorizate reprezintă o problemă de maximă importanță, atât pentru țările în curs de dezvoltare, cât și pentru cele dezvoltate, având în vedere că acești tineri sunt parte a societății, iar slaba integrare a acestora implică costuri la nivel social.

Tineretul reprezintă o categorie de o importanță majoră pentru prosperitatea unei societăți. Este etapa de dezvoltare caracterizată prin multiple probleme, deoarece fiecare din ei încearcă să-și găsească rolul său în societate. Această etapă este deosebit de greu de depășit de tinerii rămași fără ocrotire părintească, care au trecut prin sistemul rezidențial de îngrijire, deoarece nu au fost suficient

de bine pregătiți, nu au avut un model familial, nu au avut parte de dragoste și îngrijire adecvată vârstei și necesităților individuale.

Problema integrării sociale a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire din Republica Moldova constituie tema principală a acestui demers științific. Aceasta este analizată prin prisma contextului actual al sistemului rezidențial de îngrijire, a consecințelor pe care le are acest sistem asupra tinerilor, precum și a caracteristicilor și dificultăților întâmpinate de aceștia în procesul de integrare socială.

Procesul de *integrare socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială* este văzut în prezenta lucrare ca fiind procesul prin care acești tineri sunt ajutați să se adapteze și să participe activ în societate după ce au părăsit instituțiile de îngrijire socială, precum instituțiile de tip rezidențial, centrele de plasament temporar sau casele comunitare pentru copii în situație de risc. Acest proces presupune adaptarea la norme, valori și relații sociale, dar și accesul la resurse și oportunități esențiale pentru participarea activă la viața comunității. Atât literatura de specialitate, cât și studiile în domeniu, demonstrează că tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială se confruntă cu multiple provocări în momentul transferului din instituția rezidențială către instituțiile de învățământ, iar numărul acestor provocări este în creștere în momentul părăsirii instituției de învățământ pentru a se integra în câmpul muncii și în comunitate. Acești tineri nu au acces la o familie care să le ofere suport sau la o rețea de servicii de asistență materială și emoțională. Pe durata aflării în instituția rezidențială, angajații instituției au fost cei care au luat decizii și au gestionat viața tinerilor, iar în momentul tranziției către viața independentă, tinerii ajung în situații în care singuri trebuie să ia decizii și să-și gestioneze propria viață, realitate pentru care nu au fost suficient pregătiți și nu au avut modele de urmat. În același timp, ei nu pot solicita ajutorul familiei, din cauza absenței sau vulnerabilității acesteia. Din acest considerent acest grup de persoane trebuie abordat specific și individual, corespunzător situației fiecărui tânăr, iar din puncte de vedere științific și al politicilor – prin prisma unei abordări sistemice și structurate, care să stabilească cadrul de sprijin, servicii sociale și mentori capabili să-i însoțească pe durata acestui proces. Or, cadrul normativ național (Legea nr.123/2010 cu privire la serviciile sociale) stabilește că serviciile sociale reprezintă un ansamblu de măsuri și activități realizate pentru a satisface necesitățile sociale ale persoanei, în vederea depășirii unor situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale [66]. Astfel, în dezvoltarea serviciilor sociale necesare pentru susținerea procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire trebuie realizată, în baza analizei nevoilor tinerilor și a bunelor practici internaționale, or unele state au implementat o serie de programe cu impact, printre care programe

pentru dezvoltarea abilităților de viață independentă, de consiliere vocațională, oferirea suportului pentru înmatriculare la studii, oferirea suportului financiar pe durata studiilor sub formă de indemnizații și servicii, consiliere psihologică, garantarea accesului la servicii medicale, oferirea activităților de timp liber, oferirea suportului pentru identificarea unei locuințe atât pe durata studiilor cât și după finalizarea lor, oferirea suportului în identificarea unui loc de muncă, monitorizarea tinerilor în prima perioadă de angajare, mentorat și auto reprezentare. În acest context, dezvoltarea sistemului de servicii care să asigure o bună integrare socială a tinerilor din instituțiile rezidențiale necesită o cercetare științifică complexă, care să permită stabilirea nevoilor tinerilor, identificarea posibilităților la nivelul fiecărui subsistem (de protecție socială, educație, sănătate etc.) și consolidarea capacităților tuturor actorilor parte a procesului.

Gradul de investigare a temei

Integrarea socială a tinerilor care părăsesc instituțiile de îngrijire în țările din Europa de Est este adesea privită prin prisma tranziției post-socialiste. Cercetările realizate în 14 țări post-comuniste din Europa de Est, precum Albania, Azerbaidjan, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Cehia, Estonia, Georgia, Kârgâzstan, Polonia, Federația Rusă, România, Uzbekistan (Stein M., 2014) [191], și a celor din Balcanii de Vest (Duff C., Weiss J., Ahrendt D., 2024) [139], Azerbaidjan (Huseynli A., 2018) [154], România (Toth A., Mita D., 2020) [120] și Republica Moldova (Sandu V., etc., 2021) [181] pun accent pe vulnerabilitățile specifice acestor tineri, inclusiv lipsa unei locuințe stabile, dificultăți în accesarea studiilor superioare și integrarea pe piața muncii. Literatura științifică subliniază, de asemenea, impactul stereotipurilor și stigmatizării sociale asupra șanselor lor de integrare (Balan E., 2018) [4].

În țările din regiunea Europei de Vest, literatura de specialitate tinde să abordeze integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire într-un cadru mai larg al incluziunii sociale și al drepturilor copilului. Țări, precum Scoția (Teer P., 2020) [194], Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (Feather J., etc., 2023) [146] și Germania (Meysen T., 2020) [168] pun accent pe elaborarea de politici publice care să asigure tranziții mai ușoare către independență. Studiile din această regiune evidențiază importanța rețelelor de sprijin post-instituționale, a mentoratului și a asistenței financiare în prevenirea marginalizării sociale. Aceste măsuri sunt corelate cu rezultate pozitive pentru tineri, inclusiv o mai bună integrare pe piața muncii și acces crescut la oportunități educaționale (Tevik Singstad M., Wallander J.L., 2029) [195, p.384-393].

În Republica Moldova, cercetarea tinerilor din sistemul rezidențial poate fi identificată în cercetările din sociologia tineretului, care a evoluat semnificativ de-a lungul mai multor decenii,

contribuind în mod fundamental la dezvoltarea științei sociologice aplicative și formularea politicilor destinate tinerilor. Cercetările în acest domeniu au adus perspective valoroase asupra cunoașterii socializării, valorilor, comportamentului și integrării socioeconomice a tinerilor în contextul specific al țării. Deși o bibliografie exhaustivă depășește cadrul acestor răspunsuri, enumerăm câteva contribuții notabile, cu precizarea că lista nu este exhaustivă și că multe alte cercetări relevante merită menționate. Contribuții la cercetarea domeniului de tineret pot fi identificate din studiile ample asupra valorilor și atitudinilor tinerilor, investigând transformările culturale și sociale care au influențat aceste aspecte (Bulgaru M., 2009) [11]; cercetarea factorilor care influențează accesul la educație, la piața muncii și la resursele sociale ale tinerilor a adus contribuții importante la înțelegerea integrării socioeconomice a tinerilor (Danii A., 2002) [22]; cercetarea fenomenului migrației tinerilor din Republica Moldova, analiza motivelor migrației, efectele acesteia asupra tinerilor și familiilor lor și implicări pentru dezvoltarea socioeconomică a țării (Cheianu-Andrei D., 2007) [14]; analiza eficacității politicilor de tineret și impactul lor asupra vieții tinerilor (Oceretnîi A., 2012) [87]; cercetări referitoare la procesul de socializare a tinerilor în Republica Moldova, prin analiza influenței factorilor sociali, culturali și economici asupra formării personalității și integrării sociale a acestora (Timuș A., 2014) [119]; analiza problemelor sociale cu care se confruntă tinerii, inclusiv sărăcia, marginalizarea și violența (Malcoci L., 2015 [165] și Blajco V., 2016 [204]); investigarea tranziției tinerilor la viața de adult, analiza provocărilor și dificultăților cu care se confruntă în această etapă importantă a vieții (Crîșmaru M., 2023) [21]. Aceste studii contribuie la înțelegerea manierei în care transformările sociale și economice, care au avut loc în Republica Moldova în ultimele decenii, au influențat generațiile de tineri, contribuind totodată la formularea unor strategii de intervenție și politici pentru sprijinul tineretului.

O atenție deosebită în Republica Moldova s-a acordat cercetării sistemului rezidențial, a specificului îngrijirii copiilor/tinerilor în instituțiile rezidențiale, a cauzelor instituționalizării. Primele studii privind evoluția sistemului rezidențial, precum și situația copiilor instituționalizați în Republica Moldova au fost realizate de UNICEF în anul 2000. Unele studii aplicative la acest capitol au fost realizate de Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului (anul 2000, în cadrul Gimnaziului Internat nr.2 din mun. Chișinău) și Every Child/ Parteneriate pentru Fiecare Copil (anul 2007). Aceste studii au fost precedate de studii cu privire la cauzele, consecințele reformei sistemului rezidențial de îngrijire, situația copiilor și tinerilor aflați în instituții de îngrijire, realizate în special de organizații ale societății civile, active în domeniul protecției copilului (Centru de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova (CIDDC), 2006; Amici dei Bambini

Moldova, 2010; Lumos Foundation Moldova, 2018; Catholic Relief Services (CRS), 2024; Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei AVE Copii (AVE Copiii), 2024, autoarea tezei fiind implicată în 3 din aceste studii în calitate de expert cercetător).

În pofida existenței unor studii aplicative la tematica respectivă, se impune necesitatea unei analize profunde asupra sistemului rezidențial de îngrijire, a lacunelor acestui sistem, a barierelor întâmpinate de tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire în procesul de integrare socială, care să faciliteze și fundamenteze elaborarea programelor de suport și a politicilor bazate pe dovezi științifice.

În prezenta teză, în calitate de **obiect al cercetării** este reprezentat de sistemul de îngrijire rezidențială ca parte a sistemului național de protecție socială, iar **subiectul cercetării** sunt particularitățile specifice ale procesului de integrare socială a tinerilor, care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

În contextul celor menționate, **scopul tezei de doctorat** constă în analiza particularităților și a provocărilor tranziției de la îngrijirea rezidențială la traiul independent al tinerilor, cu impact asupra integrării sociale a acestora, din perspectiva formulării măsurilor de politici publice eficiente.

Pentru operaționalizarea scopului cercetării, au fost lansate următoarele **obiective de cercetare**:

- Analiza abordărilor conceptuale și a teoriilor de referință privind cercetarea sistemului rezidențial de îngrijire și a elementelor componente ale integrării sociale ale tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire;
- Identificarea etapelor de evoluție ale sistemului rezidențial de îngrijire a copiilor rămași temporar sau rămași fără ocrotire părintească în Republica Moldova;
- Evaluarea nivelului de pregătire a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire pentru viața independentă și trai în comunitate;
- Analiza provocărilor cu care se confruntă tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire în procesul de integrare socială, în special cu referire la continuarea studiilor, acces la locuință, acces la servicii medicale, angajare în câmpul muncii, suport financiar, auto reprezentare;
- Relevarea bunelor practici internaționale privind asistența tinerilor în proces de tranziție de la îngrijirea rezidențială la trai independent, cu accent pe serviciile de suport și asistență;
- Analiza politicilor și a modelelor de bună practică, implementate în plan național de asistare a tinerilor în proces de tranziție la trai independent;

- Determinarea particularităților tranziției de la instituția rezidențială la trai independent a tinerilor din Republica Moldova, prin stabilirea tipologiei tranzițiilor;
- Elaborarea recomandărilor de politici publice intersectoriale cu impact pozitiv asupra integrării tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

Demersul de cercetare științifică a fost realizat având la bază următoarea **ipoteză generală**: pregătirea slabă a tinerilor la ieșirea din sistemul de protecție, rețeaua precară de servicii sociale destinate acestei categorii de tineri și lipsa unor politici comprehensive în domeniu se reflectă asupra nivelului de integrare socială a tinerilor, prin prezența dificultăților la angajare, în gestionarea resurselor financiare și stabilirea relațiilor sociale.

Setul de **ipoteze de lucru** care au sprijinit demersul de cercetare este:

- I1. Tinerii îngrijiți în instituțiile de tip rezidențial nu sunt suficient pregătiți pentru o viață independentă în afara instituției, confruntându-se cu o multitudine de dificultăți.
- I2. Sistemul de îngrijire din Republica Moldova are așteptări ca tinerii care părăsesc sistemul să se conformeze normelor sociale, dar însăși sistemul nu își ajustează structurile să răspundă nevoilor tinerilor.
- I3. Tinerii îngrijiți în forme de îngrijire de tip familial din Republica Moldova sunt mai bine pregătiți pentru a se integra în societate.
- I4. Dezvoltarea slabă în Republica Moldova a programelor și serviciilor sociale, capabile să ofere suport tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire în procesul lor de integrare socială, are impact negativ asupra asigurării unui proces firesc al integrării.

Baza teoretico-metodologică a lucrării

Cercetarea științifică a procesului de integrare a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire comportă un caracter multidisciplinar, în condițiile în care acesta nu poate fi privit doar din perspectiva sociologiei, dar și a psihologiei, asistenței sociale, educației etc. Or, integrarea socială ca proces social complex determină comportamentul social al personalității umane. Totodată, integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială poate fi caracterizată drept un proces multidimensional, care include: *dimensiunea socială* - construirea relațiilor și apartenența la comunitate; *dimensiunea economică* - accesul la locuri de muncă și independență financiară; *dimensiunea emoțională* - sprijin psihologic și relații afective stabile și *dimensiunea politică* - drepturile și oportunitățile de participare egală. Fiecare dintre aceste dimensiuni subliniază aspectele esențiale ale integrării și contribuie la o înțelegere comprehensivă a acestui proces.

Demersul de cercetare a fost realizat în baza principiilor metodologice, precum principiul determinismului, istorismului, abordării holiste și al unității dintre teorie și practică, care au permis cercetarea multiaspectuală a procesului de integrare socială a tinerilor aflați în tranziție de la instituție la trai independent. În calitate de **suport teoretic de referință** în elaborarea tezei au servit:

teoria rezilienței, dezvoltată de Holling C.S. (1973) [152], pentru a analiza capacitatea tinerilor care au părăsit instituții de tip rezidențial de a depăși experiențele de viață traumatizante și de a se integra în societate; *teoria învățării sociale*, dezvoltată de Bandabura A. (1977) [89], pentru a identifica tipurile de comportamente învățate de tineri în perioada aflării în îngrijirea rezidențială, precum și din experiențele de viață ale altor persoane, aflate în imediata apropiere a tinerilor;

teoria solidarității sociale, elaborată de Durkheim E. (1893) [141], pentru a înțelege care din cele două tipuri de solidaritate este prezentă în viața tinerilor, dar și care rețele sociale sunt prezente în viața tinerilor și le oferă suport în procesul lor de integrare socială;

teoria rolurilor sociale, elaborată de Parsons T. (1951) [174], pentru a estima rolul instituțiilor sociale în integrarea tinerilor în structura socială; *teoria anomiei* lui Durkheim E. (1897) [140], pentru a înțelege problemele tinerilor în momentul părăsirii sistemului de îngrijire de tip rezidențial, inclusiv lipsa unor prevederi legale și a serviciilor sociale care să ajute tinerii să depășească provocările sociale;

teoria atașamentului, promovată de Bowlby J.(1969) [130], pentru că de obicei tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire formează atașamente nesigure sau evitante, ceea ce face procesul de integrare socială mult mai dificil.

Perspectivile teoretico-metodologice aplicate au permis elaborarea și aplicarea unei metodologii particulare de studiere a procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, prin îmbinarea metodelor calitative cu cele cantitative de cercetare sociologică.

Baza empirică a lucrării o constituie rezultatele a 5 studii desfășurate de autoare sau cu implicarea nemijlocită a acesteia, prin aplicarea metodelor cantitative și calitative, care au permis identificarea particularităților și a lacunelor procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. Descrierea detaliată a acestei componente este inclusă în subcapitolul 1.3 al lucrării.

Un prim studiu desfășurat în cadrul tezei este *Tineri absolvenți ai Instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități, provocări* din anul 2010, prin care s-a urmărit cercetarea nivelului de pregătire pentru viața independentă a tinerilor din clasa a noua din cadrul școlilor de tip internat versus cei care au părăsit instituția rezidențială și își continuă studiile, precum și identificarea rolului specialiștilor din cadrul instituției în acest demers și măsurile de eficientizare a intervenției necesare a fi operate la

nivel de țară. Studiul s-a realizat prin aplicarea complementară a două metode calitative: interviu individual și metoda focus grup. Datele primului studiu au fost dezvoltate prin aplicarea interviului individual aprofundat cu experții în cadrul studiului *Integrarea socială a tinerilor ex-instituționalizați* (2010), fapt ce a contribuit la dezvoltarea bazei informaționale la tema de cercetare cu date referitoare la dificultățile existente în procesul de integrare socială a tinerilor și persoanele care oferă tinerilor suport și asistență în acest demers.

Un al studiu relevant *Evaluarea situației tinerilor care au absolvit Gimnaziile internat din Chișinău*, realizat în anul 2011, s-a axat pe analiza dificultăților întâmpinate de tinerii care au absolvit gimnaziile internat din mun. Chișinău în procesul lor de integrare socială.

În vederea asigurării analizei comparative a dificultăților de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, în anul 2024 a fost realizat studiul *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire*. În mod special, studiul a permis colectarea și analiza datelor cu privire la dificultățile de ordin financiar, de identificare a unei locuințe, a dificultăților legate de selectarea unei profesii și angajarea în câmpul muncii, a dificultăților legate de componenta relaționare, atât cu membrii familiei cât și cu colegii, a dificultăților în evaluarea nivelului de pregătire pentru viața independentă. Colectarea datelor s-a realizat prin aplicarea combinată a metodei anchetei sociologice pe bază de chestionar, interviului individual și a metodei focus grup.

Pentru stabilirea bunelor practici aplicate la nivel internațional în asistarea tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire a fost aplicată metoda analizei documentare în cadrul studiului *Practici internaționale în asistarea tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire*, desfășurat în perioada anilor 2023-2024, prin analiza materialelor în acces deschis.

Aplicarea metodologiei sociologice de cercetare prin metode cantitative și calitative în aspect longitudinal a contribuit la relevarea lacunelor în organizarea sistemului de asistare a tinerilor în procesul de integrare socială urmare a părăsirii instituțiilor rezidențiale, a nevoilor acestor tineri și a bunelor practici, în vederea identificării de recomandări fiabile pentru Republica Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării este determinată de cercetarea complexă a procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc instituțiile rezidențiale, prin elucidarea situației actuale, a dificultăților cu care aceștia se confruntă în momentul părăsirii instituției, prin utilizarea complementară a metodelor cantitative și calitative de cercetare, demersul de cercetare fiind ghidat de un set de principii metodologice și teorii de referință care a contribuit la generarea unui set de date relevante pentru explicarea procesului de integrare a categoriei date de tineri. Noutatea demersului științific este evidențiată prin propunerea modificărilor de politici publice privind dezvoltarea

serviciilor sociale destinate tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, în baza analizei comprehensive a serviciilor sociale deja existente în Republica Moldova, și pregătirea specialiștilor care lucrează cu această categorie de tineri, în baza adaptării unor modele europene de intervenție la contextul din Republica Moldova.

Originalitatea cercetării este reliefată prin determinarea de către autoare a tipurilor de tranziții către viața independentă a tinerilor din sistemul rezidențial – tranziție problematică, liniștită și instabilă, prin aplicarea analizei statistice pentru calcularea unor indicatori complexi. Deținerea datelor cu privire la tipurile de tranziție facilitează determinarea măsurilor direcționate și individualizate pentru fiecare categorie de tineri, în funcție de caracteristicile acestora, fapt ce va conduce la o eficientizare a intervenției.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării constă în delimitarea cadrului teoretic de analiză și cercetare a procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, fapt posibil prin integrarea teoriilor din domeniul sociologiei, psihologiei sociale și asistenței sociale. În același timp, stabilirea celor trei tipuri de tranziții, dezvoltate prin aplicarea concepției lui Kilkenny M. (2012) [159], în baza datelor cercetărilor din Republica Moldova, permite teoretizarea și încadrarea acestor modele în arealul de cunoștințe în domeniu. Cercetarea procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire este importantă atât din punct de vedere teoretic, cât și praxiologic. *În primul rând*, necesitatea cercetării științifice a procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial este determinată de consecințele negative resimțite de tinerii care trec prin sistem, în special abilități de viață independentă slab dezvoltate și confruntarea cu dificultăți în procesul de integrare socială. *În al doilea rând*, dezvoltarea politicilor publice eficiente necesită fundamentarea pe date de cercetare, or în cazul acestei categorii de tineri complexitatea problemelor acestora implică o abordare intersectorială și cercetare longitudinală, pentru a surprinde schimbările în timp și stabilirea unor măsuri viabile.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în replicarea cadrului teoretico-metodologic de studiere a procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, în special instrumentele de cercetare pot fi aplicate în procesul de evaluare a tinerilor la etapa de pregătire pentru a ieși din sistem și în prima perioadă (6 luni) după ieșire din îngrijire, pentru stabilirea nevoilor și dificultăților acestora. Rezultatele cercetărilor desfășurate în cadrul tezei de doctorat s-au regăsit în documentul de pladoarie prezentat Ministerului Muncii și Protecției Sociale și altor factori de decizie la nivel central și local, pentru fundamentarea politicii în domeniu, care să faciliteze tranziția spre trai independent a tinerilor din sistemul rezidențial. Totodată, concluziile studiului pot fi utilizate de

prestatorii de servicii sociale, educaționale, de ocupare a forței de muncă etc., pentru ajustarea serviciilor adresate acestui grup de tineri, care prezintă vulnerabilitate din punct de vedere social.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele investigației prezintă interes pentru instituțiile guvernamentale din domeniile protecției sociale (Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Agenții Teritoriale de Asistență Socială, Structuri Teritoriale de Asistență Socială), educației și tineretului (Ministerul Educației și Cercetării, Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activităților de Tineret), infrastructurii (Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale), politicii fiscale (Ministerul Finanțelor), ocrotirii sănătății (Ministerul Sănătății) și administrației publice. Totodată, rezultatele științifice pot fi valorificate de către organizațiile societății civile active în domeniul protecției copilului și de tineret, în procesul de elaborare a documentelor de poziție, prestarea de servicii, atragerea resurselor în reformarea sistemului rezidențial de îngrijire. Nu în ultimul rând, rezultatele științifice pot fi implementate de personalul instituțiilor rezidențiale de îngrijire, în vederea consolidării capacităților de sprijin a beneficiarilor.

În aspect academic, rezultatele prezentei lucrări sunt valorificate în predarea disciplinelor universitare: *Forme de îngrijire a copilului aflat în dificultate și Asistența socială a tineretului* (Ciclul I Licență), în cadrul Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială (Universitatea de Stat din Moldova).

Serviciile identificate ca fiind eficiente în asistarea tinerilor din sistemul rezidențial au fost puse în aplicare în cadrul programelor de asistare a tinerilor din cadrul A.O. Concordia. Proiecte Sociale.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele investigațiilor la tema cercetată, concluziile și recomandările cu referire la particularitățile de integrare socială a tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire, modelele de intervenție și serviciile sociale destinate acestei categorii de beneficiari au fost reflectate de către autoare în 13 articole științifice în diverse culegeri de materiale, reviste, rapoarte. Tezele lucrării au fost expuse în cadrul a 14 conferințe și dezbateri naționale și internaționale.

Conținutul studiului disertativ a fost aprobat pozitiv la ședința Departamentului de Sociologie și Asistență Socială al Universității de Stat din Moldova (14.02.2025) și a Seminarului Științific de Profil din cadrul Universității de Stat din Moldova, la specialitățile 541.01. *Teoria, metodologia sociologiei*; 541.02. *Structură socială, instituții și procese sociale*; 542.01. *Teoria și practica asistenței sociale* (12.03.2024).

Sumarul compartimentelor tezei. Teza de doctor cuprinde: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 204 titluri, 17 anexe, 137 pagini de text de bază, 21 figuri, 19 tabele.

Capitolul I. Abordări teoretico-metodologice de cercetare a integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire include analiza cadrului teoretico-metodologic care a fundamentat demersul științific, prin reliefarea complexității conceptului de integrare socială și a teoriilor de referință; analiza din perspectivă istoriografică a cercetărilor științifice și empirice la nivel internațional și național la tematica Integrarea socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire; prezentarea designului de cercetare prin determinarea metodelor, instrumentelor aplicate și a eșantionului cercetării.

Capitolul II. Provocări ale integrării sociale a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire cuprinde analiza specificului tranziției de la instituția de tip rezidențial spre viața independentă; prezentarea rezultatelor analizei evoluției sistemului rezidențial din Republica Moldova, precum și a situației copiilor/tinerilor instituționalizați; analiza abilităților de viață independentă prin prisma a patru dimensiuni; analiza contribuției actorilor relevanți în procesul de tranziție a tinerilor la viața independentă și formarea abilităților de viață necesare; evidențierea nivelului de pregătire al tinerilor pentru viața independentă, a dificultăților cu care se confruntă în perioada de tranziție din îngrijirea rezidențială spre comunitate.

Capitolul III. Politici și practici internaționale și naționale de integrare socială a tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire rezidențială conține rezultatele analizei experienței internaționale și naționale în asistarea tinerilor, fiind prezentate în aspect comparativ modelul Marii Britanii, României și al Republicii Moldova; relevarea experiențelor naționale, a instituțiilor și tipurilor de servicii oferite în asistarea tinerilor care au fost îngrijiți în instituții de tip rezidențial în plan național; prezentarea măsurilor de eficientizare a intervenției destinate tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire.

Concluziile generale și recomandări întregesc tabloul investigațiilor prin totalizarea și generalizarea rezultatelor științifice obținute, demonstrează atingerea scopului și a obiectivelor propuse, iar recomandările stabilesc direcții prioritare în elaborarea și implementarea politicilor și serviciilor sociale necesare pentru facilitarea procesului de integrare socială a tinerilor care au trecut prin îngrijire rezidențială.

Cuvinte-cheie: tineri, integrare socială, îngrijire de tip familial, îngrijire de tip rezidențial, instituție de tip rezidențial, casa comunitară pentru copii în situație de risc, centru de plasament temporar.

CAPITOLUL I.

ABORDĂRI TEORETICO – METODOLOGICE DE CERCETARE A INTEGRĂRII SOCIALE A TINERILOR IEȘIȚI DIN SISTEMUL REZIDENȚIAL DE ÎNGRIJIRE

1.1. Baza teoretico-conceptuală a integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire

Dezvoltarea oricărei societăți este determinată de potențialul fiecărei categorii sociale, un rol important avându-l totuși tinerii. Tinerețea, ca etapă a vieții, este marcată de multiple provocări și schimbări de ordin psihologic, fiziologic, de învățare și preluare a noilor roluri sociale. Aceasta este etapa în care tinerii încearcă să-și găsească menirea și rolul său în societate, este o etapă complexă pentru orice tânăr, dar de o complexitate aparte pentru acei tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială și care sunt în proces de integrare socială.

Această etapă a vieții este resimțită de tineri în mod diferit, mai ales că în această categorie se regăsesc persoane care, potrivit Legii nr.215/2016 cu privire la tineret (art.2) sunt cuprinse între 14 și 35 de ani. Pornind de la specificul instituțiilor rezidențiale din țară și a cadrului normativ, în prezenta lucrare se va opera cu următoarea definiție operațională a tânărului care a părăsit sistemul rezidențial de îngrijire: *tineri care au vârsta cuprinsă între 15 și 21 de ani, care sunt în ultimul an de îngrijire în instituția rezidențială sau au ieșit din îngrijire și își continuă studiile în instituții de învățământ profesional tehnic secundar (școală profesională), postsecundar și postsecundar nonterțiar (colegiu) sau cu programe de diferite niveluri sau programe integrate (centru de excelență), sunt în căutarea unui loc de muncă sau angajați în câmpul muncii* [67]. În stabilirea definiției operaționale s-a ținut cont de o caracteristică comună: ocrotirea acestora într-o instituție de tip rezidențial din cauza absenței familiei: absență permanentă (părinți decedați, dispăruți, decăzuți) sau absență temporară (incapacitate temporară de exercițiu, plecare peste hotare sau altă situație care nu permite îngrijirea).

Pentru ocrotirea acestor copii/tineri, în corespundere cu legislația națională, autoritatea tutelară locală poate dispune plasamentul lui într-o formă de îngrijire alternativă. Conform actelor normative naționale (Legea nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, art. 11-12), copiii pot fi plasați în servicii de plasament de tip familial sau de tip rezidențial, după cum urmează:

- serviciu de plasament de tip familial, care presupune serviciul Tutelă/Curatelă, Casa de copii de tip familial și Asistența parentală profesionistă;
- serviciu de plasament de tip rezidențial, care include servicii de tip casă comunitară, centru de plasament temporar sau alt tip de instituție de tip rezidențial [60].

În cazul copiilor cu statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau copil rămas fără ocrotire părintească, tutela/curatela prevede plasamentul acestuia în familia tutorelui sau a curatorului, fiind asigurată îngrijirea temporară [38]. Pe de altă parte, în situația copiilor rămași fără îngrijire părintească, poate fi instituită măsura de plasament în casa de copii de tip familial, fiind un serviciu social specializat, care oferă copiilor îngrijire familială substitutivă în familia părintelui-educator [36]. Un alt model familial de îngrijire, posibil de aplicat, este asistența parentală profesionistă, care reprezintă un serviciu social specializat, în care copiilor li se oferă îngrijire familială substitutivă în familia unui asistent parental profesionist [48]. Cele trei tipuri de servicii prezentate mai sus presupun plasamentul copilului/ tânărului rămas temporar sau rămas fără ocrotire părintească în familia unui îngrijitor care devine responsabil de îngrijirea copilului/ tânărului din plasament până la momentul reintegrării în familia biologică, extinsă a beneficiarului sau până când acesta va ieși din serviciu la împlinirea majoratului. Avantajele acestor servicii este faptul că tânărul se află într-un mediu familial permanent, iar condițiile de viață de cele mai multe ori sunt prielnice pentru creșterea și dezvoltarea tânărului.

În Republica Moldova îngrijirea copiilor rămași fără ocrotire părintească se realizează inclusiv prin forme rezidențiale, printre care:

- casa comunitară pentru copii în situație de risc, fiind un serviciu social specializat de plasament temporar pentru creșterea și educarea, într-o locuință de tip familial, a copiilor privați temporar sau permanent de mediul lor familial, precum și a copiilor aflați în situație de risc [37];
- centrul de plasament pentru copii separați de părinți, care reprezintă o instituție publică sau privată de asistență socială care prestează servicii sociale specializate de îngrijire pentru o perioadă determinată copiilor separați de părinți [47];
- instituție de tip rezidențial, care are ca obiectiv principal de activitate protecția în regim rezidențial, pe o durată determinată, a copilului aflat în dificultate [42];

Cele trei tipuri de servicii prezentate supra sunt servicii de îngrijire de tip rezidențial în care copilul/ tânărul este asistat de persoane care activează în ture, care de cele mai multe ori înregistrează fluctuație mare de personal, ceea ce afectează relațiile de atașament dintre copii/tineri și angajați. Totodată, instituțiile de tip rezidențial dispun de condiții neprietenoase unei dezvoltări armonioase a personalității copilului/tânărului, toate procesele sunt realizate de către un angajat (ex. gătit, întreținerea spațiilor), iar deciziile cu privire la viața copilului/tânărului sunt luate de angajați prin minimalizarea implicării directe a copilului/tânărului în deciziile care îi privesc. În acest considerent,

analiza procesului de integrare socială a tinerilor care au fost îngrijiți în servicii de tip rezidențial (instituții de tip rezidențial, case comunitare pentru copii în situație de risc, centre de plasament temporar) este importantă pentru a stabili modul cum poate fi îmbunătățit procesul de pregătire a tânărului pentru etapa de părăsire a sistemului rezidențial, pentru a asigura o integrare eficientă și o tranziție scurtă, fără experiențe negative.

Termenul de integrare socială, care se referă la gradul în care persoanele participă într-o gamă largă de roluri și relații sociale, este un concept multidimensional, care include atât componenta comportamentală, cât și cea cognitivă. Aspectul comportamental se referă la implicarea activă a unei persoane într-o varietate de activități și relații sociale, în timp ce aspectul cognitiv se referă la măsura în care o persoană se simte conectată cu comunitatea și își poate asuma rolurile sociale. Integrarea socială nu se referă doar la participarea fizică sau activă într-un grup, ci și la sentimentul de apartenență și la recunoașterea valorii proprii în contextul social mai larg [143].

Integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială reprezintă un proces complex, constituind un eveniment major în viața acestora. Acesta este un proces de tranziție multi-aspectual, pe de o parte, de la copilărie la adolescență și tinerețe, iar pe de altă parte, de la un mediu de îngrijire dependent spre o viață autonomă. Această tranziție presupune adaptarea tinerilor la viața independentă în afara instituțiilor de tip rezidențial și integrarea activă în societate, în cadrul căreia aceștia își asumă roluri familiale, rapoarte de muncă, roluri în cadrul grupurilor sociale, care asigură o identificare socială pozitivă persoanei.

În analiza integrării sociale este importantă diferențierea de conceptul de incluziune socială, care în literatura de specialitate (Malcoci L., Munteanu P. 2016) [84, p.62-77] și în documentele de politici publice este văzut ca un cadru de elaborare și evaluare a politicilor sociale cu accent pe trei domenii componente: eradicarea sărăciei și excluziunii sociale, un sistem adecvat de pensii, servicii de sănătate accesibile și de calitate înaltă [56, p.257-258]. Totodată, incluziunea socială este văzută ca proces de îmbunătățire a condițiilor, în care indivizii și grupurile se implică în societate, îmbunătățind capacitatea, oportunitățile și demnitatea celor dezavantajați pe baza identității lor (Banca Mondială), aceasta conducând spre necesitatea de a crea un mediu mai echitabil pentru toți membrii societății, indiferent de statutul lor economic, social și cultural și oferirea șanselor egale de a participa activ și de a contribui la dezvoltarea comunității. Astfel, incluziunea socială are drept scop combaterea discriminării și marginalizării și promovarea unui sentiment de apartenență pentru toți [6].

Legislația națională utilizează termenul de incluziune socială cu referire la categoriile vulnerabile, în raport cu persoanele cu dizabilități, care tradițional sunt excluse la nivel social. Astfel,

Legea nr.60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (art.2) definește incluziunea socială ca fiind un ansamblu de măsuri și acțiuni multidimensionale din domeniile protecției sociale, ocupării forței de muncă, locuirii, educației, sportului, ocrotirii sănătății, informării și comunicării, mobilității, securității, justiției și culturii, precum și din alte domenii destinate integrării persoanelor cu dizabilități în societate [63].

Pornind de la aspectele reflectate anterior, putem conchide că incluziunea socială are ca finalitate combaterea discriminării și marginalizării diferitor grupuri sociale, prin oferirea șanselor egale de a participa activ la viața socială, culturală, educațională, economică, politică etc., asigurându-se crearea unei societăți tolerante și prietenoase, în care este valorificat potențialul fiecărei persoane. Totodată, integrarea socială se focusează pe procesul de adaptare a persoanei la norme sociale acceptate la nivel comunitar, fiind depus în mod consecvent eforturi individuale pentru a fi parte a mediului social, care creează premise pentru acest lucru. În acest context, în cazul tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial, este importantă cercetarea din perspectiva procesului de integrare care se realizează într-un mediu social concret și ar fi trebuit să fie unul incluziv.

Integrarea socială a fost analizată pe larg în științele sociale și implică adaptarea tinerilor la normele și valorile comunității, accesul la resurse economice și sociale, precum și dezvoltarea relațiilor sociale. Diferitele perspective, de la cele clasice, bazate pe coeziune și conformitate socială, până la abordările contemporane, care pun accent pe incluziune activă și reziliență, evidențiază caracterul dinamic și multidimensional al integrării sociale. Studiarea acestui proces din prisma diverselor teorii oferă un cadru conceptual valoros pentru înțelegerea provocărilor și oportunităților cu care se confruntă acești tineri în contextul specific al Republicii Moldova.

Conceptul de *integrare socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială* descrie procesul prin care această categorie de populație este ajutată să se adapteze și să participe activ în societate după părăsirea instituției de îngrijire de tip rezidențial, precum centrele de plasament temporar, casele comunitare pentru copii în situație de risc sau gimnaziile internat. Spre deosebire de alți tineri, cei care ies din sistemul de îngrijire rezidențială nu beneficiază de suportul familiei biologice sau extinse și adesea se confruntă cu dificultăți suplimentare în identificarea unui loc de muncă, obținerea unei locuințe și stabilirea rețelei de sprijin personal și profesional. Acest proces de integrare este complex și depinde în mare măsură de susținerea oferită prin politici sociale, sprijin comunitar și resurse individuale.

Integrare socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială este un concept central în științele sociale, cu implicații profunde în studiul tranziției acestor tineri către o viață independentă.

Acest proces presupune adaptarea la norme, valori și relații sociale, dar și accesul la resurse și oportunități esențiale pentru participarea activă la viața comunității. Dea lungul timpului, integrarea socială a fost definită din mai multe perspective, care reflectă complexitatea sa multidimensională. În continuare, vom analiza aceste definiții, evidențiind relevanța lor în contextul tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire.

În viziunea clasică, Durkheim É. (1984) [141], descrie integrarea socială ca un proces prin care tinerii își găsesc un loc funcțional în structurile sociale, economice și culturale ale societății. Pentru tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială, aceasta implică participarea lor activă în comunitate, accesul la resurse sociale și economice și construirea unor relații stabile și susținătoare, nivelul de coeziune și solidaritate ce unește membrii unei societăți. Acest concept este puternic legat de funcționarea instituțiilor sociale, cum ar fi familia, educația și piața muncii, care facilitează includerea tinerilor în rețele sociale stabile. În cazul tinerilor din sistemul de îngrijire rezidențială, această perspectivă subliniază importanța relațiilor stabile și sprijinului comunitar în crearea unui sentiment de apartenență. Similar, Parsons T. (1951) [174], definește integrarea ca un proces prin care indivizii își asumă roluri sociale specifice, contribuind astfel la stabilitatea societății. Bourdieu P. (1986) [129], introduce conceptul de *capital social*, care evidențiază rolul rețelelor sociale în facilitarea accesului la resurse și oportunități. Tinerii din sistemul de îngrijire rezidențială, adesea lipsiți de capital social, întâmpină dificultăți în crearea conexiunilor sociale durabile.

O abordare contemporană este oferită de Giddens A. (1991) [147], care redefineste integrarea ca un proces de incluziune activă, cu accent pe adaptarea mutuală între tineri și societate. Din această perspectivă, nu doar tinerii trebuie să se conformeze normelor sociale, ci și societatea trebuie să-și ajusteze structurile pentru a răspunde nevoilor lor. Această idee este aprofundată de Fraser N. (2008) [145], care privește integrarea prin prisma justiției sociale, subliniind necesitatea accesului egal la resurse și recunoașterea demnității tinerilor din medii vulnerabile. În accepțiunea lui Ungar M. (2008) [197], integrarea socială implică construirea rezilienței, adică capacitatea tinerilor de a depăși adversitățile prin sprijin comunitar și politici bine structurate. Această abordare pune accent pe factorii de îngrijire și sprijinul individualizat, fiind esențială în cazul tinerilor care ies din sistemul de îngrijire rezidențială, deoarece aceștia se confruntă adesea cu traume, lipsa rețelelor de sprijin și excluziunea socială. Portes A. (1998) [175], explorează integrarea socială ca interacțiune între barierele structurale și agenția individuală. Barierele structurale fiind obstacolele instituționale și sistemice care împiedică integrarea socială a tinerilor, iar agenția individuală se referă la capacitatea tinerilor de a acționa și de ași influența propria viață. În cazul tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială, succesul

integrării depinde atât de sprijinul sistemic, cât și de capacitatea lor de a naviga prin provocările sociale. Bauman Z. (2000) [127], în conceptul său de „modernitate lichidă”, descrie natura fragilă și schimbătoare a relațiilor sociale contemporane. Pentru tinerii din sistemul de îngrijire rezidențială, această instabilitate poate crea dificultăți suplimentare în stabilirea unor conexiuni sociale durabile și în procesul de integrare în societate. Stein M. (2006) [190], abordează integrarea socială în contextul tranziției la viața adultă, subliniind că aceasta depinde de accesul la locuințe, educație, locuri de muncă și sprijin emoțional. Acest proces necesită o abordare holistică, adaptată nevoilor individuale ale tinerilor, pentru a preveni excluziunea socială și a facilita autonomia.

Punctele de intersecție a acestor definiții constau în recunoașterea integrării sociale ca un proces esențial pentru bunăstarea individuală și coeziunea socială. Toate abordările subliniază importanța instituțiilor sociale și a sprijinului comunitar în facilitarea integrării. Totuși, diferențele apar în ceea ce privește accentul pus pe actorii implicați în proces: perspectivele clasice a lui Durkheim E. (1984) [141] și Parsons T. (1951) [174], privilegiază conformitatea individului la normele sociale, în timp ce abordările contemporane ale lui Giddens A. (1991) [147], Fraser N. (2008) [145] promovează un model bidirecțional, în care atât individul, cât și societatea sunt responsabili pentru integrare.

Bazându-ne pe aceste definiții, integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială poate fi caracterizată drept un proces multidimensional, care include: dimensiunea socială (construirea relațiilor și apartenența la comunitate); dimensiunea economică (accesul la locuri de muncă și independență financiară); dimensiunea emoțională (sprijin psihologic și relații afective stabile); dimensiunea politică (drepturile și oportunitățile de participare egală). Fiecare dintre aceste dimensiuni subliniază multitudinea aspectelor esențiale ale integrării și contribuie la o înțelegere comprehensivă a acestui proces.

Integrarea socială din perspectiva psihologică este definită ca fiind capacitatea individului de a dezvolta relații interpersonale sănătoase și de a-și crea un sentiment de apartenență la comunitate. Tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială pot întâmpina dificultăți în acest sens din cauza traumei, stigmatizării sau lipsei de abilități sociale [144]. Din perspectiva drepturilor copilului, integrarea socială presupune garantarea accesului egal al tinerilor la educație, locuri de muncă și alte drepturi fundamentale, cu scopul de a le oferi șanse egale de succes. Pentru tinerii din sistemul de îngrijire rezidențială, acest demers înseamnă crearea unui cadru normativ și a unor politici sociale de sprijin în tranziția către viața independentă. Integrarea socială este definită prin capacitatea tinerilor de a deveni independenți financiar și de a participa pe piața muncii. Tinerii ieșiți din sistemul de

îngrijire rezidențială se pot confrunta cu dificultăți în a obține un loc de muncă din cauza nivelului de educație, formării profesionale sau lipsa sprijinului social [183]. Integrarea socială implică acceptarea tinerilor în comunitate, dezvoltarea de rețele sociale și sprijin reciproc. Acest proces necesită eforturi din partea comunității pentru a elimina stigmatizarea și a sprijini incluziunea [178]. Integrarea socială este un proces prin care instituțiile de stat, organizațiile nonguvernamentale și alte structuri sprijină tinerii să-și asume roluri productive în societate. Aceasta poate include programe de mentorat, formare profesională și sprijin psihologic [169].

Abordările interdisciplinare, incluzând sociologia, economia, psihologia și studiile de politici publice, evidențiază și mai clar necesitatea interpretării diversificate. De exemplu, psihologia contribuie la înțelegerea procesului de formare a identității și a relațiilor de atașament, în timp ce sociologia explorează rețelele sociale și barierele structurale. În plus, perspectivele internaționale și culturale oferă o dimensiune globală analizei, prin scoatere în lumină a provocărilor și soluțiilor specifice fiecărui context socioeconomic.

Astfel, diversitatea abordărilor teoretice nu doar că îmbogățește înțelegerea integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială, ci și oferă un cadru solid pentru dezvoltarea unor politici și intervenții eficiente, capabile să răspundă întregii game de necesități ale acestui grup vulnerabil. Această diversitate conceptuală subliniază faptul că integrarea socială este mai mult decât o simplă adaptare - este un proces complex, care necesită sprijin integrat, echitabil și sustenabil.

Integrarea socială nu reprezintă doar o adaptare individuală la normele societății, ci și o interacțiune dinamică între individ și structurile sociale, economice și culturale. Necesitatea unei astfel de abordări diverse derivă din faptul că fiecare teorie oferă o perspectivă unică asupra factorilor care influențează integrarea, de la coeziunea socială și identitatea personală până la echitatea socială și accesul la resurse.

Integrarea socială presupune dezvoltarea rezilienței personale a tinerilor, adică abilitatea lor de a reveni la realitate după suferirea unui șoc [23] care poate fi emoțional sau economic. Termenul de reziliență în accepțiune modernă a fost introdus de Holling C.S. (1973) care menționa că reziliența determină persistența relațiilor în cadrul unui sistem și este o măsură a capacității acestor sisteme de a absorbi schimbările variabile de stare ale celor de proces și ale parametrilor, reușind în același timp să persiste [152]. Asociația Americană de psihologie menționează că reziliența este procesul și rezultatul adaptării cu succes la experiențele de viață dificile sau provocatoare, în special prin flexibilitate mentală, emoțională și comportamentală și ajustarea la cerințele externe și interne [124]. În contextul prezentei cercetări, reziliența se referă la capacitatea persoanelor de a se recupera după

experiențe de viață traumatizante din instituțiile rezidențiale de îngrijire și de a se integra cu succes în societate.

Învățarea socială este o însușire a cunoștințelor și a deprinderilor prin aplicarea observării directe sau indirecte a unor modele comportamentale și a consecințelor pe care le au comportamentele asupra modelelor. Teoria învățării sociale a fost dezvoltată de Bandura A. (1977) [89]. Conform acesteia, învățarea socială se manifestă prin capacitatea persoanei de a reproduce comportamentele observate. Tinerii care părăsesc sistemul rezidențial au învățat anumite comportamente în instituția rezidențială și continuă să învețe comportamente sociale, urmărind persoanele din imediata lor apropiere .

Teoria solidarității sociale a lui Durkheim É. (1893), un pionier al funcționalismului, dezvoltată în lucrarea sa *De la Division du Travail Social* analizează cum structurile sociale asigură coeziunea și ordinea în societate. Conform lui Durkheim E., integrarea socială este posibilă prin două tipuri de solidaritate: *solidaritatea mecanică* și *solidaritatea organică*. Pe de o parte, *solidaritatea mecanică* este specifică societăților tradiționale și simple, unde indivizii împărtășesc norme și valori comune și sunt implicați în activități similare. Această omogenitate creează o legătură puternică între membrii societății, iar integrarea se bazează pe conformitatea față de reguli colective. Pe de altă parte, *solidaritatea organică*, caracterizează societățile moderne, complexe și industrializate, unde diviziunea muncii este înaltă și oamenii îndeplinesc roluri diferite. Aici, integrarea socială rezultă din interdependența indivizilor, fiecare fiind dependent de competențele și activitatea celorlalți pentru supraviețuirea comunității [141]. Pentru tinerii care ies din sistemul de îngrijire rezidențială, teoria lui Durkheim E. subliniază importanța unei structuri de sprijin – fie că este colectivă, fie de tip specializat – pentru a înlocui solidaritatea mecanică a familiei biologice cu o formă de solidaritate mai adaptată contextului modern. În lipsa unei astfel de rețele, acești tineri pot suferi de sentimentul de alienare și dezorientare, care poate conduce la excluziune socială. În cadrul tezei de doctor este utilizată teoria solidarității sociale pentru a identifica persoanele și structurile responsabile de asistarea tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. În Republica Moldova, succesul integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire depinde de capacitatea societății de a le oferi mecanisme de sprijin adecvate, care să reducă riscul de alienare și să le permită să devină membri activi și independenți ai comunității.

Teoria structurală a rolurilor sociale a lui Parsons T. (1951), reprezentant proeminent al funcționalismului structural susține că integrarea socială este posibilă prin conformitatea la rolurile sociale prescrise și la valorile dominante. În lucrarea *The Social System*, Parsons T. a argumentat că

rolurile sociale și instituțiile normative (precum educația și familia) sunt esențiale pentru coeziunea socială, deoarece ele contribuie la integrarea individului în structura socială, stabilind reguli clare de comportament. Parsons T. a identificat patru funcții ale sistemului social (cunoscut și sub denumirea de AGIL - *Adaptation, Goal Attainment, Integration, Latency* - Adaptare, atingere a obiectivelor, integrare, latență/menținerea pattern-urilor), prin care societatea își menține stabilitatea. Conformitatea la aceste funcții sociale este necesară pentru integrarea tinerilor și le asigură acestora un cadru de referință clar și o direcție în viață. Pentru tinerii care au crescut în instituții rezidențiale de îngrijire conformitatea poate fi mai dificil de realizat, deoarece aceștia au avut acces limitat la structurile și rețelele tradiționale de suport familial și comunitar. În consecință, acești tineri pot întâmpina dificultăți în a-și asuma și interioriza roluri sociale, ceea ce îi expune la un risc crescut de exclusiune și marginalizare [174]. Aplicarea teoriei rolurilor sociale a lui Parsons T. în Republica Moldova poate sprijini dezvoltarea unor politici coerente și a unor programe integrate, care să faciliteze tranziția tinerilor ieșiți din îngrijire rezidențială către independență. Prin adaptarea componentelor AGIL, societatea moldovenească poate asigura un mediu favorabil pentru integrarea acestor tineri și pentru reducerea riscului de exclusiune socială.

Teoria anomiei lui Durkheim É. (1897), expusă în lucrarea *Le Suicide*, evidențiază efectul lipsei de norme clare asupra coeziunii sociale și integrării individuale. Sociologul francez a definit anomia ca un dezechilibru cauzat de schimbările rapide în structura socială, care produc o pierdere a normelor și valorilor comune. Într-o stare de anomie, indivizii devin confuzi, ceea ce poate conduce la un sentiment de alienare și, în unele cazuri, la comportamente deviante [140]. Merton R. K. (1938) a dezvoltat *Teoria adaptării la viața anomică*, oferind un cadru funcționalist pentru înțelegerea relației dintre obiectivele culturale și mijloacele legitime disponibile pentru a le atinge. Potrivit lui Merton R. K., anomia apare atunci când există o disjunctie între valorile sociale (de exemplu, succesul material) și mijloacele acceptate de societate pentru a le obține [167, p.672-682]. În cazul tinerilor fără rețele de sprijin familial, accesul la mijloace legitime de integrare este adesea limitat, ceea ce îi poate predispune la excludere socială și comportamente deviante ca formă de adaptare la condițiile de marginalizare.

Teoria atașamentului, dezvoltată de psihologul Bowlby J. (1969) în a doua jumătate a secolului XX, se referă la legăturile emoționale puternice pe care le formează copiii cu persoanele care îngrijesc de ei (de obicei, părinții sau figurile parentale). Importanța acestei teorii se remarcă prin faptul că permite de a înțelege cum relațiile de atașament din copilărie influențează dezvoltarea ulterioară și integrarea socială. Atașamentul este esențial pentru dezvoltarea emoțională și socială a copiilor, având

un impact major asupra modului în care aceștia vor interacționa cu ceilalți și vor înțelege lumea din jurul lor [130].

Când privim teoria atașamentului prin prisma integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială, devine evident că aceștia se confruntă cu provocări specifice, deoarece experiențele lor din copilărie și adolescență pot fi adesea caracterizate de instabilitate, lipsa unui atașament sigur și dificultăți în a forma relații sănătoase. Tinerii care au fost crescuți în instituții rezidențiale sau care au avut îngrijitori temporari (de exemplu, asistenți parentali profesioniști sau părinți-educatori) pot dezvolta stiluri de atașament nesigure, cum ar fi atașamentul evitant sau anxios, care pot influența negativ relațiile lor viitoare și capacitatea de integrare socială.

Teoriile clasice analizate oferă o bază esențială pentru înțelegerea mecanismelor de integrare socială, subliniind rolul solidarității, conformității și normelor sociale. Aceste teorii rămân relevante în contextul analizei vulnerabilităților și provocărilor specifice tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială, sugerând că o lipsă a sprijinului instituționalizat poate agrava riscul de excluziune. Teoriile contemporane pun accent pe dezvoltarea competențelor personale, pe învățarea comportamentelor sau pe rolul atașamentului în procesul integrării sociale. În concluzie, teoriile clasice și contemporane oferă un cadru teoretico-conceptual diversificat, esențial pentru înțelegerea proceselor de integrare socială, subliniind atât provocările, cât și oportunitățile cu care se confruntă acești tineri în drumul lor către autonomie.

Cadrul teoretic referitor la procesul de integrare socială a tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire rezidențială reprezintă o sinteză de concepte, abordări și perspective teoretice interconectate, care contribuie la o înțelegere aprofundată a dinamicii acestui fenomen. Interconectarea teoriilor permite o abordare comprehensivă, facilitând nu doar analiza și explicarea proceselor sociale implicate, ci și fundamentarea unor intervenții și politici adaptate la nevoile diversificate ale acestei categorii vulnerabile.

Din perspectivă empirică, acest cadru analitic este indispensabil pentru contextualizarea datelor și pentru identificarea factorilor determinanți care influențează integrarea socială. Analiza sociologică devine astfel un instrument vital în descifrarea dinamicii complexe a acestui proces, contribuind la elaborarea unor soluții eficiente și sustenabile. De exemplu, aplicarea teoriilor capitalului social și rezilienței poate evidenția rolul rețelelor informale și al mecanismelor de sprijin în facilitarea tranziției către independență.

În același timp, o singură perspectivă teoretică nu este suficientă pentru a capăta complexitatea și diversitatea experiențelor tinerilor în tranziția lor de la sistemul rezidențial către viața independentă

în afara sistemului de îngrijire. Este esențială adoptarea unei interpretări pluraliste, care să înglobeze atât teorii clasice, cât și abordări contemporane intersectoriale. Spre exemplu, intersectorialitatea permite analiza interacțiunii dintre gen, etnie, statut socioeconomic, mediul de reședință, forma de îngrijire, durata aflării în îngrijire și alte variabile, relevând astfel diferențele structurale care amplifică vulnerabilitatea anumitor grupuri.

O abordare holistică, integrată, nu doar că facilitează explicarea fenomenului, ci și contribuie la identificarea unor strategii de intervenție adaptate la specificul fiecărei societăți. În contextul Republicii Moldova, unde tranziția post-instituțională a tinerilor este influențată de factori socioeconomiци și culturali specifici, o astfel de perspectivă pluralistă devine crucială pentru elaborarea unor politici publice eficiente. Prin urmare, integrarea socială a tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire rezidențială nu trebuie să fie doar un subiect de analiză sociologică, ci și un domeniu prioritar pentru intervenția instituțională și societală. Astfel, cadrul teoretic al acestui proces nu doar că oferă o bază solidă pentru cercetare, ci devine și un ghid pentru acțiune, promovând o înțelegere nuanțată și o implicare activă în sprijinirea acestei categorii vulnerabile.

1.2. Integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire - în literatura științifică

Integrarea socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire reprezintă o temă dezbătută amplu în literatura de specialitate, fiind abordată din perspective multidisciplinare, precum sociologia, asistența socială, psihologia și politicile publice. Tranziția de la îngrijirea rezidențială la viața independentă prezintă o serie complexă de provocări pentru tineri. Studiile evidențiază complexitatea procesului de tranziție către autonomia socială și economică, accentuând vulnerabilitățile acestei categorii în raport cu condițiile societății contemporane.

Atât literatura de specialitate, cât și studiile în domeniul demonstrează că tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială se confruntă cu multiple provocări în momentul transferului din instituția rezidențială către instituțiile de învățământ, iar numărul acestor provocări este în creștere în momentul părăsirii instituției de învățământ pentru a se integra în câmpul muncii și în comunitate. Acești tineri nu au acces la o familie care să le ofere suport, sau la o rețea de servicii de asistență materială și emoțională. Pe durata aflării în instituția rezidențială, angajații instituției sunt cei care și-au asumat decizii și au gestionat viața tinerilor, iar în momentul tranziției către viața independentă, tinerii sunt impuși să decidă singuri și să-și gestioneze propria viață, realitate pentru care nu au fost suficient pregătiți și, în același timp, ei nu pot solicita ajutor familiei, pe motivul lipsei acesteia. Din acest considerent, grupul de tineri vizat urmează a fi abordat specific și individual, în acord cu situația fiecărui tânăr. Tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire au nevoie de o abordare sistemică și structurată pe sprijin, din partea mentorilor, care să-i însoțească pe durata acestui proces .

Unele cercetări prezintă **dificultățile de integrare socială și economică a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire** și menționează că tinerii sunt frecvent expuși riscurilor sociale, precum excluziunea socială, sărăcia, șomajul și instabilitatea locativă [188, p.273-279] [148, p134-143]. Spre deosebire de tinerii din familii complete, aceștia nu beneficiază de un sprijin familial consistent, ceea ce le limitează considerabil oportunitățile de integrare. Studiile sistematice evidențiază faptul că tinerii proveniți din medii instituționalizate prezintă întârzieri în dezvoltarea competențelor sociale și economice necesare unei tranziții reușite. Integrarea socială este influențată de o serie de factori interni și externi. Pe de o parte, factorii interni includ reziliența personală, nivelul de educație și abilitățile sociale [198]. Reziliența, definită ca abilitatea de a depăși adversitățile, joacă un rol central în determinarea succesului post-instituțional [197]. Pe de altă parte, factorii externi, precum accesul la locuințe, piața muncii, serviciile de suport psihologic și rețelele sociale, sunt

determinanți în facilitarea tranziției [126]. Lipsa coordonării între diferitele instituții implicate în sprijinirea tinerilor este frecvent menționată drept un obstacol major [163].

Analiza privind tipurile de intervenții tranzitorii, disponibile în prezent pentru a facilita transferul către o viață independentă a persoanelor care părăsesc îngrijirea, efectuată de autorii Atkinson C. și Hyde R. (2019), *Care Leavers' views about Transition: A Literature Review*, demonstrează că mentoratul oferă sprijin emoțional, îndrumare practică și modele de comportament, contribuind la rezultate pozitive pe termen lung. Lipsa de conexiuni sociale și de mentorat sporesc riscul de marginalizare și excludere socială. Totodată, constatările indică faptul că o combinație de intervenții bine direcționate poate facilita o tranziție mai lentă și mai reușită către independență. Practicile bazate pe relații de sprijin autentice și durabile s-au dovedit a fi esențiale pentru succesul programelor de sprijin tranzitoriu [126, p.42-58].

O cercetare recentă *Young People in the Western Balkans* (2024) s-a axat pe situația socială, economică și profesională a tinerilor din șase țări ale Balcanilor de Vest (Albania, Bosnia și Herțegovina, Kosovo, Muntenegru, Macedonia de Nord, Serbia și Turcia), cu accent pe oportunitățile și provocările acestora în procesul de integrare. Situația pieței muncii din Balcanii de Vest relevă faptul că rata șomajului în rândul tinerilor cu vârsta între 15 și 24 de ani rămâne considerabil mai ridicată decât media populației active. Acest fenomen este deosebit de pronunțat în Kosovo, Bosnia și Herțegovina și Muntenegru. Diferențele de gen sunt evidente, femeile fiind mai mult afectate de șomaj decât bărbații, cu o discrepanță accentuată în Turcia. De asemenea, proporția tinerilor care nu sunt angajați, nu urmează o formă de învățământ sau pregătire (Not in Education, Employment or Training NEET) variază între 13% în Serbia și 33% în Kosovo, indicând o vulnerabilitate crescută în rândul acestui grup. În sfera educației și formării profesionale, sistemele educaționale din regiune nu reușesc să răspundă cerințelor pieței muncii. Această neconcordanță contribuie la rata ridicată a șomajului și la lipsa oportunităților de angajare pentru absolvenți. Totodată, accesul redus la formare profesională și orientare în carieră limitează tranziția eficientă de la școală la muncă. Migrația tinerilor reprezintă o altă provocare majoră pentru țările din regiune, determinând pierderea capitalului uman și slăbirea coeziunii sociale. Motivele principale ale migrației includ perspectivele economice limitate, lipsa locurilor de muncă de calitate și corupția, care descurajează tinerii să-și construiască un viitor în țările de origine [139].

În ceea ce privește calitatea locurilor de muncă, deși unele țări au înregistrat progrese în îmbunătățirea condițiilor de muncă, o parte semnificativă a tinerilor continuă să lucreze în condiții precare, care depășește media Uniunii Europene (UE). Cu toate acestea, tinerii din Balcanii de Vest

beneficiază de un sprijin social mai ridicat la locul de muncă comparativ cu media UE, însă orele excesive de muncă rămân o provocare semnificativă. Pandemia COVID-19 a amplificat dificultățile sociale și economice ale tinerilor, crescând riscul de depresie și excluziune socială. În Kosovo și Albania, situația este deosebit de gravă: peste jumătate dintre tineri se confruntă cu dificultăți financiare severe. Aceste efecte au subliniat vulnerabilitatea crescută a tinerilor în fața crizelor globale și necesitatea unor măsuri de sprijin specifice și bine direcționate.

Studiul *The Transition to Adulthood and Independence: a Study of Young People Leaving Residential Care* (2012), elaborat de Kilkenny M., privind tranziția tinerilor care părăsesc îngrijirea rezidențială, către maturitate și independență, explorează experiențele a douăzeci de tineri din Irlanda care au trecut prin sistemul de îngrijire rezidențială. Acesta identifică trei tipuri de tranziții pe care tinerii le experimentează atunci când părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială: *tranziții liniștite*, este categoria de tranziție care se referă la tinerii care au avut o tranziție relativ ușoară și fără probleme majore către viața de adult independentă. Acești tineri au beneficiat de o pregătire adecvată, au fost implicați în planificarea tranziției și au avut acces la resurse și sprijin consistent din partea familiei, a fostului personal de îngrijire sau a altor rețele sociale. De asemenea, aceștia au reușit să-și găsească locuințe stabile, să-și găsească un loc de muncă și să continue studiile sau să se implice în formare profesională, demonstrând un nivel sporit de reziliență și capacitate de adaptare. *Tranziții instabile*, reprezintă grupul de tineri care au avut o tranziție mai dificilă, marcată de perioade de instabilitate și provocări. Deși tinerii care reprezintă acest grup au reușit, în cele din urmă, să se integreze social și economic, ei au experimentat perioade în care nu au avut adăpost, au fost afectați de șomaj și relații tensionate (familiale, sociale). Pregătirea pentru tranziție a fost insuficientă, iar sprijinul de care au beneficiat a fost inconsistent. Deși acești tineri au demonstrat un nivel de reziliență, au avut nevoie de un timp mai îndelungat pentru a-și depăși dificultățile. Categoria tinerilor cu *tranziții problematice*, se referă la tinerii care au experimentat tranziții extrem de dificile și volatile. Aceștia au suferit adesea de probleme de sănătate mintală, abuz de substanțe și au avut dificultăți în menținerea unui loc de muncă sau a unei locuințe. Tinerii din această categorie au fost caracterizați de o lipsă profundă de încredere în sine și în ceilalți, precum și de lipsa relațiilor familiale. Acești tineri au avut nevoie de mult mai mult timp și sprijin pentru a-și stabili viața, fiind adesea implicați în activități cu risc ridicat, inclusiv criminale. Lipsa de pregătire adecvată, lipsa de sprijin și experiențele negative din trecut au contribuit la aceste rezultate negative. Aceste trei categorii ilustrează diversitatea experiențelor tinerilor care părăsesc îngrijirea rezidențială și subliniază nevoia de sprijin adaptat la nevoile individuale, pentru a asigura o tranziție reușită către viața de adult. Succesul tranziției este

puternic influențat de rețelele de sprijin, fiind necesare intervenții adaptate nevoilor individuale, o pregătire mai bună pentru independență, o colaborare mai eficientă între instituții și un sistem de îngrijire post rezidențială mai dezvoltat. Reziliența individuală joacă un rol semnificativ, dar nu este suficientă fără un cadru de sprijin adecvat [159, p.278-288].

Studiul *The Social Inclusion of Care Leavers During Their Transitioning to Independent Life from Aftercare Services – A Mixed Method, Retrospective Document Analysis* (2025), bazat pe date colectate din trei registre electronice, conțin informații despre un total de 698 de tineri care au părăsit sistemul de îngrijire din Finlanda. Rezultatele studiului relevă că aproximativ jumătate dintre tinerii care părăsesc îngrijirea instituțională mențin relații normale cu familia și prietenii, având și interacțiuni sociale funcționale. Cu toate acestea, un procent semnificativ dintre aceștia se confruntă cu probleme precum relații distructive, dificultăți în exprimarea emoțiilor, tendința spre izolare, impulsivitate, conflicte sociale frecvente, precum și comportamente agresive, antisociale sau amenințătoare. Majoritatea celor care au părăsit îngrijirea au absolvit cel puțin un nivel educațional, iar peste jumătate sunt implicați în continuare în activități educaționale. Aproximativ unul din zece tineri este angajat sau finalizează serviciul militar/serviciu de alternativă. De asemenea, o treime dintre aceștia practică exerciții fizice în mod frecvent, iar un sfert au diverse hobby-uri. Cu toate acestea, mai mult de jumătate dintre tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire se confruntă cu dificultăți în menținerea unui ritm zilnic stabil. Identificarea resurselor personale și a factorilor care slăbesc incluziunea socială a acestor persoane este rară și puțin explorată. Studiul indică faptul că relațiile stabile, implicarea în activități educaționale, starea generală de sănătate și bunăstare sunt asociate cu un număr mai mare de resurse și cu o reducere a factorilor ce împiedică integrarea socială. Această perspectivă subliniază importanța unei abordări holistice și a unui suport personalizat pentru a sprijini tranziția tinerilor către viața independentă [156, p.64-74].

În contextul tranziției tinerilor de la sistemele de îngrijire rezidențială, Stein M. (2005), în lucrarea sa, *Resilience and Young People Leaving Care: Overcoming the Odds*, explorează factorii care influențează tranziția tinerilor după părăsirea sistemului de îngrijire. Stein M., se concentrează pe reziliență ca concept-cheie, investigând modul în care unii tineri depășesc provocările în timp ce alții întâmpină obstacole, subliniind necesitatea înțelegerii experiențelor și perspectivelor lor unice. Rezultatele studiului subliniază că, în timp ce mulți tineri se confruntă cu obstacole semnificative, unii tineri care părăsesc sistemul de îngrijire demonstrează capacități remarcabile de adaptare, obținând succes, atât în viața personală, cât și în cea profesională. Lipsa locuinței și absența unei planificări de tranziție adecvate reprezintă probleme majore, consolidate de deficiențele educaționale, provocările

legate de angajare și problemele de sănătate. Această situație fragilă este amplificată de lipsa rețelelor sociale puternice și a mentoratului, aspecte cruciale pentru construirea independenței și integrarea socială. Stein M. evidențiază un procent semnificativ de tineri din îngrijire care experimentează lipsa unei locuințe în perioada imediat următoare. Stein M., subliniază necesitatea unei explorări mai profunde a experiențelor și reflecțiilor acestor tineri, deoarece înțelegerea narațiunilor lor poate ajuta la dezvoltarea unor practici și politici mai bune, menite să sprijine integrarea lor. Această situație este exacerbată de lipsa de resurse financiare, a abilităților de viață independentă și a sprijinului social [189].

Studiile realizate de Courtney M., Dworsky A. și Raap M. (2011) confirmă amploarea acestei probleme, evidențiind corelațiile dintre lipsa de adăpost și alți factori de risc, precum abandonul școlar și problemele de sănătate mintală. Autorii arată că mulți tineri nu sunt conștienți de resursele disponibile sau nu știu cum să le acceseze. Lipsa de implicare activă a tinerilor în elaborarea planurilor de tranziție contribuie, de asemenea, la ineficiența acestora [135].

Studiul realizat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (The Organisation for Economic Co-operation and Development OECD) *Asisting Care Leavers.Time for Action* (2022) pune accent pe studierea tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, pentru a înțelege mai bine nevoile lor și tipul de suport necesar. Studiul a avut drept scop identificarea lacunelor și provocărilor în furnizarea serviciilor tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire din diverse țări și scoate în evidență faptul, că majoritatea țărilor au majorat plafonul de vârstă pentru aflarea tinerilor în îngrijire, deoarece a fost demonstrat faptul că vârsta nu indică nivelul de dezvoltare a tânărului și nici nivelul lui de adaptare. În unele țări, decizia de a prelungi îngrijirea după vârsta de 18 ani este bazată pe o evaluare formală a nevoilor tinerilor. De exemplu, în Spania, prelungirea se analizează individual, fiind oferită doar în cazurile în care este considerată necesară, iar șederea minorului este justificată de circumstanțele sale personale. Prelungirea se acordă pentru perioada necesară, de obicei până la aproximativ un an și jumătate. În Austria, deciziile sunt luate la discreția asistentului social; în Danemarca, se bazează pe o evaluare privind necesitatea îngrijirii suplimentare; în Slovenia, îngrijirea este prelungită în cazurile în care tânărul nu poate trăi și lucra independent din cauza unei dizabilități fizice sau mintale, iar în Israel, prelungirea îngrijirii este aprobată în funcție de un plan de tratament. Vârsta maximă de ședere în sistem sau de a beneficia de suport după ieșirea din sistem este de 21 ani pentru tinerii din Franța, Israel, Italia, Lituania, Suedia, Marea Britanie, SUA. Cea mai lungă perioadă este pentru tinerii din Ungaria, care pot sta în sistemul de îngrijire până la 30 ani [179].

Studiul calitativ *Social Integration of Young Adults Leaving Institutional Care: Personal Experiences* (2022) (realizat în Republica Cehă la Casa de copii Klánovice) prezintă procesul de integrare socială a tinerilor, care părăsesc instituțiile de îngrijire, prin prisma experiențelor lor personale și dificultăților întâlnite în perioada de tranziție. Aceasta evidențiază că, tinerii nu au o pregătire suficientă pentru viața independentă. Deși personalul educativ consideră că tinerii sunt pregătiți pentru tranziție, rezultatele arată că această pregătire este adesea nesistematică și inadecvată. Lipsesc abordările integrate și sprijinul post-instituțional. Mulți tineri continuă să apeleze la familiile de origine, în ciuda mediului disfuncțional din care provin. Tinerii se confruntă cu dificultăți majore în accesarea resurselor necesare pentru a se integra în societate, ceea ce crește riscul de sărăcie, comportamentele riscante și izolarea socială. După ieșirea din centrele de plasament, suportul din partea statului este limitat sau inexistent. Aceasta include lipsa unei rețele coerente de servicii post-instituționale. Mediile familiale patologice și lipsa intervențiilor eficiente înainte de plasarea în instituții generează dificultăți pe termen lung în dezvoltarea socială și educațională. Cercetarea subliniază vulnerabilitatea sporită a tinerilor care părăsesc sistemele de îngrijire socială și necesitatea unor măsuri sistematice și integrate pentru a le facilita tranziția către viața independentă [136, p.30-34].

Studiul realizat de Strahl B., Plesis van Breda A. Du, Mann - Feder V. și Schhroer W. (2020) în 36 de țări în anii 2018-2019 și publicat în *Jurnalul Politicilor Sociale Internaționale și Comparative - A Multinational Comparison of Care-Leaving Policy and Legislation* - scoate în evidență politicile și practicile internaționale de lucru cu tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire. Țările incluse în studiu au fost: Brazilia, Canada, SUA, Austria, Belgia, Danemarca, Marea Britanie, Finlanda, Germania, Israel, Scoția, Serbia, Spania, Suedia, Elveția, Noua Zeelandă, Bostwana, Etiopia, Kenya, Lesotho, Nigeria, Africa de Sud, Africa de Vest, Zambia, Zimbabwe, Bangladesh, India, Australia, Bosnia și Herțegovina, Croația, Cehia, Estonia, Ungaria, Macedonia de Nord, România, Rusia. Studiul a evidențiat faptul că din cele 36 țări studiate, doar 8 țări (22%) au un cadru normativ pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire (Australia, Danemarca, Marea Britanie, Finlanda, India, România, Scoția, SUA), 15 țări (42%) nu au cadru legal destinat tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire (Austria, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Canada, Croația, Cehia, Germania, Israel, Kenya, Nigeria, Suedia, Elveția, Olanda, Zambia, Zimbabwe), iar 9 țări (25%) dispun de un cadru legal rudimentar pentru tinerii care ies din sistemul de îngrijire (Belgia, Estonia, Ungaria, Macedonia de Nord, Rusia, Serbia, Africa de Sud, Spania, Africa de Vest).

Un cadrul aceluiași studiu a fost analizată vârsta legală și reală a ieșirii tinerilor din sistemul de îngrijire. Rezultatele indică existența unor diferențe semnificative între vârstele oficiale la care se încheie îngrijirea. Aproape o cincime dintre țări (7 țări) raportează că sprijinul este disponibil oficial până la vârsta de 25 sau 27 de ani, conform politicii sau legislației, iar în alte 5 țări (14%) se menționează că sprijinul este acordat până la vârsta de 22-24 de ani. Un sfert dintre țări (9 țări) afirmă că legislația permite menținerea în sistemul de îngrijire până la vârsta de 21 de ani, vârstă care, în unele țări, corespunde vârstei majoratului. În aproximativ jumătate dintre țări (15 țări), sprijinul este acordat oficial până la vârsta de 18 ani, vârstă considerată, de regulă, ca fiind vârsta majoratului legal. Același studiu scoate în evidență mai multe dificultăți cu care se confruntă tinerii în momentul părăsirii sistemului de îngrijire. Dificultatea cea mai frecvent menționată a fost angajarea în câmpul muncii (34 țări sau 94%), educația, locuința și sărăcia (31 țări sau 86%), izolarea și singurătatea (29 țări sau 81%), probleme de sănătate mintală (27 țări sau 75%), delincvență și abuz de substanțe (22 țări sau 61,1%), părinți-minori (19 țări sau 53%). Analizând tipul de servicii oferit tinerilor după ieșirea din sistemul de îngrijire, poate fi menționat faptul că 18 țări din cele 36 studiate (50%) oferă suport pentru educație și suport pentru angajarea tinerilor în câmpul muncii. În cazul a 17 țări (47%) pot fi remarcate servicii de consiliere și locațiune independentă sau semi-independentă, 10 țări (28%) au experiența centrelor destinate tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, în cadrul cărora tinerii beneficiază de activități de dezvoltare a abilităților de viață independentă, diverse tipuri de consiliere; alte 9 țări (25%) oferă tinerilor suport terapeutic, iar 5 țări (14%) oferă tinerilor opțiunea revenirii în sistem dacă aceștia se confruntă cu dificultăți de adaptare [193, p.34-49].

O cercetare realizată în anul 2020 în România reprezintă *Studiul privind situația tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire specială din România*. Studiul evidențiază deficiențe majore în sistemul de sprijin, care afectează integrarea socială și economică a acestor tineri. Lipsa de resurse și coordonare între instituții conduce la o asistență insuficientă și la dificultăți majore în identificarea locuinței și a unui loc de muncă, iar integrarea socială a tinerilor este compromisă, fapt care determină creșterea riscului de excluziune socială a tinerilor. Tinerii părăsesc sistemul adesea fără pregătire pentru viața de adult independent, în lipsa abilităților de viață cotidiană (gospodărie, finanțe), abilități sociale și competențe profesionale. Pregătirea pentru tranziție este inegală în raport cu tinerii din familie și adesea insuficientă. Studiul evidențiază necesitatea unei colaborări inter-instituționale îmbunătățite, cu o mai bună coordonare între autorități, ONG-uri și sectorul privat, în special, la nivel local. Se atestă necesitatea unei abordări mult mai flexibile și holistice a pregătirii tinerilor pentru trecerea la viața de adult, cu mai multe activități practice în centrele rezidențiale și o mai mare

deschidere către comunitate, iar implicarea tinerilor în activități de voluntariat ar contribui la sporirea integrării sociale. Deși implicarea în viața social-politică a tinerilor ieșiți din îngrijire este redusă, se observă o tendință prosocială. Relațiile pozitive cu un adult de încredere sunt esențiale pentru reușita tinerilor care ies din sistemul de îngrijire, oferind sprijin, îndrumare și modele de comportament. Însă, este crucial să se mențină un echilibru între sprijin și responsabilizare, pentru a evita dependența excesivă a tinerilor de sistem și a-i încuraja pe tineri să-și dezvolte independența și autonomia [120].

Programele de succes pentru tinerii vulnerabili se bazează preponderent pe intervențiile ONG-urilor, cu abordare individualizată, care oferă sprijin continuu și adaptat nevoilor fiecărui tânăr. Însă, monitorizarea și asistența acordate după ieșirea copiilor din sistem necesită îmbunătățiri substanțiale. Aceste îmbunătățiri includ o comunicare mult mai eficientă între instituțiile implicate și servicii personalizate, care să asigure o tranziție lentă și susținută către independență. Totodată, este indispensabilă revizuirea legislației și a mecanismelor de finanțare, pentru a asigura accesul la locuințe și servicii de sprijin, adaptate nevoilor specifice ale tinerilor.

Unele țări, precum Marea Britanie, Țările de Jos, Norvegia, România, Elveția, permit tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire să rămână în plasamentele din cadrul OOHC (*out-of-home care*) după împlinirea vârstei de 18 ani, dacă se confruntă cu provocări severe în timpul vieții independente [192]. Serviciile post-îngrijire s-au dovedit a fi eficiente [179, p.33-44]. Studiile din SUA arată că participarea la serviciile post-îngrijire și stabilitatea plasamentului, cum ar fi evitarea neglijării și a schimbărilor frecvente de plasament, protejează tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire împotriva problemelor de sănătate fizică și a relațiilor violente [157] și le sporesc șansele de a merge la facultate [171].

Studiile privind integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul de protecție în țările ex-sovietice reliefează că copiii aflați în îngrijire instituțională reprezintă unul dintre cele mai vulnerabile grupuri și că tinerii care cresc în instituții de protecție au adesea probleme în adaptarea la viața independentă, inclusiv în obținerea unui loc de muncă, accesul la educație și stabilirea relațiilor sociale.

Studiul *Implementation of Deinstitutionalization of Child Care Institutions in Post-soviet Countries: The Case of Azerbaijan* (2018), a examinat Programul de stat privind dezinstituționalizarea și îngrijirea alternativă, o politică publică care vizează transformarea a 55 de instituții care acoperă 14.500 de copii în perioada 2006–2016, în Azerbaidjan. Succesul acestei politici publice a fost crucial pentru întregul sistem de protecție a copilului din țară. Studiul s-a bazat pe o metodă transversală, descriptivă, exploratorie și calitativă. Analiza a identificat posibilele explicații, precum lipsa voinței

politice, sistemele slabe de protecție a copilului, societatea civilă slabă, resursele umane pregătite insuficient, absența serviciilor alternative și nivelul scăzut de cunoaștere a drepturilor copilului. Rezultatele studiului s-au axat pe identificarea voinței politice, în scopul unei reforme a bunăstării copilului și reflectă factorii ascunși din spatele politicilor de ghidare a practicii în statele din fosta Uniune Sovietică și în țările bogate în resurse naturale, cum ar fi petrol, gaze și minerale. Constatarea principală constă în lipsa de voință politică și adresează întrebarea, cum urmează a fi identificată voința politică și cum trebuie motivați oficialii să investească în bunăstarea copiilor [154, p. 160-172].

Un alt studiu *Young People Leaving Care and Institutionalised Vulnerability in the Russian Federation* (2023), realizat în Federația Rusă, a evidențiat dificultățile cu care se confruntă tinerii în procesul de identificare a unui loc de muncă stabil și de menținere a relațiilor interumane, determinându-i uneori să se confrunte cu excluziune socială și marginalizare. Accentul se pune pe experiențele persoanelor care părăsesc îngrijirea în cadrul sistemului instituțional de îngrijire din Rusia și pe problemele care au avut impact asupra tranziției lor după îngrijire la vârsta adultă. S-a constatat că o serie de factori influențează bunăstarea persoanelor care părăsesc îngrijirea, inclusiv instabilitatea plasamentului, izolarea instituțională, educația slabă, stigmatizarea persoanelor care părăsesc îngrijirea, relațiile cu „părinții casei” și prietenii de sprijin adesea provocatoare [138].

Integrarea socială a tinerilor care părăsesc instituțiile de îngrijire este abordată diferit în literatura de specialitate din Europa de Vest și cea de Est. În țările din regiunea Europei de Vest, literatura de specialitate tinde să abordeze integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire într-un cadru mai larg al incluziunii sociale și al respectării drepturilor. Țările precum Scoția, Regatul Unit al Marii Britanii, Irlandei de Nord și Germaniei pun accent pe crearea unor politici publice care să asigure tranziții mai ușoare către independență. Studiile din această regiune evidențiază importanța rețelelor de sprijin post-instituționale, a mentoratului și a asistenței financiare în prevenirea marginalizării sociale. Aceste măsuri sunt corelate cu rezultate mai pozitive pentru tineri, inclusiv o mai bună integrare pe piața muncii și acces crescut la oportunități educaționale.

Literatura din Europa de Est tratează integrarea socială a tinerilor care părăsesc instituțiile de îngrijire prin prisma tranziției post-socialiste. Cercetările țărilor regiunii Europei de Est evidențiază impactul deficiențelor sistemelor de îngrijire, caracterizate de resurse limitate, infrastructură slab dezvoltată și o focalizare redusă pe pregătire a tinerilor pentru viața independentă. De exemplu, cercetările din țări precum Albania, Azerbaidjan, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Cehia, Estonia, Georgia, Kârgâzstan, Polonia, Federația Rusă, România, Uzbekistan și Moldova [191] pun accent pe vulnerabilitățile specifice acestor tineri, inclusiv lipsa unei locuințe stabile, dificultăți în

accesarea studiilor superioare și integrarea pe piața muncii. Literatura subliniază, de asemenea, impactul stereotipurilor și stigmatizării sociale asupra șanselor lor de integrare [4].

În Republica Moldova, sociologia tineretului și aspecte importante din viața tinerilor au fost studiate în detaliu în ultimele decenii. Cercetătorii sunt interesați de diverse aspecte, de la specificul socializării, valorile tinerilor, comportamentele tinerilor, la probleme legate de încadrarea tinerilor în câmpul muncii, tineri NEET, migrația tinerilor, evaluarea calității serviciilor educaționale și medicale oferite tinerilor. Un alt domeniu analizat cu regularitate - sistemul de îngrijire, cu accent pe evoluția sistemului rezidențial de îngrijire, specificul ocrotirii tinerilor în instituții de tip familial și rezidențial, cauzele instituționalizării, precum și consecințele îngrijirii în afara mediului familial propriu. Cercetările relevante și cercetătorii care au studiat diverse aspecte ale vieții tinerilor, ale căror nume merită menționate sunt: Danii A. (2002) [22, p. 5-7] a adus contribuții valoroase la înțelegerea integrării socio-economice a tinerilor, analizând factorii care influențează accesul la educație, la piața muncii și la resursele sociale; Cheianu-Andrei D. (2007) [14, p.260-266], a cercetat fenomenul migrației tinerilor din Republica Moldova, analizând motivele migrației, efectele acesteia asupra tinerilor și familiilor lor, a opiniei copiilor referitoare la migrația părinților și a implicațiilor pentru dezvoltarea socio-economică a țării. A studiat aspectele ce țin de protecția copiilor separați de părinți, care au ajuns în Republica Moldova din cauza războiului din Ucraina; Bulgaru M. (2009) [11, p.45-57] a efectuat studii ample asupra situației tinerilor, a sistemului lor de valori și atitudini, investigând transformările culturale și sociale care au influențat aceste aspecte, precum și rolul familiei în creșterea și educarea copiilor; Dilion M. (2009) [24, p.18-22] a analizat reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului din mai multe perspective, atât în contextul dezvoltării asistenței parentale, cât și prin prisma rolului organizațiilor internaționale; Oceretnîi A. (2012) [87, p. 165-169] a adus contribuții la înțelegerea politicilor de tineret din Republica Moldova, analizând eficacitatea acestor politici și impactul lor asupra vieții tinerilor. A analizat impactul transformărilor sociale asupra orientărilor valorice ale tinerilor, inclusiv manifestarea tinerilor prin subculturi. A studiat în detalii participarea studenților în procesul decizional la nivel local, inclusiv relevanța respectării drepturilor omului ca și principiu de intervenție în asistența socială și cercetare; Timuș A. (2014) [119, p. 101-107] a realizat cercetări fundamentale asupra procesului de socializare a tinerilor în Republica Moldova, a agenților socializării, cu accent pe influența factorilor sociali, culturali și economici asupra formării personalității și integrării sociale a acestora; Malcoci L. (2015) [165, p.39-46] a contribuit substanțial la analiza și înțelegerea problemelor sociale cu care se confruntă tinerii, inclusiv sărăcia, marginalizarea și violența. A studiat în detaliu cum este asigurat accesul tinerilor la servicii calitative

de educație, servicii calitative de sănătate, cu accent sporit pe incluziune și solidaritate socială; Blajco V. (2016) [204, p.163-167] a analizat valorile sociale ale tinerilor, precum și influențele valorilor tinerilor asupra culturii de masă. Găgăuz O. (2017) [28, p.137-146] a analizat atitudinile tinerilor privind rolurile de gen în familie, a studiat factorii care influențează vulnerabilitatea tinerilor pe piața muncii, a cercetat factorii de risc pentru plasarea tinerilor în categoria NEET; Prițcan V. (2020) [90, p. 269-275] a studiat specificul asistării copiilor separați de părinți și suportul lor pentru a preveni adicțiile; Crîșmaru M. (2023) [21, p. 185-196] a abordat tranziția tinerilor la viața de adult, analizând provocările și dificultățile cu care se confruntă în această etapă importantă a vieții; Racu A. (2024) [92, p.165-170] a cercetat dimensiunea istorică în contextul incluziunii sociale, precum și asistarea tinerilor cu dezabilități în procesul lor de tranziție către independență. Alte studii recente relevante pentru teza de doctor sunt: *Mai incluziv și mai eficient. O abordare incluzivă a politicilor de suport pentru tinerii și tinerele NEET din Moldova* (2023), analizează profilul tinerilor NEET din Republica Moldova, competențele lor, accesul la educație formală, non-formală și accesul la educație. Studiul *Evaluarea cheltuielilor alocate sectorului de tineret în cadrul bugetelor APL de nivelul II versus bugetele organizațiilor de tineret* (2024), analizează profilul tinerilor din Republica Moldova, tendințele de finanțare a sectorului de tineret de către administrația publică locală și organizațiile non-guvernamentale. Studiul UNICEF *Situation Analysis of Children and Adolescents in Moldova* (2022) [181] oferă o perspectivă complexă asupra bunăstării acestora, examinând atât progresele, cât și provocările majore. Studiul evidențiază o serie de factori interconectați care influențează dezvoltarea tinerilor, printre care se numără: tendințele demografice (scăderea populației, îmbătrânirea populației, migrația semnificativă, contextul socioeconomic (vulnerabilitatea economică, corupția, provocările guvernamentale și eficiența cadrului legal și politic în promovarea drepturilor. Aceste elemente se reflectă în accesul inegal la servicii esențiale, precum sănătate și educație, cu discrepanțe semnificative între mediul urban și rural. Studiul subliniază necesitatea unor intervenții urgente și coordonate pentru a aborda inegalitățile sistemice, a consolida sistemul de îngrijire a copilului și a asigura accesul echitabil al tuturor copiilor la servicii de bază de calitate. Recomandările se concentrează pe creșterea resurselor, îmbunătățirea calității serviciilor, reducerea inegalităților și intensificarea monitorizării și colectării de date. O abordare multisectorială, care integrează eforturile guvernului, ONG-urilor și sectorului privat, este esențială pentru a promova bunăstarea copiilor și adolescenților din Moldova .

Aceste studii sunt esențiale pentru a înțelege tendințele, în care transformările sociale și economice din ultimele decenii în Republica Moldova au influențat generațiile de tineri, contribuind,

totodată, la formularea unor strategii de intervenție și politici eficiente pentru sprijinul tineretului în această țară.

La nivel național primul studiul privind situația copiilor instituționalizați a fost realizat de UNICEF, *Situația copilului instituționalizat în anul 2000*. Studiul descrie evoluția sistemului rezidențial din Republica Moldova, oferă o prezentare în detalii a situației copiilor ocrotiți în instituțiile rezidențiale din țară. O cercetare similară a fost realizată în anul 2000 de către Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copiilor, în cadrul Gimnaziului Internat nr.2 din mun. Chișinău. În cercetare se descrie specificul ocrotirii copiilor în această instituție, numărul de copii după cauzele instituționalizării, precum și măsurile realizate de administrația instituției pentru a oferi suport celor care părăsesc îngrijirea rezidențială. Ulterior tema a fost studiată de mai multe organizații neguvernamentale naționale și internaționale, printre care:

- A.O. Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIIDC) - *Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației* (2006), care oferă detalii despre dezvoltarea psiho-emoțională, evoluția relațiilor sociale, activitatea școlară, resursele, participarea copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare, precum și politicile și serviciile existente pentru copiii rămași fără îngrijire părintească în urma migrației;

- A.O. Every Child/ Parteneriate pentru Fiecare Copil - *Evaluarea sistemului de îngrijire a copilului în Moldova și asistența tehnică acordată Guvernului Republicii Moldova pentru găzduirea consultării sub-regionale cu privire la reforma sistemului de îngrijire a copilului în țările incluse în politica Europeană pentru vecinătate* (2009), care analizează sistemul de îngrijire a copilului din Republica Moldova, asistența financiară oferită țării pentru procesul de dezinstituționalizare; *Protecția drepturilor copiilor lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a fi separați de familiile lor* (2011), care pune accent pe efectele îngrijirii rezidențiale asupra copiilor;

- A.O. Amici dei Bambini - *Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări* (2010), realizat cu participarea autoarei tezei, a analizat nivelul de pregătire pentru viața independentă a tinerilor elevi în clasa nouă din cadrul școlilor de tip internat versus cei care au părăsit instituția rezidențială și își continuă studiile, precum și rolul specialiștilor din cadrul instituției în acest demers și măsurile de eficientizare a intervenției necesare a fi operate la nivel de țară;

- A.O. Lumos - *Evaluarea situației absolvenților instituțiilor rezidențiale și a tinerilor care au ieșit din serviciile sociale de plasament* (2018), analizează cadrul legal internațional și național,

profilul tinerilor ieșiți din serviciile de îngrijire alternativă, serviciile și asistența oferită tinerilor în perioada post îngrijire alternativă;

- Catholic Relief Services - *Studiul tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire din Republica Moldova* (2024), realizată de autoare, cercetează dorința tinerilor de autoreprezentare, factorii care îi motivează sau îi împiedică în acest proces;

- A.O. AVE Copiii - *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire alternativă* (2024), realizată de autoare, cercetează multiaspectual dificultățile de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire și oferă suport în identificarea măsurilor de eficientizarea a intervenției din prisma factorilor de decizie și a specialiștilor care lucrează cu tinerii.

În urma celor relatate, putem conchide că la nivel internațional subiectul tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, este pe larg studiat. Cercetătorii sunt interesați de riscurile sociale cărora sunt expuși tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, precum șomajul, sărăcia, excluziunea socială, instabilitatea locativă, evaluarea nivelului de reziliență socială. În același timp, cercetătorii sunt implicați în evaluarea programelor existente în fiecare țară pentru a asista această categorie de tineri. La nivel național, însă, pe larg sunt studiate aspectele generale care țin de tineri, dar este insuficient abordată tema integrării sociale a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

1.3. Cadrul metodologic de investigare sociologică a integrării sociale a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire

Cercetarea procesului de integrare socială a tinerilor care au părăsit forme de îngrijire de tip rezidențial, fiind un proces complex, a necesitat utilizarea metodelor de cercetare sociologică calitative și cantitative, care a oferit posibilitatea cercetătorului să analizeze multiaspectual problema, inclusiv să sesizeze evoluția în timp a acesteia. Reieșind din complexitatea procesului de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire au fost delimitate principalele noțiuni care au format cadrul conceptual al cercetării: servicii de plasament de tip familial, servicii de plasament de tip rezidențial, integrare socială, gradul de pregătire pentru a părăsi sistemul de îngrijire, dificultăți întâmpinate în momentul părăsirii instituției, servicii sociale existente, politici sociale.

În teză se face referință la tinerii care au avut sau experimentează în prezent experiența îngrijirii rezidențiale (instituții de tip rezidențial, case comunitare pentru copii în situație de risc, centre de plasament temporar). De asemenea, la felul în care se percep tinerii în demersul lor de la instituție către viața independentă, dar și la felul cum sunt percepuți de către cei care lucrează nemijlocit cu ei pentru integrarea lor socială.

Cercetarea din cadrul tezei de doctor își propune să investigheze percepția tinerilor privind gradul lor de pregătire pentru viața în afara instituției de îngrijire, dificultățile cu care se confruntă în momentul transferului din instituția rezidențială în instituția de învățământ și din instituția de învățământ spre viața independentă, percepția specialiștilor referitoare la nivelul de pregătire a tinerilor pentru transfer către viața independentă, dificultățile cu care se confruntă, precum și serviciile sociale existente și cele necesare pentru a oferi suport de calitate acestei categorii de beneficiari. Pe lângă cercetarea în detaliu a problemelor de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială, autorul își propune să studieze tipuri de asistență, servicii oferite tinerilor cu această experiență de viață la nivel internațional și să propună modele de eficientizare a intervenției în acest domeniu în Republica Moldova. Pentru cercetarea aspectelor menționate mai sus, a fost dezvoltată o metodologie complexă, care a permis obținerea datelor relevante, atât de natură cantitativă, cât și calitativă, care caracterizează situația acestei categorii de beneficiari.

În studiu au fost analizate datele statistice oferite de Biroul Național de Statistică, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului, ONG-uri care prestează servicii tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. De asemenea, au fost studiate și analizate informațiile obținute în cadrul interviurilor cu experți în domeniu, tinerii care au absolvit instituțiile de tip internat și tinerii care sunt în ultimul an

de studii în cadrul instituțiilor de tip internat, interviuri cu reprezentanții ministerelor (MEC, MMPS), interviuri cu reprezentanți ai Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău. Au fost realizate 2 cercetări sociologice prin aplicarea metodelor cantitative (ancheta sociologică pe bază de chestionar): *Evaluarea situației tinerilor care au absolvit gimnaziile internat din Chișinău* cu tinerii care au absolvit gimnaziile internat nr.2 și nr.3 din Chișinău (promoțiile 2010, 2011) și *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire* cu tinerii care au ieșit din forme de îngrijire și la moment își desfășoară studiile sau sunt încadrați în câmpul muncii (2024). De asemenea, au fost realizate 4 cercetări prin aplicarea metodelor calitative (interviuri, discuții focus-grup): *Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități, provocări* (2010), *Integrarea socială a tinerilor ex –instituționalizați* (2010), *Practici internaționale în asistarea tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire* (2023-2024) și *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire* (2024).

Metodologia tezei de doctor se bazează pe studii realizate de autoare cu participare individuală sau cu implicarea cercetătorului în cadrul diverselor proiecte. Complexitatea cercetării rezidă în combinarea metodelor de cercetare cantitativă și calitativă, ceea ce a permis reflectarea asupra aspectelor-cheie în demersul de integrare socială a tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire. În context, menționăm că o metodă esențială aplicată a fost **analiza documentelor**, care a permis constituirea unei imagini despre situația copilului instituționalizat și despre serviciile sociale existente în Republica Moldova pentru această categorie de beneficiari, precum și practicile internaționale de asistare a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. Demersul de cercetare a cuprins analiza următoarelor documente: acte normative naționale și internaționale, cercetări internaționale și naționale, regulamente de funcționare a ministerelor și a diferitor instituții, organizații non-guvernamentale, care prestează servicii pentru tinerii care au părăsit sistemul de îngrijire rezidențială, rapoarte de activitate a diferitor instituții prestatoare de servicii pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială. În total au fost supuse analizei 37 acte și materiale cu caracter normativ și administrativ.

Informația obținută la etapa analizei documentare a fost extinsă prin **analiza datelor statistice**, care a contribuit la cunoașterea situației copiilor cuprinși în sistemul de îngrijire rezidențială. În acest sens, au fost analizate datele statistice oferite de Biroul Național de Statistică, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Surse de date administrative importante pentru tematica studiată, supuse analizei, sunt rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de

risc și copii separați de părinți și nr 103A - Copii din sistemul rezidențial, pentru 3 ani – 2021-2023, produse de MMPS.

În vederea complimentării datelor colectate prin analiza statistică a datelor administrative, a fost aplicată metoda ***anchetei sociologice pe bază de chestionar***, fiind realizate două cercetări cantitative. Prima cercetare a fost realizată în anul 2011, pe un eșantion de 69 de tineri, absolvenți ai gimnaziilor internat nr. 2 și nr. 3 din mun.Chișinău, promoțiile 2010, 2011. Chestionarul a fost autoadministrat în format hârtie, cu ghidare din partea unui specialist. A doua cercetare cantitativă a fost realizată în perioada 14 noiembrie-3 decembrie 2024, pe un eșantion de 128 tineri care au părăsit sistemul de îngrijire din diferite regiuni ale țării, și diferite categorii de vârstă și statut social. Pentru colectarea datelor, în cadrul celei de a doua cercetări, s-au utilizat 2 procedee de colectare a datelor: autoadministrare în format online (platforma www.kobotoolbox.org) și autoadministrare în format hârtie, cu ghidare din partea unui specialist.

Utilizarea acestei metode de cercetare a oferit posibilitatea de a fi identificate dificultățile cu care se confruntă tinerii după ieșirea din sistemul rezidențial de îngrijire, modul în care decurge procesul de integrare socială a tinerilor, precum și stabilirea tipurilor de tranziție. Determinarea fiecărui tip de tranziție - liniștită, instabilă și problematică - a fost posibilă prin calcularea indicilor, în baza următorilor indicatori: nivelul de pregătire pentru a părăsi sistemul de îngrijire, resursele la care are acces tânărul, sprijinul familiei, rudelor și angajaților instituției, locuința stabilă, posibilitatea de a continua studiile sau de angajare în câmpul muncii, capacitatea de adaptare. Construirea indicatorilor s-a realizat în baza unui set de întrebări din Chestionarul aplicat în cadrul studiului *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire* (Anexa 2), după cum urmează:

- Indicatorul *nivelul de pregătire pentru a părăsi sistemul de îngrijire* , determinat prin răspunsurile la 5 întrebări (A17, A18, A24.6, A24.11, A34.9.);
- Indicatorul *resursele la care are acces* calculat în baza a 9 întrebări (A24.1, A24.5, A24.7, A24.8, A24.13, A24.14, A25, A33, A34.8);
- Indicatorul *sprijinul familiei, rudelor, angajaților instituției* în baza a 5 întrebări (A21, A24.2, A24.3, A24.4, A35);
- Indicatorul *locuință stabilă* - 2 întrebări (A14, A24.12.);
- Indicatorul *posibilitatea de a continua studiile sau de angajare în câmpul muncii* , în baza a 5 întrebări (A24.0, A28, A29, A30, A34.7);
- Indicatorul *capacitatea de adaptare* – 9 întrebări (A34.1, A34.2, A34.3, A34.4, A34.5, A34.6, A36, A37, A38).

Detalii despre cele două cercetări cantitative pot fi identificate din Tabelul 1.1.

Tabelul 1.1. Baza empirică a cercetării (cercetări cantitative)

Nr.	Denumirea studiului sociologic	Grupul țintă	Eșantionul de cercetare	Metoda de cercetare	Anul
1	Evaluarea situației tinerilor care au absolvit gimnaziile internat din mun. Chișinău. ¹	tineri	69 respondenți, tineri, promoțiile anilor 2010 și 2011, ai gimnaziilor internat nr. 2 și nr.3, Chișinău	Anchetă sociologică pe bază de chestionar. Anexa 1	2011
2	Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire. ²	tineri	128 respondenți, tineri care au părăsit sistemul de îngrijire	Anchetă sociologică pe bază de chestionar. Anexa 2	2024

Primul studiu este o cercetare exhaustivă aplicată tinerilor absolvenți ai celor două gimnazii internat din mun. Chișinău (nr. 2 și nr. 3), promoțiile 2010 și 2011 (Tabelul 1.2).

Tabelul 1.2. Structura sociodemografică a eșantionului studiului Evaluarea situației tinerilor care au absolvit gimnaziile internat din Chișinău

Variabila	Grup	Număr
Sexul respondentului	Masculin	35
	Feminin	34
Vârstă respondentului	16 ani	22
	17 ani	28
	18 ani	15
	19 ani	4
Instituția absolvită	Gimnaziul Internat nr.2 Chișinău	36
	Gimnaziul Internat nr.3 Chișinău	33
Anul absolvirii Gimnaziului internat	2010	34
	2011	35

Cel de al doilea studiu cantitativ are o eșantionare intenționată: respondenții au fost tinerii, cu experiența instituției de îngrijire rezidențială și de tip familial și în același timp, își continuă studiile într-o școală profesională din țară (Tabelul 1.3).

¹ Studiu sociologic realizat de către autoare în parteneriat cu Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău

² Autoarea a fost angajată în calitate de expert național pentru a realiza studiul în cadrul proiectului „Protection of children in risk” (UNICEF), implementat de A.O. Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei AVE Copii.

Tabelul 1.3. Structura eșantionului studiului Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire

Variabila	Grup	Număr
Sexul respondentului	Masculin	83
	Feminin	45
Vârsta respondentului	15-16 ani	64
	17 ani	35
	18 + ani	29
Perioada aflării în serviciul de îngrijire alternativă	Mai puțin de 1 an	6
	1-2 ani	21
	3-5 ani	32
	6-10 ani	40
	11 sau mai mulți ani	29
Mediu de reședință	Urban	44
	Rural	84

Datele colectate prin metode cantitative au fost completate cu date colectate prin aplicarea unor metode calitative: interviul individual semistructurate și focus-grup.

Interviul semistructurat a fost desfășurat cu 3 categorii de intervievați: tineri în ultimul an de studii în cadrul școlilor de tip internat (1), tineri care au absolvit instituții de tip internat (2) și cu experți (3) implicați în asistarea tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. În total au fost desfășurate 50 de interviuri: 15 interviuri cu tineri elevi în clasa 9 în cadrul gimnaziilor internat, 16 interviuri cu tineri care au absolvit gimnaziul internat și 19 interviuri cu experți în domeniu. În selectarea tinerilor s-a aplicat criteriul de selectare: tineri elevi în clasa 9, absolvenți ai gimnaziilor internat, cu o durată a instituționalizării mai mare de 5 ani. Criteriile de selectare a tinerilor care au absolvit gimnaziul internat, incluși în eșantion, au fost: perioada instituționalizării mai mare de 5 ani și cel puțin 2 ani de la momentul absolvirii. În cazul experților, criteriile de selectare au fost: experiență de lucru direct cu tinerii care părăsesc sau au părăsit sistemul rezidențial sau de coordonare a unui serviciu adresat acestei categorii de beneficiari, sau experiență în funcție publică – la nivel național (reprezentanți ai MMPS și MEC) sau local (specialiști ai Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun.Chișinău).

Triangularea datelor de interviu a fost posibilă prin desfășurarea **discuțiilor de tip focus-grup**, fiind realizate cu tinerii care au trecut prin sistemul rezidențial de îngrijire, cu specialiștii care asistă această categorie de beneficiari, cu cadrele didactice, cu reprezentanții ATAS/STAS și cu reprezentanții ONG-urilor care oferă servicii tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

Persoanele incluse în eșantionul pentru aplicarea metodelor de cercetare calitativă au fost selectate prin intermediul eșantionării intenționate, deoarece sunt persoane care au avut experiența instituționalizării sau specialiști/experti, implicați în asistarea directă a tinerilor în procesul lor de integrare socială, sau factori de decizie, implicați în elaborarea politicilor sociale pentru această categorie de beneficiari.

Detalii referitoare la aplicarea metodelor de cercetare calitative în cadrul tezei de doctor, sunt reprezentate în Tabelul 1.4.

Tabelul 1.4. Baza empirică a cercetării calitative

Nr.	Denumirea studiului sociologic	Grupul țintă	Eșantion	Metoda de cercetare	Anul
1	Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări	Tineri	15 tineri elevi în clasa 9, în cadrul gimnaziilor de tip internat	Interviuri individuale semistructurate Anexa 3	2010
2		Tineri	16 tineri care au absolvit gimnaziul internat	Interviuri individuale semistructurate Anexa 4	2010
3	Integrarea socială a tinerilor ex-instituționalizați	Experți	14 persoane	Interviuri individuale semistructurate Anexa 5	2010
4	Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități necesități și provocări ³	Specialiști (asistenți sociali, psihologi, educatori care lucrează cu tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat)	12 persoane	Focus-grup Anexa 6	2010
		Tineri	12 persoane	Focus-grup Anexa 7	2010
		Manageri	6 persoane	Focus-grup Anexa 8	2010
5	Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire	Tineri	8 persoane	Focus-grup Anexa 9	2024
		Cadre didactice	6 persoane	Focus-grup Anexa 10	2024

³ Autoarea a fost angajată în calitate de cercetător național, în cadrul proiectului „Consolidarea Capacităților Organizațiilor Non – Guvernamentale și Autorităților Publice locale din Moldova și Ucraina în vederea promovării incluziunii sociale a tinerilor ex-instituționalizați”, implementat de Amici dei Bambini Moldova cu sprijinul financiar al Uniunii Europene.

		Specialiști STAS	10 persoane	Focus-grup Anexa 11	2024
		Reprezentanți ONG-uri	10 persoane	Focus-grup Anexa 12	2024
		Experți reprezentanți ai autorităților centrale și locale	5 persoane	Interviuri individuale Anexa 13	2024
6	Practici internaționale în asistarea tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire			Analiza documentară	2023-2024

Informațiile culese prin intermediul metodelor de cercetare calitativă au fost analizate prin intermediul analizelor tematice, narative și comparative ale informațiilor din anul 2010, comparativ cu cele din anul 2024.

Utilizarea diverselor metode de cercetare a permis triangularea datelor și analiza multilaterală a problemelor de integrare socială a tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire. Metodologia complexă utilizată a oferit posibilitatea autoarei să identifice nivelul de pregătire a tinerilor pentru viața independentă atunci, când sunt în instituțiile rezidențiale versus perioada când își continuă studiile, sau sunt în proces de integrare socială după finalizarea studiilor, să identifice dificultățile cu care se confruntă tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire în procesul de integrare socială, să analizeze modele de intervenție internaționale și să le compare cu cele naționale, să înțeleagă intervenția specialiștilor care lucrează cu această categorie de beneficiari, iar la sfârșit să poată oferi recomandări viabile pentru a îmbunătăți politicile sociale și a identifica programele și serviciile necesare a fi dezvoltate la nivel de țară, în scopul de a susține tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială.

1.4. Concluzii la capitolul întâi

1. Integrarea socială a tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială este un proces complex de tranziție de la o copilărie dependentă din cadrul instituției de îngrijire spre viața independentă în afara instituției. Această tranziție presupune adaptarea tinerilor la normele și valorile comunității, accesul la resurse economice și sociale, precum și dezvoltarea relațiilor sociale.

2. Elementele procesului de integrare socială presupun accesul la educație, resurse financiare, piața muncii, locuință, servicii de sănătate, precum și participare civică, auto reprezentare, construirea unei rețele sociale.

3. Integrarea socială este un proces de adaptare mutuală între tineri și societate. Nu doar tinerii trebuie să se conformeze normelor sociale, ci și societatea trebuie să-și ajusteze structurile pentru a răspunde nevoilor tinerilor.

4. Dat fiind complexitatea problematicii abordate, baza teoretico-metodologică a cercetării o constituie un șir de teorii sociologice și psihologice: teoria rezilienței, teoria învățării sociale, teoria solidarității, teoria anomiei, teoria structurală a rolurilor, teoria atașamentului.

5. Studiile realizate la nivel internațional privind problemele legate de integrarea socială a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială scot în evidență faptul, că tinerii se confruntă cu diverse probleme, cum ar fi, excluziunea socială, sărăcia, șomajul, marginalizarea, probleme de sănătate mintală, lipsă a unui loc de trai, comportamente deviante.

6. La nivel național, sociologia tineretului a înregistrat progrese semnificative în ultimele două decenii, cu contribuții importante la dezvoltarea științei sociologice aplicative și la elaborarea politicilor pentru tineri. Cercetările au adus perspective valoroase asupra socializării, valorilor, comportamentului și integrării socioeconomice a tinerilor, evidențiind impactul transformărilor sociale și economice asupra generațiilor de tineri. Dar nu a fost cercetat impactul îngrijirii rezidențiale asupra procesului de integrare socială a tinerilor.

7. Studiul actual are menirea de a completa și extinde cunoștințele empirice referitoare la problemele de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, deoarece la moment în Republica Moldova nu sunt studii care ar scoate în evidență problemele de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. Un alt obiectiv este de a spori gradul de conștientizare a importanței dezvoltării programelor naționale și a serviciilor destinate acestei categorii de beneficiari.

CAPITOLUL 2. PROVOCĂRI ALE INTEGRĂRII SOCIALE A TINERILOR CARE PĂRĂSESC SISTEMUL DE ÎNGRIJIRE

2.1. Particularitățile sistemului rezidențial de îngrijire din Republica Moldova și situația copiilor instituționalizați

Sistemul rezidențial de îngrijire și educație a copilului aflat în situație de dificultate din Republica Moldova a avut o evoluție controversată, marcată de multiple provocări și a fost reglementat printr-o serie de acte normative adoptate de autoritățile legislative și executive ale statului. Dezvoltarea etapizată a acestuia este prezentată în Tabelul 2.1.

Tabelul 2.1. Evoluția sistemului rezidențial din Republica Moldova

Nr.	Perioada	Schimbarea care a avut loc
1	1925-1936	Includerea copiilor de toate vârstele în sistemul educațional.
2	1936 -1940	Dezvoltarea rețelei de școli speciale, instituții de tip internat și case de copii.
3	1950-1990	Extinderea semnificativă a instituțiilor de îngrijire pentru copiii aflați în dificultate.
4	1991-2007	Stagnarea sistemului rezidențial de îngrijire.
5	2007- prezent	Reformarea sistemului rezidențial de îngrijire, cu următoarele sub etape: a) 2007 -2012, reforma sistemului rezidențial de îngrijire, prin scăderea numărului de copii în îngrijirea rezidențială și diminuarea numărului de instituții de tip rezidențial. b) 2014-2020 continuarea reformei sistemului rezidențial de îngrijire prin stoparea graduală a instituționalizării copiilor cu vârsta de 0- 3 ani și reducerea continuă a numărului de copii aflați în îngrijire rezidențială. c) 2022-prezent lichidarea/reorganizarea instituțiilor de îngrijire a copiilor de tip rezidențial, cu reintegrarea copiilor în familie sau transferul în servicii sociale de tip familial și asigurarea unui raport dintre copiii aflați în servicii de plasament de tip rezidențial și copiii aflați în servicii de plasament de tip familial de 1:10 în 2026 față de 1:4 în 2020.

Sursa: Elaborat de autoare în baza analizei literaturii științifice.

Prima perioadă, anii **1925–1936**, este marcată de mai multe modificări ale cadrului legal, care urmăresc includerea copiilor de toate vârstele în sistemul educațional. În anii 1925-1927, în cadrul Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM), prin hotărârea Congresului al III-lea al Sovietelor, s-a instituit învățământul obligatoriu de 7 ani, iar începând cu 1930-1931, a fost introdus învățământul primar obligatoriu pentru copiii de 8 ani, ceea ce a marcat începutul procesului de instituționalizare a copiilor aflați în dificultate [121, p. 15].

A doua perioadă, anii **1936-1940**, este începutul dezvoltării rețelei de școli speciale, instituții de tip internat și case de copii. Prima școală specială pentru copii hipoacuzici a fost deschisă în orașul Balta, în anul 1936. În perioada 1936-1940, în cadrul școlilor de cultură generală din orașele Balta, Kotovsk și Tiraspol, au fost organizate clase speciale pentru copii cu deficiențe mintale, drept urmare a prevederilor Constituției Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești din 1925, care stipula că persoanele cu nevoi speciale beneficiază de aceleași drepturi ca toți cetățenii. Perioada 1936-1941, în RASSM este marcată de dezvoltarea rețelei de școli speciale, instituții de tip internat și case de copii [121, p. 20].

Factorii care au condiționat extinderea și acceptarea sistemului instituțional de îngrijire a copiilor au fost următorii:

- consecințele celui de-al doilea război mondial, care a determinat apariția unui număr semnificativ de copii orfani sau abandonați, copii ai străzii, sau rămași fără grija părintească din cauza părinților deportați în Siberia;
- familiile numeroase - consecință a nivelului scăzut de cultură și educație sanitară, precum și a tradițiilor și canoanelor religioase. Acest fenomen a condus la anumite dificultăți pentru îngrijirea copiilor;
- accesul limitat la educație, cauzat de distanțele mari spre școlile de cultură generală;
- lipsa serviciilor sociale, în conformitate cu nevoile copiilor și ale comunității;
- dezvoltarea insuficientă a serviciilor medicale primare și a programelor de îngrijire medicală.

Politica educațională a statului, care a contribuit la plasarea copiilor din familii numeroase și sărace în școli-internat, a fost reglementată prin *Legea privind școlarizarea obligatorie a copiilor*, din 1961.

A treia perioadă, anii **1950-1990**, este caracterizată printr-o extindere masivă a numărului de instituții rezidențiale în Republica Moldova. Îngrijirea rezidențială devine cea mai importantă formă

de îngrijire a copiilor aflați în dificultate. Această extindere a fost realizată prin următoarele măsuri [121, p. 25-30]:

- Organizarea educației diferențiate pentru copiii cu nevoi speciale, adaptată tipurilor de deficiențe;
- Dezvoltarea de instituții specializate, atât pentru copiii cu deficiențe în dezvoltare, cât și pentru copiii din familii cu risc social;
- Elaborarea programelor și a manualelor educaționale pentru toate tipurile de instituții speciale;
- Pregătirea cadrelor didactice în domeniul psihopedagogiei speciale, în cadrul Facultății de Defectologie a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă”, conform Ordinului nr.422 din 28.12.1973 al Ministerului Învățământului al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.

Aceste măsuri au contribuit la crearea unui sistem educațional specializat și structurat, care să răspundă nevoilor copiilor cu deficiențe și să le asigure o educație adecvată.

A patra perioadă, anii **1991-2007**, este marcată de multiple transformări sociale și economice din societate, sistemul instituțional a parcurs o perioadă dificilă, iar principalele schimbări au fost:

- Finanțarea sub nivelul necesar a sistemului instituțional de îngrijire, care a condus la lipsuri materiale insuficiente pentru buna funcționare a instituțiilor;
- Creșterea numărului de copii cu probleme sociale, aceasta a pus o presiune suplimentară asupra instituțiilor;
- Diversificarea contingentului de copii instituționalizați, ca urmare a multiplicării și diversificării problemelor sociale cu care se confruntau aceștia;
- Apariția fenomenului de asistență umanitară și filantropică, care a fost necesar pentru a suplini deficiențele sistemului de stat [121, p.101].

Aceste schimbări au condus la dificultăți substanțiale în funcționarea instituțiilor, iar calitatea îngrijirii și întreținerii copiilor aflați în dificultate a fost puternic afectată, devenind o problemă centrală în perioadă respectivă.

Această perioadă a fost marcată și de aprobarea mai multor acte normative care vin să schimbe abordarea față de îngrijirea copilului. Republica Moldova a aderat la Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului (1993), a adoptat Legea cu privire la drepturile copilului (1994), Legea cu privire la tineret (1999), a constituit Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului (1998).

Anul 2003 este un an de cotitură pentru domeniul îngrijirii copilului deoarece este aprobată *Strategia Națională privind Protecția Copilului și Familiei pe anii 2003-2008*. Strategia a fost primul

act care menționa direcțiile strategice pentru îmbunătățirea sistemului de îngrijire a copilului în Republica Moldova. Strategia nominalizată și-a propus drept scop reformarea cadrului legislativ și instituțional, inclusiv elaborarea și aprobarea *Legii nr. 547/ 2003 cu privire la asistență socială* [71], dezvoltarea resurselor umane în domeniul îngrijirii copilului, angajarea și formarea asistenților sociali comunitari, dezvoltarea serviciilor sociale specializate pentru copii aflați în dificultate [27].

În perioada anilor 2002-2006 domeniul îngrijirii copilului devine o prioritate pentru organizațiile internaționale și cele locale prezente în Republica Moldova. Apar și se dezvoltă servicii de prevenire a instituționalizării copiilor, servicii de asistență a copiilor și a familiei, cum sunt centrele de zi, centrele de plasament temporar.

A cincea perioadă, anii **2007- prezent, cu trei sub-etape**. Prima sub-etapă - anii **2007-2012**, este perioadă, în care s-au conștientizat efectele negative ale instituționalizării asupra copiilor și a început reformarea sistemului rezidențial de îngrijire, prin aprobarea Hotărârii Guvernului nr. 784 /2007 pentru *Strategia națională și a Planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012*. Scopul respectivului act legislativ a fost asigurarea și respectarea drepturilor copilului de a crește în mediul familial, promovând, astfel, dreptul fiecărui copil de a beneficia de un mediu sănătos și sigur, care să sprijine dezvoltarea sa armonioasă. Acesta a menționat importanța menținerii copiilor în cadrul familial, ca principiu fundamental și a reglementat măsurile necesare pentru protecția și susținerea acestora în familiile lor, acolo unde acest lucru era posibil.

Obiectivele stabilite prin respectivul act legislativ au fost:

- Reducerea cu 50% a numărului de copii care locuiesc în afara mediului familial, promovând reintegrarea copiilor sau crearea formelor de îngrijire de tip familial;
- Reorganizarea completă (100%) a instituțiilor de tip rezidențial, în acord cu planul general de transformare, conform nevoilor copiilor aflați în îngrijire;
- Alinierea cadrului legal și instituțional de îngrijire a copilului și familiei la politicile internaționale;
- Garantarea accesului copilului și familiei la servicii sociale de calitate de tip familial și comunitar, pentru a promova reintegrarea copilului în mediul familial;
- Consolidarea nivelului profesional al resurselor umane din sistem, prin formarea continuă a personalului care lucrează pentru asistența copiilor și familiilor.
- Dezvoltarea unui mecanism financiar eficient și flexibil, care să permită redirectionarea resurselor financiare din sistemul rezidențial către servicii comunitare de tip familial;

- Consolidarea capacităților de monitorizare, evaluare și supervizare, la toate nivelurile sistemului de îngrijire a copilului și familiei;
- Sensibilizarea opiniei publice și mobilizarea socială cu privire la necesitatea reformei sistemului rezidențial de îngrijire a copilului, pentru a crea un cadru de sprijin sustenabil și acceptat de societate [49].

Aceste obiective au urmărit o transformare profundă a sistemului de îngrijire a copilului, în direcția unui model orientat către integrarea familială și comunitară, în concordanță cu standardele internaționale.

Drept urmare a implementării Strategiei pentru anii 2007-2012, mai multe instituții rezidențiale din Republica Moldova au fost închise, altele au fost reorganizate în centre de zi sau alte tipuri de servicii, au fost angajați asistenți sociali în cadrul instituțiilor rezidențiale, a fost modificat regulamentul cadru al instituțiilor rezidențiale, pe teritoriul Republicii Moldova au apărut noi modele de servicii rezidențiale și de tip familial. Din evaluarea implementării Strategiei naționale și a Planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în Moldova pe anii 2007-2012, realizată de UNICEF în anul 2013, putem observa că numărul copiilor instituționalizați a scăzut considerabil. La începutul reformei, în anul 2007, în 67 de instituții de tip rezidențial erau plasați 12000 copii, iar la 1 ianuarie 2012 numărul acestora a scăzut până la 5512 de copii, care erau plasați în 54 de instituții rezidențiale (50 de instituții în subordinea Ministerului Educației, 2 instituții în subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, 2 instituții în subordinea Ministerului Sănătății) [27, p.35].

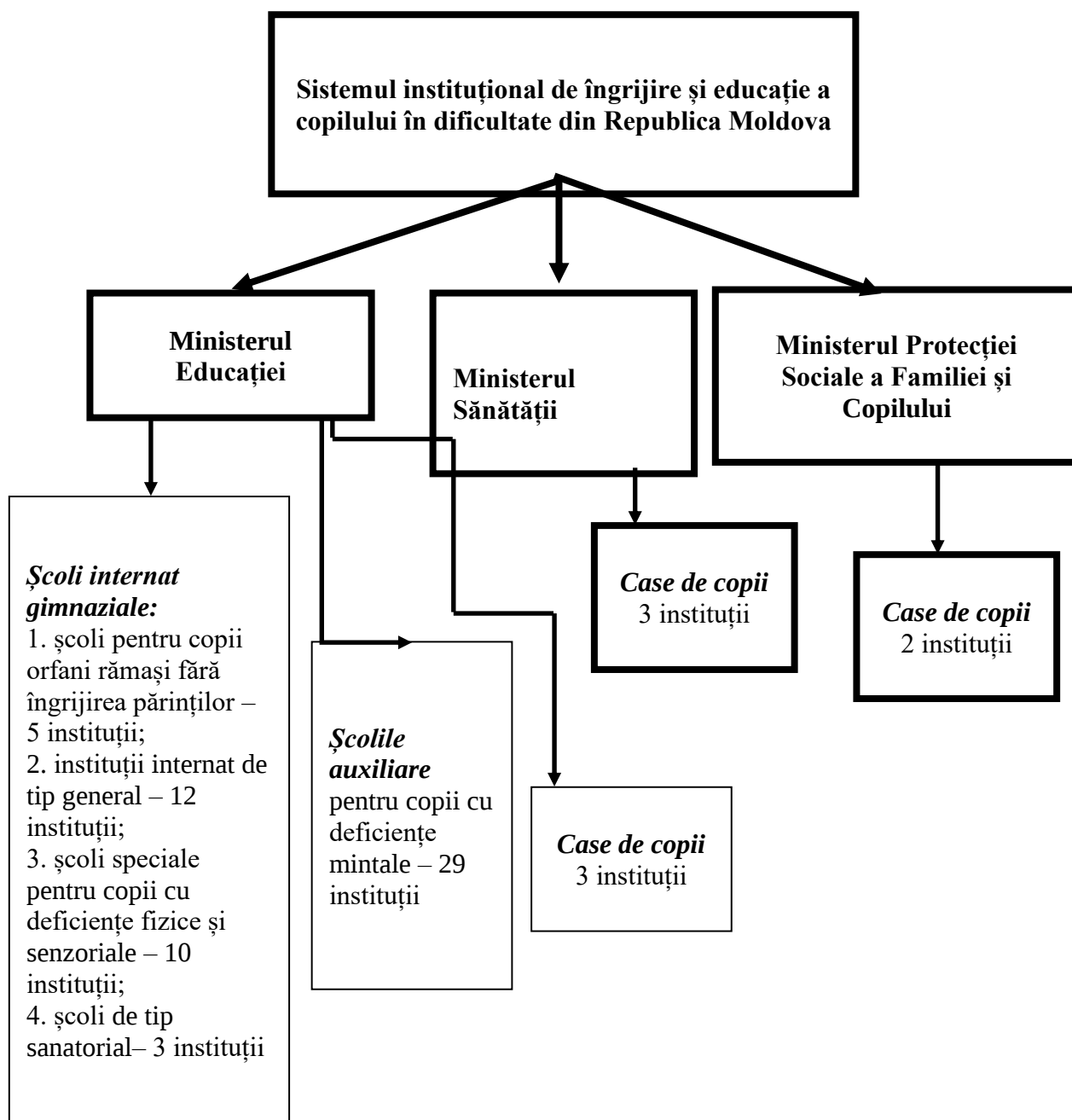

Figura 2.1. Sistemul rezidențial de îngrijire în anul 2007

Sursa: Elaborată în baza Strategia națională și a Planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012.

A doua sub-etapă, anii **2014-2020**, reprezintă continuarea reformei prin aprobarea *Hotărârii Guvernului nr. 434/2014 privind aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020*. Respectivul document de politici menționează tendința pozitivă de reducere a numărului copiilor instituționalizați. La sfârșitul anului 2013, sistemul rezidențial era constituit din 41 de instituții rezidențiale (3808 copii în plasament), din acestea, 39 (3271 copii în plasament) - în subordinea

Ministerului Educației. Unul din obiectivele prioritare ale Strategiei a fost *Asigurarea condițiilor necesare pentru creșterea și educația copiilor în mediul familial*, iar obiectivele specifice se concentrau pe prevenirea separării copilului de familie, stoparea instituționalizării copiilor cu vârsta 0-3 ani, reducerea continuă a numărului copiilor aflați în îngrijire rezidențială. Obiectivele fixate urmau să fie atinse prin eficientizarea sistemului de prestații sociale pentru susținerea familiei și protecția copilului, prin capacitatea autorităților tutelare locale și teritoriale, prin dezvoltarea de servicii sociale în sprijinul familiilor cu copii în risc de separare, precum și servicii de îngrijire de tip familial pentru copii cu vârsta 0-3 ani, reorganizarea continuă a sistemului rezidențial de îngrijire a copilului și aplicarea mecanismelor de redirecționare a resurselor eliberate din sistemul rezidențial pentru facilitarea (re)integrării sociale și educaționale a copiilor [43].

Impactul implementării acestei strategii au fost scăderea semnificativă a numărului de copii plasați în instituții rezidențiale, inclusiv și a celor din grupa de vârstă 0-3 ani, creșterea capacităților specialiștilor, dezvoltarea serviciului de sprijin familial în scopul prevenirii separării copilului de familie și pentru reintegrarea copilului în familie, dezvoltarea managementului de caz, stoparea graduală a instituționalizării copiilor cu vârsta de 0-3 ani, dezvoltarea formelor de îngrijire de tip familial, reducerea numărului de copii în îngrijire rezidențială, de la 3927 copii în anul 2013 la 1484 copii în anul 2018, dezvoltarea caselor comunitare pentru copii în situație de risc și a centrelor de plasament temporar pentru copii în situație de risc [26]. Este etapa în care în Republica Moldova se dezvoltă forme noi de îngrijire rezidențială (casele comunitare și centrele de plasament temporar), dar o parte din acțiunile planificate pentru implementare nu s-au realizat din motivul insuficienței resurselor financiare.

A treia sub-etapă, anii **2022-prezent**, reprezintă continuarea reformelor și este ghidată de *Hotărârea Guvernului nr. 347/2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia*, care menționează acest fapt în Obiectivul specific 3.4. Lichidarea/ reorganizarea instituțiilor de îngrijire a copiilor de tip rezidențial, cu reintegrarea copiilor în familie sau transferul în serviciile sociale tip familial, și asigurarea unui raport dintre copiii aflați în servicii de plasament de tip rezidențial și copiii aflați în servicii de plasament de tip familial de 1:10 în 2026 față de 1:4 în 2020 [41].

Sistemul instituțional actual de îngrijire și educație a copiilor în dificultate din Republica Moldova se află în subordinea a două ministere: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale; Ministerul Educației și Cercetării*. În subordinea Ministerului Educației și Cercetării [82] sunt *instituțiile speciale pentru copii cu deficiențe senzoriale*. În anul 2024, în Republica Moldova funcționau 5

instituții speciale pentru copii cu deficiențe senzoriale și 8 școli internat auxiliare. Ministerul Muncii și Protecției Sociale [72] a preluat 2 instituții de la Ministerul Sănătății și la moment gestionează suplimentar direct Centrele de Plasament temporar pentru copii în situație de risc și Casele Comunitare pentru copii în situație de risc reorganizate din structurile vechi sau nou create .

Pe lângă instituțiile rezidențiale de tip vechi, în Republica Moldova mai funcționează 29 de centre de plasament temporar pentru copii în situație de risc, 6 case comunitare pentru copii în situație de risc, 9 centre multifuncționale, care oferă și serviciu de plasament pentru copii și tineri. În baza datelor colectate pentru realizarea tezei a fost elaborat tabelul din anexa 16, din care poate fi observat faptul că pe teritoriul Republicii Moldova activează 57 de instituții rezidențiale de îngrijire a copiilor. Sistemul rezidențial de îngrijire rezidențială din anul 2024 poate fi reprezentat astfel:

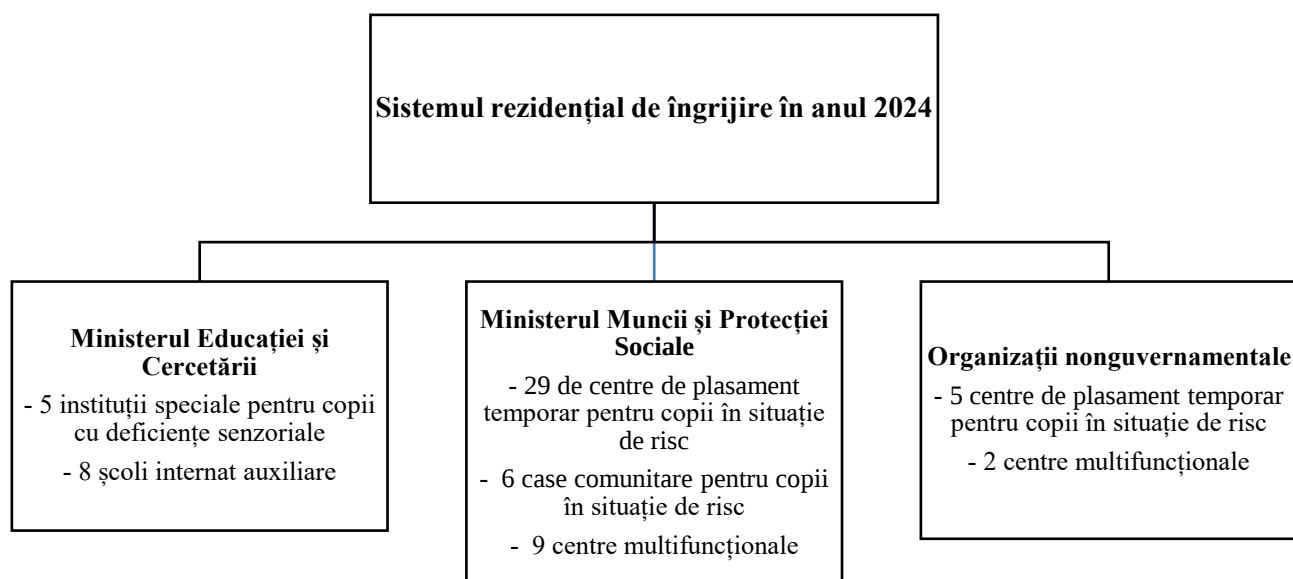

Figura 2.2. Sistemul rezidențial de îngrijire în Republica Moldova, anul 2024

Sursa: Elaborată de autoare în baza analizei literaturii științifice.

Analizând comparativ Figura 2.1. și Figura 2.2. poate fi observat faptul că sistemul rezidențial actual este constituit preponderent din Centre de plasament temporar pentru copii în situație de risc, instituțiile rezidențiale de tip „vechi” sunt lichidate sau transformate în structuri de tip „nou” mai aproape de nevoile copiilor și tinerilor ocrotiți în ele.

În anul 2025, 141 de tineri vor părăsi îngrijirea de tip rezidențial pentru a-și continua studiile sau pentru a se integra în câmpul muncii. Numărul de tineri care vor părăsi sistemul în anul 2025 per fiecare instituție este foarte diferit: 18 instituții nu vor avea absolvenți, 10 instituții - câte un singur absolvent, 7 instituții - câte 2 absolvenți, 9 instituții - câte 3 absolvenți, 2 instituții - câte 4 absolvenți,

4 instituții - câte 5 absolvenți, 2 instituții - 8 absolvenți, 2 instituții - 9 absolvenți, 1 instituție - 10 absolvenți, 1 instituție - 6 absolvenți și 1 instituție - 14 absolvenți (detalii sunt în anexa 16).

Conform datelor statistice naționale, din rapoartele statistice anuale nr. 103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr. 103A - Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020-2024, numărul copiilor aflați în plasament planificat în anul 2024 a fost de aproximativ 5.154 de copii, înregistrându-se o scădere treptată din anul 2021. Datele rapoartelor indică că în perioada 2020-2024, aproximativ 70% dintre copiii aflați în plasament planificat au fost plasați în servicii de plasament familial, iar 30% au fost plasați în instituțiile rezidențiale (Tabelul 2.2.).

Tabelul 2.2. Repartizarea copiilor conform tipului de plasament în care sunt ocrotiți, număr

Anul	Plasament familial	Plasament rezidențial
2020	3747	1699
2021	3740	1702
2022	3672	1625
2023	3703	1580
2024	3716	1438

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A - Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

Analiza datelor prezentate în tabelul 2.3. relevă o creștere lentă, dar constantă, a ponderii copiilor plasați în servicii de plasament de tip familial (anul 2022 +0,6 p.p., anul 2023 +0,8p.p. și anul 2024 +2,0 p.p.), în timp ce ponderea copiilor plasați în instituții rezidențiale scade în mod corespunzător cu aceleași valori.

Tabelul 2.3. Situația copiilor aflați în plasament planificat la sfârșitul anilor 2020-2024

	2020 [98]		2021[99]		2022 [100]		2023 [101]		2024 [102]	
	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%
Copii aflați în plasament planificat	5446	100	5442	100	5297	100	5283	100	5154	100
<i>Copii plasați în servicii de plasament de tip familial</i>	<i>3747</i>	<i>68,8</i>	<i>3740</i>	<i>68,7</i>	<i>3672</i>	<i>69,3</i>	<i>3703</i>	<i>70,1</i>	<i>3716</i>	<i>72,1</i>
<i>Copii plasați în servicii de plasament de tip rezidențial</i> [93] [94] [95] [96] [97]	<i>1699</i>	<i>31,2</i>	<i>1702</i>	<i>31,3</i>	<i>1625</i>	<i>30,7</i>	<i>1580</i>	<i>29,9</i>	<i>1438</i>	<i>27,9</i>

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

În centrele maternale, numărul copiilor plasați a crescut de la 10,4% (177) în anul 2020 la 25,9% (373 copii) în 2024 (Tabelul 2.4.) De asemenea, în perioada 2020-2023 aproximativ câte 16%-18% (272 copii în 2021, 296 copii în 2022 și 267 copii în 2023) dintre copii erau plasați în centre de plasament pentru copii de vârstă fragedă (0-6 ani), în anul 2024 ponderea copiilor plasați în acest tip de centru de plasament a scăzut cu 2% - 4% comparativ cu anii 2020-2023, constituind 14,8% (213 copii). În centrele de plasament temporar pentru copiii cu dizabilități ponderea copiilor de asemenea a scăzut de la 4,3% în 2020 (73 copii), 2,2% în 2024 (32 copii), în perioada 2021-2023 ponderea a fost într-o scădere lentă, atingând valoarea procentuală de circa 3% din totalul copiilor plasați în fiecare dintre acești ani.

Datele arată că, începând cu anul 2020, ponderea copiilor plasați în școli internat auxiliare a înregistrat o scădere semnificativă, de la 8,5% în 2020 la 0,9% în 2024. În același timp, se remarcă o creștere semnificativă în 2023 a copiilor plasați în gimnazii de tip internat 9,4% (148 copii), care în perioada 2020-2022 a fost într-o scădere constantă de la 5,9% în 2020 (100 copii) la 2,5% în 2022 (40 copii), iar în 2024 numărul acestora copiilor plasați în gimnaziile de tip internat a scăzut de circa 6,5 ori comparativ cu anul 2023, ajungând la un număr de 23 copii (1,6%).

Tabelul 2.4. Tipul serviciilor de plasament rezidențial în care au fost plasați copiii în perioada 2020-2024

	2020		2021		2022		2023		2024	
	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%
<i>Gimnazii de tip internat</i>	100	5,9	72	4,2	40	2,5	148	9,4	23	1,6
<i>CPT pentru copii cu dizabilități</i>	73	4,3	63	3,7	56	3,4	47	3,0	32	2,2
<i>Instituții speciale pentru copii cu deficiențe fizice și senzoriale</i>	53	3,1	32	1,9	25	1,5	0	0,0	0	0,0
<i>Scoli internat auxiliare</i>	144	8,5	101	5,9	54	3,3	31	2,0	13	0,9
<i>Centre maternale</i>	177	10,4	299	17,6	278	17,1	331	20,9	373	25,9
<i>Centre de plasament pentru copii de vârstă fragedă (0-6 ani)</i>	316	18,6	272	16,0	296	18,2	267	16,9	213	14,8
<i>Centre de plasament temporar pentru copiii de vârstă 7-17 ani</i>	782	46,0	814	47,8	826	50,8	699	44,2	716	49,8
<i>Case comunitare pentru copii aflați în situație de risc</i>	54	3,2	49	2,9	50	3,1	57	3,6	68	4,7

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr. 103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

Datele rapoartelor statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A - Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024, prezentate în tabelul 2.5, indică faptul că caracteristicile demografice ale copiilor aflați în plasament nu au suferit modificări semnificative în perioada dată. În plasamentul de tip familial, aproximativ 30% dintre copii provin din mediul urban, iar restul de 70% sunt din mediul rural. Mai mult de jumătate dintre aceștia sunt băieți (51%), iar mai puțin de jumătate sunt fete (49%). Distribuția pe vârste rămâne constantă: sub 5% dintre copii au vârsta între 0-2 ani, între 13% - 16% sunt între 3-6 ani, iar în jur de 66% au vârsta între 7-15 ani. Toate aceste 3 categorii de vârstă sunt într-o scădere lentă de la un an la altul, iar în anul 2024 ponderile înregistrate sunt cele mai mici comparativ cu anii precedenți, însă se atestă o creștere de aproximativ 6-7 p. p. a ponderii tinerilor cu vârsta între 16-17 ani aflați în plasament de tip familial, comparativ cu anii 2020 (12,6%) și 2021 (11,4%). De asemenea, se remarcă o tendință de creștere a plasamentelor de tip familial pentru copiii cu dizabilități, ponderea acestora crescând de la 3,9% în 2020 la 6,4% în 2024 (Tabelul 2.5.).

În ceea ce privește copiii plasați în instituțiile rezidențiale, nu se observă diferențe semnificative în caracteristicile demografice ale acestora între 2020 și 2024. Anual, mai puțin de 40% dintre copiii plasați în instituțiile rezidențiale provin din mediul urban, iar peste 60% din mediul rural. În anii 2021 și 2022, ponderea băieților era cu aproximativ 2% - 4% mai mare decât cea a fetelor, iar în 2023 se remarcă o creștere ușoară a numărului de băieți plasați în instituțiile rezidențiale (53,5%), fiind cu aproximativ 7 p. p. mai mult decât ponderea fetelor (46,5%). În ceea ce privește grupele de vârstă, există variații semnificative în perioada 2020-2024, astfel analiza datelor atestă o creștere ușoară de la un an la altul a ponderii copiilor cu vârsta între 0-2 ani (2020-15,9% și 2024 – 20,1%), de asemenea a crescut și ponderea copiilor cu vârsta între 3-6 ani (2020-14,9% și 2024 – 19,1%). Iar ponderile copiilor cu vârstele între 7-15 ani au scăzut anual diferența totală fiind mai mare de 7 p.p. (2020-57,6% și 2024 – 50,2%). Numărul tinerilor de 16-17 ani s-au modificat nesemnificativ în această perioadă. Datele analizate indică o tendință de scădere a numărului copiilor cu dizabilități plasați în instituțiile rezidențiale de circa 2 ori, de la 20,1% în 2020 la 9,2% în 2024.

Tabelul 2.5. Copii aflați în plasament planificat la sfârșitul anilor 2020-2024, în baza unor caracteristici sociodemografice %

	Anul	Mediu de reședință		Sexul		Vârsta				Dizabilitate
		Urban	Rural	Băieți	Fete	0-2 ani	3-6 ani	7-15 ani	16-17 ani	
plasament planificat (Total)	2020	30,7	69,3	52,1	47,9	5,8	16,3	64,4	13,4	6,5
	2021	29,9	70,1	51,5	48,5	5,4	16,5	66,1	12,0	6,8
	2022	29,7	70,3	51,6	48,4	4,9	16,0	66,6	12,5	7,2
	2023	31,0	69,0	50,7	49,3	5,0	14,4	64,7	15,9	7,2
	2024	30,4	69,6	50,3	49,7	4,3	13,8	63,7	18,1	7,6
plasament familial	2020	28,3	71,7	51,2	48,8	5,3	16,9	65,2	12,6	3,9
	2021	27,9	72,1	51,0	49,0	4,9	16,9	67,0	11,4	4,1
	2022	27,9	72,1	51,7	48,3	4,4	15,9	66,1	13,6	5,4
	2023	29,0	71,0	51,0	49,0	4,4	14,3	65,4	16,0	5,6
	2024	28,1	71,9	50,5	49,5	4,0	13,3	64,5	18,3	6,4
plasament rezidențial	2020	39,8	60,2	51,9	48,1	15,9	14,9	57,6	11,6	20,1
	2021	36,4	63,6	50,9	49,1	16,7	16,7	54,5	12,1	15,9
	2022	38,6	61,4	51,3	48,7	17,8	18,8	51,0	12,4	14,0
	2023	37,5	62,5	53,5	46,5	19,2	16,3	52,7	11,8	12,1
	2024	38,5	61,5	52,1	48,0	20,1	19,1	50,2	10,6	9,2

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

Teza de doctor este centrată pe tinerii cu vârsta de 16-17 ani, care urmează să părăsească sistemul de îngrijire în viitorul apropiat. Datele din Figura 2.3. indică faptul că, anual, între 600 și 800 de copii plasați, atât în plasament de tip familial, cât și în plasament rezidențial, sunt pregătiți pentru a părăsi sistemul de îngrijire. În anul 2024, numărul acestora a fost de 832, un număr mai mare, comparativ cu anii precedenți 2020 (673), 2021 (634), 2022 (700) și 2023 (778). Analizând tendințele, se observă o creștere de aproximativ 11% a numărului de copii plasați în serviciile de tip familial în anul 2024 față de 2020, în timp ce numărul copiilor aflați în plasament rezidențial scade lent în fiecare an.

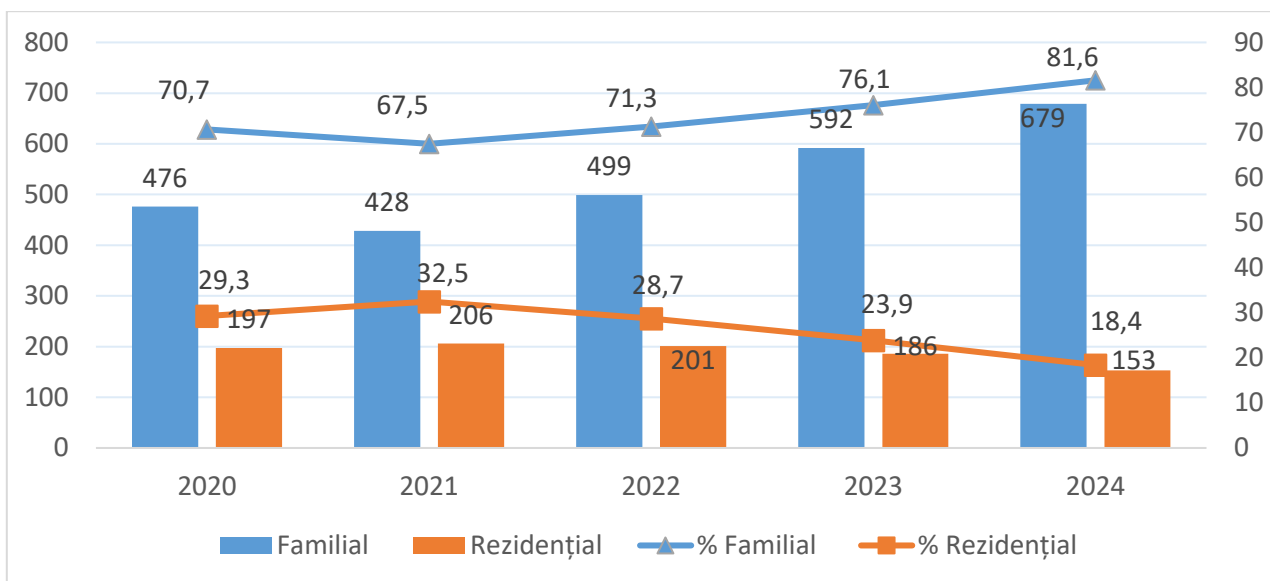

Figura 2.3. Tinerii de 16-17 ani care se află în îngrijire alternativă, anii 2020-2024

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

Anual, aproximativ 2.000 de copii de toate vârstele părăsesc formele de îngrijire. O parte dintre aceștia provin din instituțiile de plasament rezidențial, unde, în medie, numărul lor este de aproximativ 800-900 de copii anual, în ultimii cinci ani. De asemenea, un număr semnificativ de copii care părăsesc îngrijirea sunt cei plasați în tutelă/curatelă, în anul 2020 numărul copiilor plasați în această formă de protecție era de 899 copii, iar în perioada 2021-2022, acest număr a fost puțin mai mic de 800 de copii (2021 – 733 și 2022 - 797). Analizând datele, se constată, că în anul 2023 numărul copiilor care au părăsit forma de îngrijire tutelă/curatelă a crescut până la 828, cu aproximativ 100 de copii mai mult decât în 2021 (733), iar în 2024 numărul acestor copii a ajuns până la 1044, fiind mai mare cu peste 200 copii comparativ cu anul 2023. În paralel, se atestă o creștere a numărului de copii, care părăsesc anual formele de îngrijire APP și CCTF, dacă în 2020 părăseau această formă de protecție 257 copii, în 2021 – 327, 2022 – 366, 2023 – 338, iar în 2024 numărul acestora a ajuns la 378 copii.

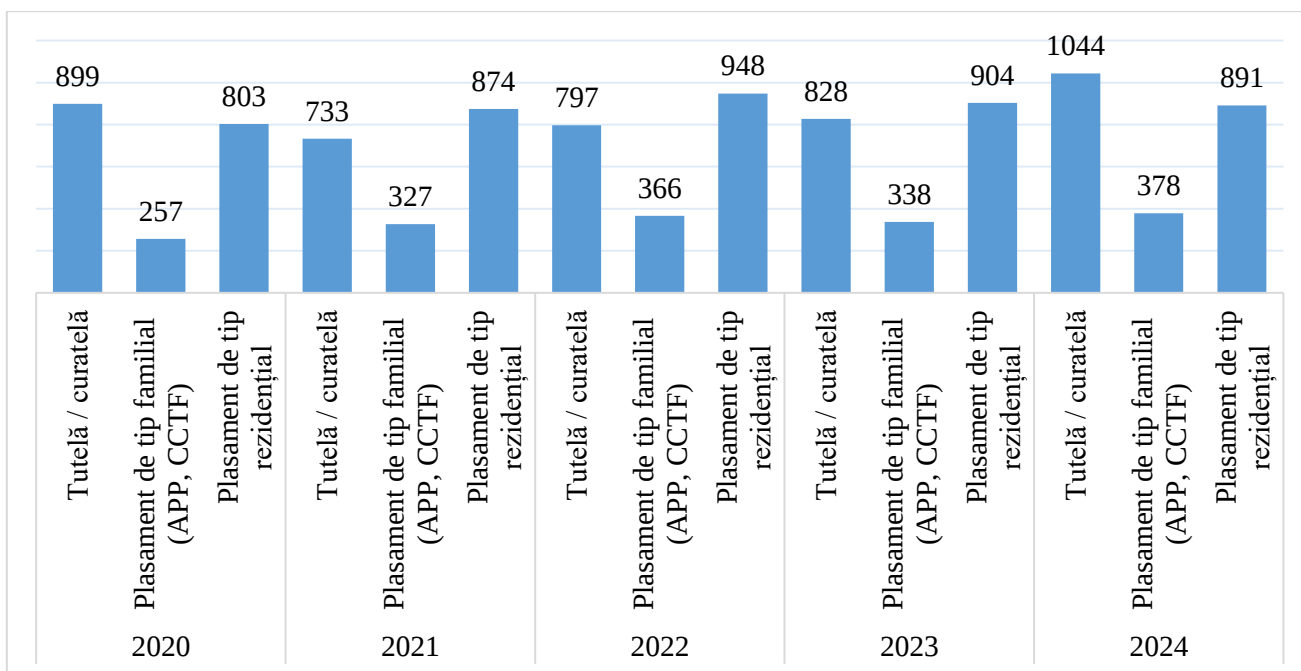

Figura 2.4. Copiii care părăsesc formele de îngrijire alternativă perioada 2020-2024, număr

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

Conform datelor prezentate în Tabelul 2.6., în ultimii cinci ani, în mediu 500 de tineri anual au părăsit serviciile de îngrijire alternativă pe motivul atingerii vârstei majoratului (2020 – 488, 2021 – 544, 2022 – 453, 2023 – 502 și 2024 – 480). Cumulativ în acești cinci ani, circa 74% dintre acești tineri au ieșit din serviciul de tutelă/curatelă, aproximativ 15% au părăsit serviciile APP și CCTF, iar aproximativ 11% au părăsit instituțiile rezidențiale. De asemenea, anual din 2020 scade numărul tinerilor, care părăsesc instituțiile rezidențiale și își continuă studiile într-o instituție de învățământ profesional-tehnic, liceu sau universitate (2020 – 51, 2021 – 30, 2022 – 21, 2023 – 19 și 2024 - 11).

Tabelul 2.6. Copiii care au ieșit în anii 2020-2024 din sistemul de îngrijire alternativă, număr

	2020			2021			2022			2023			2024		
	Tutelă / curatelă	APP, CCTF	Rezidențial	Tutelă / curatelă	APP, CCTF	Rezidențial	Tutelă / curatelă	APP, CCTF	Rezidențial	Tutelă / curatelă	APP, CCTF	Rezidențial	Tutelă / curatelă	APP, CCTF	Rezidențial
pe motiv de împlinire a majoratului	375	45	68	416	84	44	316	67	70	364	84	54	362	87	31
(re)integrați în familia biologică	214	72	348	60	76	474	52	75	517	37	73	561	46	68	470
adoptați	30	21	1	29	40	15	39	64	11	37	26	14	38	36	4
plasați sub tutelă/curatelă		54	102		66	112		54	70		46	66		24	98
plasați în servicii de tip familial (APP, CCTF)	31		82	29		77	54		90	38		74	31		151
plasați în instituții de tip rezidențial	20	21	95	34	17	82	35	28	87	28	16	76	15	27	79
înmatriculați la studii			51			30			21			19			11
alte motive	229	44	56	165	44	40	301	78	82	324	93	40	552	136	47

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr. 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

Analiza datelor rapoartelor statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr. 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024, relevă că, din numărul total al copiilor care părăsesc sistemul de îngrijire, aproximativ o pătrime (2020 – 27,5%, 2021 – 29,7%, 2022 – 22,5%, 2023 – 25,2% și 2024 – 21,2%) părăsesc sistemul anual pe motivul atingerii majoratului sau a înmatriculării într-o instituție de învățământ. Odată cu atingerea majoratului, aceștia devin independenți și nu mai beneficiază de protecție din partea sistemului de îngrijire alternativă sau a familiei de plasament, decât în cazul în care sunt încadrați într-o instituție de învățământ.

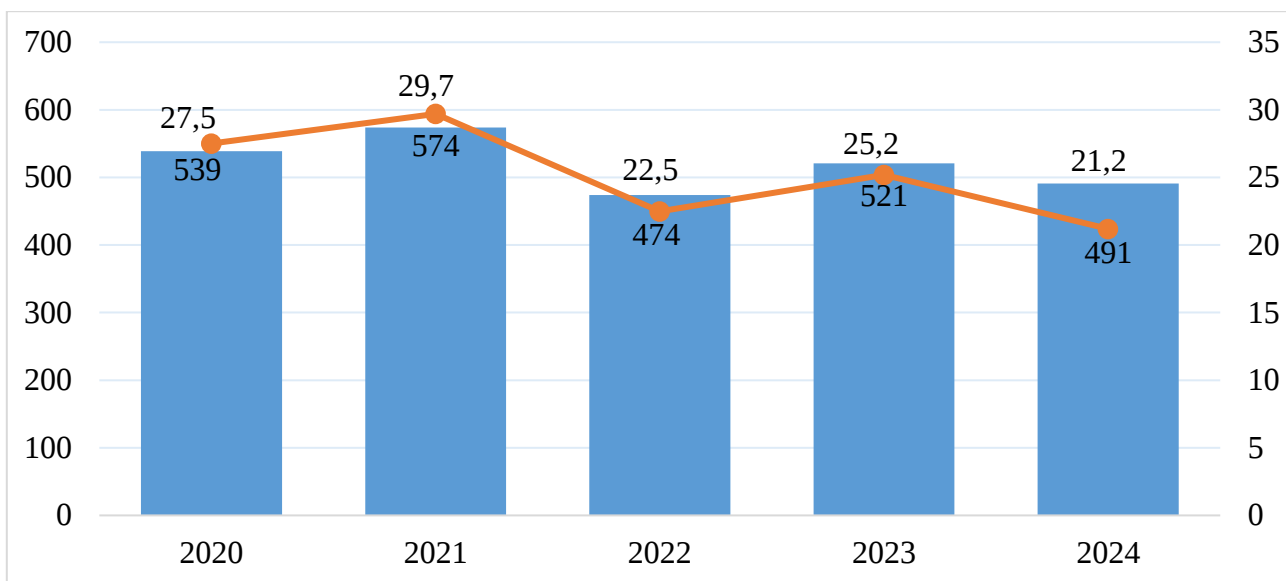

Figura 2. 5. Tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire alternativă pe motivul atingerii majoratului sau înmatriculării la studii, număr și %

Sursa: Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți și nr 103A- Copii din sistemul rezidențial, pe anii 2020, 2021, 2022, 2023 și 2024.

Indiferent de forma de îngrijire sau de vârsta la care părăsesc sistemul, acești copii și tineri necesită un suport continuu din partea sistemului de asistență socială și a specialiștilor pentru a se integra cu succes în societate. Oferirea unui sprijin adecvat în această perioadă de tranziție este crucială pentru a le asigura oportunități de dezvoltare personală și profesională, precum și pentru a le sprijini adaptarea la viața independentă.

Analiza efectuată ne permite să concluzionăm că sistemul rezidențial în Republica Moldova își are originile din anii 1925, cu un apogeu în perioadă anilor 1950-1990, perioadă în care pe teritoriul țării funcționau 67 de instituții de tip rezidențial cu 12000 copii ocrotiți în ele. Reforma sistemului rezidențial a început în anul 2007 și continuă. În anul 2023, când în plasament rezidențial erau 1.580 de copii, iar 904 copii au ieșit din sistemul de îngrijire rezidențială, inclusiv 54 pe motivul atingerii majoratului, 19 - își continuă studiile, iar alții au fost transferați în alte forme de îngrijire de tip familial sau rezidențial. Aceste date relevă nevoia intervenției pentru asigurarea unei integrări reușite a tinerilor la părăsirea sistemului de îngrijire.

2.2. Pregătirea tinerilor pentru viața independentă și integrare socială

În preambulul *Convenției cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, la care Republica Moldova a aderat în anul 1993, este menționat faptul că „*un copil trebuie să fie pe deplin pregătit să trăiască independent în societate și să fie educat în spiritul idealurilor proclamate în Carta Națiunilor Unite și, în special, în spiritul păcii, demnității, libertății, toleranței, egalității și solidarității*” [19]. Deci toate statele, inclusiv Republica Moldova, trebuie să realizeze acțiuni pentru a dezvolta abilități de viață independentă și pentru a garanta acest drept, atât copiilor care cresc în familiile biologice, cât și celor care cresc în unitățile de plasament rezidențial.

Un alt act internațional care menționează necesitatea pregătirii adecvate a copilului pentru viața independentă sunt *Ghidurile Națiunilor Unite pentru îngrijirea alternativă a copiilor*, rezoluție adoptată de Adunarea Generală în 18 decembrie 2009 [34]. Conform capitolului E, articolul 131 al acestui ghid, autoritățile ar trebui să posede politici și proceduri clare referitoare la încheierea planificată și neplanificată a activității lor cu copiii, pentru a asigura îngrijire post- intervenție adecvată. Iar pe parcursul perioadei de îngrijire autoritățile trebuie să urmărească sistematic pregătirea copilului pentru independență, pentru a se integra complet în comunitate, pentru a dobândi abilitățile sociale și de viață pentru participarea la viața comunității locale.

Articolul 132 al aceluiași ghid menționează faptul, că în procesul de tranziție de la forma de îngrijire către viața independentă copiii trebuie pregătiți în acord cu vârsta, sexul, gradul de maturitate și că acesta trebuie implicat activ la planificarea vieții sale în afara sistemului de îngrijire. Alte elemente importante menționate în documentul nominalizat sunt: oferirea fiecărui copil a unei persoane specializate care îi poate facilita independența, pregătirea pentru îngrijirea post-intervenție care trebuie să înceapă cât mai devreme posibil în timpul plasamentului; oferirea oportunităților de educație continuă și formare profesională care să fie integrate în programul de dezvoltare a abilităților de viață independentă; asigurarea accesului tinerilor la servicii medicale și sprijin financiar după ieșirea din sistemul de îngrijire.

Conform articolului 12, al.2 al *Legii nr.140/2013 privind îngrijire specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți* [60], începând cu atingerea vârstei de 16 ani, autoritatea tutelară, împreună cu prestatorul și personalul serviciului în care este plasat copilul cu statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească, asigură pregătirea tânărului pentru viața independentă.

În cele ce urmează va fi analizat cine este responsabil de pregătirea tinerilor pentru viața independentă, conform cadrului legal și care este vârstă potrivită pentru acest proces în funcție de forma de îngrijire de tip rezidențial în care este protejat tânărul (instituție rezidențială, casă comunitară pentru copil în situație de risc sau centru de plasament temporar).

Hotărârea Guvernului nr.432/2007 pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip rezidențial [42], prin standardul 19 *Dobândirea abilităților de viață* menționează că tinerii, în momentul împlinirii vârstei de 16-18 ani, copiii/tinerii sunt pregătiți pentru viața independentă, cu accent pe orientarea școlară, îngrijiri medicale și igienă corporală, găsirea unui loc de muncă, pregătirea pentru susținerea unui interviu, managementul banilor, managementul sentimentelor, au cunoștințe pentru gospodărire, rolul instituțiilor comunitare, petrecerea timpului liber. Responsabilitatea pregătirii tânărului este în responsabilitatea echipei pluridisciplinare (asistent social, psiholog, educator, pedagog, asistentă medicală, psihopedagog) și trebuie să înceapă odată cu venirea copilului în instituție.

Casa comunitară pentru copii în situație de risc funcționează în baza *Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Casa comunitară pentru copii în situație de risc*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.52/2013 [52] și *Standardelor minime de calitate pentru Serviciul social Casă comunitară pentru copii în situație de risc*, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.529/2014. Unul din obiectivele acestui serviciu este „*promovarea dezvoltării abilităților și deprinderilor copilului pentru o viață independentă* art.9.(c) [45]. Copilul/tânărul poate fi membru al serviciului până la atingerea majoratului.

Pregătirea pentru a ieși din sistemul de îngrijire începe cu doi ani înainte de atingerea majoratului de către copil. Acest proces de pregătire este realizat de managerul de caz, împreună cu persoana-cheie, în colaborare cu autoritatea tutelară de la domiciliul beneficiarului, în baza planului individual de servicii care conține activități de pregătire a tânărului pentru viața independentă. Atunci când tânărul părăsește complet serviciul de îngrijire, responsabilitatea monitorizării post-plasament este preluată de către managerul de caz din cadrul autorității tutelare teritoriale, care are rolul de a identifica dificultățile cu care se confruntă tânărul și de a evalua gradul său de integrare socială. Această monitorizare durează un an și este esențială pentru a asigura o tranziție eficientă către viața adultă și pentru a interveni prompt în cazul în care apar probleme care ar putea afecta adaptarea și integrarea tânărului în societate [45].

Prin Hotărârea Guvernului nr.591/2017 au fost aprobate *Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de plasament pentru copii separați de părinți*

și *Standardele minime de calitate* [47]. Și în acest caz unul din obiectivele Serviciului (art.8) este „*promovarea dezvoltării abilităților și deprinderilor copilului pentru o viață independentă*”. Copilul este beneficiar al acestui serviciu până la 18 ani, iar în cazul în care “*acesta își continuă studiile în liceu, până la finalizarea studiilor liceale*” (art.23) [47].

Pregătirea ieșirii copilului din Centrul de plasament pentru copii separați de părinți este realizată de către managerul de caz și persoana-cheie a copilului, în colaborare cu autoritatea tutelară locală din localitatea de domiciliu a acestuia, în acord cu nevoile și specificul fiecărui tânăr. Acest proces implică o planificare detaliată și un suport constant pentru a facilita tranziția tânărului către viața independentă, asigurându-se că acesta beneficiază de toate resursele necesare pentru a face față provocărilor post-plasament.

Din analiza cadrului legal poate fi observat faptul că toate trei servicii menționează importanța procesului de pregătire a tânărului pentru viața independentă, inclusiv sunt menționați specialiștii din cadrul instituției sau din afara acesteia responsabili pentru acest proces, dar nici un act normativ nu stipulează un program sau acțiunile necesare a fi realizate în procesul de pregătire a tânărului pentru viața independentă. Actualmente, în Republica Moldova nu există nici un document care să descrie elementele componente ale vieții independente sau un ghid de instruire pentru specialiști cu privire la modul de pregătire a tinerilor pentru viața independentă, nu sunt elaborate ghiduri practice pe care ar putea să le utilizeze specialiștii sau tinerii în pregătirea pentru viața independentă. Lipsesc de asemenea actele care să descrie elementele integrării sociale care pot fi consolidate odată cu dezvoltarea unor abilități de viață independentă.

Abilitățile de viață reprezintă abilitățile comportamentului de adaptare, care permit indivizilor să se confrunte eficient cu cerințele și provocările vieții cotidiene (definiția Organizației Mondiale a Sănătății) [161]. În particular, abilitățile de viață sunt un grup de competențe psihosociale și deprinderi interpersonale care ajută oamenii să ia decizii informate, să soluționeze probleme, să gândească critic și creativ, să comunice eficient, să stabilească relații sănătoase, să fie empatici cu alții, să se adapteze și să gestioneze viețile lor într-o manieră sănătoasă, productivă și rezilientă [33].

Figura 2.6. Modelul Organizației Mondiale a Sănătății privind abilitățile de viață independentă.

Sursa: Organizația Mondială a Sănătății [162]

În anul 1999, Organizația Mondială a Sănătății a identificat șase domenii fundamentale ale abilităților de viață, esențiale pentru dezvoltarea personală și socială [161]:

- **Abilități de comunicare și interacțiune interpersonală** - conțin competențele necesare fiecărei persoane pentru a interacționa și colabora eficient cu alte persoane, inclusiv abilități de comunicare verbală și în scris.
- **Abilități de luare a deciziilor și rezolvare a problemelor** - conțin competențe necesare pentru a identifica și înțelege problemele, pentru a elabora soluții și pentru a implementa acele soluții individual sau în grup.
- **Gândirea creativă și gândirea critică** descriu capacitatea individului de a analiza critic situația din diferite perspective și de a elabora soluții creative.
- **Conștientizarea de sine și empatia** conțin elementele fundamentale ale inteligenței emoționale, care oferă posibilitatea de a înțelege propriile emoții și reacții, precum și abilitatea indivizilor de a empatiza cu ceilalți, simțind ca și cum experiențele lor ar fi trăite personal.
- **Asumarea responsabilității și echilibrul emoțional (autocontrolul)** descriu capacitatea de afirmare a individului într-un mod adecvat și respectuos, atât pentru sine, cât și pentru ceilalți membri, menținându-ți calmul și autocontrolul indiferent de situație.

- **Reziliența și capacitatea de a face față dificultăților** descrie abilitatea individului de a depăși eșecurile, de a le transforma în oportunități de învățare și de dezvoltare personală.

Aceste abilități trebuie dezvoltate și pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială, în cadrul procesului de pregătire pentru viața independentă. Spre deosebire de tinerii care cresc într-un mediu familial, pentru cei care provin dintr-un mediu rezidențial este necesar să se dezvolte un set suplimentar de abilități. Acest lucru se datorează faptului că asumarea responsabilității devine o provocare, având în vedere că pe parcursul întregii lor vieți, personalul centrului a fost cel care a luat deciziile pentru ei. De asemenea, este dificil să dezvolți reziliența și capacitatea de a face față dificultăților, dacă nu deții experiență în luarea deciziilor independente sau în gestionarea propriului buget. Astfel, abilitățile suplimentare, necesare de dezvoltat, includ: gestionarea resurselor financiare, înțelegerea responsabilităților cotidiene și dezvoltarea unor relații sănătoase. În domeniul abilităților financiare, tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire trebuie să învețe să-și creeze bugetul personal, să-și închirieze o locuință, să administreze eficient banii, să-și plătească facturile și să economisească. În ceea ce privește gestionarea abilităților cotidiene, aceștia trebuie să dobândească competențe precum gătitul, întreținerea curățeniei în spațiile lor, spălarea, călcatul și îngrijirea obiectelor personale. Un alt element important este gestionarea eficientă a timpului: tinerii trebuie învățați să-și prioritizeze activitățile, să-și stabilească obiective clare și să le urmeze cu strictețe.

Un alt aspect esențial este dezvoltarea abilităților de comunicare deschisă și sinceră, pentru a-și exprima clar nevoile și dorințele, dar și pentru a asculta activ și a relaționa, atât cu persoane de aceeași vârstă, cât și cu cei mai maturi.

Sănătatea fizică și mentală reprezintă, de asemenea, o componentă importantă: tinerii trebuie să înțeleagă importanța sportului pentru dezvoltarea lor integrală și să învețe să facă față situațiilor stresante din viața de zi cu zi.

În plus, alegerea corectă a profesiei, în funcție de aptitudinile și dorințele tinerilor, este crucială, iar pregătirea pentru continuarea studiilor și integrarea în câmpul muncii reprezintă pași importanți în procesul lor de pregătire pentru viața independentă.

Abilitățile de viață necesare tinerilor pentru o integrare de succes pot fi împărțite în câteva categorii: abilități de viață generice și abilități de viață specifice care includ abilități pentru viața de zi cu zi, sănătatea, bunăstarea și îngrijirea personală, educația financiară, pregătirea pentru școală și angajare, antreprenariat.

*Tabelul 2.7. Abilități fundamentale necesare pregătirii tinerilor pentru viața independentă, conform
Organizației Umanitare CONCORDIA România*

Abilități de viață generice			
○ Încrederea în sine ○ Respectarea propriei persoane și a celorlalți ○ Abilități interpersonale (empatie, compasiune, gestionarea relațiilor, crearea de rețele) ○ Gestionarea emoțiilor (stres, furie) ○ Responsabilitate personală ○ Atitudine pozitivă și motivație de sine ○ Comunicare (ascultare, verbală și scrisă) ○ Cooperare și lucru în echipă ○ Gestionarea conflictelor ○ Gândire creativă ○ Rezolvarea problemelor ○ Luarea deciziilor ○ Înfruntarea eșecului ○ Adaptabilitate (învățarea unor lucruri noi, conștientizarea problemelor urgente)			
Abilități de viață specifice			
○ Viață zilnică ○ Sănătatea, bunăstarea și îngrijirea personală ○ Utilizarea resurselor ○ Educația financiară ○ Pregătirea pentru școală și angajare ○ Abilități de viață pentru antreprenariat			
Școala pentru viață			
Viața zilnică: Pregătirea alimentelor; Planificarea meniului; Cumpărarea alimentelor; Alimentația sănătoasă; Reguli de luat masa; Igiena bucătăriei; Depozitarea alimentelor; Îngrijirea și siguranța la domiciliu.	Sănătatea, bunăstarea și îngrijirea personală: Sprijin pentru dezvoltarea fizică și emoțională armonioasă prin igiena personală, sănătate.	Utilizarea resurselor: Întreținerea unei case; Utilizarea transportului; Obținerea actului de identitate, a pașaportului, a permisului de conducere etc.; Navigarea prin alte resurse ale comunității.	Educația financiară: Educație financiară pentru dezvoltarea și gestionarea bugetului personal; Educație financiară pentru viața în limitele mijloacelor financiare și gestionarea conturilor bancare, cardurilor de credit.
Pregătirea pentru școală și angajare		Antreprenoriatul în rândul tinerilor	
○ Orientare școlară; ○ Sprijin în activitatea școlară; ○ Planificarea carierei (inclusiv abilitățile organizatorice); ○ Abilități de evaluare a carierei; ○ Abilități de căutare a locurilor de muncă; ○ Abilități de redactare a CV-urilor și scrisorilor de intenție; ○ Abilități de interviuare; ○ Imagine/aspect; ○ Comportament și protocoale la locul de muncă; ○ Drepturi și responsabilități la locul de muncă.		○ Dezvoltarea planului de afaceri; ○ Leadership; ○ Management; ○ Asumarea riscurilor; ○ Cercetări de piață; ○ Management financiar.	

Sursa: Organizația Umanitară Concordia România [118].

În Republica Moldova nu este elaborat un program de stat prin care tinerilor din instituțiile rezidențiale să li se ofere posibilitatea de a-și dezvolta abilități de viață independentă. Totuși, există câteva organizații neguvernamentale, care au dezvoltat propriile programe privind dezvoltarea abilităților de viață pentru tinerii care părăsesc îngrijirea rezidențială și organizează acțiuni de instruire în acest sens.

În cadrul cercetării calitative a fost evaluat gradul de pregătire a tinerilor pentru ieșirea din sistemul rezidențial de îngrijire, dar și nivelul de dezvoltare a abilităților de viață independentă. Rezultatele interviurilor individuale semi structurate cu tinerii elevi în clasa IX, în anul 2010, au demonstrat că tinerii nu sunt suficient pregătiți pentru viața în afara instituției de îngrijire, ei nu cunosc schimbările din societate și nu știu cu ce realități se vor confrunta: ”... *Nu știu ce se poate schimba. Cred că schimbările vor fi mai bune și mai ușoare...*”(IIA2GI_2010). Alții presupun că se vor confrunta cu anumite dificultăți, dar nu au avut timp să se gândească la ele: ”... *Nu știu, nu m-am gândit. Din start e posibil să fie greu până voi găsi un loc de muncă, după care va fi mai ușor...*” (IIA13GI_2010). Tinerii participanți în cadrul discuțiilor focus-grup, realizate în anul 2024, au menționat că au fost dezvoltate anumite abilități ca, de exemplu, achiziționarea unor bunuri. Tinerii au menționat că mergeau la unele cumpărături împreună cu reprezentanții instituției: „, *ne duceam doar după haine, dar după produse sau altceva, nu mergeam*” (FG_3_T_2024). În ceea ce privește pregătirea bucatelor, tinerii erau implicați doar sâmbăta și duminica, iar pe parcursul săptămânii primeau mâncarea pregătită.

Experții în domeniu, participanți la discuțiile focus-grup, au afirmat că tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire nu au dezvoltate abilități de viață independentă [84]:

„... *sunt inadaptați pentru viața cotidiană, pentru a face cumpărături, pentru a aranja spațiul locativ, pentru a gestiona o sumă de bani sau pentru a-și alege o profesie. E foarte greu pentru ei să facă alegeri. De obicei, ei aleg ceea ce li s-a propus, așa cum li se spune ...*” (FG_2_S_2010) .

Pentru a stabili dacă situația în centre de plasament este similară cu cea din instituțiile rezidențiale, în cadrul discuțiilor focus grup s-a discutat cu tinerii despre implicarea lor în realizarea cumpărăturilor sau pregătirea mesei. Tinerii participanți în cadrul discuțiilor în cadrul focus grup, în anul 2010, cu experiența creșterii într-un centru de plasament temporar, au afirmat :” *aduceam de la cantină mâncarea gata pregătită* ”. În ceea ce privește experiența de a face cumpărături, tinerii au menționat: „, *Da, la cumpărături ne duceam după haine doar, după produse sau altceva, nu*”.(FG_1_T_2010)

Cele două cercetări susmenționate, fiind realizate la o diferență de 14 ani, demonstrează că situația în sistemul rezidențial nu a suferit nici o modificare: tinerii continuă să dezvolte doar unele din abilitățile de viață independentă, sistemul în continuare îi face dependenți de el și slab pregătiți pentru viața în afara instituției.

Un alt element al dezvoltării abilităților de viață independentă este continuarea studiilor. Acesta este în strânsă legătură cu alegerea profesiei în acord cu potențialul persoanei, iar pe termen lung influențează integrarea tânărului pe piața muncii. Tinerii implicați în cercetare au viziuni diferite la acest aspect pentru unii din ei este mai clar ”... *Vreau să învăț la școala profesională, la specialitatea de bucătăreasă...*” (IIA15GI_2010), pentru alții viitorul încă este incert, fără planuri concrete, doar că ei știu că și-ar dori ”... *Să învăț mai departe, tot la o profesie, undeva...*” (IIA11GI_2010). Fiind obișnuiți ca alții să ia decizii în locul lor, mulți dintre acești tineri așteaptă ca, în continuare, cineva din familie să aleagă pentru ei instituția unde își vor continua studiile și, posibil, locul unde vor locui. Chiar și tinerii care au ales o anumită specialitate pentru ași continua studiile, nu întotdeauna au o înțelegere clară a cerințelor acesteia sau fac alegeri doar pe baza sfaturilor primite de la alții, nu pentru că ar fi o alegere personală sau că ar avea aptitudini în domeniul respectiv. ”... *Nu știu. Mi-ar plăcea să învăț mai întâi undeva, la un colegiu, apoi să am o casă. Mulți dintre colegi și profesori îmi spun să merg la un colegiu...*” (IIA12GI_2010).

Pentru a dezvolta abilități de viață independentă, tinerii au nevoie de informații și suport emoțional din partea celor din imediata lor apropiere, fapt confirmat și de teoria atașamentului dezvoltată de Bowlby J. Tinerii care nu au relații de atașament dezvoltate se confruntă cu dificultăți în procesul de integrare socială. Există cazuri în care aceștia nu beneficiază de nici un fel de susținere, deoarece nu cunosc sau nu mențin legătura cu membrii familiei biologice sau extinse. În astfel de situații, personalul instituției joacă un rol esențial în oferirea sprijinului necesar. Suportul emoțional necesar ajunge către tineri prin intermediul comunicării permanente cu membrii familiei „...*Cu fratele mai mare mă înțeleg mai bine, el are grijă să-mi cumpere ce-mi lipsește...*” (IIA8GI_2010). În cazul celor pentru care tot sprijinul vine doar din partea angajaților instituției rezidențiale, trebuie menționat faptul, că ei sunt foarte atașați de angajați, nu au abilități de viață independentă dezvoltate și nu pot lua decizii în mod independent. „...*Da, o să mă întorc la instituție după absolvire. O să mă ajute cu un sfat, dacă nu mă voi putea angaja ca șofer, poate îmi vor recomanda o altă profesie. Sau poate să mă întorc după acte...*” (IIA6GI_2010)

Procesul de integrare socială pentru tinerii ce nu au abilități de viață independentă dezvoltate, obișnuiți cu regim bine planificat, care tot timpul au avut adulți responsabili de a organiza totul și au

decis totul în numele lor, este foarte dificil. Tinerii trebuie să treacă de la un regim unde primesc zilnic tot de ce au nevoie , cu o agendă strict planificată, spre o experiență de viață, în care nu au nimic și trebuie singuri să-și acopere necesitățile, să-și organizeze activitatea zilnică. Pentru a face față acestei noi experiențe de viață, ei au nevoie de un plan de viață bine organizat și de o persoană care să-i îndrume:

„... după ce am plecat de la internat, duceam lipsă de toate și voiam să mă întorc la internat. Am simțit lipsa planului de viață și a unei persoane care să mă îndrume. Am făcut totul singură. La internat avem un plan zilnic, în care era indicat la ce oră mâncăm sau mergem la culcare. Când ieși, simți lipsa persoanei care te trezea dimineața și trebuie să te acomodezi...” (FG_1_T_2010)

Trecerea tinerilor de la regimul dependent la cel independent continuă să fie o mare provocare pentru aceștia și în anul 2024, din considerentul că în timp de 14 ani nu s-au realizat progrese la acest capitol. Angajații instituțiilor continuă să ia decizii în numele tinerilor pe durata aflării lor în servicii, iar din momentul ieșirii din servicii tinerii se confruntă cu dificultăți în planificarea activităților și luării deciziilor.

„...a fost greu de luat decizii ce să mănânc, cu ce să mă ocup pe parcursul zilei. În instituție, eu știam ce am de făcut de dimineață până seara, însă după plecare trebuia eu singură să-mi dau seama ce să fac, ce produse să-mi procur” (FG_3_T_2024).

Dificultatea de a trece de la un regim la altul a fost menționată și de experții, participanți în cadrul discuțiilor focus-grup, care au menționat lipsa celor mai elementare abilități de viață, de la pregătirea bucatelor, deoarece în cadrul instituției nu au avut spațiul necesar pentru a cumpăra produse alimentare, până la pregătirea mâncării desinestător. Tinerii nu au dezvoltat abilitatea de a planifica și gestiona propriul buget, de obicei, în scurt timp ei cheltuie toți banii disponibili. Acest grup de populație nu a avut posibilitatea să interacționeze cu multe persoane din afara instituției de îngrijire sau să călătorească în afara localității unde este amplasată instituția rezidențială, din care considerente se și confruntă cu dificultăți în momentul interacțiunii cu colegii din noua instituție de învățământ și, respectiv, au nevoie de suport permanent din partea unui adult:

„... sunt neîncrezuți în forțele proprii, au probleme de integrare în grupurile noi din instituțiile de învățământ. Au probleme cu gătitul, nimeni nu știe să gătească. Nu pot administra bani, în câteva zile cheltuie tot ce au, nu pot stabili contactul cu noii profesori, deoarece ei sunt obișnuiți ca în instituția rezidențială, unde diriginta îi ducea de mână peste tot. Nu știu ce și de unde să cumpere, nu pot face diferențe între ce este bun și ce este rău...” (FG_2_S_2010).

În viziunea tinerilor, participanți la discuțiile focus-grup, transferul lor către viața independentă este un proces de care sunt responsabili mai mulți specialiști și ar fi necesar ca acest transfer să înceapă din timp, deoarece ar putea lipsi anumite acte, strict necesare, dar, în mod special, le lipsesc abilități de a comunica sau interacționa cu cei din jur:

„... Toate persoanele din instituție sunt responsabile de pregătirea copilului pentru părăsirea instituției, începând cu educatorul până la director, psiholog, asistentul social. Sunt persoane care chiar la început de an școlar, când copilul este în clasa a 9-a, sunt responsabile de perfectarea actelor copilului, pentru ca acesta după absolvire să -și poată continua studiile. Rolul psihologului este de a pregăti tinerii pentru a comunica cu cei din jur...” (FG_1_T_2010).

Unii participanți în cadrul cercetării scot în evidență faptul că o parte din tineri, la momentul părăsirii instituției rezidențiale, nu au statutul juridic stabilit, nu dețin întreg pachetul de acte pentru înmatriculare în instituțiile de învățământ profesional tehnic sau colegii și se confruntă cu dificultăți pentru care nu au fost pregătiți. Printre cele susmenționate confirmăm ipoteza potrivit căreia tinerii îngrijiți în instituțiile de tip rezidențial nu sunt suficient pregătiți pentru o viață independentă în afara instituției, nu au dezvoltate abilități de viață independentă necesare traiului independent. Corelația dintre domeniile vieții, elementele integrării sociale și abilitățile de viață independentă poate fi reprezentată grafic prin Figura 2.7. Din figură poate fi observat, că pentru a avea capacitatea *construirii relațiilor*, tinerii au nevoie de dezvoltarea abilităților de viață independentă: gestionarea emoțiilor, atitudine pozitivă și motivați de sine, comunicare, cooperare și lucru în echipă, gestionarea conflictelor, gândire creativă și gândire critică, abilități de comunicare și interacțiune interpersonală. Dezvoltarea *abilităților de autogospodărire* este posibilă prin dezvoltarea abilităților de: pregătirea bucatelor, planificarea meniului, procurarea alimentelor, alimentația sănătoasă, regulile de luat masa, igiena bucătăriei, depozitarea alimentelor, îngrijirea și siguranța la domiciliu. Un tânăr poate dezvolta abilitatea de *apartenență la comunitate*, doar dacă are dezvoltate abilitățile de adaptabilitate (învățarea unor lucruri noi, conștientizarea problemelor urgente, întreținerea locuinței, utilizarea transportului, obținerea actului de identitate, navigarea prin alte resurse ale comunității). Odată dezvoltate, elementele integrării sociale de construire a relațiilor, dezvoltarea abilităților de autogospodărire și apartenență la comunitate este *dezvoltată dimensiunea socială*. Pentru a dezvolta *dimensiunea economică* tinerii au nevoie să dețină *acces la educație și locuri de muncă* prin: responsabilitate personală, soluționarea problemelor, luarea deciziilor, înfruntarea eșecului, abilități de viață pentru antreprenariat, pregătirea pentru școală și angajare în câmpul muncii, abilități de luare a deciziilor și rezolvare a problemelor. Al doilea element al dimensiunii economice este *independența financiară* la

care tinerii pot ajunge prin: utilizarea corectă a resurselor, educația financiară, educație pentru dezvoltarea și gestionarea bugetului personal. *Dimensiunea emoțională* are la bază *sprijinul psihologic* dezvoltat prin încrederea în sine, asumarea responsabilităților, echilibrul emoțional (autocontrolul), conștientizarea de sine, empatia, precum și *relațiile afective stabile* dezvoltate prin abilități interpersonale (empatie, compasiune, gestionarea relațiilor, crearea de rețele), sănătate, bunăstare și îngrijire personală. *Dimensiunea politică* se bazează pe *drepturile și oportunitățile de participare egală*, dezvoltate prin respectarea propriei persoane și a celorlalți, reziliența și capacitatea de a face față dificultăților.

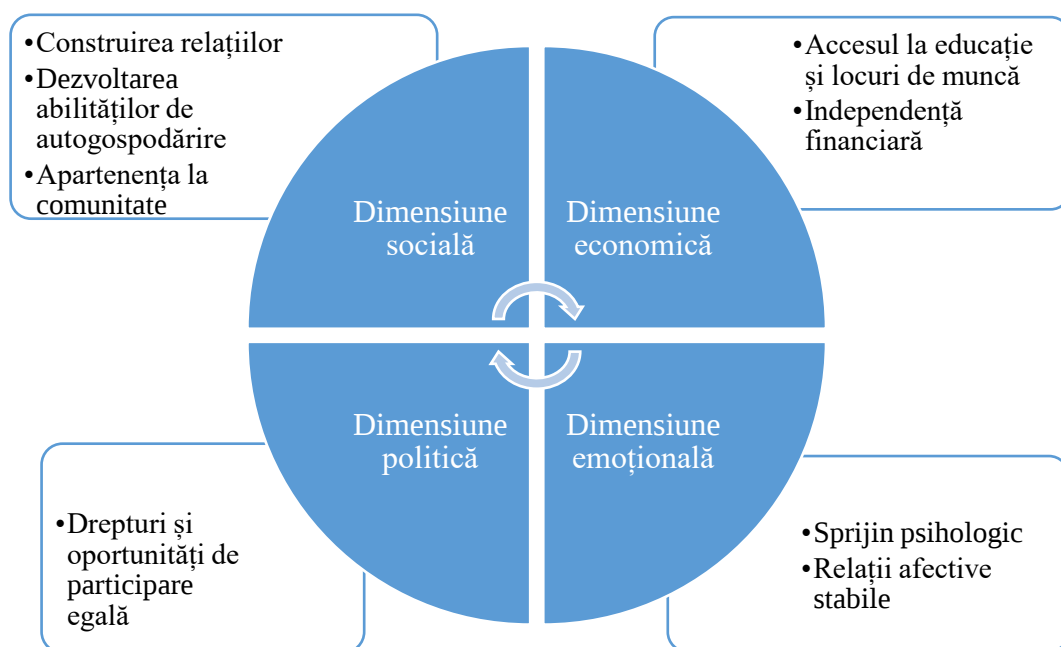

Figura 2.7. Corelație abilități de viață –integrare socială

Sursa: Elaborată de autoare în baza analizei literaturii științifice.

Cele menționate evidențiază că pregătirea tinerilor pentru viața independentă este un drept al tinerilor consemnat în acte normative internaționale, la care Republica Moldova a aderat și în acte normative naționale (Legea 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, regulamentele și standardele minime de calitate pentru instituțiile de tip rezidențial, casele comunitare pentru copii în situație de risc, centre de plasament temporar). Cadrul legal prevede că, începând cu vârsta de 16 -18 ani, tinerii trebuie să treacă printr-un program de dezvoltare a abilităților de viață independentă însoțiti de angajații instituțiilor de tip rezidențial, managerul de caz, persoana-cheie, asistentul social, psiholog, pedagogi, în colaborare cu autoritatea tutelară de la domiciliul beneficiarului, în baza unui plan de individual de servicii. Iar atunci când tânărul părăsește definitiv serviciul de îngrijire, managerul de caz este responsabil să monitorizeze

situația tânărului pe parcursul unui an. Acest proces este clar prevăzut în cadrul legal, dar cercetarea empirică ne demonstrează că în practică lucrurile stau altfel, deoarece tinerii ies din instituțiile de îngrijire de tip rezidențial total nepregătiți pentru viața independentă. În același timp, la nivel de țară lipsește un program oficial pentru dezvoltarea abilităților de viața independentă, în aceste condiții fiecare instituție este impusă să organizeze acest proces așa cum consideră necesar și în dependență de abilitățile personalului angajat.

2.3. Barierele cu care se confruntă tinerii în procesul de tranziție de la îngrijirea rezidențială la traiul independent

Finalizarea învățământului gimnazial și continuarea studiilor constituie un moment semnificativ în viața fiecărui tânăr, dar pentru cei care părăsesc sistemul de îngrijire, această perioadă devine mult mai complicată. Tranziția nu presupune doar încheierea unui ciclu educațional, ci și separarea de instituția care le-a oferit tot sprijinul necesar până la acel moment. Pentru tinerii care au crescut în sistemul rezidențial de îngrijire, provocările sunt multiple: adaptarea la viață independentă, gestionarea emoțiilor legate de separare, crearea unei rețele de suport, precum și adaptarea la un nou regim de viață și condiții noi de trai. Toate aceste schimbări au loc în contextul continuării studiilor, iar tinerii cu experiența îngrijirii rezidențiale nu posedă modele de la care ar putea învăța, conform teoriei învățării sociale .

Studiul sociologic cantitativ a permis cercetarea detaliată a integrării sociale a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire în comparație cu cei care părăsesc sistemul de îngrijire de tip familial. Elementele studiate au cuprins accesul la educație, posibilitatea continuării studiilor în cadrul școlilor profesionale sau colegiilor, accesul la resurse financiare sub forma diverselor prestații sociale, atât pe durata studiilor, cât și după finalizarea acestora, accesul la piața muncii după finalizarea studiilor, accesul la loc de cazare pe durata studiilor și după finalizarea lor, accesul la servicii de sănătate, participarea civică și politică, auto reprezentare.

Odată cu părăsirea sistemului de îngrijire tinerii din ambele forme de îngrijire sunt preocupați de multiple subiecte: primul din ele, atât pentru tinerii îngrijiți în forme de tip rezidențial (50%), cât și pentru cei din forme de tip familial (59,7%), rămâne posibilitatea de angajare, urmat de unde spațiul locativ după finalizarea studiilor 41,1% pentru cei din sistemul de tip rezidențial și 36,1% pentru cei din forme de îngrijire familială. În continuare persistă diferențe dintre tinerii din cele două forme de îngrijire: cei din mediul rezidențial fiind preocupați de faptul cum se vor descurca după finalizarea studiilor (39,3%), iar cei din mediul de îngrijire de tip familial fiind preocupați de selectarea unei

profesii (29,1%). Următoarea preocupare a tinerilor din mediul rezidențial este spațiul de locuit în cazul continuării studiilor (32,1%), iar cei din mediul familial sunt preocupați în egală măsură de două aspecte: cum se vor descurcă după finalizarea studiilor și unde vor locui în cazul continuării studiilor (26,4%), date reprezentate în Figura 2.7. Rezultatele studiului „*Evaluarea situației tinerilor care au absolvit Gimnaziile internat din Chișinău*”, realizat în anul 2011, confirmă faptul că tinerii se confruntă cu o multitudine de dificultăți în momentul părăsirii instituției de tip rezidențial. Ei nu cunosc unde își vor continua studiile (35 cazuri), nu dispun de resurse financiare (26), nu au persoane de suport (12), nu cunosc unde vor locui (12), unii din ei nu au produse alimentare pentru existență (3). Doar un număr foarte mic de tineri (5) menționează faptul că ei nu s-au confruntat cu lipsuri.

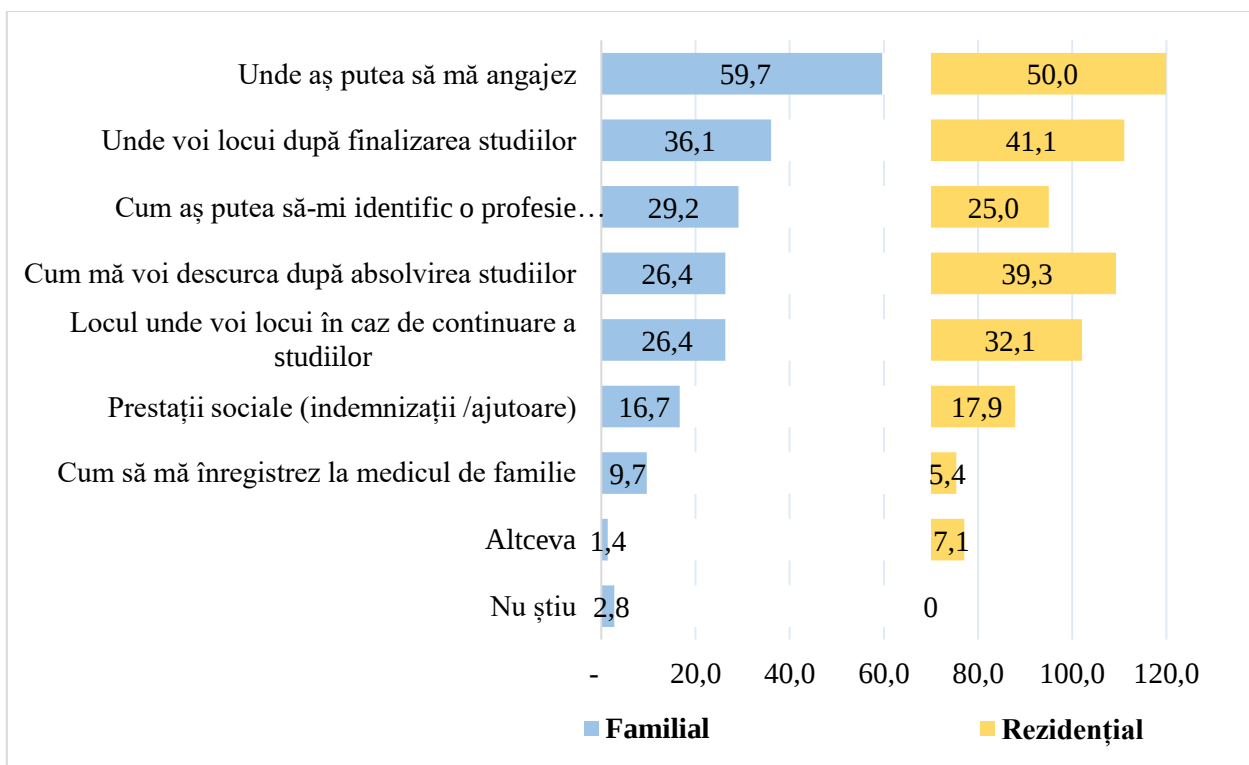

Figura 2.8. Informații/cunoștințe necesare pentru a depăși problemele care pot apărea în viața independentă, %

Sursa: Elaborată de autoare în cadrul studiului, *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire*, 2024.

Preocupările tinerilor sunt confirmate și de experții participanți în cadrul studiului care menționează că tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire „*nu sunt deloc pregătiți pentru viață, nu au deloc deprinderi*” deoarece instituția de tip rezidențial nu oferă condiții de abordare individuală a tânărului „*în instituțiile rezidențiale, ce am observat noi, sunt crescuți și educați toți ca la armată. Nu au locușorul lor. Adică, merg toți grămadă la mâncare, toți la lecții, toți la...*” (FG_6_STAS_2024). Experții menționează că asistarea acestei categorii de beneficiari este mai

difficilă deoarece „ei solicită ca permanent cineva să-i ajute.” Și autoritățile au menționat multiple probleme cu care se confruntă în asistarea acestora „începând de la admiterea la studii până la identificarea unui loc de trai sau a unei gazde. Ei au foarte mari dificultăți la acest capitol” (FG_6_STAS_2024). Nu doar asistarea lor este dificilă, dar și integrarea lor socială este foarte complicată, deoarece comunitatea este foarte reticentă față de tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire „...nici comunitatea nu i-a acceptat inițial. Comunitatea are și ea o rezistență față de acești copii. Consideră că dacă au fost în sistem rezidențial sunt o povară a societății și, astfel, nimeni nu vrea să-și asume responsabilitatea pentru ei.” (FG_6_STAS_2024).

Tranziția de la instituția de plasament la viața independentă reprezintă o schimbare semnificativă, care implică o serie de situații dificile, pe care tinerii trebuie să le gestioneze. Aplicarea metodelor sociologice de cercetare cantitative și calitative au permis cunoașterea detaliată a provocărilor cu care se confruntă tinerii la ieșirea din sistemul de îngrijire.

Tinerii, indiferent de tipul de îngrijire din care provin, recunosc că nu erau foarte bine pregătiți pentru a părăsi sistemul în care au crescut și au pornit pe drumul independenței. Ponderea celor care menționau că nu sunt pregătiți pentru viața independentă este dublă, comparativ cu a celor care considerau că sunt pregătiți: 71,5 % din respondenții care au ieșit din îngrijire rezidențială au menționat că erau puțin pregătiți sau foarte nepregătiți pentru a părăsi sistemul de îngrijire.

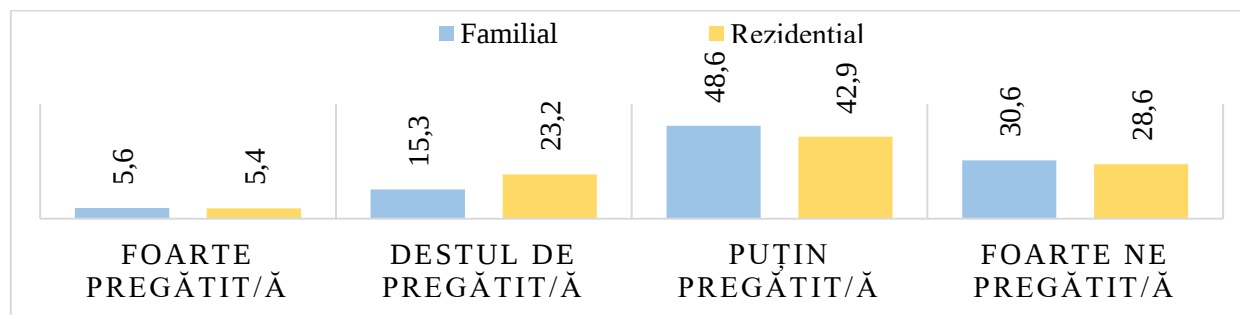

Figura 2.9. Autoaprecierea nivelului de pregătire a tinerilor pentru a ieși din îngrijire, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Pe lângă faptul că tinerii conștientizează că nu sunt pregătiți pentru a părăsi sistemul de îngrijire, tot ei menționează faptul că au nevoie de ajutor. Din Figura 2.10 poate fi observat că 78,6% din tinerii care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire menționează că au nevoie de suport pe durata transferului de la îngrijire spre independență. Datele indică faptul că, atât tinerii din mediul rezidențial, cât și cei protejați în forme de îngrijire de tip familial, au nevoie de suport pe durata transferului din îngrijire spre viața independentă.

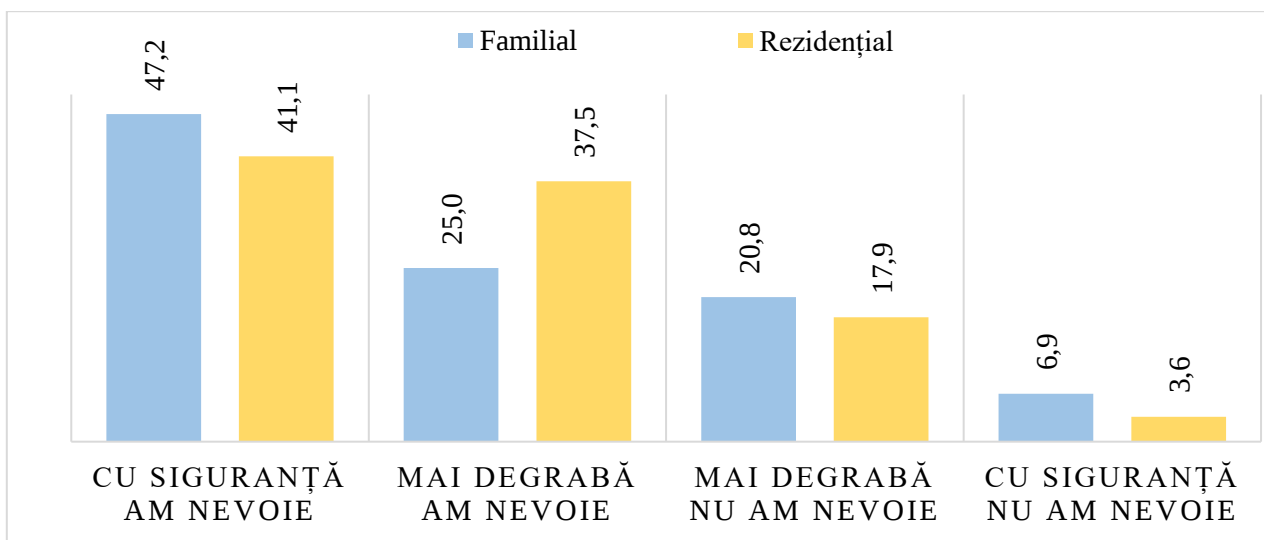

Figura 2.10. Aprecierea nevoii de suport în perioada de adaptare la viața independentă, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Tinerii nu sunt pregătiți, au nevoie de suport și au probleme de apreciere de sine. Din Figura 2.10 poate fi observat faptul că, 80,3% din tineri menționează că sunt la fel de apreciați ca și ceilalți, 78,6% consideră că pot face lucruri la fel de bune ca alte persoane, 76,8% au o atitudine pozitivă față de propria lor persoană, 73,3% simt că au calități bune, 69,7% și-ar dori să fie mai respectați, 46,4% din ei consideră că uneori nu sunt buni de nimic, 33,9% menționează că ar avea cu ce să se mândrească. Datele mai indică faptul că tinerii consideră că dețin anumit potențial, dar încă nu au reușit să-l valorifice; o altă remarcă este faptul că tinerii nu se simt apreciați de mediul în care s-au aflat și se află la moment. Indicele sintetic cu referire la autoapreciere în baza datelor din Figura 2.10 este 14,8 negativ și 85,2% pozitiv, deci tinerii din mediul rezidențial de îngrijire au o percepție pozitivă despre ei și abilitățile lor personale.

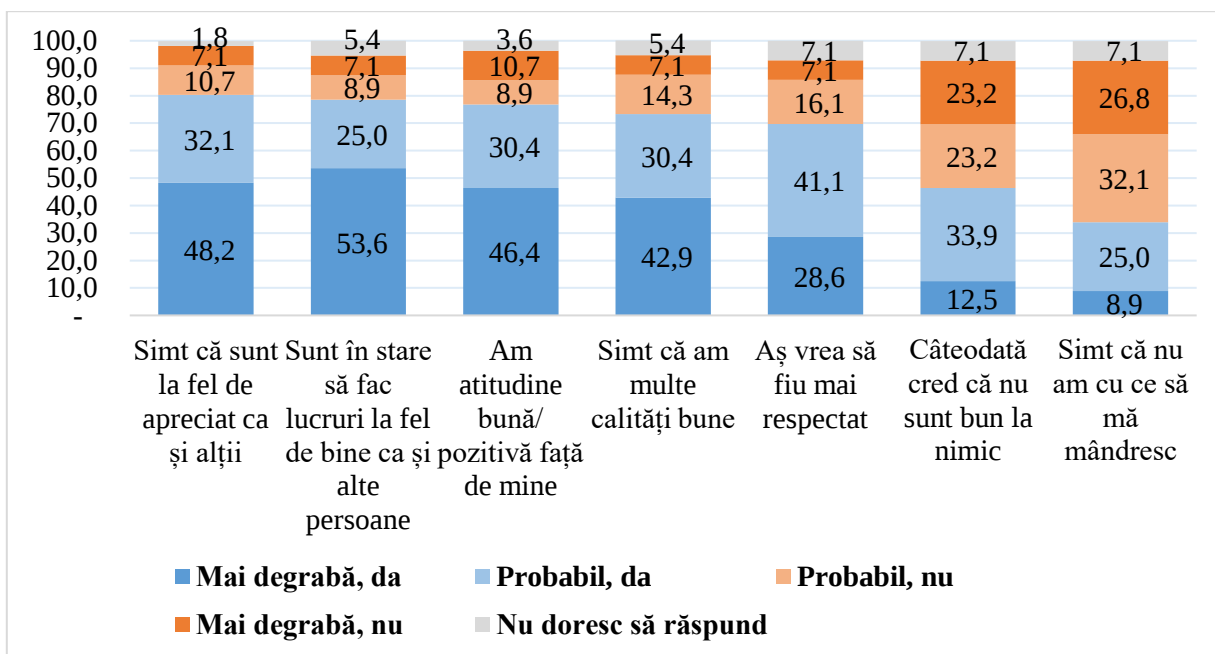

Figura 2.11. Aprecierea unor situații, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Revenind la provocările tinerilor, apărute în procesul integrării, trebuie menționat faptul că una din provocări foarte frecvent menționată de tinerii care au părăsit sistemul rezidențial reprezintă domeniul financiar. Odată ieșiți din instituție și mergând să -și continue studiile, tinerii au nevoie de resurse financiare pentru a acoperi cheltuieli de transport, cazare, alimentare, etc.

Componenta financiară sau, mai bine zis, dificultățile legate de absența resurselor financiare poate fi împărțită în câteva faze. Prima debutează imediat după părăsirea sistemului, atunci când tânărul merge în altă localitate pentru a-și continua studiile și la ieșirea din sistem nu are resurse financiare suficiente pentru a-și acoperi nevoile „...m-am dus cu 200 de lei ca să zic așa, nu făceam nimic în oraș” (FG_3_T_2024). A doua fază se menține pe durata studiilor, deoarece principala sursă de venit a tinerilor reprezintă bursa cu care este foarte greu să supraviețuiești „prima bursă am primit-o abia în decembrie” (FG_3_T_2024). Astfel, tinerii trebuie să găsească diverse metode pentru a supraviețui „eu eram tare șmecheră, chiar dacă nu aveam bani de mâncare, eu găseam - erau vecinii” sau „până am primit bursa mă duceam la lucru cu ziua” (FG_3_T_2024). Iar a treia etapă debutează la finalizarea studiilor, atunci când tinerii trebuie să se încadreze în câmpul muncii. Ei nu mai beneficiază de suportul financiar din partea statului sub formă de indemnizații, iar tinerii se gândesc că soluția va fi *angajarea neformală* sau plecarea la muncă peste hotare „eu mai mult îmi văd viața peste hotare, acolo se fac bani”(FG_3_T_2024).

Trecerea la viața independentă, mai ales în contextul actual, implică numeroase dificultăți, iar găsirea unei locuințe adecvate este una dintre cele mai presante provocări. Această problemă este comună, atât pentru tinerii care au părăsit sistemul de îngrijire, care doresc să-și continue studiile, cât și pentru cei care au absolvit instituțiile de învățământ și se află în căutarea unui loc de muncă. La momentul cercetării cantitative, marea majoritate a tinerilor locuiau în căminul instituției de învățământ (64%), urmat de locuința socială (14%). Pe durata studiilor este mai ușoară identificarea soluției pentru trai. Este mai dificilă identificarea unei soluții după finalizarea studiilor. Conform răspunsurilor tinerilor, marea lor majoritate, 51,8%, vor locui în chirie, iar pentru 19,6 % din ei situația este foarte incertă, deoarece nu cunosc unde ar putea să locuiască.

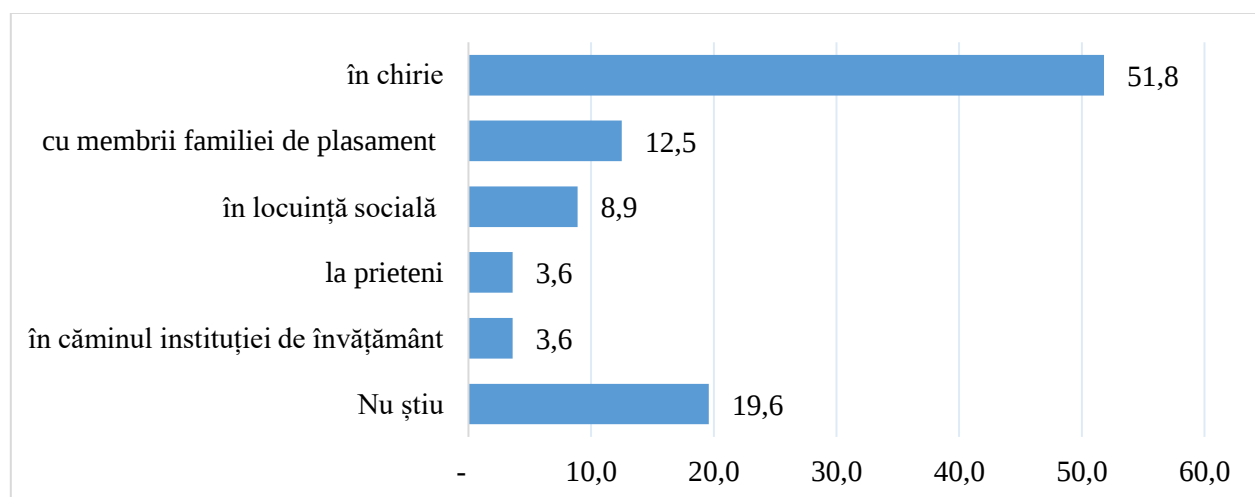

Figura 2.12. Locul de trai după finalizarea studiilor conform așteptărilor tinerilor, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024*.

În același timp, tinerii participanți în cadrul discuțiilor focus-grup au evidențiat preocuparea pentru costurile mari ale chiriilor și au menționat că ar avea nevoie ca statul să-i ajute financiar pentru a soluționa această dificultate. Soluția temporară ar putea fi achitarea unui suport pentru o perioadă determinată de timp „să ne achite gazda, măcar jumătate, măcar pe un an” (FG_3_T_2024), dacă nu este posibilă o soluție permanentă pentru tinerii, această soluție ar face mai ușor procesul de integrare.

Chiar dacă mai mult de jumătate din tineri își imaginează că după absolvirea instituției de învățământ vor locui în chirie, realitatea demonstrează că majoritatea se întorc la familiile disfuncționale, sau locuiesc cu cineva din rude și doar un număr mic de tineri își permit să achite chirie sau să își achiziționeze locuință. Rezultatele studiului „*Evaluarea situației tinerilor care au absolvit Gimnaziile internat din Chișinău*”, realizat în anul 2011, confirmă că după finalizarea studiilor tinerii

se întorc să locuiască cu părinții (30), locuiesc la rude (21), locuiesc în cămin (6), locuiesc în chirie (4), locuiesc în locuința proprie (3).

După absolvirea instituției de învățământ, tinerii intră într-o nouă etapă importantă, marcată de tranziția către viața profesională. Indiferent de statutul lor actual, nivelul de studii, încadrare sau neîncadrare în câmpul muncii, majoritatea tinerilor menționează importanța angajării pentru dezvoltarea lor personală și profesională. Datele studiului „*Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire*” (2024), atestă că 22,2% dintre tineri se consideră *foarte pregătiți* și consideră că se vor integra foarte ușor pe piața muncii, cei care sunt foarte pregătiți și consideră că se vor integra destul de ușor constituie 33,3%, alți 11,1% consideră că le va fi destul de complicat să se integreze pe piața muncii, iar 33,3% afirmă că vor parcurge un proces foarte complicat. Printre cei care se consideră destul de pregătiți, 4,0% menționează că se vor integra foarte ușor, 39,1% destul de ușor, 47,8% destul de complicat și pentru 8,7% va fi foarte complicat să se integreze pe piața muncii. Tinerii care nu prea sunt pregătiți menționează în proporție de 15% că se vor integra pe piața muncii destul de ușor, 65% destul de complicat și 20% foarte complicat. Tinerii care se consideră deloc pregătiți menționează în proporție de 25% ca integrarea pe piața muncii va fi destul de ușoară, iar 75% menționează că va fi un proces foarte complicat.

Tabelul 2.8. Aprecierea găsirii unui loc de muncă în raport cu autoaprecierea nivelului de pregătire pentru angajare %

	Competențe pentru a găsi un loc de muncă				
		<i>Foarte complicat</i>	<i>Destul de complicat</i>	<i>Destul de ușor</i>	<i>Foarte ușor</i>
Nivelul de pregătire pentru a activa în câmpul muncii	Foarte pregătit	33.3	11.1	33.3	22.2
	Destul de pregătit	8.7	47.8	39.1	4
	Nu prea pregătit	20	65	15	0
	Deloc pregătit	75	0	25	0

Sursa: Elaborat de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Tinerii consideră că este dificil să identifice un loc de muncă, deoarece nu au experiență de muncă „*nu ai experiență*” (FG_3_T_2024), sau nu au competențe și abilități pentru a se prezenta bine la interviul de angajare „*e foarte important cum te privesc ei pe tine și cum te prezinți tu*” (FG_3_T_2024), un alt element care face foarte dificilă angajarea oficială este cât de motivant este

salariul, deoarece tinerii au nevoi și așteptări salariale mari, dar „*e greu să găsești un loc de muncă cu un salariu bine plătit*” (FG_3_T_2024).

Competiția pe piața muncii cere de la tineri să posede nu doar cunoștințe teoretice, dar și abilități practice, inclusiv competențe suplimentare, din acest considerent tinerii menționează că mai au nevoie de instruiți suplimentare. 82,2% din tinerii participanți în cadrul cercetării au menționat că mai degrabă (42,9%) sau cu siguranță (39,3%) au nevoie de instruiți suplimentare, în paralel cu studiile realizate sau să dezvolte abilități suplimentare după finalizarea studiilor.

Tinerii consideră că pentru a fi mai competitivi pe piața muncii, ar avea nevoie de cursuri suplimentare de șoferie 47,8% sau cursuri de alimentare publică pentru a se învăța să gătească 26,1%, urmat de instruiți de dezvoltare personală 21,7%, limbi străine 17,4% , cursuri de frumusețe 13%, școală de arte 8,7%, oratorică 4,3% și de contabilitate 4,3%.

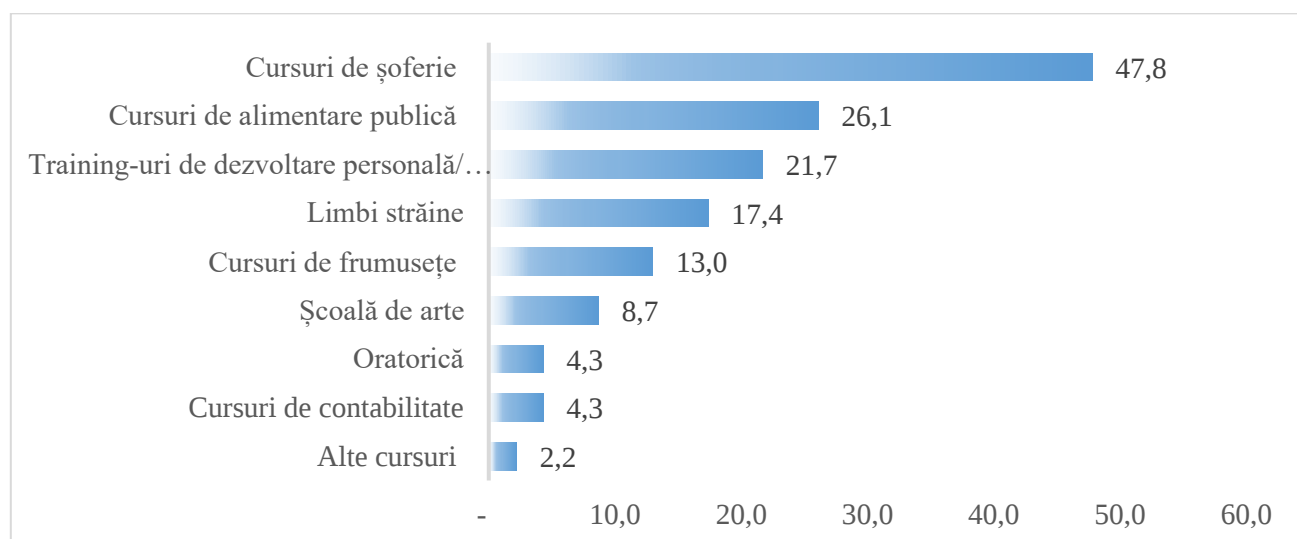

Figura 2.13. Opinia tinerilor privind tipurile de instruire necesare, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Alegerea profesiei reprezintă o etapă crucială, subliniată de tinerii participanți la discuțiile focus-grup. Unii dintre aceștia au menționat că au făcut o alegere complet conștientă a specialității și în prezent sunt foarte mulțumiți de decizia proprie „*eu de mică mă gândeam că după clasa a noua o să învăț de bucătar*” (FG_3_T_2024). Alții, în schimb, nu au avut posibilitatea să aleagă și a trebuit să se conformeze realității și să selecteze profesii pe care nu le cunoșteau, dar care erau disponibile în momentul admiterii: „*mă gândeam să aleg specialitatea de bucătar, dar când m-am dus deja nu mai erau locuri. După asta m-am gândit la cea de brutar, dar tot nu mai erau locuri și au rămas doar de cofetar. Eu nici nu știam ce-i asta cofetar și am rămas deja de cofetar că altceva nu mai era nimic.*”

Puțin îmi place, începe să-mi placă” (FG_3_T_2024). O parte dintre tinerii participanți la discuțiile focus-grup au exprimat dorința de a-și dezvolta cariera profesională, ceea ce, într-o primă etapă, ar presupune continuarea studiilor la niveluri superioare. Totuși, pentru o parte dintre aceștia, rămâne un obiectiv imposibil de realizat din cauza lipsei resurselor financiare „mulți studenți vor să-și continue studiile, dar nu au posibilitatea, fie notele sunt joase sau nu-și pot achita studiile” (FG_3_T_2024).

Tinerii au nevoie de suport moral și emoțional, atât în perioada de tranziție, cât și pe parcursul studiilor sau după finalizarea acestora. Fapt menționat și de Durkheim E. în teoria solidarității sociale. Tinerii care au crescut prin instituții rezidențiale, în procesul lor de integrare socială au nevoie de suportul rudelor, asistenților sociali, a pedagogilor, prietenilor, colegilor etc. Cercetarea a demonstrat că teoria este actuală, deoarece și în cazul grupului investigat acest suport vine de la persoanele din imediata apropiere a tânărului, persoane pe care tânărul le cunoaște și pe suportul cărora poate să conteze. Datele cercetării atestă că cele mai bune relații tinerii le au cu frații și surorile lor (55,4%), urmați de îngrijitori (50%), colegii de odaie din cămin (44,6%), mentorul din instituția de învățământ (39,3%), asistentul social ONG (33,9%). Totodată, datele indică că cele mai defectuoase relații tinerii le au cu colegii de odaie (23,2%), mai puțin defectuoase cu părinții (14,3%), urmate de cadrele didactice și asistentul social comunitar (7,1%).

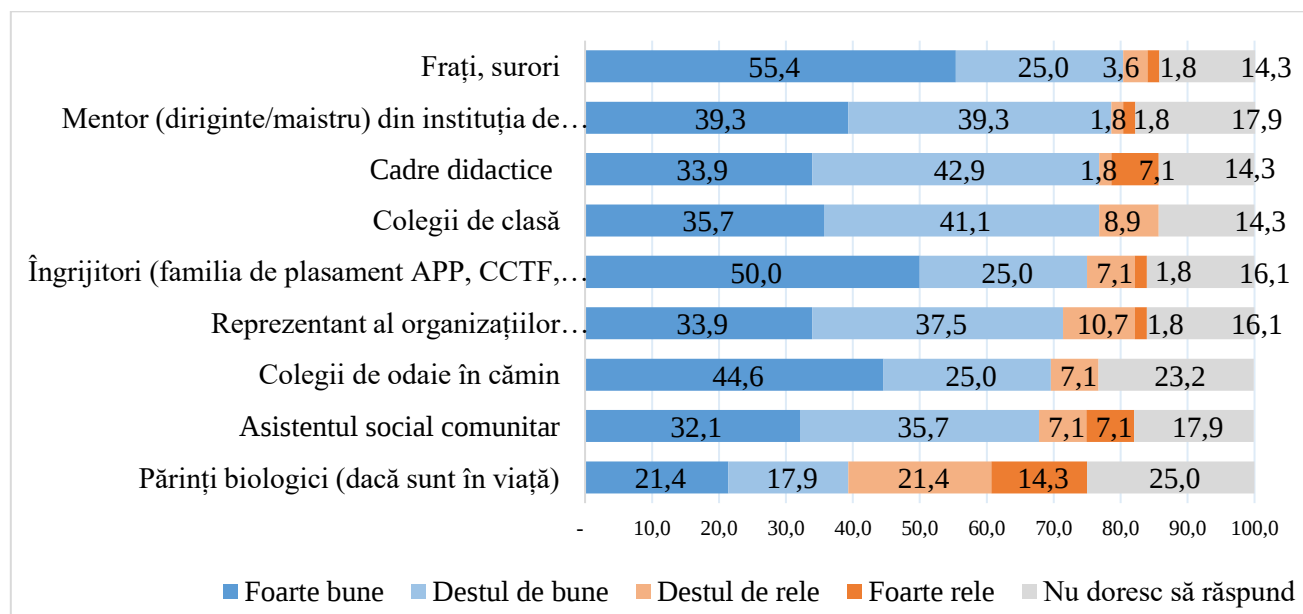

Figura 2.14. Opinia tinerilor cu privire la relațiile cu diverse persoane/specialiști responsabili de îngrijirea, educarea și pregătirea pentru părăsirea sistemului de îngrijire, %.

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire*, 2024.

În cadrul discuțiilor focus-grup, tinerii au relatat că în momentul în care au ieșit din sistemul de îngrijire, fie că nu au stabilit o relație de încredere cu cineva, fie că din cauza experiențelor de viață anterioare nu și-au dorit acest lucru „*Eu nu am încredere în nimeni. Când am careva probleme le rezolv singur*”(FG_3_T_2024). Alții au prieteni și aceștia sunt cei care îi ajută în momentele de dificultate „*mă adresez la prietene*”.

În procesul lor de integrare socială, tinerii consideră că ar trebui să beneficieze de mai mult suport din partea îngrijitorilor (69,6%), urmați de asistentul social comunitar (26,8%), rude (21,4%) și prieteni (17,9%). De aici rezultă că sistemul de îngrijire este responsabil de ai ajuta, ai ghida în procesul lor de integrare socială.

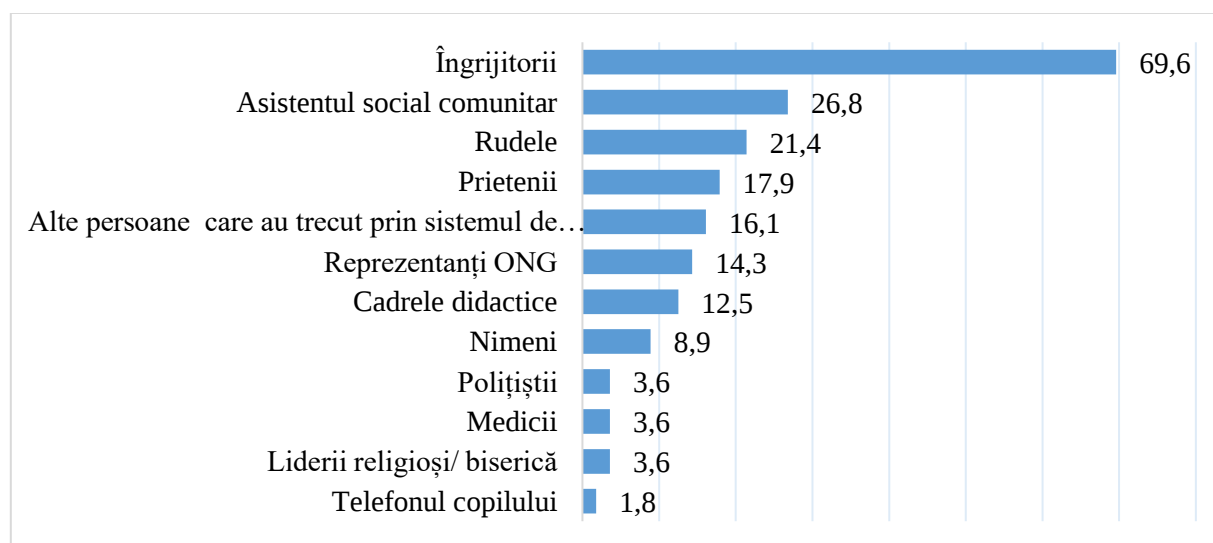

Figura 2.15. Persoanele care ar putea / ar trebui să ofere informații de care au nevoie tinerii pentru depășirea problemelor într-o viață independentă, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Tinerii au menționat că au nevoie de suport nu doar în momentul părăsirii sistemului de îngrijire, ci și după atingerea majoratului, în perioada de tranziție către viața independentă. În acest sens, aceștia consideră că autoritățile ar trebui să fie mai implicate și să le ofere un sprijin continuu, adaptat nevoilor lor specifice. Asistentul social comunitar, specialistul în protecția drepturilor copilului, specialiștii în protecția copilului din cadrul STAS trebuie să fie mai implicați în elaborarea planurilor individuale de asistență, să ofere asistență tinerilor pe întreg parcursul asistenței, până în momentul în care tinerii devin independenți. Vârsta de 18 ani este doar o cifră și nu demonstrează gradul de pregătire și de independență a tinerilor, în consecință, suportul urmează a fi determinat reieșind din de potențialul fiecărui tânăr și nu de vârsta acestuia „*Statul trebuie să se implice mai mult,*

chiar dacă tânărul a atins vârsta de 18 ani. Te duc la un centru, te lasă acolo și deja stai în grija centrului, nu îți mai interesează ce faci tu și tot ce e legat de tine” (FG_1_T_2010).

După absolvire, tinerii se confruntă adesea cu anxietăți legate de viitor, incertitudinea profesională și lipsa de încredere în propriile abilități. Stresul legat de schimbările din viața lor poate duce la dificultăți în gestionarea emoțiilor și relațiilor interpersonale. Tinerii din mediul de îngrijire rezidențial nu au avut parte de modele familiale, modele de interacțiune dintre persoane de același sex sau de sexe diferite, pentru ei rămâne dificil să facă față multitudinii de noi situații care apar imediat după ieșirea din instituția de îngrijire.

Mai mulți tineri participanți la discuțiile focus-grup au menționat că se confruntă cu dificultăți legate de accesul la serviciile medicului. Și experții au confirmat faptul că tinerii care părăsesc sistemul rezidențial au probleme de sănătate „pentru că ei vin din familii neglijente și care nu au avut griji de ei. Au probleme de alimentație, au boli cronice”, sunt situații când tinerii „au o diagnostică gravă și ei chiar nu cunosc ce problemă au și nu o pot gestiona” (FG_7_ONG_2024). De multe ori tinerii nu cunosc în ce instituție medicală ar putea beneficia de asistență medicală. Aceștia au relatat că medicii din orașul în care locuiesc nu le oferă asistență medicală, îndrumându-i, în schimb, să se adreseze medicilor din localitățile de proveniență. Această situație complică accesul tinerilor la îngrijiri medicale adecvate, afectându-le sănătatea. Datele cercetării cantitative realizată de autoare relevă că mai frecvent tinerii se adresează după asistență medicală personalului medical din instituția de învățământ unde își continuă studiile (62,5%), în cazul în care instituția nu are un personal medical, tinerii se adresează la medicul de familie din localitatea în care domiciliază (46,4%) sau apelează serviciul de urgență 112 (42,9%).

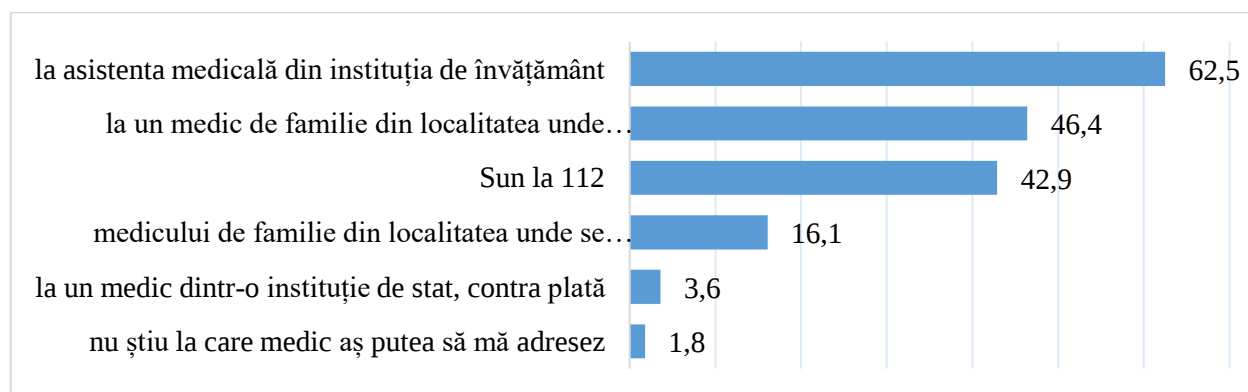

Figura 2.16. Instituția la care apelează tinerii pentru asistență medicală, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Un alt obstacol major pentru tinerii care ies din sistemul de îngrijire este lipsa vizei de reședință, care le limitează accesul la servicii esențiale, cum ar fi cele medicale. Absența vizei de reședință complică procesul de angajare, limitându-le oportunitățile pe piața muncii și dificultățile în obținerea unor acte. Mai mult, această situație constituie o încălcare a drepturilor civice, deoarece tinerii sunt lipsiți de posibilitatea participării la vot, ceea ce le reduce vocea în procesul decizional și le limitează capacitatea de a influența schimbările care îi afectează în mod direct „*pentru că nu aveam viză de reședință, nu eram nimeni, nu puteam vota*” (FG_1_T_2024).

Pe lângă lipsurile legate de resurse materiale, locuință, persoane de sprijin, acces dificil la asistența medicală, lipsa vizei de reședință, experții au menționat și despre existența unor încălcări grave ale drepturilor copilului „*aceștia sunt copii care artificial au fost scoși din sistem, copii minori cu statut stabilit, dar fără formă de îngrijire. Sunt copii care pot ajunge în trafic sau pot fi abuzați...*”. Aceștia au relatat despre situații în care „*copilului de 15 ani i s-a încheiat plasamentul în serviciul de tip rezidențial și a fost plasat în locuință socială asistată, în lipsa procedurii de plasament sau monitorizare. În rezultat, acest copil nu are acces la indemnizații, pensii, alt prestații - nu are nimic. Copilul este plasat în locuință socială asistată împreună cu alți copii, de aceeași vârstă și aceeași situație, nu vorbesc doar de abuz, ci de mănecarea care nici nu și-o poate cumpăra*” (FG_7_ONG_2024).

Sunt situații când tinerii sunt excluși din sistem pentru a elibera un loc de plasament pentru un alt copil „*avem copil care a fost scos din sistem pentru a se elibera un loc, dar de el nu se are grijă deloc*” (FG_7_ONG_2024). Aceasta însemnând că unii tineri ieșiți din sistemul rezidențial, rămân în afara sistemului de îngrijire, deoarece locul lor în forma de îngrijire este ocupat, iar pe durata vacanțelor acest copil nu are unde să stea. Un alt element foarte important de care depinde tipul de suport de care beneficiază tânărul este statutul juridic de copil rămas temporar sau rămas fără ocrotire părintească. Dacă tânărul nu are statutul juridic stabilit, el nu poate beneficia de nici de suport financiar. De foarte multe ori, în cazul tinerilor care cresc în instituții de tip rezidențial „*Copiii din acest centru de plasament ies cu valiza cum au venit*” (FG_7_ONG_2024), ei au nevoie de mult suport, de specialist care să lucreze cu el, care să îl pregătească pentru ieșirea din sistem, acest proces să fie unul bine pregătit „*ar trebui un plan care ar asista copilul când iese și se duce undeva până a trăi în cămin*” (FG_7_ONG_2024), astfel, aceasta ar crește șansele tânărului pentru integrare.

Atingerea majoratului nu este un indicator al maturității menționează experții „*Chiar dacă copilul împlinește 18 ani, nicidecum nu este pregătit să meargă în lumea mare și să existe pe cont propriu*” (FG_6_STAS_2024). Tinerii au nevoie de suport în continuare pentru a se integra în

câmpul muncii și în societate. Actualmente, însă, legislația Republicii Moldova are măsuri de îngrijire doar pentru tinerii care își continuă studiile „*pentru cei care își continuă studiile, statul intervine cu indemnizații, facilități pentru admiterea în școlile profesionale, colegii, instituții de învățământ superior, cămine gratuite, burse sociale*” (FG__6_STAS_2024). În situația în care tânărul nu dorește să continue studiile sau a făcut o meserie care nu-i place „*suportul statului se oprește, plasamentul încetează, conform legislației, iar aceștia nu mai beneficiază de nici o indemnizație. În astfel de situații copilul este nevoit să facă față desinestătător realitățile dure ale vieții*”(FG__6_STAS_2024).

Datele culese din cercetarea calitativă și cantitativă confirmă ipoteza potrivit căreia sistemul de îngrijire din Republica Moldova are așteptări ca tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire să se conformeze normelor sociale, dar nu își ajustează structurile să răspundă nevoilor tinerilor.

Tabelul 2.9. Factorii protectori și factorii de risc ai procesului de integrare socială

Elementele procesului de integrare socială	Factori protectori care facilitează procesul de integrare a tinerilor	Factori de risc care împiedică sau fac dificil procesul de integrare socială a tinerilor
Accesul la educație	Este garantat prin lege celor care au 16 ani.	Nu selectează profesia în acord cu potențialul personal, este o alegere influențată de persoane sau circumstanțe.
Accesul la resurse financiare	Au dreptul la indemnizații pe durata studiilor.	Nu toți au statutul juridic stabilit. Dacă își doresc să studieze încă o meserie la același nivel de studii statul nu oferă susținere financiară. Nu este suport financiar după finalizarea studiilor.
Accesul la piața muncii	În instituțiile de învățământ cu program dual beneficiază de ajutor pentru angajare.	Pe durata studiilor lucrează, preponderent neoficial. După finalizarea studiilor o mare parte pleacă peste hotare. Nu știu să scrie un CV sau să se prezinte la un interviu de angajare. Au nevoie de cursuri suplimentare pentru a fi competitivi pe piața muncii. Salariile sunt mici și nu le acoperă necesitățile minime de viață.
Accesul la locuință	Posibilitatea de a locui în cămin pe durata studiilor.	Nu au un loc de trai dacă nu învață și după finalizarea studiilor, mulți revin la familiile disfuncționale de care au fost separați.
Accesul la servicii de sănătate	Au acces pe durata studiilor, dacă instituția de învățământ are personal medical sau dacă cineva îi însoțește la o instituție medicală.	Nu au acces, sau au acces limitat, dacă nu sunt angajați oficial, nu au viză de reședință, sau nu își cunosc problemele de sănătate și felul în care trebuie să le gestioneze.
Participare civică	Participarea la vot, participarea în diverse asociații, grupuri de interes.	Nu pot vota, deoarece nu au viză de reședință.
Autoreprezentare	Implicarea în grupuri formale de tineri cu experiențe de viață similare.	Nu este o organizație funcțională care să-i reprezinte, care să prezinte factorilor de decizie dificultățile cu care se confruntă tinerii.
Relații sociale	Au văzut modele de relații sociale	Nu au modele familiale frumoase. Se confruntă cu numeroase traume din copilărie. Sunt izolați, discriminați. Nu au la cine apela după ajutor. Sunt singuri în fața dificultăților cu care se confruntă

Sursa: Elaborat de autoare în baza cercetărilor realizate pentru teza de doctorat.

Această perioadă de tranziție este crucială pentru dezvoltarea tinerilor, iar sprijinul adecvat poate face diferența între succesul lor și dificultățile pe care le pot întâmpina. Din acest motiv, este esențial ca tinerii să beneficieze de acces la resurse și programe care să le faciliteze integrarea profesională și socială, precum și dezvoltarea abilităților de viață.

În cazul în care tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire se confruntă cu mai mulți factori de risc decât factori protectivi, există riscul să fie excluși social și să ajungă membri ai unor grupuri deviante.

Analiza comparată dintre tinerii care au trecut prin îngrijire rezidențială versus cei care au trecut prin îngrijire de tip familial denotă că toți tinerii au nevoie de suport. Dacă analizăm preocuparea tinerilor pentru ași găsi un loc de muncă, studiul „*Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire*” (2024) scoate în evidență faptul că 59,7% din numărul tinerilor protejați în forme de îngrijire de tip familial sunt preocupați de acest subiect, versus 50% ale celor care trec prin forme de îngrijire rezidențială. În ceea ce privește aspectul legat de faptul cum se vor descurca după absolvirea studiilor, este o diferență majoră între cei din mediul rezidențial 39,3% versus 26,4% din cei din mediul familial. Deoarece cei care au fost ocrotiți în mediul rezidențial, de obicei, nu au nici un fel de suport, comparativ cu cei care au trecut prin îngrijire de tip familial, care pot reveni după suport la familiile de plasament. Aceeași tendință este și în cazul locului de trai după absolvire: 41,1% - rezidențial versus 36,1% - familial, tinerii care au trecut prin îngrijire rezidențială sunt mai preocupați de spațiul unde vor locui, comparativ cu tinerii care au fost protejați în forme de îngrijire de tip familial.

În realizarea tezei de doctorat am utilizat modelul tipurilor de tranziție (tranziții liniștite, tranziții instabile și tranziții problematice) pe care le experimentează tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială din Irlanda, prezentat în studiul „*The Transition to Adulthood and Independence: a Study of Young People Leaving Residential Care*”, realizat de Kilkenny M. în anul 2012. Tipul de tranziție prin care trece orice tânăr depinde de șase indicatori: nivelul de pregătire a tânărului pentru a părăsi sistemul de îngrijire, tipurile de resurse la care are acces, sprijinul oferit de familie, rude, alte rețele sociale, locuință stabilă, posibilitatea de ași continua studiile sau de a se angaja în câmpul muncii și capacitatea de adaptare a tinerilor. Datele din cercetare demonstrează că dintre tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire din Republica Moldova 60,7 % au parte de o tranziție liniștită, 33,9% au o tranziție instabilă și 5,4% trec printr-o tranziție problematică. Aceasta însemnând că 60 la sută din tineri sunt rezilienți, nu se confruntă cu mari dificultăți în procesul lor de integrare socială, 33,9% din ei se confruntă cu una sau mai multe probleme - nu sunt pregătiți pentru a părăsi sistemul, nu au

acces la resurse sau au resurse limitate, nu au sprijinul familiei, nu au o locuință stabilă, nu se pot angaja sau nu se pot adapta, iar 5,4% din tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire sunt cei care completează grupurile marginalizate și excluse social, conform teoriei anomiei sociale dezvoltate de Durkheim E.

Tabelul 2.10. Tipurile de tranziție a tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire, %

Variabile	Forma de protecție								
	Total			Familială			Rezidențială		
	Proble matică	Instab ilă	Linis ti tă	Proble matică	Instab ilă	Linis ti tă	Proble matică	Instab ilă	Linis ti tă
Nivelul de pregătire pentru a părăsi sistemul	28,1	44,5	27,3	27,8	50,0	22,2	28,6	37,5	33,9
Resursele la care are acces	26,6	35,9	37,5	27,8	38,9	33,3	25,0	32,1	42,9
Sprijinul familiei, rudelor, angajaților	13,3	25,0	61,7	16,7	26,4	56,9	8,9	23,2	67,9
Locuință stabilă	46,9	21,9	31,3	50,0	22,2	27,8	42,9	21,4	35,7
Posibilitate de a continua studiile sau de angajare în câmpul muncii	10,2	55,5	34,4	12,5	54,2	33,3	7,1	57,1	35,7
Capacitatea de adaptare	10,2	31,3	58,6	12,5	31,9	55,6	7,1	30,4	62,5
INDEX TOTAL	7,8	32,8	59,4	9,7	31,9	58,3	5,4	33,9	60,7

Sursa: Elaborat de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

În concluzie, poate fi observat faptul că tinerii care sunt îngrijiți în instituțiile rezidențiale părăsesc instituțiile de îngrijire aproape nepregătiți pentru viața independentă, nu au abilități de viață dezvoltate, de cele mai multe ori sunt victime ale neglijării sau altor tipuri de abuzuri, nu au relații de atașament stabilite, precum și relații bune cu membrii familiei, nu trec prin program de consiliere vocațională. În servicii tinerii sunt îngrijiți de personal care se schimbă frecvent, în instituțiile de învățământ pot deveni victime ale bullying-ului sau sunt discriminați de semenii. Tinerii nu au abilități de viață independentă formate, deoarece o parte din activitățile casnice sunt realizate de angajați, aceștia nu au capacități de gestionare a mijloacelor financiare deoarece angajații au fost cei care au decis cu ce se vor îmbrăca sau încălța în limita bugetului instituției, totodată le lipsesc elementele abilități de comunicare sau de rezolvare a conflictului. La ieșirea din instituția de îngrijire nu există o politică comprehensivă în domeniu, iar rețeaua de servicii sociale este slab dezvoltată. Toate acestea

având un efect negativ asupra nivelului de integrare a tinerilor: tinerii se confruntă cu dificultăți pentru continuarea studiilor, pentru integrare pe piața muncii și în societate, pentru gestionarea resurselor financiare sau stabilirea și menținerea relațiilor sociale.

Datele cercetării nu confirmă ipoteza potrivit căreia tinerii îngrijiți în mediul familial sunt mai bine pregătiți pentru a se integra social. Datele studiului demonstrează că tinerii care au fost protejați în forme de îngrijire de tip familial la fel se confruntă cu dificultăți în procesul de integrare socială, doar că ei au o rețea de sprijin la care pot apela după ajutor. În acest context, studiile realizate demonstrează că la moment în sistemul de îngrijire, atât familial cât și rezidențial, pot fi întâlniți mulți tineri care au trecut prin câteva forme de îngrijire. Sunt tineri care au trecut prin instituție rezidențială, CCTF, centru de plasament. Această categorie este mult mai vulnerabilă decât cei care au trecut doar printr-un singur serviciu de îngrijire.

2.4. Concluzii la capitolul doi

1. Bazele sistemului rezidențial de îngrijire au fost puse începând cu anul 1925. La baza evoluției sistemului rezidențial de îngrijire au stat mai multe acte normative care au introdus învățământul obligatoriu de 7 ani pe întreg teritoriu al Republicii Moldova. Alți factori care au favorizat extinderea sistemului rezidențial de îngrijire au fost: consecințele celui de al doilea război mondial, schimbările în structura familiei, accesul slab la servicii de sănătate.

2. În perioada 1990 – 2007, pe teritoriul RM activau 67 de instituții de tip rezidențial în care erau plasați 12000 copii. Reforma sistemului rezidențial a început în anul 2007 și continuă până în prezent. În procesul de reformare, pe lângă instituțiile de tip rezidențial, în varianta clasică, s-au dezvoltat alte instituții de tip rezidențial, doar că acum cu o capacitate mai mică: Centrele de plasament temporar și Casele comunitare pentru copii în situație de risc.

3. Actele normative internaționale și naționale menționează importanța pregătirii tinerilor din sistemul de îngrijire rezidențial pentru viața independentă și dezvoltarea abilităților de viață independentă, însă cercetarea empirică demonstrează că tinerii nu trec printr-un program de pregătire pentru viața independentă și nu au abilitățile formate, ceea ce face și mai dificilă integrarea lor socială.

4. Cele 6 domenii fundamentale ale abilităților de viață conform Organizației Mondiale a Sănătății sunt: abilități de comunicare și interacțiune interpersonală, abilități de luare a deciziilor și rezolvare a problemelor, gândirea creativă și gândirea critică, conștientizarea de sine și empatia, asumarea responsabilității și echilibrul emoțional, reziliența și capacitatea de a face față dificultăților.

Cercetările empirice demonstrează că tinerii nu beneficiază de programe, activități de abilități de viață independentă care să favorizeze dezvoltarea abilităților din cele 6 domenii.

5. Tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire se confruntă cu dificultăți în: a selecta profesia, a selecta instituția de învățământ, a identifica un loc de trai, a identifica un loc de muncă, a accesa servicii medicale etc. Tinerii au nevoie de suport financiar și servicii sociale, de suportul permanent al unui mentor în această perioadă importantă și dificilă din viața lor.

6. Atât tinerii care au fost îngrijiți în forme de îngrijire de tip rezidențial cât și tinerii care au trecut prin forme de îngrijire de tip familial au nevoie de suport pentru a se integra social. Există unele diferențe minore între aceste două categorii de tineri, cei care au trecut prin îngrijire rezidențială nu beneficiază de o rețea socială la care se pot întoarce pentru suport, cei care au trecut prin îngrijire de tip familial pot reveni la familia de plasament chiar dacă plasamentul s-a încheiat.

7. Diferența dintre anul 2010 și anul 2024 este că tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială trec prin mai multe forme de îngrijire - în anul 2010 tinerii nu aveau această experiență. Actualmente, printre tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire sunt tineri care au trecut prin instituții rezidențiale clasice, prin forme de îngrijire de tip familial și apoi din nou prin îngrijire rezidențială. În ceea ce privește lipsa programelor de pregătire pentru viața independentă, dificultățile cu care se confruntă tinerii în parcursul lor de integrare socială situația este similară după trecerea a 14 ani.

8. Analiza comparată a rezultatelor din cercetările realizate în anii 2010 și 2011, versus celei realizate în anul 2024, relevă faptul că tinerii care trec prin îngrijire rezidențială au dezvoltat doar unele din abilitățile de viață independentă, că aceste acțiuni sunt realizate în limita resurselor financiare pe care le are la dispoziție fiecare instituție, iar la momentul părăsirii instituției tinerii sunt complet nepregătiți pentru viața în afara instituției de îngrijire.

9. Factorii protectori care contribuie la facilitarea integrării sociale a tinerilor sunt: cadrul legal care garantează dreptul la educație pentru fiecare tânăr, suportul financiar pe durata studiilor, accesul la piața muncii, accesul la locuință pe durata studiilor, accesul la servicii de sănătate pe durata studiilor. Factorii de risc se accentuează mai mult după finalizarea studiilor și provin de la lipsa statutului juridic al tânărului, imposibilitatea de a continua studiile fără suport financiar, dificultățile în accesarea pieței muncii fără experiență de muncă, lipsa locului de trai după finalizarea studiilor, lipsa accesului la servicii de sănătate dacă nu sunt încadrați în câmpul muncii, lipsa posibilității de a se încadra civic, deoarece nu au viză de reședință, lipsa posibilității de auto reprezentare, lipsa unei rețele sociale.

10. Calcularea indicilor pentru a stabili cele trei tipuri de tranziție pentru tinerii din Republica Moldova care părăsesc sistemul de îngrijire demonstrează că 60,7% din acești tineri trec printr-o tranziție liniștită, 33,9% au parte de o tranziție instabilă, iar 5,4% din tineri trec printr-o tranziție problematică, deci sunt în risc de a face parte din grupuri deviante, fapt ce accentuează nevoia dezvoltării serviciilor și politicilor publice, necesare a fi dezvoltate pentru acest grup de populație.

CAPITOLUL 3.

POLITICI ȘI PRACTICI INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE DE INTEGRARE SOCIALĂ A TINERILOR CARE AU PĂRĂȘIT SISTEMUL DE ÎNGRIJIRE REZIDENȚIALĂ

3.1. Experiențe internaționale în oferirea serviciilor de integrare pentru tinerii care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire

Conform datelor unui studiu realizat de UNICEF în 2024 [134], în baza *anchetelor naționale și a evidențelor administrative ale serviciilor sociale* cele mai mari rate de copii plasați în instituții rezidențiale sunt raportate de țările din Europa de Vest (293) și Europa de Est și Asia Centrală (202). Republica Moldova se situează pe locul 66 în acest clasament mondial din cele 131 țări, care au raportat date privind numărul copiilor plasați în instituțiile rezidențiale, având o rată de 90 de copii la fiecare 100000 copiii. Aceasta este semnificativ mai scăzută decât în țările vecine, precum România – locul 109 (cu 258 copii raportați) și Ucraina – locul 128 (cu 651 copii raportați).

La nivel internațional, țările pot fi împărțite în 3 categorii, în dependență de cadrul legal dezvoltat pentru copiii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire: (i) țări care au un cadru normativ pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire (Australia, Danemarca, Marea Britanie, Finlanda, India, România, Scoția, SUA), (ii) țări care dispun de un cadru legal elementar pentru tinerii care ies din sistemul de îngrijire (Belgia, Estonia, Ungaria, Macedonia de Nord, Rusia, Serbia, Africa de Sud, Spania, Africa de Vest) și (iii) țări care nu dispun de cadru legal destinat tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, ca de exemplu (Austria, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Canada, Croația, Cehia, Germania, Israel, Kenya, Nigeria, Suedia, Elveția, Olanda, Zambia, Zimbabwe) [193, p. 34-49].

Vârsta legală a ieșirii tinerilor din sistemul de îngrijire este diferită de la o țară la alta. Sunt țări care raportează că sprijinul pentru tinerii care ies din sistemul de îngrijire este disponibil oficial până la vârsta de 25 sau chiar 27 de ani, conform politicii sau legislației. Alte țări raportează că sprijinul este acordat până la vârsta de 22-24 de ani, în alte cazuri menținerea în sistemul de îngrijire este până la vârsta de 21 de ani, vârstă care, în unele țări, corespunde vârstei majoratului. Sunt țări în care sprijinul este acordat oficial până la vârsta de 18 ani, vârstă considerată, de regulă, ca fiind vârsta majoratului legal. De exemplu, în Spania, prelungirea se analizează individual, fiind oferită doar în cazurile în care este considerată necesară, iar șederea minorului este justificată de circumstanțele sale personale. Prolungirea se acordă pentru perioada necesară, de obicei până la aproximativ un an și jumătate. În Austria deciziile sunt luate la discreția asistentului social; în Danemarca se bazează pe o evaluare privind necesitatea îngrijirii suplimentare; în Slovenia îngrijirea este prelungită în cazurile în care tânărul nu poate trăi și lucra independent din cauza unei dizabilități fizice sau mintale; iar în Israel

prelungirea îngrijirii este aprobată în funcție de un plan de tratament. Vârsta maximă de ședere în sistem sau de a beneficia de suport după ieșirea din sistem este de 21 ani pentru tinerii din Franța, Israel, Italia, Lituania, Suedia, Marea Britanie, SUA. Cea mai lungă perioadă este pentru tinerii din Ungaria, care pot sta în sistemul de îngrijire până la 30 ani [179].

Succesul integrării tinerilor se datorează elaborării Planului Individual de Asistență. OECD elucidează faptul, că din cele 30 de țări studiate, 9 țări incluse în studiu (Danemarca, Austria, Columbia, Israel, Japonia, Letonia, Mexic, Olanda, Portugalia) nu au plan elaborat împreună cu tânărul pentru perioada ieșirii din sistem și pentru perioada integrării în societate. În cazul altor 9 țări incluse în studiu, acest plan este elaborat cu 6 luni înainte de împlinirea majoratului (Finlanda, Costa Rica, Irlanda, Lituania, Norvegia, Polonia, Turcia, Marea Britanie, SUA). Sunt doar două țări (Cehia, Suedia) care elaborează acest plan în momentul plasamentului copilului în serviciu.

Tabelul 3.1. Suportul oferit tinerilor la ieșirea din sistemul de îngrijire în diferite țări

Număr	Țara	Dreptul la asistență după ieșirea din sistem	Suport financiar	Suport pentru locuințe	Monitorizare/evaluare a suportului oferit după ieșirea din sistem
1.	Australia	*	*	*	este diferit de regiunea țării
2.	Austria	*	-	-	-
3.	Canada	*	*	*	*
4.	Chile	*	-	*	-
5.	Columbia	-	-	-	-
6.	Costa Rica	*	*	*	*
7.	Cehia	*	*	-	-
8.	Danemarca	*	*	*	*
9.	Finlanda	*	*	*	*
10.	Franța	*	*	*	-
11.	Ungaria	*	*	*	-
12.	Islanda	*	*	*	-
13.	Irlanda	*	*	*	*
14.	Israel	*	*	*	*

15.	Italia	*	*	*	*
16.	Japonia	*	*	*	-
17.	Letonia	*	*	*	-
18.	Lituania	*	*	*	*
19.	Mexic	-	-	-	-
20.	Olanda	*	-	*	-
21.	Noua Zeelandă	*	*	*	*
22.	Norvegia	*	*	*	*
23.	Polonia	*	*	*	*
24.	Portugalia	*	*	*	*
25.	Slovenia	*	-	-	-
26.	Spania	*	*	*	-
27.	Suedia	*	*	*	*
28.	Turcia	*	*	*	*
29.	Marea Britanie	*	*	*	*
30.	SUA	*	*	*	*

Sursa: Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (The Organisation for Economic Cooperation and Development OECD) în lucrarea Asisting Care Leavers. Time for Action [179, p.38].

Din cele 30 de țări studiate, 16 (53%) au un pachet de măsuri, destinate suportului tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, de la asigurarea dreptului la asistență, la oferirea asistenței financiare și oferirea unui loc de trai, până la monitorizarea și evaluarea continuă a suportului primit în perioada de adaptare la un trai independent.

Una din țările europene care dispune de un cadru legal pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire și care are dezvoltate mai multe tipuri de servicii sociale, capabile să acopere nevoile tinerilor, este Marea Britanie. Sistemul englez de susținere a absolvenților instituțiilor rezidențiale se bazează pe Actul Copiilor 1989 [132]. Acest document a fost înlocuit prin Actul Copiilor 2000, care a fost revizuit 8 ani mai târziu și înlocuit prin Actul Copiilor și Tinerilor 2008 [133]. Un document de politică publică important pentru asistarea tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial de îngrijire este

„Strategia pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire”, fiind o strategie interdepartamentală, aprobată în anul 2013 [131]. Strategia are drept scop oferirea unui nivel de îngrijire similar, atât pentru copiii din familie, cât și pentru cei din sistemul de îngrijire. Documentul prezintă angajamentul guvernului britanic de a elimina barierele cu care se confruntă tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire, pe măsură ce progresează în vârstă. Domeniile de intervenție prevăzute de strategie sunt: educația, angajarea în câmpul muncii, sprijin financiar, sănătatea, locuințele, sistemul de justiție, sprijinul continuu. Un alt document relevant care asigură oferirea suportului pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire în Marea Britanie este documentul strategic *Continuă să îngrijești Sprijinirea Tinerilor din Sistemul de Îngrijire către Independență*, iulie 2016 [158], scopul căruia este ca tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire să fie mai bine pregătiți și sprijiniți pentru a trăi independent. Respectiva strategie extinde vârsta până la care un tânăr poate beneficia de asistența unui consilier personal până la 25 ani.

Tinerii care părăsesc sistemul britanic de îngrijire sunt împărțiți în câteva categorii și beneficiază de suport diferit [150]:

Copil relevant – se referă la tinerii de vârstă 16-17 ani, care sau aflat în sistemul de îngrijire mai mult de 13 săptămâni după împlinirea vârstei de 14 ani și au părăsit sistemul de îngrijire la sau după 16 ani. Serviciile oferite de statul britanic pentru această categorie trebuie să garanteze fiecărui tânăr un specialist în domeniul social (consilier sau asistent social) care este responsabil de a evalua domeniile: locuință, educație și finanțe, iar în baza informațiilor obținute și cu implicarea tânărului trebuie să elaboreze un plan de parcurs (Pathway Plan) care să stabilească tipurile de ajutor de care va beneficia tânărul.

Fost copil relevant – se referă la tinerii, cu vârsta cuprinsă între 18-25 ani, care s-au aflat în sistemul de îngrijire mai mult de 13 săptămâni după împlinirea vârstei de 14 ani și au părăsit sistemul de îngrijire la 16 ani. Iar statul trebuie să îi garanteze un consilier personal, un plan de parcurs și sprijin pentru locuință, educație și cheltuieli zilnice.

Tânărul care părăsește sistemul de îngrijire (care leaver) – tineri cu vârsta 18-25 ani care a fost în protecție după vârsta de 16 ani, dar s-a aflat în sistemul de îngrijire mai puțin de 13 săptămâni în total de la vârsta de 14 ani. Acești tineri nu au parte de un plan, dar au parte de un consilier personal, au dreptul la asistență din partea Serviciului pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire și de la autoritățile locale, pentru a continua educația, cheltuieli pentru studii și cazare în timpul vacanțelor, locuință, sănătate și circumstanțe excepționale.

Asistența tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire în Marea Britanie este realizată în baza *Strategiei pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire*. Prin toate acțiunile realizate, statul oferă asistență tinerilor, în raport cu situația și nevoile individuale ale tânărului, până la vârsta de 25 de ani, garantând acces la educație, angajare în câmpul muncii, sprijin financiar, sănătate, locuință și însoțirea tânărului de un mentor pe tot parcursul asistării.

Tabelul 3.2. Particularitățile modelelor de intervenție în sprijinul tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire în Republica Moldova (RM) și Marea Britanie (MB): analiza comparativă

Particularitățile intervenției	Model de intervenție RM	Model de intervenție MB [126]
Vârsta la care părăsesc sistemul de îngrijire	16-18 ani	16-18 ani
Vârsta când începe pregătirea pentru ieșire	16-18 ani sunt pregătiți pentru viața independentă (coincide cu momentul ieșirii din instituția de îngrijire)	Începe la 14 ani cu dezvoltarea abilităților de autoîngrijire și trece treptat către abilități necesare pentru o bună relaționare cu cei din jur, siguranță și dezvoltarea abilităților sociale, educație financiară.
Program de dezvoltare a abilităților de viață independentă	Aspectele care trebuie incluse în planul de dezvoltare a abilităților de viață independentă sunt: orientarea școlară, îngrijiri medicale și igienă corporală, găsirea unui loc de muncă, pregătirea pentru susținerea unui interviu, managementul banilor, managementul sentimentelor, cunoștințe pentru gospodărire, rolul instituțiilor comunitare, petrecerea timpului liber (datele cercetărilor arată cu nu se implementează)	Cu trei luni înainte ca tânărul să împlinească 16 ani se pregătește „Pathway Plan”, care poate să încorporeze și planul de îngrijire, planul de tranziție și aspectele legate de sănătate. Deseori, prima parte a planului este realizată de un asistent social, partea a doua - de persoana care va însoți tânărul în procesul de tranziție.
Specialiștii implicați în oferirea suportului și pregătirii necesare până la părăsirea instituției	Membrii echipei pluridisciplinare: asistent social, psiholog, educator, pedagog, asistentă medicală, psihopedagog. Managerul de caz, împreună cu persoana cheie, în colaborare cu autoritatea tutelară de la domiciliul tânărului (care nu are nici o atribuție în acest sens, conform legii 140/2013, art.7).	Reprezentantul autorităților, împreună cu adulții responsabili de copil, reprezentantul școlii, consilierul personal.

Particularitățile intervenției	Model de intervenție RM	Model de intervenție MB [126]
Planul individual de asistență și implicare a tânărului	Nu este elaborat un Plan Individual de asistență pentru a asigura integrarea socială a tânărului.	Este elaborat obligatoriu „Pathway Plan” care prevede tipurile de suport, de care va beneficia tânărul la ieșirea din îngrijire. Este foarte important ca tânărul să fie parte a procesului de elaborare a acestui plan.
Tipurile de servicii oferite la ieșirea din instituția de îngrijire.	Continuarea studiilor. Cazare în căminul studențesc. Indemnizații pe durata studiilor.	Planurile acoperă următoarele arii: sănătate, educație, instruire, angajare, identitate, relații familiale și sociale, dezvoltare comportamentală și emoțională, abilități de autodeservire și prezentare socială, finanțe, suport, factori de mediu și familiali, locuință
Mentorat pe durata studiilor	Nu este asigurat.	Prezența unui consilier personal pe toata durata implementării planului, care însoțește tânărul, are grijă ca planul să fie implementat, actualizat.
Mentorat după continuarea studiilor	Nu este asigurat.	Suportul este oferit de obicei până la 25 de ani.
Tipuri de suport oferite după finalizarea studiilor (locuință, suport pentru angajare, suport financiar)	Suport pentru angajare, dacă tânărul se adresează ANOFM sau structurilor respective teritoriale.	Locuință și suport financiar care după 18 ani are forme diferite.
Monitorizare	Nu este oferită	Permanentă
Vârsta până la care primesc suport	Finalizarea studiilor, în jurul vârstei de 21 ani, dacă studiază la colegiu, 19 ani - dacă este student/ă la școala profesională.	25 de ani

Sursa: Elaborat de autoare în baza analizei literaturii științifice pentru teza de doctor.

Analizând experiența Republicii Moldova, în raport cu experiența Marii Britanii, se observă faptul că în cazul Marii Britanii este un sistem destinat tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, bine pus la punct, cu etape clar delimitate, cu specialiști care sunt responsabili direct de acest proces, cu o continuitate în asistență și cu șanse mai mari pentru o integrare de succes a tinerilor asistați. În Republica Moldova lipsește acest proces nu este organizat, lipsesc specialiști și programe guvernamentale, care ar putea să ofere suport tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

O altă experiență este cea a României, unde anual peste 3000 de tineri părăsesc sistemul de îngrijire inclusiv peste 1600 tineri ies din sistemul rezidențial de îngrijire [120]. Pregătirea lor pentru părăsirea sistemului și integrarea socială reprezintă un proces bine planificat și influențat pozitiv de cadrul normativ legal, care a trecut prin mai multe modificări pentru a răspunde nevoilor tinerilor. Ultima modificare este operată în octombrie 2023 în *Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*, articolul 55, care prevede „la cererea tânărului, exprimată după dobândirea capacității depline de exercițiu, dacă își continuă studiile, o singură dată în fiecare formă de învățământ prevăzută de lege, protecția specială se acordă, în condițiile legii, pe toată durata continuării studiilor, dar fără a se depăși vârsta de 26 ani” [68].

Un alt element importat prevăzut de prezenta lege este la articolul 55, punct 3 „Tânărul care a dobândit capacitate deplină de exercițiu și a beneficiat de o măsură de îngrijire specială, dar care nu își continuă studiile și nu are posibilitatea revenirii în propria familie, fiind confruntat cu riscul excluderii sociale, beneficiază, la cerere, pe o perioadă de până la 2 ani, de îngrijire specială, în scopul facilitării integrării sale sociale” [68]. Cadrul legal românesc creează toate contextele pentru ca tinerii care vin din sistemul de îngrijire să nu rămână în afara sistemului, dar să fie ocrotiți. În același timp, cadrul legal obligă structurile de asistență socială și protecția copilului să sprijine acești tineri în căutarea unui loc de muncă și de cazare, cu un an înainte de părăsirea sistemului. Statul român oferă suport financiar tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, inclusiv cel rezidențial, până la vârsta de 26 ani, în cazul când tinerii își continuă studiile sau se angajează în câmpul muncii.

Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale cu cazare, organizate ca centre rezidențiale pentru copilul separat temporar sau definitiv de părinții săi, Ordinul nr.25/2019, prevăd acțiuni pentru pregătirea copiilor/tinerilor de ieșire din sistemul de îngrijire rezidențială. Conform standardului 2, *Pregătirea pentru viață independentă*, centrul trebuie să pregătească tânărul pentru viața independentă, să îl ajute să dobândească abilitățile necesare unui trai independent. Centrul trebuie să dezvolte programe de intervenție pentru dezvoltarea deprinderilor de viață independentă, tinerii trebuie să posede informații de la gestionarea activităților zilnice (asigurarea igienei personale) până la gestionarea bunurilor și a banilor. Tinerii sunt implicați, în funcție de vârsta acestora, în activități casnice, de menaj, curățenie, spălătorie, prepararea alimentelor, împreună cu personalul centrului. Un element important al planului de dezvoltare a abilităților de viață independentă este secțiunea dedicată orientării școlare și profesionale, ca și premisă a integrării profesionale [114].

Un alt act normativ important pentru protecția tinerilor care părăsesc forme de îngrijire rezidențială din România este *Legea nr.116/2022 privind prevenirea și combaterea marginalizării*

sociale, care prevede acțiuni de facilitare a accesului la locuință a persoanelor în vârstă de până la 35 ani, aflate în imposibilitatea procurării unei locuințe doar cu forțe proprii, pentru tinerii care au părăsit centrele de plasament [59].

Un alt act important pentru integrarea profesională a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial în România este *Legea nr.76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă*, deoarece prevede acțiuni de motivare a ocupării tinerilor cu risc de marginalizare socială. Pentru tinerii care ies din îngrijire rezidențială legea prevede 3 tipuri de suport: (i) acompaniament social personalizat, (ii) activități de informare și promovare a tinerilor cu risc de marginalizare socială în rândul angajatorilor și (iii) subvenționarea locului de muncă. Acompaniamentul social personalizat presupune semnarea unui contract de solidaritate între agenția pentru ocuparea forței de muncă și tânăr, pentru o perioadă de 3 luni. Măsurile pentru stimularea ocupării forței de muncă cuprinde: sporirea șanselor de ocupare a celor care sunt în căutarea unui loc de muncă; stimularea angajatorilor pentru a angaja tineri cu risc crescut de marginalizare socială. Angajatorii de inserție cei care angajează tinerii beneficiază lunar de o sumă egală cu salariul de bază stabilit la data angajării tinerilor [61].

Integrarea socială de succes a tinerilor este afectată de nivelul de pregătire a tinerilor pentru părăsirea sistemului [120], în România la nivel național se realizează mai multe tipuri de activități.

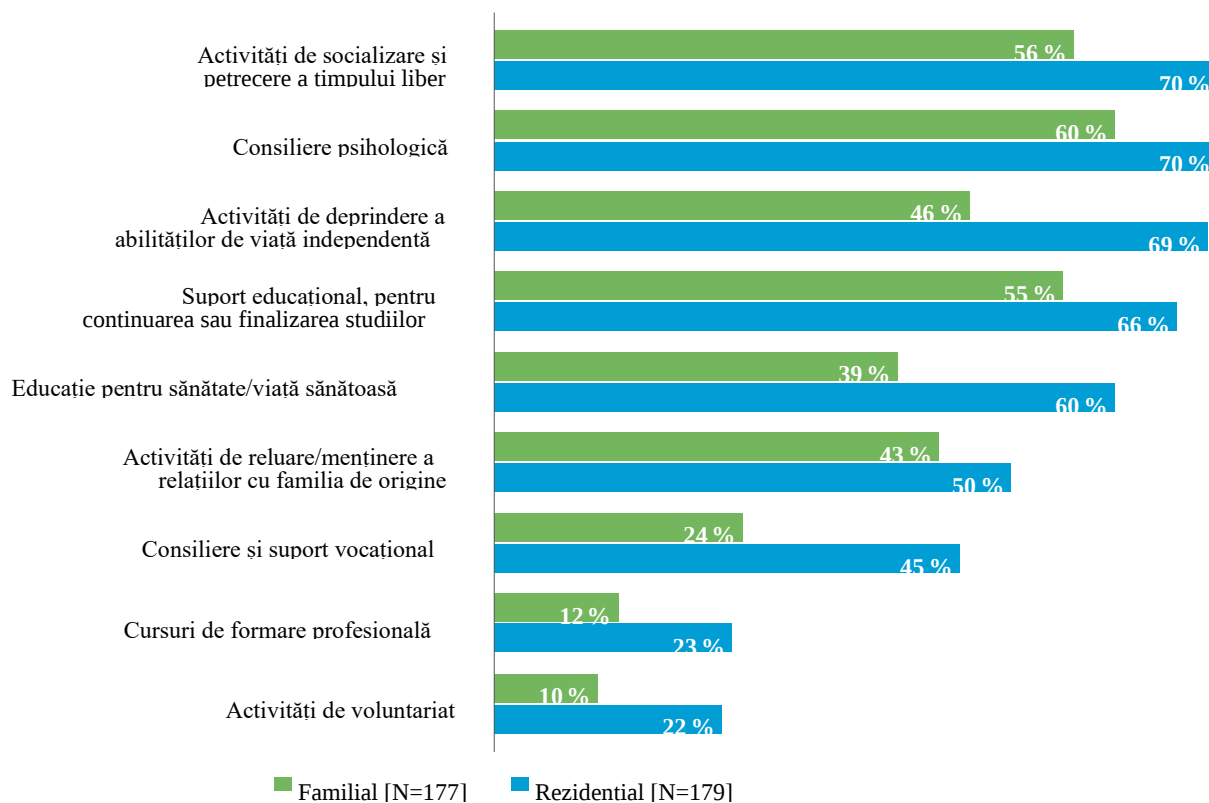

Figura 3.1. Participarea la activități de pregătire pentru ieșirea din sistemul de îngrijire în funcție de tipul serviciului în care tânărul a fost în plasament (cazul României), %

Sursa: Studiul privind situația tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire din România [120, p.26].

Din Figura 3.1. poate fi observat că tinerii instituționalizați din România beneficiază de activități de socializare și ocupare a timpului liber, consiliere psihologică, activități de dezvoltare a abilităților de viață independentă, suport educațional pentru continuarea studiilor, consiliere și suport vocațional, cursuri de formare profesională și alte tipuri de activități care favorizează pregătirea lor pentru integrarea socială post instituționalizare. De asemenea, poate fi observat faptul că tinerii din mediul rezidențial beneficiază de mai multe activități, comparativ cu cei plasați în forme de îngrijire de tip familial.

Suportul oferit tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială de DGASPC variază de la un județ la altul, dar cele mai frecvent întâlnite sunt:

- Consiliere psihologică de grup sau individuală;
- Activități de dezvoltare pentru o viață independentă (de la igiena personală, la scrierea CV, pregătirea pentru interviul de angajare, însoțirea la angajare);
- Activități recreative/creative pentru a spori contactul cu mediul extern;
- Vizite la diverse instituții publice pentru a înțelege cum funcționează;
- Actualizarea Planului Individualizat de Îngrijire, trimestrial sau la necesitate (fiecare tânăr are un astfel de plan în acord cu nevoile și situația sa);
- Consiliere vocațională;
- Cursuri de formare profesională de scurtă durată;
- Pregătirea comunității pentru reintegrarea tinerilor cu nevoi speciale.

Pe lângă serviciile menționate mai sus, fiecare tânăr beneficiază de prestații sociale, în acord cu situația și nevoile lui personale -de la indemnizațiile lunare până la vârsta de 26 ani, la indemnizațiile unice sau diverse tipuri de prestații sub forma de suport financiar pentru plata chiriei sau alte tipuri de ajutor financiar.

Serviciile adresate tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială în România sunt oferite atât de Direcțiile de asistență socială și protecția copilului de sector, cât și de organizațiile neguvernamentale. Una din organizațiile cu peste 30 de ani de experiență este *Organizația Umanitară CONCORDIA*, fondată în 1991, care oferă mai multe tipuri de intervenție pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială.

Organizația Umanitară CONCORDIA își centrează intervenția pe serviciile destinate tinerilor, pe potențialul și valorile fiecărui tânăr. Elementul de bază al intervenției îl constituie evaluarea inițială și complexă a fiecărui caz, pentru a identifica unicitatea fiecărui tânăr, traseul său educațional și profesional, precum și resursele sale personale. Numai după o evaluare minuțioasă este elaborat planul individual de dezvoltare, care este revizuit periodic, în funcție de progresele și nevoile tânărului. Individualizarea fiecărei intervenții, este corelată direct cu combinarea diverselor servicii de suport pe care le pot accesa tinerii în cadrul Concordiei. Organizația sprijină tinerii să-și continue educația și pregătirea profesională, să primească sprijinul psihosocial și emoțional necesar pentru starea de bine, unde învățarea și dezvoltarea profesională să poată avea loc.

Unul din serviciile oferite este *Școala de meserii*. Anual sunt organizate activități de instruire la următoarele specialități: brutărie, patiserie, bucătărie și ospătărie. Tinerii sunt ajutați să acumuleze cunoștințe teoretice și practice. Pe durata studiilor ei sunt cazați în spațiile oferite de organizație pe durata celor doi ani de studii, iar la finalizarea studiilor beneficiază de suport pentru a se angaja în câmpul muncii. Pe parcursul anului 2023 au finalizat studiile 28 de tineri, din ei 24 sau angajat în câmpul muncii [103].

Un alt serviciul oferit este *Centrul de tranzit pentru tineri*, pe parcursul anului 2023 acesta a găzduit 37 de tineri. Centrul le oferă tinerilor un loc stabil de trai în procesul lor de dobândire a independenței, consiliere și sprijin pentru a-și dezvolta abilități de comunicare și relaționare, consiliere psihologică individuală, orientare vocațională pentru a-și valorifica aptitudinile și interesele necesare unei cariere de succes sau pentru a-și păstra locul de muncă pe care îl au, diverse activități sociale și culturale, necesare procesului de integrare socială a tinerilor [103].

Apartamente sociale sunt oferite tinerilor care au un loc de muncă, dar nu-și permit să achite chiria. Pe parcursul anului 2023 prin acest serviciu au trecut 89 de tineri. Prin acest tip de serviciu tinerii au acces la un spațiu de cazare adecvat nevoilor lor de dezvoltare. Pe durata aflării în apartamentele sociale tinerii sunt ajutați să își dezvolte abilități de viață independentă care le permit identificarea, achitarea și menținerea unei locuințe pe viitor. La fel, pe durata aflării în apartamentele sociale, tinerii primesc suport psihologic și emoțional, necesar integrării lor sociale [103].

Analiza efectuată atestă că tinerii ocrotiți în forme de îngrijire de tip rezidențial sunt asistați diferit la nivel internațional. Sunt state care au un cadru legal elaborat pentru această categorie de tineri, inclusiv servicii sociale de suport pentru a facilita integrarea lor socială și suport pentru o perioadă mai lungă de timp (Marea Britanie, Australia, Danemarca, Finlanda, Scoția, SUA, România). În cazul experienței României trebuie menționat faptul că există cadru legal de referință, că tinerii sunt

asistați până la vârsta de 26 de ani și că beneficiază de asistență și suport material și după finalizarea studiilor. La fel, poate fi observat faptul că România acordă o atenție sporită pregătirii pentru viața independentă a tinerilor și că oferă activități de socializare și ocupare a timpului liber, consiliere psihologică, activități de dezvoltare a abilităților de viață independentă, suport pentru continuarea studiilor, educație pentru sănătate, consiliere și suport vocațional. Aceste tipuri de activități sunt realizate de centrele rezidențiale care oferă îngrijire, dar și de organizațiile neguvernamentale contractate de stat pentru a asista tinerii care ies din îngrijire rezidențială.

3.2. Servicii sociale pentru facilitarea integrării sociale a tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire în Republica Moldova: realități și necesități

Procesul de integrare socială a tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire în Republica Moldova este marcat de schimbările sociale și politice prin care a trecut țara în ultimii 20 de ani. La moment, intervenția în cazul acestei categorii de beneficiari este sub forma prestațiilor sociale garantate de stat și a serviciilor sociale, în mare parte oferite de organizațiile nonguvernamentale. Serviciile oferite de instituțiile de stat sunt la nivel de proiecte pilot, cu statut de excepție. În anul 2017, prin Ordinul ministrului muncii și protecției sociale nr. 813 din 25 octombrie, a început pilotarea serviciilor pentru tineri care ies din sistemul serviciilor sociale de plasament în Municipiul Chișinău - pilotarea serviciului *Centrul de resurse și suport pentru tineri* și serviciul social *Locuința socială asistată*, cu suportul financiar oferit de A.O Lumos Foundation Moldova. Argumentul principal pentru lansarea acestor servicii a fost faptul, că tinerii care ies din sistemul de îngrijire rezidențială sunt asistați sporadic, preponderent de ONG, prin servicii de informare, consultanță, orientare profesională, consiliere, cazare temporară, suport financiar și toate aceste servicii sunt oferite în dependență de posibilitățile financiare ale organizațiilor, între timp situația acestor tineri necesită asistență de durată. La moment, de către STAS-uri nu sunt dezvoltate servicii sociale pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială.

Centrul de resurse și suport pentru tineri este un serviciu specializat multifuncțional care asigură facilitarea incluziunii socioprofesionale a tinerilor ieșiți din instituțiile rezidențiale și servicii sociale de plasament, aflați în perioada de tranziție de la sistemul de îngrijire la viața independentă, prin informare, orientare profesională, consiliere și organizarea eficientă a timpului liber. Beneficiari sunt tineri cu vârsta 16-23 ani, ieșiți din instituțiile rezidențiale și de plasament. Capacitatea centrului este de 20-40 tineri. Activitățile sunt cu program de zi. Serviciile prestate în cadrul Centrului sunt:

- Informare;
- Asistență psihologică (consiliere individuală, de grup, mediere);
- Asistență juridică (informare, consiliere juridică, mediere, suport pentru perfectarea actelor);
- Asistență socială (consiliere socială, formarea deprinderilor de viață, mediere);
- Asistență educațională (consiliere, traininguri pentru ghidare în carieră, orientare vocațională);
- Asistență în procesul de angajare în câmpul muncii (consultanță, mediere);
- Mentorat;

- Coordonarea activităților sociale pentru tineri (Asistență individuală a tinerilor, Locuință socială asistată).

Locuința socială asistată este un serviciu social specializat de găzduire temporară a tinerilor care au absolvit sistemul rezidențial de îngrijire și nu dispun de un loc de trai sau se confruntă cu probleme de cazare pentru o perioadă scurtă de timp. Beneficiari sunt tineri cu vârsta 16-23 ani, absolvenți ai instituțiilor rezidențiale, care își continuă studiile în învățământ secundar, profesional tehnic și superior sau sunt încadrați în câmpul muncii și nu dispun de loc de trai și care cu suport adițional pot duce o viață independentă. Serviciile oferite sunt:

- Cazare temporară;
- Cazare de urgență;
- Consiliere și asistare specializată (psihologică sau juridică);
- Informare;
- Dezvoltarea deprinderilor de viață independentă;
- Suport informațional și consiliere în vederea continuării studiilor sau identificării unui loc de muncă;

De asemenea, se oferă și suport pentru facilitarea accesului la servicii din comunitate (educație, sănătate, cultură) inclusiv și referire către servicii specializate, în caz de necesitate.

Chiar dacă este recunoscută necesitatea acestor servicii, încă din anul 2017 pentru integrarea socială a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială, acestea se implementează în continuare doar la nivel de municipiul Chișinău. Din cercetarea cantitativă poate fi observat faptul că pentru tinerii care ies din sistemul rezidențial sunt foarte actuale câteva aspecte: cum să își identifice un loc de muncă (50%), unde vor locui după finalizarea studiilor (41,1%), cum se vor descurca după finalizarea studiilor (39,3%) sau unde vor locui dacă vor decide să continue studiile la o treaptă superioară (32,1%).

O altă instituție de stat implicată în asistarea tinerilor este Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, cu structurile teritoriale respective. Conform *Legii nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj*, art.23 punct. 3, tinerii cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani, rămași temporar/rămași fără ocrotire părintească, sunt menționați drept categorie de șomeri care necesită suport suplimentar pentru a se integra pe piața muncii. Același act normativ menționează că ANOFM, împreună cu structurile teritoriale de ocupare, sunt responsabile de componenta ghidării în carieră. În accepțiunea cadrului legal, art. 26 al *Legii nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj*, ghidarea în carieră include:

informarea cu privire la profesii și specificul pieței muncii; autocunoașterea, consultanța pentru decizii în carieră [65]. Specialiștii STAS din mai multe raioane au menționat că orientarea profesională a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire este realizată în parteneriat cu structurile teritoriale ale ANOFM, pentru a afla profilul vocațional al tinerilor și pentru a informa despre locurile vacante disponibile la nivel de regiune: „Aici ași putea adăuga că noi, când am făcut orientarea profesională pentru tineri din clasele a IX-a și clasa a X-a, am solicitat implicarea oficiului forței de muncă. Aceștia le-au oferit o orientare profesională foarte bună, ceea ce presupune prezentarea locurilor vacante disponibile, în cazul în care tinerii doreau să muncească pe timpul verii, până la începutul anului de studii. Colaborarea cu această instituție o văd ca fiind una prielnică” (FG_6_STAS_2024). Pentru a crește calitatea intervențiilor este necesar ca cele 3 structuri (STAS, structurile teritoriale de ocupare și școlile profesionale) să stabilească un mecanism clar de colaborare. Studiul a evidențiat nevoia de intensificare a cooperării între structurile de ocupare a forței de muncă, de asistență socială și educație, pentru a determina acțiuni individualizate pe fiecare caz, ceea ce va contribui la o eficientizare a intervențiilor.

Suportul financiar sub forme de prestații sunt reglementate de câteva acte normative. Unul dintre actele normative care reglementează tipurile de suport financiar destinat tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire este *Hotărârea Guvernului nr.132/2020 prin care a fost aprobat Regulamentul privind modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru anumite categorii de copii și tineri*. Prestațiile sociale sunt acordate tinerilor pentru a sprijini tranziția către viața independentă, asigurându-le un suport financiar esențial pentru acoperirea nevoilor de bază. Conform acestui act normativ, pot beneficia de suport monetar mai multe categorii de tineri: tinerii care, până la împlinirea vârstei de 18 ani, dețineau statutul de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească, domiciliați pe teritoriul Republicii Moldova, care își fac studiile la nivelurile de învățământ 3-7 (ISCED), începând cu învățământul profesional tehnic secundar, inclusiv în domeniile militariei, securității și ordinii publice, precum și studii superioare integrate și de rezidențiat în învățământul superior medical și farmaceutic; copiii cu statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau statut de copil rămas fără ocrotire părintească, care sunt plasați în școală de tip internat [39].

Tabelul 3.3 . Cuantumul indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri [39]

Indemnizație lunară pentru întreținere, în cuantum egal cu minimul de existență pentru anul precedent, în conformitate cu datele calculate de Biroul Național de Statistică	Indemnizație unică la absolvirea școlii de tip internat	Indemnizație lunară pentru locațiunea locuinței	Indemnizație unică pentru efectuarea cercetărilor și editarea tezei și lucrării de diplomă în ultimul an de studii	Indemnizație unică la absolvirea instituției de
pentru copii cu vârsta de 7 - 17 ani, în cazul elevilor/studentilor cu vârsta de până la 18 ani / persoanele apte de muncă, în cazul elevilor /studentilor cu vârstă mai mare de 18 ani	5000	500	500	10000

Sursa: Hotărârea Guvernului nr. 132/2020 care aprobă Regulamentul privind modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru anumite categorii de copii și tineri.

Un alt act normativ care reglementează prestațiile sociale este Hotărârea Guvernului nr.1278/2018, prin care a fost aprobat *Regulamentul cu privire la indemnizațiile pentru creșterea și îngrijirea copiilor plasați în serviciile de tutelă/curatelă, asistență parentală profesionistă și casă de copii de copii de tip familial*, prin art. 2 stabilind că ”Copiilor, beneficiari ai acestor servicii, li se stabilesc și se achită următoarele tipuri de prestații: indemnizație unică la plasament; indemnizație lunară; indemnizație zilnică și indemnizație unică la împlinirea vârstei de 18 ani” [52].

Conform datelor MMPS, din aprilie 2024, indemnizațiile zilnice au crescut de la 20 lei la 23 lei în zilele obișnuite, de la 167 lei la 190 lei în ziua de naștere a copilului, de la 119 lei la 135 lei în zilele de sărbătoare. Acest tip de suport este oferit copiilor plasați în casele comunitare pentru copii în situație de risc, centre de plasament pentru copii separați de părinți, începând cu clasa a cincea până la atingerea vârstei de 18 ani [18].

În cadrul cercetării cantitative a fost evaluat nivelul de informare a tinerilor despre tipurile de prestații sociale existente, dar și sursele lor de întreținere. Din Figura 3.2. poate fi observat faptul că o bună parte din tinerii care vin din mediul rezidențial cunosc despre prestații sociale și se întrețin în proporție de 87% din burse, urmat de indemnizația lunară (57,1%) și indemnizația zilnică (46,4%). Una din prestațiile la care ei au dreptul, dar de care practic nu beneficiază, este indemnizația lunară pentru locațiunea locuinței. Tinerii care părăsesc forme de îngrijire de tip familial beneficiază de același tip de suport și, în aceeași ordine, de burse (87,5%), indemnizația lunară (69,4%), indemnizații zilnice (65,3%), bani oferți de îngrijitori și rude (30,6%), salariu (18,1%), indemnizația pentru pierderea întreținătorului (9,7%).

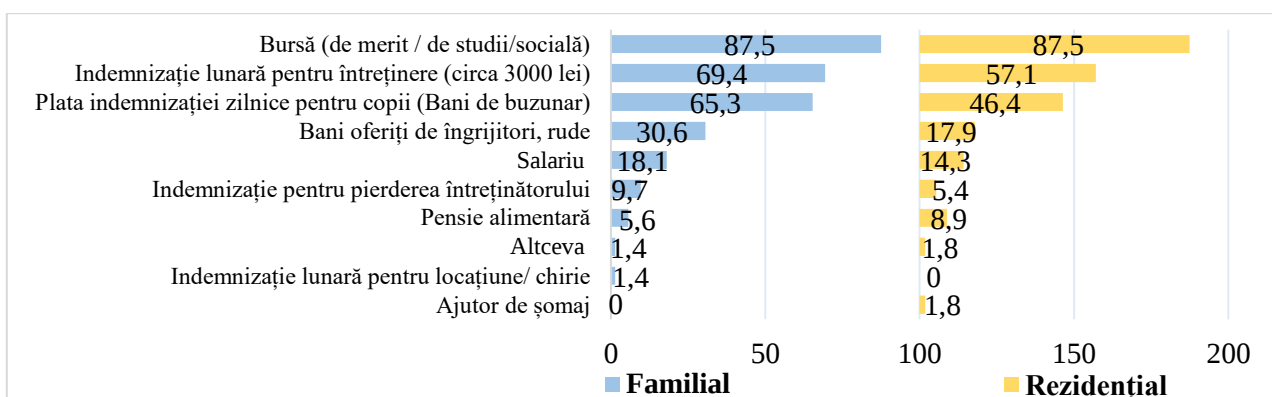

Figura 3.2. Sursele de venit ale tinerilor care ies din sistemul de îngrijire, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Cu referire la tipurile de suport, trebuie menționat faptul că tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire consideră că au acces la educație în proporție de 76,8%, la servicii medicale în proporție de 64,3%, la prestații sociale în proporție de 60,7%, la locuință în proporție de 41,1% și la sprijin pentru persoanele cu dizabilități în proporție de 19,6%. Totodată, tinerii afirmă că au beneficiat de următoarele tipuri de sprijin: acces la sprijin financiar sau material în proporție de 69,9%, sprijinul asistentului social - 67,9%, sprijin din partea unui îngrijitor - 62,5%, suport din partea angajaților instituțiilor rezidențiale - 55,4%, suport legal - 53,6%, ateliere de orientare în carieră - 42,9%, consiliere - 33,9% și au beneficiat de sprijinul tinerilor cu experiențe de viață similare - 21,4%.

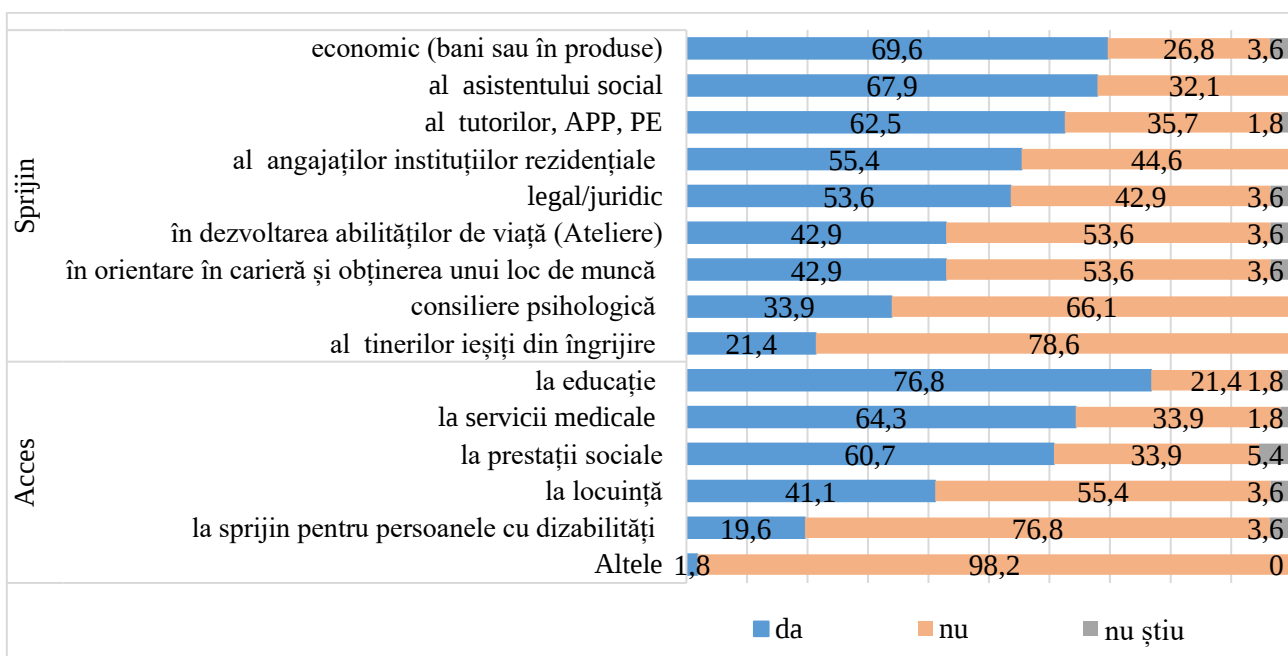

Figura 3.3. Tipuri de suport primite de tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențial, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

În cazul analizei comparate cu cei care au fost protejați în forme de îngrijire de tip rezidențial, poate fi observat faptul că tinerii care au fost protejați în forme de îngrijire de tip familial, au avut acces la educație în proporție de 59,7%, la prestații sociale - 58,3%, la servicii medicale - 47,2%, la locuință - 34,7% și la sprijin pentru persoane cu dizabilități - 19,4%. Dar au beneficiat de următoarele tipuri de sprijin: din partea tutorilor, asistenților parentali profesioniști, părinților educatori - 69,4%, au beneficiat de sprijin din partea asistentului social - 68,1%, au avut parte de sprijin economic în bani sau produse - 52,8%, au avut parte de suport legal - 51,4%, au avut parte de activități de dezvoltare a abilităților de viață independentă - 43,1%, au avut parte de activități de orientare în carieră - 38,9%, au parte de mai multă consiliere psihologică individuală sau de grup - 34,7%, au parte de mai mult suport din partea celor cu experiențe de viață similare - 33,3% și sprijin din partea angajaților instituțiilor rezidențiale - 29,2%.

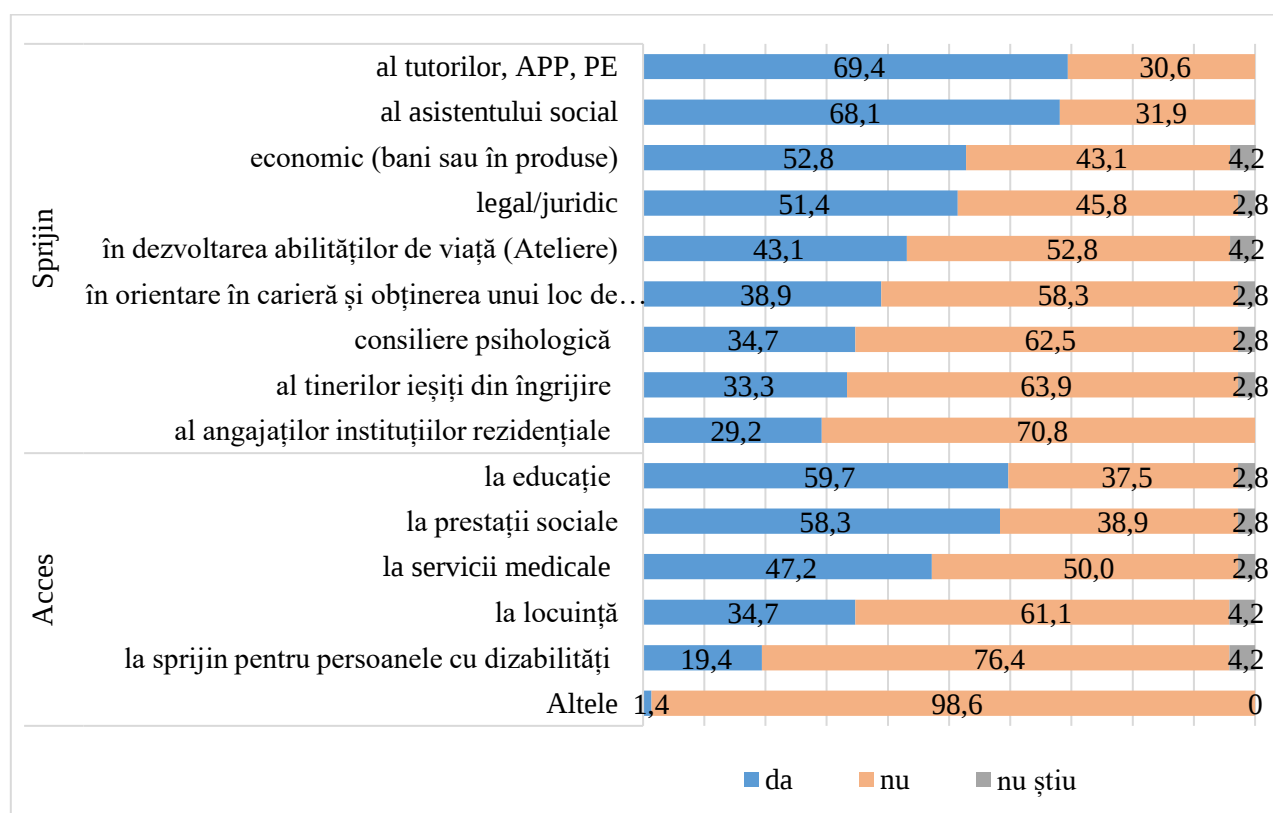

Figura 3.4. Tipuri de suport primite de tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire familial, %

Sursa: Elaborată de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Diferențele dintre cele două tipuri de îngrijire nu sunt foarte semnificative, cert este faptul că tinerii care vin din forme de îngrijire de tip familial beneficiază de mai mult suport din partea

îngrijitorilor, au abilități mai bune de comunicare, deoarece beneficiază de mai mult suport din partea semenilor cu experiențe de viață similare. În ceea ce privește relația cu sistemul de îngrijire, există diferențe foarte mici - 68,1% din tineri din mediul familial versus 67,9% tinerii din mediul rezidențial, accesul la locuință este, respectiv, de 34,7% versus 41,1%, aceasta însemnând acces restricționat, indiferent de forma de îngrijire în care s-a aflat tânărul.

O bună parte din serviciile oferite tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire sunt oferite de organizațiile neguvernamentale. Acest fapt este elucidat de tinerii care au participat în cadrul studiului *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire (2024)*, care au menționat că au beneficiat de servicii oferite de ONG-uri, în proporție de 68,8%, iar 31,3% din tineri nu au beneficiat de suport din partea unui ONG.

Analizele desfășurate de autoare au evidențiat următoarele ONG-uri care prestează servicii sociale tinerilor ieșiți din instituțiile rezidențiale în Republica Moldova:

Misiunea Socială Diaconia a lansat serviciul Apartamentul social *Spre Independență* în anul 2007, cu capacitatea de 6 locuri. Serviciul este destinat fetelor cu vârsta de 16-18 ani, din Republica Moldova, afectate de abandonul familial, provenite din familii social vulnerabile, au părăsit sistemul de îngrijire și se confruntă cu probleme grave de integrare socială. Scopul serviciului este integrarea socială și profesională a fetelor, prin dezvoltarea abilităților de viață independentă și adaptarea la viața independentă. Serviciile oferite sunt:

- Cazare pentru o perioadă de 11 luni;
- Asistență educațională;
- Asistență socială;
- Asistență psihologică;
- Asistență spirituală;
- Asistență vocațională (consiliere profesională, asigurarea instruirii în cadrul cursurilor de profesionalizare, școlii profesionale, angajare în câmpul muncii) [112].

Asistența este oferită timp de 11 luni, perioadă în care beneficiarele sunt ajutate să dezvolte abilități necesare pentru a duce o viață independentă și autonomă, să dezvolte abilități de îngrijire personală și a locuinței, de preparare a bucatelor, petrecere a timpului liber, dezvoltare personală. Din momentul constituirii până în prezent serviciul a asistat 102 beneficiare [104].

Fundația Regina Pacis a creat în anul 2015 Locuința Asistată IN Cammino, destinată tinerelor cu vârsta cuprinsă între 18 – 23 ani, care provin din instituții rezidențiale, centre de plasament sau alte

forme de îngrijire socială. Tinerii se află în perioada de tranziție către viața adultă, sunt motivate să continue studiile și să se angajeze în câmpul muncii.

Serviciile oferite sunt:

- Locuință gratuită pentru o perioadă de până la 3 ani;
- Suport pentru a continua studiile, mentorat în formarea educațională;
- Dezvoltare personală și orientare profesională, tinerii pot beneficia de orientare vocațională și ghidaj în accesarea cursurilor de formare profesională, dar și suport în găsirea unui loc de muncă;
- Consiliere psihologică pentru a depăși traumele trecutului și a dezvolta abilități de auto-susținere și rezistență la stres.

Peste 50 de tineri au beneficiat de suport de-a lungul timpului [111].

Concordia Proiecte Sociale a dezvoltat programe pentru tineri, începând cu anul 2016, la moment în cadrul organizației se oferă servicii pentru tinerii care vin din servicii de îngrijire rezidențială și familială, începând cu vârsta de 15 ani până la 25 ani. Tinerii ajung în serviciile organizației fiind referiți de o structură teritorială de asistență socială sau la solicitarea tinerilor care au fost în serviciile de plasament familial sau rezidențial al organizației [109].

Serviciile oferite sunt:

- Centrul de Tineret;
- Centrul de tineret Casa Ignatius;
- Locuințe Sociale Asistate.

Clubul de Tineret din cadrul organizației propune activități de dezvoltare personală, de dezvoltare a abilităților de viață independentă, instruire pentru un mod de viață sănătos, cursuri de limbi străine sau șoferie, orientare profesională, pregătirea tinerilor pentru a scrie un CV sau pentru a se prezenta la un interviu de angajare, de asemenea tinerii beneficiază de sprijinul de mentorat în prima perioadă de angajare, oportunități de auto –angajare prin lansarea propriilor afaceri, activități de timp liber, suport monetar, suport pentru achiziționarea abonamentelor la transportul public, produse alimentare, igienice, articole vestimentare. Activitățile sunt în regim de zi și sunt oferite de responsabilul de club, asistenți sociali, psiholog sau alți specialiști la necesitate.

Centrul de tineret Casa Ignatius este un centru de plasament destinat tinerilor de la 15 ani, care își continuă studiile în instituțiile de învățământ profesional tehnic, medii de specialitate sau superioare și nu au cazare în cămine. Capacitatea centrului este de 19 locuri, tinerii sunt supravegheați 24/24 de un educator. În cadrul centrului, tinerilor le sunt dezvoltate abilități de viață independentă,

precum gătitul, curățenia, igiena personală, comunicarea, rezolvarea conflictelor, gestionarea banilor și se fac demersuri de pregătire a tinerilor pentru integrarea socială.

Locuințe Sociale Asistate oferă găzduire temporară în 6 apartamente a câte 3 locuri de trai, pentru o perioadă de 12 luni, cu posibilitatea de prelungire. Beneficiarii serviciului sunt tineri care au atins vârsta de 18 ani și sunt în tranziție de la studii la angajare și, în final, spre integrare socială și profesională. Tinerii din locuințele sociale sunt monitorizați de către un asistent social.

Pe parcursul anului 2022 tinerii au beneficiat de următoarele servicii:

Tabelul 3.4. Tipuri de servicii oferite de Concordia. Proiecte sociale pe parcursul anului 2022

Tipul de serviciu	Numărul de tineri susținuți
Consiliere oferită de asistenții sociali	1770 sesiuni
Găzduire Casa Ignatius	28 tineri
Găzduire Locuința Socială Asistată	17 tineri
Oferirea cardurilor alimentare	42 tineri
Oferirea articolelor vestimentare	63 tineri
Ghidare târguri de cariere	24 tineri
Consiliere psihologică individuală	117 sesiuni

Sursa: Site-ul oficial al Concordia. Proiecte sociale [109].

AO Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei AVE Copiii, începând cu anul 2019 oferă asistență tinerilor cu vârste cuprinse între 15 și 23 ani, ieșiți din îngrijire, originari din alte localități decât Chișinău. Scopul serviciului este integrarea socială a tinerilor, iar obiectivele sunt dezvoltarea abilităților de viață independentă a acestora, repunerea în drepturi a tinerilor, capacitatea specialiștilor care lucrează cu această categorie de beneficiari și sensibilizarea societății asupra provocărilor cu care se confruntă tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire. Serviciul poate deservi concomitent 100 de beneficiari cazuri active și 50 de beneficiari în proces de monitorizare post intervenție.

Tipurile de intervenții oferite sunt:

- Informare;
- Consiliere, inclusiv psihologică, juridică sau de alt gen;
- Formarea deprinderilor de viață independentă;
- Mentorat;
- Ghidare în carieră, inclusiv în accesarea serviciilor;
- Mediere.

Tânărul poate beneficia de servicii în momentul în care singur se adresează după servicii sau este referit de către o structură de asistență socială. Activitățile au loc în regim de zi, echipa implicată în oferirea asistenței beneficiarilor este formată din managerul serviciului, asistenți sociali, pedagogi sociali, psihologi, juriști [110].

De la crearea acestui serviciu până în prezent, AVE Copiii a oferit asistență și suport pentru un număr de 764 de tineri, care au părăsit sau se pregătesc să părăsească sistemul de îngrijire. Aceștia au vârste cuprinse între 15 și 19 ani, iar majoritatea provin din mediul rural (628 de tineri). Majoritatea tinerilor își continuă studiile în școli profesionale (736 de tineri). În ceea ce privește statutul lor juridic, majoritatea sunt rămași fără ocrotire părintească (674 de tineri).

Tabelul 3.5. Tineri asistați de A.O. AVE Copiii

		Număr
Sexul tânărului	Băiți	485
	Fete	279
Mediu de reședință	Fără viză/ refugiat	5
	Rural	628
	Urban	131
Regiunea	Centru	372
	Nord	186
	Sud	206
Tipul instituției de învățământ	Centru de excelență	6
	Colegiu	13
	Cursuri	5
	Liceu	2
	Școală profesională	736
	Universitate	2
Statut oficial	Fără formă de îngrijire	2
	Tineri rămași fără ocrotire părintească	676
	Tineri rămași temporar fără ocrotire părintească	31
	Separați de părinți - rezultat al migrației	6
	Statut nedeterminat	48

Sursa: Elaborat de autoare în baza datelor studiului, Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, 2024.

Cele patru organizații non guvernamentale susmenționate realizează intervențiile în baza managementului de caz. Fiecare tânăr ajuns în cadrul serviciilor este evaluat de echipa multidisciplinară. Pentru fiecare tânăr este elaborat un plan individual de asistență, cu participarea tânărului, care prevede acțiunile și serviciile necesare fiecărui tânăr, în acord cu situația lui specifică.

La nivel de țară mai sunt câteva organizații create pe lângă entități religioase, care oferă suport și asistență tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. Informații despre organizațiile care asistă tinerii și tipurile de servicii oferite pot fi observate în Figura 3.5.

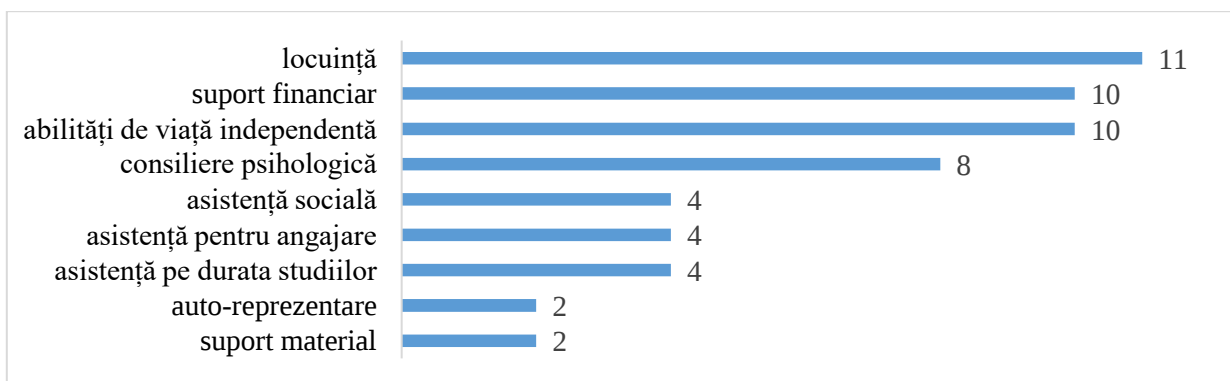

Figura 3.5. Tipuri de servicii sociale oferite tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire de ONG-uri (n=13 ONG)

Sursa: Elaborată de autoare în baza cercetărilor realizate pentru teza de doctor.

Din Figura 3.5 poate fi observat faptul că pe teritoriul Republicii Moldova funcționează 13 organizații non guvernamentale care asistă tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. Din ele 11 oferă servicii de cazare, 10 oferă activități pentru dezvoltarea abilităților de viață independentă pentru tinerii care au trecut prin sistemul rezidențial de îngrijire, 10 oferă suport financiar pe durata studiilor, 8 organizații oferă suport psihologic și consiliere psihologică la necesitate, câte 4 organizații oferă asistență pe durata studiilor, asistență pentru angajare în câmpul muncii și asistență socială, câte 2 organizații oferă suport material și investește timp și resurse pentru a capacita tinerii să fie capabili să se auto reprezinte.

Analiza realizată reflectă faptul că în Republica Moldova lipsesc servicii sociale aprobate prin lege, destinate tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire. Cele două tipuri de servicii care se implementează la nivel de municipiul Chișinău, sunt cu statut de intervenție pilot și sunt aprobate prin Ordinul ministrului muncii și protecției sociale, în anul 2017. celelalte intervenții sunt oferite de organizațiile neguvernamentale în baza propriilor proiecte.

Ipoteza potrivit căreia în Republica Moldova nu sunt dezvoltate suficiente programe și servicii sociale de suport tinerilor în procesul lor de integrare socială, este confirmată. ONG-urile sunt cele implicate mai mult în asistarea tinerilor, care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

3.3. Modalități de eficientizare a intervenției destinate tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire prin politici sectoriale și intersectoriale

Eficientizarea intervenției dedicată tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire trebuie să înceapă de la dezvoltarea/ajustarea cadrului legal al Republicii Moldova. Analiza experienței statelor dezvoltate cu programe complexe pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire evidențiază prezența unui cadru legal de referință care stabilește tipurile de asistență, criteriile de selectare a beneficiarilor, perioadă oferirii asistenței, mentorul sau alți specialiști relevanți pentru implicare.

Prima măsură necesară a fi realizată este modificarea cadrului legal de referință prin recunoașterea expres a acestei categorii de beneficiari - tinerii care ies din sistemul de îngrijire. În prezent nu există un act normativ care să reglementeze clar statutul și drepturile acestor tineri. În literatura engleză se operează cu noțiunea "care leavers". La nivel național a fost propusă noțiunea leaving care în Ordinul Ministrului nr.813/ 2017 *cu privire la pilotarea serviciilor pentru tineri care ies din sistemul serviciilor sociale de plasament*. Acest fapt este subliniat și de experții participanți în cadrul cercetării calitative. Ei subliniază necesitatea adoptării unui astfel de act, care să stabilească politici specifice și să asigure un cadru legal adecvat pentru protecția și sprijinul continuu al tinerilor după ieșirea din sistemul de îngrijire, pentru a le facilita tranziția către viața independentă și integrarea socială:

„Nu este menționată categoria aceasta de beneficiari deoarece Legea nr.140/2013 este pentru protecția copilului. Nici Legea cu privire la tineret, nu prevede explicit această categorie” (FG_6_STAS_2024).

Pasul următor se referă la mărirea vârstei până la care un tânăr care a ieșit din sistemul de îngrijire poate beneficia de suport. Sunt mai multe experiențe internaționale, conform cărora tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire pot beneficia de asistență până la vârsta de 27 ani. În cazul Republicii Moldova, atât tinerii, cât și experții consideră că suportul tinerilor ar trebui să fie până la 25 ani. Tinerii îi consideră pe colegii lor cu aceeași experiență de viață nepregătiți pentru viața independentă și mizează mult pe suportul financiar din partea statului *„pentru mine 25 încă sunt copii care tot încă au nevoie de ajutor, cam așa. Chiar dacă lucrăm, nu contează, statul trebuie să dea careva ajutor”* (FG_3_T_2024). În același timp, tinerii sunt conștienți de faptul că ei trebuie să se angajeze în câmpul muncii să nu mizeze doar pe suportul oferit de stat *„trebuie să lucrez și eu ca să fie și un plus la banii aceea”* aceste resurse suplimentare oferite de stat pentru ei iar ajuta în procesul lor de integrare

socială. Experții participanți la cercetare menționează și ei necesitatea măririi vârstei pentru asistența tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire și că fiecare caz trebuie analizat separat și asistat individual, în acord cu nevoile personale ale tânărului „*consider că vârsta maximă ar trebui să fie 25 de ani, în anumite categorii sau situații, cu acceptul sau evaluarea specializată a autorităților*” (IIA15EX_2024).

Un alt aspect ține de specialiștii care trebuie să ofere suport și ajutorul necesar. Tinerii care au participat la cercetare au evidențiat că ei au nevoie de un mentor, însoțitor în procesul de transfer din instituția de plasament în instituția de învățământ și din instituția de învățământ la integrarea în societate. De aceeași părere sunt și experții participanți în cadrul studiului, care reiterează nevoia unei persoane care să asiste tânărul să îl ajute să se obișnuiască cu viața în afara instituției rezidențiale „*este simțită lipsa unui mentorat și a unei persoane la care se pot adresa. Chiar același trezit dimineața este dificil, fiindcă ei sunt obișnuiți ca educatorul s-o facă și au o lipsă puternică de disciplină și nu se pot organiza ca atare și le scade eficiența din punct de vedere academic*” (FG_7_ONG_2024).

Nu mai puțin importantă este și modificarea Legii nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Experții participanți în cadrul cercetării consideră că este necesar să fie „*modificat articolul 6 din (legea) 140/2013*” (FG_7_ONG_2024). Articolul 6 din această lege reglementează atribuțiile autorității tutelare locale. În prezent, această listă de atribuții nu include în mod explicit responsabilități referitoare la copiii și tinerii care ies din sistemul de îngrijire. Modificarea cadrului legal va crea contextul de răspuns mai eficient nevoilor tinerilor care ies din sistemul de îngrijire. Un expert afirmă necesitatea unui specialist în cadrul STAS care să se ocupe doar de tinerii care părăsesc sistemul, inclusiv îngrijirea, asistarea și monitorizarea lor: „*Eu doresc să fie în STAS un specialist care să fie responsabil cu asistența și monitorizarea tinerilor ieșiți din sistem*” (FG_7_ONG_2024). Acest tip de specializare ar contribui la o mai bună pregătire și sprijin pentru tinerii care fac tranziția către viața independentă, asigurându-se astfel că aceștia beneficiază de un suport continuu, atât în procesul de integrare socială, cât și în dezvoltarea abilităților necesare pentru a-și construi un trai autonom.

Pe lângă instituirea unui specialist responsabil care să asiste și să monitorizeze tânărul pe durata studiilor este necesară monitorizarea tânărului post intervenție, în momentul în care el finalizează studiile, este în proces de angajare, de identificare a unei locuințe, de afirmare în societate. Experții sunt de părerea că tinerii trebuie monitorizați post intervenție cel puțin un an, timp în care tinerii să beneficieze de suport și asistență socială și financiară necesară pentru integrarea socială a tânărului: „*Consider că statul ar trebui să-i monitorizeze cel puțin încă un an după ce ies din sistem.*”

Acest lucru ar trebui susținut prin servicii de stat și prin structuri teritoriale care să asigure continuitatea sprijinului” (FG_6_STAS_2024).

Cercetările realizate cu tinerii evidențiază că mai mulți tineri nu beneficiază de toate prestațiile sociale, din considerentul că nu au statutul juridic stabilit. Autoritățile menționează că, în prezent, au fost identificați 141 de copii din cei 458 instituționalizați care nu au statutul juridic stabilit. În acest moment, se lucrează pentru finalizarea acestui proces și pentru stabilirea statutului juridic al acestor copii. Totuși, nu există claritate privind numărul copiilor și tinerilor din celelalte forme de îngrijire care nu au statutul juridic stabilit. În viziunea experților, principalele motive pot include lipsa unei coordonări eficiente între instituțiile implicate, proceduri administrative complexe sau întârzieri în stabilirea statutului tinerilor, ceea ce face dificilă oferirea de suport adecvat acestora. Unii experți consideră că aceasta „*este greșeala sistemului*”(FG_6_STAS_2024), alți specialiști susțin că procesul de decădere a părinților din drepturile părintești se tergiversează din cauza instanțelor de judecată, care nu sunt suficient de familiarizate cu specificul intervenției în astfel de cazuri. Această lipsă de cunoștințe deseori conduce la întârzieri semnificative în luarea deciziilor și în aplicarea măsurilor legale necesare protejării intereselor copiilor:

„Sunt instanțe de judecată care trebuie să cunoască și din perspectiva domeniului de îngrijire a copilului și legislația, dar și specificul. Instanțele de judecată nu sunt informate și, plus, tergiversarea procesului de decădere” (IIA15EX_2024).

La capitolul oferirea serviciilor sociale destinate tinerilor care ies din sistemul de îngrijire rezidențială sunt necesare mai multe modificări. În viziunea participanților la discuțiile de tip focus-grup, punctele 6 și 7 din *Hotărârea Guvernului nr.132/2020 care aprobă Regulamentul privind modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru anumite categorii de copii și tineri*, se contrazic reciproc, ceea ce restricționează posibilitatea tinerilor de a urma studii în instituțiile superioare de învățământ. Această contradicție poate crea obstacole în accesul lor la educație de nivel înalt, limitându-le șansele de dezvoltare profesională și integrare socială pe termen lung:

„În hotărârea 132, este punctul 6 și 7 care se bat cap în cap, ca dacă copilul merge la colegiu după școala profesională, el merge pe cont propriu și aici se îngrădesc drepturile de a avea studii superioare, deoarece după școala profesională elevii nu dețin bacalaureatul” (FG_7_ONG_2024).

O dificultate semnificativă, menționată de experți, în achitarea indemnizațiilor zilnice pentru copiii și tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire, care își continuă studiile, este legată de distribuirea banilor de buzunar. Conform cadrului legal, acești bani trebuie transferați unei persoane desemnate pentru a le oferi copiilor/tinerilor și monitoriza utilizarea acestora. Cu toate acestea, nu toate centrele

sunt dispuse să își asume responsabilitatea acestor plăți, iar în consecință, copiii și tinerii rămân fără aceste resurse financiare până la identificarea unei soluții, ceea ce poate crea dificultăți suplimentare pentru acoperirea nevoilor lor zilnice:

„Noi am solicitat centrului să desemneze o persoană-cheie, așa cum prevede regulamentul, dar nimeni nu dorește, pentru că sunt mai mulți copii în plasament și, respectiv, pe contul persoanei desemnate sau al directorului ar fi transferate foarte multe fonduri. Dumnealor nu sunt confortabili cu gestionarea acestor finanțe, mai ales că trebuie să depună declarații de venit, și astfel au refuzat. Acum suntem în imposibilitatea de a plăti aceste indemnizații” (FG_6_STAS_2024).

Datele cercetărilor au demonstrat că una din dificultățile stringente ale tinerilor sunt resursele financiare din momentul ieșirii din sistem pentru a se înmatricula la studii, pe durata studiilor, după finalizarea studiilor. În momentul părăsirii instituțiilor de tip internat tinerii beneficiază de un ajutor unic de 5000 lei. În cazul părăsirii caselor comunitare pentru copii în situație de risc sau a centrelor de plasament temporar nu este nici un suport financiar și dacă tinerii nu și-au făcut rezerve din indemnizația zilnică ei nu dețin resurse financiare în momentul înmatriculării. Pentru a acoperi această nevoie experții au propus să fie oferite tinerilor o indemnizație de pregătire care să fie oferită în momentul înmatriculării la studii pentru a se pregăti de anul școlar. *„ar fi binevenită o indemnizație de pregătire, pentru că știm că sunt necesare produse de igienă, îmbrăcăminte, rechizite și multe altele” (FG_6_STAS_2024).*

Participanții în cadrul focus grupurilor au propus reanimarea și punerea în practică a legii cu privire la locuința socială. Conform *Legii nr.75 /2015 cu privire la locuințe*, art. 4, locuința socială este definită drept locuință ce se atribuie în locațiune, în condițiile prezentei legi, categoriilor de persoane sau familiilor al căror venit lunar nu le permite achiziția sau închirierea unei locuințe în condițiile pieței. [64] Printre categoriile de persoane (art.10 (2) e) care pot beneficia în mod prioritar de dreptul la locuința socială sunt menționați *copiii rămași temporar fără ocrotire părintească și copiii rămași fără ocrotire părintească*, care au atins majoratul și nu au beneficiat de locuință din partea statului.

Din studiu cantitativ și analiza serviciilor existente în Republica Moldova pentru tinerii care ies din sistemul rezidențial de îngrijire, poate fi observat faptul că tinerii beneficiază sau își doresc să beneficieze de îngrijire în locuința socială asistată, dar, cu părere de rău, acest serviciu nu este reglementat în Republica Moldova. Drept urmare, experții au menționat necesitatea aprobării cadrului legal dedicat *„locuinței sociale asistate”*. Această măsură ar oferi un sprijin esențial în perioada de tranziție, asigurându-le tinerilor un loc de trai sigur și stabil, până la integrarea completă în viața adultă

independentă: „*Dar copiii, mă rog, sunt toți egali și ar fi bine ca fiecare, dacă are necesitatea, să poată beneficia de această locuință. Plus, eu nu cunosc prea bine aceste servicii, dar, dacă există un lucrător sau un specialist care să îi ghideze alături, ar fi de mare ajutor*” (FG_6_STAS_2024).

Calitatea intervenției depinde de colaborarea dintre instituțiile sociale și educaționale implicate în oferirea asistenței. Din rezultatele aplicării metodelor de cercetare calitativă poate fi observat că colaborarea dintre instituțiile sistemului de îngrijire și a celui de educație nu funcționează eficient. Instituțiile din domeniul educațional menționează că se confruntă cu dificultăți în asistarea tinerilor și ar avea nevoie de suportul angajaților din domeniul social, care, în viziunea lor, nu sunt foarte implicați în monitorizarea cazurilor tinerilor care își continuă studiile „*asistenți sociali la care le ceri ajutorul, iar ei nu sunt receptivi - aici chiar trebuie o implicare și conlucrare a mai multor părți, noi ca instituție singuri nu o să ne descurcăm.*” (FG_5_CD_2024). Angajații din domeniul educațional consideră că intervenția ar fi mai reușită în cazul în care reprezentanții domeniului asistenței sociale s-ar implica mai mult, ar contacta mai frecvent tinerii, iar vizitele mai frecvente, ar verifica condițiile în care tinerii locuiesc, se alimentează „*Eu consider că cei de la asistența socială ar trebui, cel puțin odată în lună, să vină în instituție să ne întrebe cel puțin, să vină să vadă situația reală, să poarte discuții cu copiii, să-i întrebe, să meargă la locul de trai, la masă atunci când mănâncă, că noi spunem că îi hrănim bine dar poate nu e suficient, poate mai trebuie ceva*” (FG_5_CD_2024).

Specialiștii din domeniul asistenței sociale și-ar dori să dedice mai mult timp acestei categorii de tineri, dar fiind implicați în asistarea diferitor categorii de beneficiari, nu reușesc. Aceștia mizează mult pe suportul colegilor din domeniul educațional și, de obicei, contactează instituția de învățământ la fiecare 6 luni, în cazurile mai dificile pot interveni mai frecvent, dar doar la necesitate „*În general, cam o dată la jumătate de an contactăm telefonic instituția școlară. În cazurile în care este nevoie de intervenție și ghidare a copilului, mergem și în vizită la instituții pentru a discuta. Dar astfel de cazuri sunt mai rare, de obicei cam o dată la jumătate de an*” (FG_6_STAS_2024). Aceștia sunt conștienți de faptul că este necesară mai multă implicare din partea lor, că sunt necesare vizite mai frecvente, că tinerii au nevoie de monitorizare „*Da, din păcate, atunci când apare o problemă, volumul de lucru nu ne permite să mergem, să vizităm și să monitorizăm copiii în instituții atât de des cât ar fi necesar*” (FG_6_STAS_2024).

În același timp sunt experți care consideră că școlile profesionale nu tot timpul sunt pregătite pentru a oferi asistență tinerilor ieșiți din sistem și sunt necesare instruirii specifice pentru cadrele didactice, implicate în asistența tinerilor care părăsesc îngrijirea rezidențială, pentru a preveni re-traumatizarea tinerilor și situațiile de bullying în școală „*Cu privire la școală, ar trebui pregătirea*

cadrelor didactice pentru a putea face față acestor copii ieșiți din îngrijire. Momentul de re-traumatizare are loc la școală prin bullying sau alte comportamente și acest lucru este în mare parte din partea cadrelor didactice”(FG_7_ONG_2024). Tinerii participanți în cadrul discuțiilor focus-grup au confirmat faptul că au avut situații în care au fost victime ale bullying-ului în școală și vinovat era profesorul care nu a știut cum să gestioneze situația „profesoara, a spus ca părinții să vină la școală, eu i-am spus că vin din Centru și dumneai a început cu diferite înjurături”(FG_3_T_2024). Datele cercetării relevă că nu doar profesorii nu sunt pregătiți, dar și elevii nu sunt pregătiți să accepte copii din îngrijirea rezidențială. Sunt necesare acțiuni de sensibilizare a comunității ca aceasta să devină mai deschisă și să accepte tinerii care au trecut prin îngrijire rezidențială fără ai ofensa „în școală da, am avut și eu un caz când eram mai mici și „asta-i de la casa de copii, cu dânsa nu vă jucați” sau „ea e așa, ce e cu voi?” și se râdeau, dar eu dacă eram mai emotivă, mă dădeam într-o parte și plângeam oleacă” (FG_3_T_2024). Cele evidențiate demonstrează necesitatea unor acțiuni planificate periodic de pregătire a instituțiilor și a cadrelor didactice pentru a lucra cu copiii veniți din sistemul rezidențial de îngrijire.

Din cercetare poate fi observat faptul că cele mai multe intervenții destinate tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențial din Republica Moldova sunt oferite de organizațiile neguvernamentale „Da, noi avem organizații neguvernamentale care vin în susținerea copiilor și, la fel ca noi, intervin în a monitoriza, ajuta și ghida acești tineri” (FG_6_STAS_2024), dar aceste intervenții sunt în baza finanțărilor din proiecte. Aceste intervenții nu pot garanta durabilitate și sustenabilitate, din aceste considerente este necesară preluarea asistenței tinerilor care ies din sistemul rezidențial de către instituțiile responsabile ale statului.

Angajarea tinerilor în câmpul muncii este o etapă foarte importantă, deloc ușoară pentru tineri, în special pentru tinerii care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire și nu sunt suficient pregătiți, din aceste considerente experții consideră că este necesară motivarea angajatorilor, după exemplul României, pentru a oferi mai multe oportunități de angajare tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială prin „să fie scutiți de unele impozite, măcar” ” (FG_6_STAS_2024).

Un tip de serviciu, pilotat în mun.Chișinău, care a demonstrat în timp utilitatea și necesitatea sa, este Centrul de resurse și suport pentru tineri. Experții au menționat faptul că ar trebui multiplicată această experiență la nivel de întreaga țară pentru a oferi asistență tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială.

Tinerii menționează că semenii lor cu experiențe de viață similare sunt o sursă de informare și de suport, un lucru foarte important. Dar care la moment nu poate fi realizat deoarece în Republica

Moldova nu există o asociație funcțională a tinerilor care au ieșit din sistemul de îngrijire. Un grup de inițiativă care ar funcționa și ar oferi suport semenilor lor cu experiențe de viață similare ar facilita procesul de integrare socială.

Pentru a avea un proces calitativ de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, este important ca tinerii să înceapă mult mai devreme pregătirea pentru ieșirea din sistem, asociată cu necesitatea elaborării unui plan individual de asistență cu participarea activă a tinerilor. Asistarea fiecărui tânăr e necesar a fi realizată în acord cu nevoile lui individuale, cu experiențele trăite și cu resursele pe care le are. Tinerii au nevoie de a le fi dezvoltate abilități de viață independentă care să includă aptitudini de comunicare și interacțiune interpersonală, abilități de luare a deciziilor și rezolvare a problemelor, gândire creativă și gândire critică, conștientizare de sine și empatie, asumarea responsabilității și echilibru emoțional, reziliență și capacitatea de a face față dificultăților pentru a fi cu adevărat pregătiți pentru ieșirea din sistem. La moment, în Republica Moldova la capitolul abilități de viață independentă, se pune accent doar pe învățarea satisfacerii nevoilor de bază de a se autoservi. *Este necesară elaborarea unui program național de pregătire pentru viața independentă a tinerilor care ies din sistemul rezidențial de îngrijire.*

Un alt element-cheie este orientarea vocațională, prin testarea abilităților profesionale personale, ghidarea tânărului de a înțelege ce aptitudini posedă și care sunt profesiile cele mai recomandate în acord cu ele. Asistarea tinerilor pentru a învăța la specialități pentru care ei au aptitudini și care le plac, aceasta ar scădea rata de abandon al instituțiilor de învățământ și ar crește rata celor care se angajează conform studiilor realizate.

Consilierea psihologică individuală și de grup, este un serviciu necesar celor care au trecut prin diverse traume pe parcursul vieții, pentru ai ajuta să depășească acele experiențe și să dezvolte reziliență, dar, cu părere de rău, este un serviciu la care nu toți tinerii au acces. Este necesară crearea unui serviciu psihologic specializat pentru această categorie de tineri și asigurarea accesului la serviciu.

Nu mai puțin important este oferirea suportului financiar, atât la ieșirea din instituție, cât și pe durata studiilor sau la finalizarea lor. Tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire au nevoie de suport pentru găsirea unui loc de trai într-un serviciu sau în locuințe sociale, precum și de sprijin pentru găsirea unui loc de muncă conform abilităților, dorințelor și nevoilor tânărului.

Analiza efectuată indică că pentru a eficientiza intervenția în cazul tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire, este necesară modificarea cadrului legal, începând cu introducerea acestei categorii de beneficiari, îmbunătățirea sistemului de prestații sociale, pornind de la banii de

buzunar, suportul financiar în momentul transferului din serviciu de plasament rezidențial către instituția de învățământ, pe durata studiilor și după finalizarea studiilor etc. Un alt element important este dezvoltarea cadrului legal pentru serviciile sociale adresate acestui grup-țintă și dezvoltarea serviciilor pe întreg teritoriul al Republicii Moldova. Nu mai puțin important este identificarea resurselor și capacitatea specialiștilor care vor asista tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială în procesul lor de integrare socială. Chiar dacă Republica Moldova se confruntă cu diverse crize cum a fost perioada Covid 19, criza refugiaților și cea energetică, este necesară identificarea resurselor financiare pentru a asista tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

3.4. Concluzii la capitolul 3

1. Țările care au un cadru normativ, politici și servicii sociale destinate facilitării procesului de integrare a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire sunt Australia, Danemarca, Marea Britanie, Finlanda, India, România, Scoția, SUA.

2. Vârsta, până la care tinerii care au părăsit sistemul de îngrijire sunt asistați, diferă de la o țară la alta, pentru Marea Britanie limita maximă este de până la 25 de ani, în cazul României, această limită este până la vârsta de 26 de ani, iar țara cu cea mai lungă durată în susținerea tinerilor este Ungaria, care oferă servicii de suport până la vârsta de 30 ani.

3. Australia, Canada, Costa Rica, Danemarca, Finlanda, Irlanda, Israel, Italia, Lituania, Noua Zeelandă, Norvegia, Polonia, Portugalia, Suedia, Turcia, Marea Britanie și SUA sunt țările care oferă tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire mai multe tipuri de servicii, precum suport financiar, suport pentru locuințe și suport după ieșirea din sistem.

4. În România, tinerii care sunt îngrijiți în instituții rezidențiale de îngrijire, la ieșire trec printr-un program de dezvoltare a abilităților de viață independentă. Ulterior statul are programe de asigurare a tinerilor până la 35 de ani cu locuință, ulterior sunt disponibile 3 tipuri de suport pentru a integra profesional tinerii (acompaniament social personalizat, activități de informare și promovare a tinerilor cu risc de marginalizare socială în rândul angajatorilor și subvenționarea locului de muncă). Aceste acțiuni sunt completate de activități de socializare și timp liber, consiliere psihologică, suport educațional pentru continuarea studiilor, consiliere și suport vocațional și multe altele, pentru a favoriza integrarea socială a tinerilor.

5. Republica Moldova nu are un cadru legal destinat însoțirii tinerilor care părăsesc instituții rezidențiale de îngrijire, această categorie de beneficiari nu figurează nici într-un act normativ, drept categorie specială de persoane care are nevoie de asistență socială. În consecință, nu există programe

pentru dezvoltarea abilităților de viață independentă sau servicii sociale dezvoltate de stat, destinate tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

6. Serviciile sociale pentru tineri ieșiți din sistemul de îngrijire de tip rezidențial sunt oferite de organizații neguvernamentale. În municipiul Chișinău, începând cu anul 2017, sunt oferite două tipuri de servicii pentru această categorie de tineri, ambele cu scop de pilotare: Locuința socială asistată și Centrul de resurse și suport pentru tineri.

7. Regulamentul serviciului „Locuința socială asistată” este pus în aplicare la nivel de pilotare de către ONG-urile care prestează acest tip de serviciu, dar cadrul de referință, regulamentul și standardele minime de calitate pentru acest serviciu nu a fost aprobat de către Guvern.

9. Datele acumulate din cercetările cantitative și calitative aplicate evidențiază lipsa oricărei colaborări dintre instituțiile de asistență socială și cele educaționale în asistarea tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Dezvoltarea personalității tânărului este influențată semnificativ de mediul social, instituțiile și persoanele cu care acesta este în contact. Interrelaționarea socială contribuie la preluarea de roluri și sarcini, inclusiv la transferul de valori, atitudini și norme. În cazul tinerilor care au părăsit sistemul rezidențial de îngrijire, procesul de integrare socială este afectat de lipsa unor modele familiale și cercul restrâns de relații, care condiționează imposibilitatea ajustării comportamentului social la noile realități din afara instituției. Problema tinerilor ieșiți din sistemul rezidențial este actuală la nivel global și național, Republica Moldova clasându-se pe locul 66 din 131, conform numărului de copii aflați în sistemul rezidențial. Aceste date evidențiază prevalența sistemului de îngrijire rezidențială în țară și menționează necesitatea creării și dezvoltării unor politici, servicii, acțiuni pentru tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

Studiile în domeniu demonstrează că tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială se confruntă cu multiple provocări în momentul transferului din instituția rezidențială către instituțiile de învățământ, iar numărul acestor provocări este în creștere în momentul absolvirii instituției de învățământ și integrarea în câmpul muncii și în comunitate. Acești tineri nu au acces la o familie care să le ofere suport sau la o rețea de servicii necesare traiului independent: resurse financiare, asistență medicală, locuință, suport la angajare, suport emoțional etc. De regulă, angajații instituției sunt cei care iau decizii și gestionează viața tinerilor, iar în momentul tranziției către viața independentă, aceștia se confruntă cu dificultate în gestionarea propriei vieți într-un mod independent și responsabil. În cazul în care ei singuri trebuie să ia decizii cu referire la propria viață, se demonstrează că aceștia nu au fost suficient pregătiți, iar lipsa familiei sau gradul de vulnerabilitate amplifică dificultatea respectivă. În context, acest grup de beneficiari necesită o abordare specifică și individuală, iar intervenția trebuie să fie conformă acestor condiții.

Problemele și situația tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire implică nevoia unei abordări sistemice și structurate pe sprijin, implicând intervenția unui spectru vast de instituții. *În primul rând*, se relevă nevoia dezvoltării programelor de formare a abilităților de viață independentă a tinerilor încă din perioada aflării în instituția de îngrijire, ceea ce implică o participare mare, în acest aspect, a specialiștilor din instituție. *În al doilea rând*, se impune nevoia includerii tinerilor în programe de orientare vocațională și pregătire pentru integrarea pe piața muncii, prestate de structurile teritoriale de ocupare a forței de muncă și de asistență psihopedagogică. *În al treilea rând*, se remarcă necesitatea de a fi desemnat un mentor din partea instituției rezidențiale sau a structurii teritoriale de asistență socială, pentru a însoți tânărul în procesul de înscriere la studii. *În al patrulea rând*, este

necesară asigurarea cu spațiu locativ, suport financiar și mentorat, pe durata studiilor, oferite de către instituția de învățământ în baza determinării modului de sprijinire a tânărului în manieră complementară (în cazul în care tânărul s-a înscris la studii după ieșirea din instituția rezidențială) și structura teritorială de asistență socială. *În al cincilea rând*, se impune suport la angajarea în câmpul muncii, obținerea unui spațiu locativ și suport în adaptarea la noile realități sociale, până la definitivarea procesului de integrare (maxim până la 25 de ani). Aceste intervenții vor contribui la diminuarea riscurilor sociale, la care pot fi supuși tinerii din instituțiile rezidențiale și asigurarea unei tranziții liniștite, cu costuri minime, atât la nivel social cât și individual.

În contextul celor menționate, rezultatele cercetărilor teoretice și empirice, realizate în cadrul tezei de doctorat, au contribuit la confirmarea ipotezelor de lucru. Datele cercetării evidențiază că țările care dezvoltă politici și spectrul de servicii destinate acestei categorii de tineri beneficiari ai sistemului de îngrijire, permite o îmbunătățire a procesului de integrare socială. Acest fapt ne permite să **confirmăm ipoteza generală**, conform căreia tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire sunt insuficient pregătiți pentru viața independentă, iar dezvoltarea slabă a serviciilor sociale pentru această categorie de populație, fără un cadru de politici sociale comprehensive, creează dificultăți de integrare socială a acestor tineri.

Principalele concluzii ale cercetării științifice relevă următoarele aspecte cu referire la situația tinerilor din instituțiile rezidențiale și procesul de integrare socială a acestora, după cum urmează:

1. Termenul îndelungat al îngrijirii instituționalizate a tinerilor are un impact negativ asupra dezvoltării personalității acestora, în lipsa unor modele de urmat, a informațiilor exhaustive despre piața muncii și sprijinului emoțional adecvat, ceea ce implică necesitatea unor soluții de tranziție adecvate către viața independentă. Datele cercetării relevă că aproape un sfert dintre tinerii incluși în cercetare au trăit într-o formă de îngrijire între 3 și 5 ani (25%), aproximativ o treime dintre ei - între 6 și 10 ani (31,3%), iar unul din cinci tineri a fost în sistemul de îngrijire între 11 ani sau mai mult (22,7%).
2. Cercetările științifice realizate la nivel internațional, evidențiază faptul că tinerii din sistemul rezidențial sunt frecvent expuși unor riscuri sociale, precum excluziune socială, sărăcie, șomaj, instabilitate locativă, întârzieri în dezvoltarea competențelor sociale și economice. De asemenea ei au parte de relații distructive, se confruntă cu dificultăți în exprimarea emoțiilor, au tendința de izolare, impulsivitate, comportamente agresive și antisociale, precum și dificultăți la menținerea cu dificultate a ritmului zilnic stabil. Rezultatele cercetării realizate în

cadrul tezei de doctorat atestă suplimentar celor indicate de studiile internaționale, un risc asociat lipsei spațiului locativ și sărăciei.

3. Cadrul de politici sociale intersectoriale pentru asistența tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire au un rol esențial în buna organizare și desfășurare a procesului de tranziție. La nivel internațional sunt atestate o serie de țări, precum Marea Britanie, România, Danemarca, Finlanda, Ungaria etc., care au reglementat normativ vârsta limită pentru asistarea tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire, rolul instituțiilor naționale și locale în acest proces, tipurile de servicii și suport necesare. În schimb, în cazul Republicii Moldova, lipsește abordarea de sistem în favoarea tinerilor, fiind necesare dezvoltarea politicilor și a serviciilor pentru acești tineri.
4. Reforma sistemului rezidențial, inițiată în anul 2007, a contribuit la atingerea unor progrese, în special la diminuarea numărului instituțiilor de tip rezidențial și a copiilor instituționalizați, de la 12000 copii la 1438 copii, în anul 2024. Chiar dacă numărul copiilor și tinerilor asistați în serviciile de îngrijire rezidențială a scăzut, acest fapt implică nevoia unei intervenții intersectoriale în evitarea costurilor sociale pentru integrarea socială slabă a celor care vor părăsi sistemul de îngrijire.
5. Dezvoltarea serviciilor de îngrijire familială a copiilor și tinerilor a avut ca scop diminuarea riscurilor asociate îngrijirii rezidențiale. Totuși, cercetările autorului tezei au evidențiat că tinerii îngrijiți în servicii familiale sunt expuși acelorași riscuri care generează o slabă integrare socială, ca și în cazul tinerilor din sistemul rezidențial. Axarea preponderentă pe sarcina de îngrijire sub aspect alimentar, de sănătate, vestimentație și igienă a îngrijitorilor conduce la o tranziție problematică către perioada de părăsire a îngrijirii. Acest fapt relevă o rețea precară de servicii și o slabă pregătire a personalului implicat în asistența copiilor și tinerilor pentru facilitarea tranziției către viața de adult.
6. Studiul desfășurat de autoare a evidențiat că tinerii din instituțiile rezidențiale se confruntă cu o serie de probleme semnificative în procesul de tranziție către viața independentă, printre care: lipsa de maturitate și responsabilitate, lipsa statutului juridic, lipsa gradului de dizabilitate în cazul tinerilor care înregistrează deficiențe funcționale, probleme de sănătate și lipsa abilităților de gestionare a sănătății, lipsa capacității de a gestiona relații interpersonale și sociale, dificultăți în identificarea unei locuințe, dificultăți în gestionarea resurselor financiare și în găsirea unui loc de muncă. Aceste dificultăți sunt determinate de lipsa unui program de dezvoltare a abilităților de viața independentă în cadrul instituțiilor de îngrijire. Chiar dacă

anumite organizații neguvernamentale au preluat practici internaționale și dezvoltă programe interne pentru dezvoltarea abilităților de viață independentă, acestea nu acoperă necesarul, fiind nevoie de a fi consolidate capacitățile personalului din cadrul instituțiilor care prestează servicii de îngrijire pentru copii și tineri.

7. Procesul de pregătire către viața independentă este unul mai lent pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire de tip rezidențial, în lipsa unei persoane responsabile de mentoratul și asistența fiecăruia, atât din momentul părăsirii instituției de îngrijire, cât și pe durata studiilor și după finalizarea acestora. Bunele practici internaționale indică succesul în integrarea socială a tinerilor în cazul însoțirii acestora de către mentori.
8. În plan național, studiul desfășurat a relevat existența unei colaborări intersectoriale formale dintre instituțiile medicale, educaționale, de tineret și sociale, în lipsa mecanismelor practice comprehensive și eficiente, capabile să sprijine colaborarea intersectorială pentru a răspunde eficient și rapid la nevoile tinerilor care ies din sistemul de îngrijire.

În contextul celor menționate, se impune necesitatea realizării unor intervenții sociale care să contribuie la îmbunătățirea procesului de îngrijire a copiilor și tinerilor din servicii sociale, din perspectiva facilitării tranziției la viața independentă. În acest sens, principalele **recomandări** ale cercetării sunt adresate instituțiilor și actorilor relevanți, cu referire la procesul de tranziție la viața independentă a tinerilor din sistemul de îngrijire, după cum urmează:

a) Autorități publice centrale responsabile de elaborarea politicilor publice

- Ajustarea cadrului normativ național în vederea (i) reglementării în art.8, Legea nr.140/2013, privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, a unei categorii separate de beneficiari în sistemul de asistență socială: *tineri care au părăsit sistemul de îngrijire*, prin indicarea expresă a vârstei până la care se va asigura asistența (maxim 25 de ani, în funcție de nevoi) și categoriei *tineri în situație de risc*, care va cuprinde și tinerii din sistemul de îngrijire, în cazul legislației în domeniul de tineret (amendarea art.2, Legea nr.215/2016 cu privire la tineret); (ii) ajustării atribuțiilor autorităților locale prin reglementarea în mod explicit a responsabilităților referitoare la copiii și tinerii care ies din sistemul de îngrijire (instituirea poziției de mentor), fapt ce va conduce la asistarea mai eficientă a acestei categorii de tineri (amendarea art.6, Legea nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți); (iii) extinderii dreptului la prestații sociale pentru tinerii din sistemul rezidențial care să faciliteze accesul acestora la oportunitățile de profesionalizare, precum și obținerea prestațiilor sociale

(amendarea art.6 și 7, Hotărârea Guvernului nr.132/2020 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri);

- Elaborarea și aprobarea regulamentului-cadru și a standardelor minime de calitate pentru Serviciul social Locuința socială asistată, măsură care ar oferi un sprijin esențial în perioada de tranziție, asigurându-le tinerilor un loc de trai sigur și stabil, până la integrarea completă în viața adultă independentă;
- Elaborarea mecanismului de implementare a Legii nr.75/2015 cu privire la locuințe, pentru a asigura punerea în aplicare a prevederilor art.10, alin.2, lit.e), conform căruia tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire pot beneficia în mod prioritar de locuință socială;
- Diversificarea tipurilor de suport financiar unic pentru tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire: (i) în momentul transferului din instituția rezidențială în instituția de învățământ profesional - pentru a se pregăti de anul de studii și (ii) după absolvirea studiilor, cel puțin pe perioada unui an, până la integrarea pe piața muncii, ceea ce ar diminua riscurile de vulnerabilitate economică a tinerilor;
- Elaborarea și implementarea mecanismului intersectorial de lucru și a manualului operațional, în vederea facilitării procesului de formare și consolidare a deprinderilor de viață independentă a tinerilor din sistemul rezidențial, inclusiv fortificarea capacităților instituționale ale actorilor relevanți din domeniul (protecție socială, educație, ocupare, tineret, sănătate), sensibilizarea societății, angajatorilor, prestatorilor de servicii etc. la nevoile acestei categorii de tineri.

b) Structuri teritoriale de asistență socială

- Elaborarea, implementarea și monitorizarea implementării Planurilor individuale de asistență pentru fiecare tânăr aflat în proces de tranziție către viața independentă, prin implicarea activă a tânărului în elaborarea și implementarea planului;
- Stabilirea statutului juridic pentru fiecare copil protejat în sistemul de îngrijire de tip rezidențial și cel familial, care ar facilita accesul tuturor tineri din servicii la diverse prestații și servicii sociale;
- Implicarea angajaților STAS în monitorizarea tinerilor care își continuă studiile în alte localități, decât cele în care este localizat serviciul de îngrijire și cooperarea cu specialiști din alte sectoare/domenii pentru facilitarea tranziției la viața independentă.

c) Servicii de îngrijire (rezidențiale și familiale)

- Elaborarea și implementarea Planului individual de asistență pentru fiecare tânăr, cu implicarea activă a acestuia și a familiei, după caz;
- Pregătirea tinerilor pentru viața independentă cu accent pe dezvoltarea abilităților de viață specifice, precum viața zilnică, utilizarea resurselor, educație financiară, pregătirea pentru angajare, dezvoltarea încrederii în sine, luarea deciziilor și gestionarea emoțiilor;
- Menținerea relațiilor cu membrii familiei lărgite pe durata plasamentului, pentru a crea relații sociale pe care tânărul le poate accesa la părăsirea instituției/serviciului;
- Capacitarea personalului, în parteneriat cu organizațiile societății civile, pentru realizarea programelor de pregătire a tinerilor pentru viața independentă, inclusiv în baza bunelor practici internaționale.

d) Mediul academic

- Realizarea periodică a cercetărilor interdisciplinare (științe juridice, sociologie, psihologie, asistență socială, științe ale educației) pentru a contribui la extinderea arealului de cunoștințe cu privire la consecințele îngrijirii rezidențiale asupra tinerilor, provocările în procesul de integrare socială, factorii protectori, dezvoltarea rezilienței etc., care ar fundamenta documentele de politici publice;
- Dezvoltarea capacităților viitorilor profesioniști în domeniile asistență socială, psihologie, științele educației etc., pentru a lucra cu această categorie de tineri.

e) Organizații neguvernamentale

- Oferirea suportului factorilor de decizie, la nivel național și local, în elaborarea documentelor de politici publice, a mecanismului intersectorial de lucru, a manualului operațional și altor instrumente de lucru, prin atragerea de fonduri și transfer de bune practici;
- Monitorizarea eforturilor și acțiunilor autorităților în realizarea tranziției la viața independentă a tinerilor care au ieșit din sistemul de îngrijire, prin identificarea aspectelor lacunare și a pașilor necesari a fi întreprinși pentru asigurarea unei tranziții liniștite.

BIBLIOGRAFIE

În limba română

1. Abandonul copiilor în Republica Moldova. Guvernul Republicii Moldova și UNICEF. Chișinău: Tipograf Tipar, 2005. 140 pag.
2. ANTONOV, V., GAMANJI, T. Abandonul copilului în Republica Moldova: actori, soluții și lacune. În: *Monitorul social*, nr.6. Chișinău 2010. [on-line]. [citat 02.02.2025]. Disponibil: http://www.viitorul.org/files/MONITOR_SOCIAL6%20Abandon_0.pdf
3. Asistența socială în contextul transformărilor din Republica Moldova. Chișinău: „Cu drag”, 2008. ISBN 978-9975-80-146-1. 440 pag.
4. BALAN, E. Stigmatizarea ca formă de manifestare a etichetării sociale. În: *The contemporary issues of the socio-humanistic sciences*. 2018. pp.111-115. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/85116
5. BANARI, R., PANUȘ, T. Evaluarea cheltuielilor alocate sectorului de tineret în cadrul bugetelor APL II versus bugetele organizațiilor de tineret, anul bugetar 2023. [online]. [citat 02.02.2025]. Disponibil: <https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/2024-12/RAPORT%20bugete%20locale%202024.pdf>
6. Banca Mondială. Social inclusion. [on-line]. [citat 02.02.2025]. Disponibil <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion#:~:text=Social%20inclusion%20is%20the%20process,the%20basis%20of%20their%20id entity>
7. BULGARU, M. (coord.) Aspecte teoretice și practice ale Asistenței Sociale. Chișinău. CE USM, 2003, ISBN 9975-70-311-9. 400 pag.
8. BULGARU, M. (coord.) Sociologie (manual). Volumul I. Chișinău: Centrul Editorial al USM, 2003. ISBN 9975-70-260-0. 331pag.
9. BULGARU, M. (coord.). Sociologie (manual). Volumul II. Chișinău: Centrul Editorial al USM, 2003. ISBN 9975-70-261-9. 283 pag.
10. BULGARU, M. Asistența socială fundamente teoretice și practice. Chișinău: CEP USM, 2009. ISBN 978-9975-70-809-8. 495 pag.
11. BULGARU, M. Rezultate ale cercetărilor din cadrul proiectului INTAS „Tranziții ale copilăriei și tineretului într-o societate în transformare: Cazul Republicii Moldova”. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2009, nr. 3(23), pp. 45-57. ISSN 1814-3199, [online]. [citat 02.02.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/7969
12. CHEIANU – ANDREI, D., ELINETCHI, L. Percepția familiei în viziunea absolvenților instituțiilor rezidențiale (în baza studiului realizat în gimnaziul-internat nr.2 din municipiul Chișinău), [online]. [citat 02.02.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/19691
13. CHEIANU – ANDREI, D., OCERETNÎI, A. Impactul transformărilor sociale asupra orientării valorice a tinerilor din Republica Moldova, [online]. [citat 02.02.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/7971
14. CHEIANU-ANDREI, D. Impactul emigrației asupra comunității de origine. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2007, nr. 3, pp. 260-266. ISSN 1814-3199. [online]. [citat 02.02.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/7753
15. CHELCEA, S. Metodologia cercetării sociologice, metode cantitative și calitative. București: Ed. Economică, 2001. ISBN 973-590-451-9. 636 pag.
16. COJOCARU, Ș. Consilierea gravidei și a tinerilor mame. Ghid pentru asistenți sociali. Iași: Editura Lumen, 2004. ISBN 973-77-66-21-0. 20 pagini.
17. COMENDANT, T., IUDINA, E. Esența culturii pentru tineret. [online]. [citat 02.02.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/24593

18. Comunicat de presă Ministerul Muncii și Protecției Sociale, din data de 6.03.2024. [on-line]. [cit 20.09.2024]. Disponibil: <https://social.gov.md/comunicare/indemnizatiile-zilnice-pentru-copiii-plasati-in-servicii-de-plasament-vor-fi-majorate-cu-134/>
19. Convenției cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. [on-line]. [cit 20.09.2024]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/conven%C5%A3ia-cu-privire-la-drepturile-copilului>
20. COROLEVSCHI, O., PRITCAN, V. Specificul asistenței sociale a copiilor separați de părinți. [on-line]. [cit 20.09.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/115995
21. CRÎȘMARU (MAȘCĂUȚEANU), Mariana. Tranziția tinerilor la viața de adult în condițiile crizelor prelungite. În: *Creșterea economică în condițiile globalizării*. Chisinau, 2023. Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, Ediția 17, Vol. III, pp. 185-196. ISBN 978-9975-167-19-2. [on-line]. [cit 20.09.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/196856
22. DANII, A. Reformarea sistemului de învățământ special în contextul noilor cerințe. În: *Revista Didactica Pro, revistă de teorie și practică educațională*, 2002, nr. 1(11), pp. 5-7. ISSN 1810-6455. [on-line]. [cit 20.09.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/4842
23. Dicționar explicativ al limbii române. [on-line]. [cit 20.12.2024]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/rezilien%C8%9B%C4%83/sinteza>
24. DILION, M. Reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului din Republica Moldova în contextul dezvoltării asistenței sociale profesionale. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2009, nr. 3(23), pp. 18-22. ISSN 1814-3199. [on-line]. [cit 20.12.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ru/vizualizare_articol/7964
25. DUDUCIUC, A., IVAN, L., CHELCEA, S. Psihologia Socială. Studiul interacțiunilor umane, Comunicare.ro, București 2013. ISBN 978-973-711-455-6. 340 pag.
26. Evaluarea intermediară a Implementării Strategiei pentru protecția Copilului pe anii 2014-2020 și a Planului de Acțiuni pentru anii 2016-2020 în Republica Moldova, UNICEF 2020. [on-line]. [cit 20.12.2024]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/6531/file/Evaluarea%20intermediar%C4%83%20a%20Implement%C4%83rii%20Strategiei%20pentru%20Protec%C8%9Bia%20Copilului%202014-2020.pdf>
27. EVANS, P. Raport de evaluare, implementarea Strategie Naționale și Planul de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în Moldova pe anii 2007- 2012, UNICEF, Chișinău : Editura Dira-Ap, 2013. ISBN: 978-9975-4497-1-7. 114 pag.
28. GAGAUZ, O., BUCIUCEANU- VRABIE, M., PAHOMII, I. Factorii determinanți ai excluziunii ocupaționale a tinerilor. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2017, nr. 2 (174), pp. 137-146. ISSN 1957-2294. [on-line]. [cit 20.12.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/79203
29. GAGAUZ, O., CRÎȘMARU, M. Factorii de risc pentru plasarea tinerilor în categoria NEET: cazul Republicii Moldova, În: *Calitatea Vieții*, 2024, vol. 35, pp. 1-19. [on-line]. [cit 20.12.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/201218
30. GAVRILAȘ (MATAS), V. Integrarea copiilor din mediul rezidențial în societate (în baza investigațiilor din Gimnaziul internat Strășeni). În: *Integrarea europeană: filosofie, politică, cultură*. Materialele conferinței internaționale. Chișinău: CEP USM, 2005, p. 196-202. ISBN 9975-70-526-X
31. GAVRILIȚĂ, L. Atașamentul securizat ca resursă a competenței parentale. În: *Psihologie revista științifico-practică*, Vol. 39, nr 2, 2021, p 21-26. ISSN E 2537-6276 . [on-line]. [cit 10.09.2024]. Disponibil: <https://key.upsc.md/wp-content/uploads/2021/12/PSPJ-V39-Iss2-2021-p21-26.pdf>
32. Ghid de practică. Pregătirea pentru ieșirea din îngrijire. 2018. [on-line]. [cit 27.09.2024]. Disponibil: <https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/e8ba1630-6a63-467f-ab35-b6fe2ba345d7/Practice-guidance-Book-ROMÂNIAN.pdf>

33. Ghidul, Formarea deprinderilor de viață pentru prevenirea traficului de ființe umane. UNICEF, Chișinău 2004. [on-line]. [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://drepturilecopilului.md/files/publications/final_final_fdv.pdf
34. Ghidurile UN pentru îngrijirea alternativă a copiilor, rezoluție adoptată de Adunarea Generală în 18 decembrie 2009. [on-line]. [citat 27.09.2024]. Disponibil: <https://digitallibrary.un.org/record/673583?ln=en&v=pdf>
35. GÎNU, D., GHENCIOU, V., CIORCHINĂ, S., NEGRESCU, D. Evaluarea situației absolvenților instituțiilor rezidențiale care au ieșit din serviciile sociale de plasament. Chișinău 2018. ISBN 978-9975-87-329-1
36. Hotărârea Guvernului nr. 51/2018 pentru aprobarea Regulamentului cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social „Casă de copii de tip familial” și a Standardelor minime de calitate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 18-26, art.57.
37. Hotărârea Guvernului nr. 52/2013 privind aprobarea Regulamentului cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Casa comunitară pentru copii în situații de risc. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 15-17 art. 90.
38. Hotărârea Guvernului nr. 81/2023 pentru aprobarea Regulamentului cadru cu privire la instituirea custodiei și asigurarea organizării și funcționării Serviciului de tutelă/ curatelă. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr.119-121 art. 259.
39. Hotărârea Guvernului nr. 132/2020 care aprobă Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru anumite categorii de copii și tineri. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 84 art. 236
40. Hotărârea Guvernului nr. 168/2023 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului de tineret, Tineret 2030 și a programului privind implementarea acestuia pentru anii 2023-2026. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 186-189, art. 434.
41. Hotărârea Guvernului nr. 347/2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr.194-200, art. 492.
42. Hotărârea Guvernului nr. 432/2007 pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip rezidențial. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 60-63, art. 468.
43. Hotărârrii Guvernului nr. 434/2014 privind aprobarea Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014-2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.160-166, art. 481.
44. Hotărârea Guvernului nr. 450/2010 pentru aprobarea Planului National de acțiuni cu privire la protecția copiilor rămași fără îngrijirea părinților pentru anii 2010-2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 87-90, art.519.
45. Hotărârea Guvernului nr. 529/2014 cu privire la aprobarea standardelor minime de calitate pentru Serviciul social „Casă comunitară pentru copii în situație de risc. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 178-184, art. 573.
46. Hotărârea Guvernului nr. 581/2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 83-86, art. 624.
47. Hotărârea Guvernului nr. 591/2017 pentru aprobarea Regulamentului cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de plasament pentru copiii separați de părinți și a Standardelor minime de calitate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 277-288, art.708.
48. Hotărârea Guvernului nr. 760/2014 pentru aprobarea Regulamentului cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și a standardelor minime de calitate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 282-289 art. 815.

49. Hotărârii Guvernului nr. 784/2007 pentru Strategia națională și a Planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 103-106, art.823.
50. Hotărârea Guvernului nr. 870/2004 despre aprobarea Normelor provizorii de cheltuieli în bani pentru elevii (studenții) orfani și cei aflați sub tutelă/curatelă din școlile profesionale și de meserii, instituțiile de învățământ mediu de specialitate și superior universitar, școlile de tip internat și casele de copii (și modificările ulterioare (HG.1182 din 20.10.08, MO190-192/24.10.08 art.1188). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.132-137, art.1045.
51. Hotărârea Guvernului nr. 954/2007 cu privire la aprobarea Strategiei naționale privind acțiunile comunitare pentru susținerea copiilor aflați în dificultate pe anii 2007-2014 (și modificările ulterioare conform [HG. 289 din 16.04.10, MO58-60/23.04.10 art.356](#)). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 131-135 art. 989.
52. Hotărârea Guvernului nr 1278/2018 Regulamentului cu privire la indemnizațiile pentru creșterea și îngrijirea copiilor plasați în serviciile de tutelă/curatelă, asistență parentală profesionistă și casă de copii de copii de tip familial. În: Monitor Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 513-525, art.1359.
53. Hotărârea Guvernului nr. 1335/2004 cu privire la aprobarea normelor naturale de asigurare cu produse alimentare, îmbrăcăminte, încălțăminte, inventar moale, obiecte de igienă personală, jocuri și jucării pentru copiii orfani și cei rămași fără îngrijirea părinților din casele de copii, școlile (gimnaziile) - internat de toate tipurile. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 218-233, art. 1541.
54. IAȚCO, M. Nivelul de alfabetizarea media în rândul tinerilor din Republica Moldova. În: *Modernizarea guvernării din Republica Moldova: aspecte teoretico-aplicative*, Ed. 1, 27 mai 2022, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2022, pp. 54-67.
55. ILUȚ, P. Abordarea calitativă a soci umanului. Iași: Polirom 1998. ISBN 973-683-028-4. 184 pag.
56. Incluziunea socială la nivelul Uniunii Europene. În: *Dicționar enciclopedic de sociologie*. Chișinău: S. N., 2013. ISBN 978-9975-53-267-9. pp.257-258.
57. Indicatori cheie privind populația, actualizat la 26.11.2024, [on-line] [citat 28.11.2024] Disponibil: <https://statistica.gov.md/ro/statistic-indicator-details/25>
58. Legea nr. 279-XIV/1999 cu privire la tineret (și modificările ulterioare conform LP. 177-XVI din 20.07.07. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 117-126/10.08.07, art. 534.
59. Legea nr.116/2022 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale, România, [on-line]. [citat 2.11.2024]. Disponibil: https://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Legislatie/Asistentia-sociala-2018/Legea_116_2002_la_18-01-2018.pdf
60. Legea nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 167-172, art.534.
61. Legea nr.76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă România. În: Monitorul Oficial al României, 2002, nr. 103 din 6 februarie 2002. [on-line]. [citat 2.11.2024]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/33919>
62. Legea nr. 25/2009 privind aprobarea Strategiei naționale pentru tineret pe anii 2009- 2013 și modificările ulterioare conform LP. 109 din 04.06.10. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009,131-134, art. 443.
63. Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 155-159, art. 508.
64. Legea nr. 75/2015 cu privire la locuințe. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 131-138, art. 249.
65. Legea nr. 105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 295-308, art. 448.
66. Legea nr. 123/2010 cu privire la serviciile sociale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 2010, nr. 155-158, art. 541.

67. Legea nr. 215/2016 cu privire la tineret. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 315-328, art. 688.
68. Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, România. [on-line]. [citat 8.11.2024]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/156097>
69. Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului (și modificările ulterioare conform LP. 143-XVI din 02.06.06. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 98-101/30.06.06 art. 455.
70. Legea nr. 370/2013 cu privire la drepturile copilului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.448-491, art. 864.
71. Legea nr. 547/2003 asistenței sociale. În Monitor Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 42-44, art. 249.
72. Lista instituțiilor publice în care Ministerul Muncii și Protecției sociale are calitatea de fondator. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/06/Lista-institutiilor-publice-in-care-Ministerul-Muncii-si-Protecției-Sociale-are-calitatea-de-fondator.pdf>
73. **MATAS, V.** Integrarea profesională a tinerilor absolvenți ai gimnaziului internat. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Chișinău: CEP USM, 2014. ISBN 978-9975-71-569-0. p. 238-242. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/100049
74. **MATAS, V.** Integrarea școlară: analiza comparată a tinerilor absolvenți ai Gimnaziului Internat și tineri elevi ai școlilor din comunitate. În: *Perspectivelor și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației*. Materialele conferinței științifice internaționale. Cahul: US Cahul, 2015. ISBN 978-9975-88-000-8. p. 90-93. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/133413
75. **MATAS, V.** Probleme de integrare socială a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire. În: *Conferință națională cu participare internațională „Asistența socială în contextul schimbărilor accelerate”*. Iași 2024. ISSN 3008-6728. p.100-105. https://www.upa.ro/facultatea_de_psihologie-si stiintele-educatiei/ix-conferinta-asistenta-sociala/
76. **MATAS, V.** Procesul socializării copiilor în Republica Moldova: realitate și necesitate. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Chișinău: CE USM, 2003. ISBN 9975-70-305-4. p. 31-34.
77. **MATAS, V.** Servicii sociale destinate absolvenților instituțiilor de tip rezidențial pentru copii orfani și rămași fără îngrijire părintească: cazul Republicii Moldova, În: *Sociologia: interferențe naționale și internaționale. Materialele conferinței științifice cu participare internațională*. Chișinău: CEP USM, 2012. ISBN 978-9975-71-311-5. p.162-167.
78. **MATAS, V.** Sistemul de protecție a copiilor orfani și rămași fără îngrijire părintească: caracteristici generale. În: *Studia Universitas*, 2011, Nr. 3 (43). ISSN: 1814-3199. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/19735. p 50-56.
79. **MATAS, V.** Social integration issues of young people leaving the residential care system. In: *Journal of Social Sciences*, Vol. VIII, no.1 (2025), pp.145-156, ISSN 2587-3490. Disponibil: <https://press.utm.md/index.php/jss/article/view/2025-8-1-10/10-pdf>
80. **MATAS, V.** Tinerii absolvenți ai Gimnaziilor internat: oportunități, necesități și provocări. În: *Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare, consacrată aniversării a 65-a a USM*. Chișinău: CEP USM, 2011. ISBN 979-9975-71-151-7. p 269-272.
81. **MATAS, V.** Viața în afara gimnaziului internat: succes sau insucces, În: *Interferențe universitare – integrare prin cercetare și inovare. Materialele conferinței științifice cu participare internațională*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.201-204.
82. Ministerului Educației și Cercetării, instituții subordonate, <https://mecc.gov.md/ro/content/institutiide-invatamint-special>
83. MUNTEANU, A. Psihologia dezvoltării umane. Iași: Polirom, 2006. ISBN 973-46-0095-8. 464 pag.

84. MUNTEANU, P., MALCOCI, L. Politici de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova. În: *Moldoscopie*, 2016, nr. 2(73), pp. 62-77. ISSN 1812-2566. [on-line] [cit 8.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ru/vizualizare_articol/48252
85. NEAMȚU, G. (coord.) *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003. ISBN 9789736812637. 1016 pag.
86. Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranței copii pe parcursul a XII luni ale anului 2023, [on-line]. [accesat 31.01.25]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/informatia_privind_starea_delincvenței_juvenile_si_activitatile_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_12_luni_ale_anului_2023.pdf
87. OCERETNÎI, A. Manifestarea tinerilor prin subculturi. În: *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice*. Chișinău, 2012, nr. 1(14), pp. 165-169. ISSN 1857-2251. [on-line]. [accesat 31.01.25]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/24708
88. PIAGET, J., INHELDER, B. *Psihologia copilului*. Chișinău: Cartier, 2005. ISBN 975-79-368-1.160 pag.
89. PIRVOIU, R.I. Teoria învățării sociale a lui Albert Bandura, [on-line], [accesat 2.02.25]. Disponibil: https://www.asecib.ase.ro/mps/proiecte_2015-2016/PirvoiuRoxanaIzabela_Teoria%20invatarii%20sociale%20a%20lui%20%20Albert%20Bandura.pdf
90. PRIȚCAN, V., PLOHOI, C. Prevenirea adicțiilor la tineri prin intermediul serviciilor sociale. În: *Interuniversitaria*, 8 octombrie 2020, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 2020, Ediția 16, pp. 269-275. ISBN 978-9975-50-248-1. [on-line], [accesat 2.02.25]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/115994
91. RACU, A. *Învățământul special din Moldova. Istorii și actualitate*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1999. ISBN 9975780334. 222 pag.
92. RACU, A., BOLOGAN (MUNTEANU), N. Dimensiunile istorice în contextul incluziunii sociale. În: *Higher education: traditions, values, perspectives*, 27-28 septembrie 2024, Chișinău: CEP UPS „I.Creangă”, 2024, pp. 165-170. ISBN (pdf) 978-9975-46-968-5. [on-line], [accesat 2.02.25]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/219189
93. Rapoartele statistice anuale nr. 103A- Copii din sistemul rezidențial pe anii, pentru anul 2020. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Cer-103-A-pentru-anul-2020c.pdf>
94. Rapoartele statistice anuale nr. 103A- Copii din sistemul rezidențial pe anii, pentru anul 2021. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: [Raport-CER-103-A Copiii-din-sistemul-rezidential pentru-2021c.pdf](https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport-CER-103-A-Copiii-din-sistemul-rezidential-pentru-2021c.pdf)
95. Rapoartele statistice anuale nr. 103A- Copii din sistemul rezidențial pe anii, pentru anul 2022. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: [Raport-statistic-anual-nr.-103-A-Copii-din-sistemul-rezidential-in-anul-2022.pdf](https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport-statistic-anual-nr.-103-A-Copii-din-sistemul-rezidential-in-anul-2022.pdf)
96. Rapoartele statistice anuale nr. 103A- Copii din sistemul rezidențial pe anii, pentru anul 2023. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: [Raport-cu-privire-la-copiii-din-sistemul-rezidential-in-anul-2023.pdf](https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/04/Raport-cu-privire-la-copiii-din-sistemul-rezidential-in-anul-2023.pdf)
97. Rapoartele statistice anuale nr. 103A- Copii din sistemul rezidențial pe anii, pentru anul 2024. [on-line]. [cit 7.05.25]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2025/04/Raportul-statistic-anual-nr.-103-A-%E2%80%93-Copiii-din-sistemul-rezidential-pentru-anul-2024.pdf>
98. Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți, pentru anul 2020. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport-CER-103-pentru-anul-2020c-1.pdf>

99. Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți, pentru anul 2021. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport-CER-103_Copii-aflati-in-situatie-de-risc-si-copii-separati-de-parinti_-pentru-2021c-1.pdf
100. Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți, pentru anul 2022. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/04/Raport-statistic-anual-nr.-103-Copii-aflati-in-situatie-de-risc-si-copii-separati-de-parinti-in-anul-2022.pdf>
101. Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți , pentru anul 2023. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/05/Raport-statistic-anual-nr.-103-%E2%80%93-Copii-aflati-in-situatie-de-risc-si-copii-separati-de-parinti-in-anul-2023.pdf>
102. Rapoartele statistice anuale nr.103 – Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți , pentru anul 2024. [on-line]. [cit 7.05.25]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2025/04/Raportul-statistic-anual-nr.-103-%E2%80%93-%D0%A1opii-aflati-in-situatie-de-risc-si-copii-separati-de-parinti-pentru-anul-2024.pdf>
103. Raport anual Organizația Umanitară Concordia 2023. [on-line]. [cit 8.12.2024]. Disponibil: https://www.concordia.org.ro/fileadmin/user_upload/România/Images/Reports/Raport_anual_2023_online_compressed.pdf
104. Raportul anual Misiunea Socială Diaconia pentru anul 2023. [on-line] .[cit 28.11.2024]. Disponibil: <https://diaconia.md/despre-noi/rapoarte/>
105. Raportul cu privire la copiii aflați în situație de risc și copiii separați în anul 2023. [on-line]. [cit 28.11.2024]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/05/Raport-statistic-anual-nr.-103-%E2%80%93-Copii-aflati-in-situatie-de-risc-si-copii-separati-de-parinti-in-anul-2023.pdf>
106. Raportul cu privire la copiii din sistemul rezidențial în anul 2023. [on-line]. [cit 28.11.2024]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/04/Raport-cu-privire-la-copiii-din-sistemul-rezidential-in-anul-2023.pdf>
107. Republica Moldova: raport de stare a țării. Chișinău: Expert Grup, 2007. ISBN 978-9975-80-094-5. p. 274. [on-line]. [cit 2.11.2024]. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/07/Raport-de-stare-a-tarii-2007.pdf>
108. Reintegrarea copiilor. Studiul Longitudinal privind desfășurarea procesului de reintegrare a copiilor din Republica Moldova. [on-line]. [cit 2.11.2024]. Disponibil: <https://www.p4ec.md/ro/projects/reports/default.aspx>
109. Site-ul oficial al Asociației Obștești Concordia. Proiecte Sociale. [on-line]. [cit 22.11.2024]. Disponibil: <https://www.concordia.md/programe/tineri/>
110. Site-ul oficial al Asociației Obștești Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei „AVE Copiii”. [on-line]. [cit 22.11.2024]. Disponibil: <https://www.avecopiii.md/cresterea-rezilientei-tinerilor-din-mediul-rural-care-parasesc-ingrijirea-alternativa>
111. Site-ul oficial al Fundației Regina Pacis. [on-line]. [cit 22.11.2024]. Disponibil: <https://reginapacis.org/subdiviziuni/locuinta-asistata-in-cammino/>
112. Site-ul oficial Misiunea Socială Diaconia. [on-line]. [cit 22.11.2024]. Disponibil: <https://diaconia.md/proiecte/programul-spre-independenta/>
113. SPÎNU, M. Introducere în Asistență Socială a Familiei și protecția Copilului. Chișinău: Editura tehnică, 1998. ISBN 9975-910-45-9. 222 pag.
114. Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale cu cazare, organizate ca centre rezidențiale pentru copilul separat temporar sau definitiv de părinții săi, Ordinul 25 din 3 ianuarie 2019, România, [on-line]. [cit 15.11.2024]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/210980>

115. STĂNCULESCU, M.S., MARIN, M., BLAJ, G., IAMANDI-CIONARU, C., CORAD, B., STĂNCULESCU, A., Evaluarea intermediară a implementării Strategiei pentru Protecția Copilului pe anii 2014-2020 și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2020 în Republica Moldova. UNICEF, 2020. ISBN 9788865220597. 160 pag.
116. STĂNULESCU, M., GRIGORAȘ, V., TEȘLIUC, E., & POP, V. România: Copiii din sistemul de îngrijire a copilului -2014 . București: Editura Alpha MDN 2016. ISBN 978-973-139-350-6. 584 pag.
117. ȘCHIOPU, U, Psihologia vârstelor, ciclurile vieții. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1997. ISBN 973-30-5798-3. 508 pag.
118. Școala pentru viață, job coaching și mentorat, manual elaborat de Organizația Umanitară Concordia [on-line]. [citat 28.11.2024]. Disponibil: https://www.concordia.org.ro/fileadmin/user_upload/România/Downloads/Publicatii/Wings4Youth Manual RO.pdf
119. TIMUȘ, A., Politica socială necesită să reflecte realitatea vieții. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2014, nr. 3(166), pp. 101-107. ISSN 1957-2294. [on-line]. [citat 28.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/33955
120. TOTH, A., MITA, D. Studiul privind situația tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire specială din România, București 2020. ISBN 978-973-0-32024-4. [on-line]. [citat 19.11.2024]. Disponibil: <https://www.sos-satelecopiilor.ro/wp-content/uploads/2020/07/Studiu-tineri-iesiti-web.pdf>
121. UNICEF Studiu asupra copiilor instituționalizați, Chișinău 2000. 97 pag.
122. ZAMFIR, E. ZAMFIR, C. Politici sociale. România în context european. București: Alternative 1995. ISBN 973-96996-4-2. 463 pag.

În limba engleză

123. AINSWORTH, M. D. S., & BOWLBY, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 331–341. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: <https://scispace.com/pdf/an-ethological-approach-to-personality-development-4wxgw9ir2l.pdf>
124. American psychological association. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: https://dictionary.apa.org/resilience?_gl=1*1ukdg6u*_ga*MTQxOTc1NjU5Ni4xNzE3ODcyMjI5*_ga_SZXLGDJGNB*MTcxNzg3MjIzMC4xLjAuMTcxNzg3MjIzNS4wLjAuMA
125. ARNAU SABATES, L. MARZO APRON, T., JARIOT, M., SALA-ROCA, J. Learning basic employability competence: a challenge for the active labour insertion of adolescents in residential care in their transition to adulthood. In: *European Journal of Social Work*. 2013. DOI:[10.1080/13691457.2013.802227](https://doi.org/10.1080/13691457.2013.802227)
126. ATKINSON, C., HYDE, R. (2019). Care leaver`s views about transition: A literature review. *Journal of Children`s services*, 14(1), 42-58. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: https://pure.manchester.ac.uk/ws/portalfiles/portal/85570984/Hyde_and_Atkinson_2019.pdf
127. BAUMAN, Z. Liquid Modernity. United Kingdom: Polity Press, 2000. ISBN 0-7465-2409-X. p. 232.
128. BOND, H. Preparing Care Leavers, Londra 2008. ISBN 987-1-905664-30-6. 114 pag.
129. BOURDIEU, P. (1986). The Forms of Capital. J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. pp. 241-258 [on-line]. [citat 2.11.2024]. Disponibil: https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_9155/objava_66783/fajlovi/Bourdieu%20The%20Forms%20of%20Capital%20_1_.pdf
130. BOWLBY, J. Attachment. Attachment and Loss. (Vol. vol 1). New York: Basic Books 1969. p.326. ISBN 0-456-00543-8. [on-line]. [citat 12.11.2024]. Disponibil: <https://mindsplain.com/wp-content/uploads/2020/08/ATTACHMENT AND LOSS VOLUME I ATTACHMENT.pdf>

131. Care Leaver Strategy, a cross-departmental strategy for young people leaving care, October 2023. [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/266484/Care_Leaver_Strategy.pdf
132. Children Act 1989, cu modificări ulterioare [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/contents>
133. Children and Young Persons act 1969, cu modificări ulterioare. [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1969/54>
134. Children in alternative care, UNICEF. June 2024. [on-line]. [citat 26.11.2024]. Disponibil: <https://data.unicef.org/topic/child-protection/children-alternative-care/>
135. COURTNEY, M. E., DWORSKY, A., LEE, J. S., RAAP, M. Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth. Outcomes at Age 26. University of Chicago: Chapin Hall 2011. ISSN 1097-3125. 128 pag. [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: <https://www.chapinhall.org/wp-content/uploads/Midwest-Eval-Outcomes-at-Age-26.pdf>
136. DANEK, A. Social integration of young adults leaving institutional care: personal experiences. In: *Journal of Interdisciplinary Research*. December 2022. [on-line]. [accesat 31.01.25]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/367079432_SOCIAL_INTEGRATION_OF_YOUNG_ADULTS_LEAVING_INSTITUTIONAL_CARE_PERSONAL_EXPERIENCES
137. DFE Statistical release for 2009/2010: Children looked after in England year ending 31 March 2010, NCAS, October 2010. [on-line] [citat 26.11.2024] Disponibil: <https://www.gov.uk/government/statistics/children-looked-after-by-local-authorities-in-england-year-ending-31-march-2010>
138. DISNEY, T., WALKER, C. (2023). Young people leaving care and institutionalised vulnerability in the Russian Federation. *Children and Youth Services Review*, 155, 107-225. doi:10.1016/j.childyouth.2023.107225
139. DUFF, C., WEISS, J., AHRENDT, D. Research report Young people in the Western Balkans. Eurofound. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Luxembourg, 2024. ISBN 978-92-897-2443-2. doi:10.2806/2855466
140. DURKHEIM, E. Suicide. New York and London. p.427 Retrieved from ISBN 0-203-99432-9. [on-line]. [citat 2.10.2024]. Disponibil: <https://www.gacbe.ac.in/images/E%20books/Durkheim%20-%20Suicide%20-%20A%20study%20in%20sociology.pdf>
141. DURKHEIM, E. The Division of Labor in Society. New York: Free Press. 1893. Retrieved from ISBN0-684-83638-6. [on-line]. [citat 2.11.2024]. Disponibil: <http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Durkheim/Division%20Of%20Labor%20Final%20Version.pdf>
142. ELDER, G. H. Jr. The Life Course as Developmental Theory. *Child Development*, September 2008. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06128.x>
143. Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research, Springer Science and Business Media Dordrecht, 2014, Online ISBN 978-94-007-0753-5. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-94-007-0753-5_2769#citeas
144. ERIKSON, E. Childhood and society. New York, 1950. ISBN 0-586-08356-1. [on-line]. [citat 2.10.2024]. Disponibil: <https://dn721801.ca.archive.org/0/items/dli.ernet.19961/19961-Childhood%20And%20Society.pdf>
145. FRASER, N. From Redistribution to Recognition? Dilemmas of justice in a 'postsocialist' age. Routledge, London 2008. p.464. ISBN 9781003060963. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://newleftreview.org/issues/i212/articles/nancy-fraser-from-redistribution-to-recognition-dilemmas-of-justice-in-a-post-socialist-age>

146. FEATHER, J. ALLEN, D., BUTLER, G. Transitional support interventions for care leavers: A scoping review. In *Children & Society*, 2023. ISSN 1099-0860. DOI: 10.1111/chso.12825
147. GIDDENS, A. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press, London 1991. Retrieved from ISBN 978-0-7456-0889-1. [on-line]. [citat 2.11.2024.] Disponibil: <https://download.e-bookshelf.de/download/0003/8871/07/L-G-0003887107-0002286451.pdf>
148. HÄGGMAN-LAITILA A., SALOKEKKILÄ P., KARKI, S. Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. In: *Children and Youth Services Review*, decembre 2018, 95, 134–143. DOI: 10.1016/j.chilyouth.2018.08.017.
149. HARRISON, N., BAKER, Z. Employment and further study outcomes for care- experienced in the UK. 2020. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/178249/1/Harrison2020_Article_EmploymentAndFurtherStudyOutco_1_.pdf
150. Help, information & advice. I am a care leaver. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/help-at-hand/help-information-advice/i-am-a-care-leaver/>
151. HENDERSON, B. B. Challenging the Conventional Wisdom about Residential Care for Children and Youth. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: [https://bookshelf.vitalsource.com/reader/books/9781003809630/epubcfi/6/2\[%3Bvnd.vst.idref%3Dcover\]/4/2%4048:90](https://bookshelf.vitalsource.com/reader/books/9781003809630/epubcfi/6/2[%3Bvnd.vst.idref%3Dcover]/4/2%4048:90)
152. HOLLING, C.S. Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics* 4, 1973, pp. 1-23. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>
153. HLUNGWANI, J., VAN BREDA, A. D. Care-leavers' experiences of how Managed opportunities for Independence contributed to building resilience. In: *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 15(4), 2024, pp.41-65. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: <https://doi.org/10.18357/ijcyfs154202422218>
154. HUSEYNLI, A. (2018). Implementation of deinstitutionalization of child care institutions in post-soviet countries: The case of Azerbaijan. *Child Abuse & Neglect*, 76, February 2018, pp. 160-172 doi:10.1016/j.chiabu.2017.10.020
155. Invisible children. Eurochild 2022 report on children in need across Europe. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2023-02/invisible-children-eurochild-2022-report-on-children-in-need-across-europe.pdf>
156. KAASINEN, M., TERKAMO-MOISIO, T., HÄGGMAN-LAITILA, A. The social inclusion of care leavers during their transitioning to independent life from aftercare services – A mixed method, retrospective document analysis. In: *Journal of Pediatric Nursing*, 80, January-February 2025. pp. 64-74. doi:10.1016/j.pedn.2024.11.010 [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: [https://www.pediatricnursing.org/article/S0882-5963\(24\)00425-1/fulltext](https://www.pediatricnursing.org/article/S0882-5963(24)00425-1/fulltext)
157. KATZ, C., COURTNEY, M., SAPIRO, B. Emancipated foster youth and intimate partner violence: An exploration of risk and protective factors. In: *Journal of International Violence*, 35(23-24), November 2020. pp. 5469-5499. doi:10.1177/0886260517720735
158. Keep On Caring, Supporting Young People from Care to Independence, July 2016. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/535899/Care-Leaver-Strategy.pdf
159. KILKENNY M. *The Transition to Adulthood and Independence: a Study of Young People Leaving Residential Care*. Dublin 2012. pp. 278-288. doi:10.21427/D77K6H. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=appamas>

160. Life Skills on Skills You Need helping you develop life skills. [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: <https://www.skillsyouneed.com/general/life-skills.html>
161. Life skills education for children and adolescents in schools, World Health Organization, [on-line]. [citat 6.12.2024]. Disponibil: <https://iris.who.int/handle/10665/63552>
162. Life skills, a necessary foundation to provide an edge to the children's overall development, Oxford world school, India. [on-line]. [citat 10.12.2024]. Disponibil: <https://oxfordworldschool.com/life-skills/>
163. LITTLE, M., KOHM, A., THOMPSON, R. The impact of residential placement on child development: Research and policy implications. In: *International Journal of Social Welfare*, July 2005, 14(3), 200–209. DOI: 10.1111/j.1468-2397.2005.00360.x.
164. LUNGU, V., BARDAK, U. Youth transition to work in Moldova. European Training Foundation, 2018. [on-line]. [citat 10.12.2024]. Disponibil: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/youth-transition-work-moldova>
165. MALCOCI, L. Inclusion of children with special educational needs in regular schools: students attitudes and perceptions. In: *Economie și Sociologie*, 2015, nr. 3, pp. 39-46. ISSN 1857-4130. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/43049
166. MENDES, P., MOSLEHUDDIN, B. From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. In: *Child Abuse Review*. Volume 15. p.110-126. 3 March 2006 <https://doi.org/10.1002/car.932>
167. MERTON, R. K. Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 1938, pp. 672-682. <https://doi.org/10.2307/2084686>
168. MEYSEN, T. Leaving care in Germany: legal and organisational framework. In: *Colloquium 3* (39)/ 2020. ISSN 2081-3813. DOI: 10.34813/22coll2020. [on-line]. [accesat 31.01.25]. Disponibil: <https://colloquium.amw.gdynia.pl/index.php/colloquium/article/view/185/173>
169. MIDGLEY, J. Social development: The developmental perspective in social welfare. SAGE Publications, London 1995. p.208. ISBN 0-80-39-7772-7 208.
170. MIRANDA, M., MOLLA, E., TADROS, E. Implication of foster care on attachment: a literature review. In: *The Family Journal*, 27(4), March 2019. DOI: [10.1177/1066480719833407](https://doi.org/10.1177/1066480719833407). [on-line]. [citat 2.11.2024.] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/331550879_Implications_of_Foster_Care_on_Attachment_A_Literature_Review
171. OKPYCH, N., FENG, H., PARK, K., TORRES-GARCÍA, A., COURTNEY, M. (n.d.). Living Situations and Social Support in the Era of Extended Foster Care: A View from the U.S. In: *Longitudinal and Life Course Studies*, Volume 9 (1), November 2017. p. 19. ISSN 1757-9597. doi:10.14301/llcs.v9i1.449
172. OTERHOLM, I. Limitations of aftercare. In: *Nordic Social Work Research*. 2018. pp 43-53. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1463283>
173. PATRIK, J., FOWLER PJ., TORO PA., MILES BW. Pathways to and from homelessness and associated psychosocial outcomes among adolescents leaving the foster care system. In: *AJPH a publication of the American Public Health Association*. 2009 Aug; 99(8):1453-8. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2008.142547>
174. PARSONS, T. The social system. England 1951. p.448. Retrieved from ISBN 0-415-06055-9. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/10/The-Social-System-by-Talcott-Parsons.pdf>
175. PORTES, A. Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology* (24), pp.1-24.1998. doi:10.1146/annurev.soc.24.1.1

176. PROHNITȚCHI, V. Moldovan youth: alienated and polarized. Conclusion of the Moldova Youth Survey 2022. Chișinău, 2023. Prodused by Friedrich-Elbert-Stiftung. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/moldau/20638.pdf>
177. PULLAN, B., Orphan and Foundlings in Early Modern Europe, University of Reading, Berkshire, 1989, p.28 ISBN 0704902192.
178. PUTNAM, R. Bowling alone: The collapse and revival of American community. Touchstone Books/Simon & Schuster. 2000 doi:10.1145/358916.361990.
179. Report, Asisting Care Leavers, OECD, Paris 13 June 2022, ISBN 978-92-64-64993-4. [on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/assisting-care-leavers_1939a9ec-en
180. REUBEN, S., VAN BREDA, A. D. Care-leavers' efforts to build resilience through relationships of belonging. In: *Social Work/Maatskaplike Werk*, 60(2), 2024. pp.339-362[on-line]. [accesat 2.02.25]. Disponibil: <https://doi.org/10.15270/60-2-1300>
181. SANDU, V., BIRTHA, M., IANACHEVICI, M., PREMROV, T., KAHLERT, R., UNICEF. Situation Analysis of Children and Adolescents in the Republic of Moldova. Vienna, 2022. <https://www.unicef.org/moldova/media/8361/file/Situation%20Analysis%20of%20children%20%20and%20adolescents%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova%21.pdf>
182. SALA ROCA, J., ARNAU-SABATES, L., COURTNEY, M., DWORSKY, A. Programs and services to help foster care leavers during yheir transition to adulthood. A study comparing Chicago (Illinois) to Barcelona (Catalonia). 2016. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://ddd.uab.cat/record/158016>
183. SEN, A. Development as Freedom. Oxford University Press. 1999. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/OMDE625/Sen/Sen-intro.pdf>
184. SMOKOWSKI, P.R., MANN, E.A., REYNOLDS, A.J., FRASER, M.W. Childhood risk and protective factors and late adolescent adjustment in inner city minority youth. In: *Children and Youth Services Review*, 2004, 26(1), pp. 63-91. [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2003.11.003>
185. SUTHERLAND, P. Transitional Planning And Homelessness Of Youths Emancipated From Foster Care. Dissertation. 2016. Retrieved From <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/2893/>
186. STÁREK, L. A Czech Story about the Social and Legal Protection of Children. In: *World Journal of Social Science Research*, October 2020 7(4), 75–86. DOI: 10.22158/wjssr.v7n4p75.
187. STEIN, M. Resilience and young people leaving care. In: *Child Care in Practice*. 20 Decembre 2007. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://redegresadoslatam.org/wp-content/uploads/2017/11/Resilience-and-Young-People-Leaving-Care.pdf>
188. STEIN, M. (2006). Research review: Young people leaving care. In: *Child and Family Social Work*. 2006. pp.273–279. ISSN 1356-7500. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00439.x> [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil : <https://eprints.whiterose.ac.uk/4159/1/ResearchReview.pdf>
189. STEIN, M. (2005). Resilience and Young People Leaving Care: Overcoming the odds. In: *Joseph Rowntree Foundation*, York 2005. p. 39. ISBN 1-85935-369 X. [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: <https://eprints.whiterose.ac.uk/73176/1/Document.pdf>
190. STEIN, M. Young People Leaving Care: Supporting Pathways to Adulthood. Jessica Kingsley Publishers, London 2012. ISBN 978-1-84905-244-3. [on-line]. [citat 12.11.2024]. Disponibil: [https://books.google.md/books?hl=en&lr=&id=i5oW2Mib3ZAC&oi=fnd&pg=PP2&dq=27.+STEIN,+M.+\(2012\).+%22Young+People+Leaving+Care:+Supporting+Pathways+to+Adulthood.%22+Jessica+Kingsley+Publishers.&ots=nBPH9DR3HT&sig=wWQPwjgqgDXgzJDDfwTyYf29P_Vw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.md/books?hl=en&lr=&id=i5oW2Mib3ZAC&oi=fnd&pg=PP2&dq=27.+STEIN,+M.+(2012).+%22Young+People+Leaving+Care:+Supporting+Pathways+to+Adulthood.%22+Jessica+Kingsley+Publishers.&ots=nBPH9DR3HT&sig=wWQPwjgqgDXgzJDDfwTyYf29P_Vw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

191. STEIN, M. Young people's transition from care to adulthood in European and postcommunist Eastern European and Central Asian societies. In: *Australien Social Work*. 2014. pp.24-28. ISSB 1447-0748. [on-line]. [citat 16.11.2024]. Disponibil: <https://www.observaderechos.cl/site/wp-content/uploads/2019/06/Young-people-transitions-from-care-to-adulthood.pdf>
192. STUBBS, A., BADAWI, S., MENDES, P. (2023). Young people transitioning from out-of-home care: Their experience of informal support. A scoping review. In: *Children and Youth Services Review* (144), 2023. pp. 1- 44. doi:10.1016/j.childyouth.2022.106735
193. STRAHL, B., PLESIS VAN BREDA, A., MANN-FEDER V., SCHHROER W. A multinational comparison of care-leaving policy and legislation, In: *Journal of International and Comparative Social Policy*, Volume 37, Issue 1, March 2021, pp. 34 – 49, DOI: <https://doi.org/10.1017/ics.2020.26>. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-international-and-comparative-social-policy/article/multinational-comparison-of-careleaving-policy-and-legislation/426A5948C3B429B95279EC3C0FE8DD55>
194. TEER, P. The role of informal networks in the lives of young people transitioning from care: A review of the literature. In *Scottish Journal of Residential Child Care* 2020, Volume 20.1 ISSN 1478-1840. [on-line]. [citat 28.11.2024]. Disponibil: https://strathprints.strath.ac.uk/84171/1/Teer_SJRCC_2021The_role_of_informal_networks_in_the_lives_of_young.pdf
195. TEVIK SINGSTAD, M., WALLANDER, J.L. Perceived social support among adolescents in Residential Youth Care. In *Child & Family Social Work*. 2019, Volume 25, Issue 2. [on-line]. [citat 20.12.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/cfs.12694>
196. UNGAR M. Nurturing Hidden Resilience in Troubled Youth. Toronto: University of Toronto Press 2004. ISBN 0802085652.
197. UNGAR M. Resilience across cultures. In: *The British Journal of Social Work* (38), February 2008, pp. 218–235. doi:10.1093/bjsw/bcl343.
198. VAN IJZENDOORN, M. H., PALACIOS, J., JUFFER, F. Children in institutional care: Delayed development and resilience. Monographs of the Society for Research in Child Development, 76(4), pp. 8–30. 2011. DOI: 10.1111/j.1540-5834.2011.00626.x.
199. VANKOV, D., SFET, I., VANKOV, B. Impact of European youth strategy awareness and participation in EU activities on youth european citizenship: case studies of Bulgaria, România and Slovakia. In: *Insights regional development*. ISSN 2669-0195. Volume 2 nr. 2. 2024. [https://doi.org/10.9770/IRD.2024.6.2\(3\)](https://doi.org/10.9770/IRD.2024.6.2(3))
200. VAN BREDA, A. D. (2024). A collaborative emic methodology for developing practice guidelines for leaving alternative care in resource-constrained settings. In: *Practice, Social Work in Action*. 36(5), 2024, pp. 319-335. <https://doi.org/10.1080/09503153.2024.2392244>
201. VISAGIE, A., VAN BREDA, A. D. Older people's perceptions of how Eye Movement Integration therapy facilitates their processing of trauma symptoms. In: *Social Work in Mental Health*, 22 (1), 2024, pp. 102-121. <https://doi.org/10.1080/15332985.2023.2256441>
202. Young care leavers and social inclusion. Guidelines life after institutional care. 2010 . [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: https://www.childhub.org/sites/default/files/library/attachments/1011_Guidelines_AIBI_inglese_original_3.pdf
203. ZEANAH C. H., & GLEASON M. M. Annual reasearch review: Attachment disorders in early childhood- clinical presentation, causes, correlates, and treatment. In: *Child Psycol Psychiatry*. 56 (3) 207-22. 2015. doi: 10.1111/jcpp.12347.

În limba rusă

- 204.БЛАЖКО, Владимир. Массовая культура и социальные ценности молодежи: тенденции взаимовлияния. In: *Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică*, 2014, nr. 2(22), pp. 163-167. ISSN 2345-1408. [on-line]. [citat 6.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/46906

ANEXE

Anexa 1

CHESTIONAR STUDIUL „EVALUAREA SITUAȚIEI TINERILOR CARE AU ABSOLVIT GIMNAZIILE INTERNAT DIN CHIȘINĂU”

Bună dimineața /ziua/seara. Mă numesc Viorica Matas și Vă invit să participați la sondajul sociologic realizat de DMPDC. Noi studiem situația tinerilor care au absolvit Gimnaziile Internat din Chișinău. Cercetarea pe care o efectuăm are drept scop studierea situației actuale a tinerilor, a problemelor cu care se confruntă.

Răspunsurile oferite de Dvs. vor fi prelucrate statistic și prezentate în mod generalizat. Vă mulțumesc anticipat pentru participare la sondaj.

Este destul de simplu să răspundeți la întrebări. Pentru aceasta este necesar să ascultați atent întrebarea și variantele de răspuns, iar apoi să selectați cea variantă sau variantele de răspuns care coincid cel mai mult cu opinia sau situația Dvs.

A. INFORMAȚIE DE ORDIN GENERAL

Numele respondentului _____

Prenumele _____

A1. Numărul de persoane în gospodărie: |_|_| persoane

A 1.1 Anul absolvirii Gimnaziului Internat |_|_|_|_|_|

A1.2. Instituția absolvită

1	Gimnaziul Internat Nr. 2 Chișinău	1
2	Gimnaziul Internat Nr. 3 Chișinău	2
3	Alt Gimnaziu Internat din Chișinău (de specificat care)	3
4	Alt Gimnaziu Internat din Republică (de specificat care)	4

A2. Vârsta Dvs.: |_|_| ani

A3. Sexul

Masculin	1	Feminin	2
----------	---	---------	---

A4. Care este starea dvs. civilă?

Celibatar/ă	1
Căsătorit/ă	2
Concubinaj	3

A5. Care este ultima instituție de învățământ pe care ați absolvit-o dvs.?

Gimnaziul internat	1	Liceu	4
Cursuri	2	Școală post-liceală (colegiu)	5
Școală profesională	3	Studii superioare incomplete	6

A6. Care este ocupația dvs. de bază în prezent?

Specialist necalificat (ex., vânzător etc.)	1
Muncitor, personal tehnic și de deservire	2
Auto-angajat (de ex. deține patentă, licență etc.)	3
Șomer, înregistrat la oficiul forței de muncă	4
Șomer, neînregistrat la oficiul forței de muncă	5
Elev/student	6
Concediu de maternitate	7
Altceva /	8

A7. Sectorul de activitate?

Sector privat	1
Sector de stat	2
Sector neguvernamental	3

A8. Dvs. lucrați în plus, în afara locului de muncă de bază, pentru a vă completa veniturile?

Da, lucrez suplimentar oficial	1
Da, lucrez suplimentar neoficial	2
Nu, nu lucrez în plus	3

A8.1 Care sunt sursele de venit suplimentare?

Bursă socială	1
Bursă de merit	2
Indemnizație de pierdere a întreținătorului	3
Pensie alimentară	4
Altceva (specificați)	5

A9. Care este domeniul dvs. de activitate?

Industrie și energetică	1
Transport și comunicații	2
Construcții și dezvoltarea teritoriului, ecologie	3
Agricultură, silvicultură	4
Comerț, alimentația publică, turism, servicii	5
Finanțe, credit, asigurări, tranzacții imobiliare	6
Știință și învățământ	7
Ocrotirea sănătății și asistență socială	8
Cultură, artă, sport	9
Organizație obștească (sindicate, partide, ONG, fundații etc.)	10
Armată, organe de drept, pază și securitate	11
Mass-media, informații, reclamă	12
Altceva	13

A10. Naționalitatea

Atenție! Variantele de răspuns NU se citesc în glas - se așteaptă răspunsul celui chestionat, după care se alege naționalitatea respectivă.

Moldovean	1	Găgăuz	5
Român	2	Bulgar	6

Rus	3
Ucrainean	4

Alta	7
Nu răspunde	9

A10.1 Unde locuiți?

În locuința personală	1
Cu părinții	2
La rude	3
La cămin	4
În chirie	5
Altceva	6

A11. Aveți în gospodărie (casă) (indicați numai obiectele care funcționează)...?

	Da	Nu
1. Apă curentă (apeduct)	1	2
2. Televizor	1	2
3. Aparat de fotografiat digital	1	2
4. Automobil	1	2
5. Telefon fix	1	2
6. Telefon mobil (GSM)	1	2
7. Mașină de spălat	1	2
8. Casetofon / Video	1	2
9. Video cameră	1	2
10. Antenă TV prin satelit	1	2
11. Frigider / congelator	1	2
12. Computer	1	2

A12. Confesiunea Dvs.?

Ortodox, Mitropolia Moldovei	1
Ortodox, Mitropolia Basarabiei	2
Catolic	3
Baptist	4
Adventist	5
Martor al lui Iehova	6
Alta, care? _____	__
Ateu	98

B. EXPERIENȚA INSTITUTIONALIZĂRII

B1. Acum te rog să-ți amintești de perioada când te aflai la Gimnaziul Internat și să ne spui: câți ani ai petrecut în instituție?

Numărul anilor petrecuți în carul instituției	
1 – 3 ani	1
3 – 6 ani	2
6 - 9 ani	3

De la naștere până la absolvire	4
Nu știu	5
Refuz de a răspunde	8

B2. Apreciați relațiile DVS cu:

<i>Încercuiți în fiecare rând varianta de răspuns care corespunde opiniei Dvs.</i>	Foarte bună	Bună	Indiferentă	Rea	Foarte rea	NȘ
1. colegii de clasă	1	2	3	4	5	8
2. profesorii	1	2	3	4	5	8
3. educatorii	1	2	3	4	5	8
4. personalul auxiliar	1	2	3	4	5	8
5. directorul instituției	1	2	3	4	5	8
6. familia	1	2	3	4	5	8
7. reprezentanții DMPDC de sector	1	2	3	4	5	8

B3. Te rugăm să îți amintești situații în care ai fost abuzat, cine a fost persoana care te – a abuzat?

Nr	Persoana care a comis abuzul	
1	Membru a familiei	1
2	Coleg de clasă	2
3	Angajat a instituției	3
4	Administrația instituției	4
5	Persoană necunoscută	5
6	Altceva (specificați)	6
7	Nu răspunde	8

B4. Cărui tip de abuz ai fost supus?

Abuz fizic	1
Abuz psihologic	2
Abuz sexual	3
Neglijarea alimentației	4
Neglijarea vestimentației	5
Neglijarea educației	6
Altceva (specificați)	7
Nu răspunde	8

B5. Dacă ați fi director la Gimnaziul internat ce ați schimba...

<i>Încercuiți câte un răspuns în fiecare coloană</i>	Q3.1. În primul rând	Q3.2. În al doilea rând	Q3.3. În al treilea rând
Condițiile de locuit	1	1	1
Calitatea alimentației	2	2	2
Atitudinea personalului	3	3	3
Atitudinea directorului	4	4	4
Regimul zilei	5	5	5

Altceva _____ (notați)	11	11	11
Nu știu	88		

B6. Simți nevoia să te întorci la Gimnaziul Internat?

Da	1	⇒B7
Nu	2	⇒B8
Refuz să răspund	9	⇒C1

B7. Dacă da, de ce?

B8. Dacă nu, de ce?

C. REALITATE ȘI NECESITATE

C1. După părerea dvs., în ce măsură tinerii absolvenți ai Gimnaziului Internat comparativ cu ceilalți tineri se confruntă cu:

<i>Încercuți în fiecare rând varianta de răspuns care corespunde opiniei Dvs.</i>	Mai des	În egală măsură	Mai rar	Dificil de răspuns
1. Probleme de sănătate	1	2	3	8
2. Probleme de comportament	1	2	3	8
3. Probleme cu drogurile și alcoolul	1	2	3	8
4. Posibilitatea de a continua studiile	1	2	3	8
5. Posibilitatea de a se angaja la serviciu	1	2	3	8
6. Probleme legate de spațiu locativ	1	2	3	8
7. Probleme legate de comunicare	1	2	3	8

C2. Care au fost problemele cu care te-ai confruntat tu în momentul absolvirii ?

Nu știai unde vei învăța	1
Nu știai unde vei locui	2
Nu aveai bani	3
Nu era nimeni care să te susțină	4
Nu aveai ce mânca	5
Refuz de a răspunde	8

C3. Cine te-a ajutat să depășești problemele?

Personalul Gimnaziului	1
Administrația Gimnaziului	2
Părinții	3
Rudele	4
Prietenii	5

Persoane străine	8
DMPDC	9
ONG- uri	10
Nimeni	11
Altceineva _____	12

C4. La cine apelezi când ai probleme?

Personalul Gimnaziului	1
Administrația Gimnaziului	2
Părinții	3
Rudele	4
Prietenii	5
Persoane străine	8
DMPDC	9
ONG- uri	10
Nimeni	11
Altceineva _____	12

Anexa 2

CHESTIONAR STUDIUL „SITUAȚIA COPIILOR ȘI TINERILOR CARE PĂRĂSESC SISTEMUL DE ÎNGRIJIRE”

Dragă tinere, Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei „AVE Copiii” realizează un studiu cu privire la situația copiilor și tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire. Te rugăm să răspunzi la întrebările din acest chestionar, bifând răspunsul care ți se potrivește cel mai mult. Te asigurăm ca toate răspunsurile oferite nu vor fi distribuite nimănui, chestionarul este strict confidențial și anonim!

A.1 Vârsta ta: |_|_| ani

A.2 Sexul tău:

Masculin	1	Feminin	2
----------	---	---------	---

A.3 Forma de îngrijire (îngrijire) în care ești la moment sau ai fost anterior? (un răspuns posibil)	Tutelă/curatelă	1
	Asistență parentală profesionistă (APP)	2
	Casa de copii de tip familie (CCTF)	3
	Casa comunitară pentru copii în situație de risc	4
	Centru de plasament temporar/de reabilitare	5
	Școală de tip internat	6
	Școală-internat auxiliară	7
	Alta _____	8
	Nu știu exact	9

A.4 Ce vârstă aveai când ai intrat în serviciul de îngrijire indicat la întrebarea anterioară (ai rămas fără îngrijire părintească)?

_____ ani

A.5 La moment te mai afli în această formă de îngrijire (îngrijire)?	Da sunt în această formă de îngrijire	1=>A8
	Nu, nu sunt nici într- o formă de îngrijire	2=>A6
	Nu știu	3=>A8

A.6 Notează vârsta când ai ieșit din serviciul de îngrijire, în care ai fost inclus?

_____ ani

A.7 Notează anul când ai ieșit din serviciul de îngrijire?

_____ anul (de exemplu 2022)

A.8 Indică, te rog, care este ocupația ta la moment? (un răspuns posibil)	Elev (studiez în gimnaziu sau liceu)	1=>A9.1
	Elev (studiez în școală profesională)	2=>A9.2
	Elev / student (studiez în colegiu)	3=>A9.3
	Student (studiez la universitate)	4=>A9.4
	Șomer înregistrat la ANOFM	5=>A10
	Șomer neînregistrat	6=> A10
	Activez oficial în câmpul muncii	7=> A10
	Activez neoficial în câmpul muncii	8=> A10
	Altele (specificați) _____	9=> A10

A.9 Dacă la moment, ești elev sau student, indică, te rog, în ce clasă / an de studii studiezi? (un răspuns posibil)	1. Elev (studiez în gimnaziu/liceu)	
	2. Elev în școală profesională	
	3. Elev / student în colegiu	
	4. Student la universitate	

Treci la A11

A.10 Care este cel mai înalt nivel de studii obținut de tine până la moment? (un răspuns posibil)	Fără studii, primare nefinalizate (până la 4 clase)	1
	Primare (4 clase)	2
	Studii medii incomplete (9 clase)	3
	Liceu (12 clase)	4
	Școală de meserii / profesională	5
	Colegiu (2-4)ani de studii	6
	Studii superioare	7
	Cursuri profesionale	8
	Altceva (specificați) _____	9

A.11 Care ar fi planurile tale de viitor, după absolvirea instituției de învățământ sau peste 2-3 ani? (pot fi încercuite toate variantele posibile de răspuns)	Îmi voi continua studiile la colegiu/ universitate	1
	Îmi voi căuta un loc de muncă oficial	2
	Mă voi angaja neoficial	3
	Voi pleca peste hotare la muncă	4
	Am să revin la familia îngrijitorului	5
	Voi pleca în armată	6
	Mă voi căsători	7

	Altceva (specificați)	8
	Nu știu ce voi face	9

		Da	Nu
A.12 Notează, te rog, pentru fiecare dintre următoarele prestații sociale, dacă ai dreptul să le primești sau nu? (bifează un răspuns pe fiecare rând)	Plata indemnizației zilnice pentru copii (Bani de buzunar)	1	2
	Indemnizație lunară pentru întreținere (circa 3000 lei)	1	2
	Indemnizație lunară pentru locațiune/ chirie	1	2
	Indemnizație pentru pierderea întreținătorului	1	2
	Ajutor de șomaj	1	2
	Pensie alimentară	1	2
	Altceva (specificați)	1	2

A.13 Care sunt sursele tale de venit? (pot fi încercuite toate variantele posibile de răspuns)	Bursă (de merit / de studii/socială)	1
	Plata indemnizației zilnice pentru copii (Bani de buzunar)	2
	Indemnizație lunară pentru întreținere (circa 3000 lei)	3
	Indemnizație lunară pentru locațiune/ chirie	4
	Indemnizație pentru pierderea întreținătorului	5
	Ajutor de șomaj	6
	Pensie alimentară	7
	Bani oferiți de îngrijitori, rude	8
	Salariu	9
	Altceva (specificați)	10

(un răspuns posibil)	A.14 Unde ai locuit imediat după ce ai ieșit din sistemul de îngrijire, pe perioada studiilor?	A.15 Unde crezi că vei locui/ai locuit din momentul ce vei finaliza/ai finalizat studiile?
în căminul instituției de învățământ	1	1
cu membrii familiei de plasament (tutore, asistent parental profesionist, părinte educator)	2	2
la prieteni	3	3
în locuință socială	4	4
în chirie	5	5
altă situație, includeți	6	6
nu am continuat studiile	7	7

A.16 În ce tip de gospodărie locuiești la moment? (un	Cămin al instituției de învățământ	1
	Chirie	2
	Locuință socială	3
	La părinți/rude	4
	Familie de plasament (tutore, asistent parental profesionist, părinte educator)	5

răspuns posibil)	La prieteni	6
	Casă proprie	7
	Alt tip (specificați)	8

A.17 Cât de pregătit/ă crezi că ești/erai pentru a pleca/ieși din sistemul de îngrijire și a începe o viață independentă în societate? (un răspuns posibil)	Deloc pregătit/ă	1
	Nu prea pregătit/ă	2
	Puțin pregătit/ă	3
	Foarte pregătit/ă	4

A.18 În ce măsură simți/ai simțit că ai avea nevoie de ajutor suplimentar pentru a te informa cum pot fi depășite problemele într-o viață independentă? (un răspuns posibil)	Cu siguranță am nevoie	1
	Mai degrabă am nevoie	2
	Mai degrabă nu am nevoie	3
	Cu siguranță nu am nevoie	4

A.19 Cine crezi că ar putea/ar fi putut să-ți ofere aceste informații despre cum pot fi depășite problemele într-o viață independentă? <i>(indică maxim trei răspunsuri, cele mai relevante)</i>	Familia / îngrijitorii	1
	Rudele	2
	Prietenii	3
	Alte persoane care au trecut prin sistemul de îngrijire	4
	Liderii religioși/ biserică	5
	Reprezentanții unor ONG-uri	6
	Medicii	7
	Asistentul social comunitar	8
	Polițiștii	9
	Cadrele didactice	10
	Telefonul copilului	11
	Altceva (indicați)	
	Nimeni	88

A.20 Dacă ar fi să te gândești la viitorul apropiat (1-3 ani), care ar fi posibilele probleme cu care te-ai putea confrunta? (pot fi încercuite toate variantele posibile de răspuns)	Nu știu unde să-mi continui studiile	1
	Nu știu unde voi locui	2
	Nu știu de unde voi lua bani	3
	Nu este nimeni care să mă susțină	4
	Nu știu cum voi supraviețui	5
	Nu știu unde să mă adresez când am o problemă de sănătate	6
	Nu știu unde voi lucra	7
	Altceva (specificați) _____	8
	Niciuna	88=>A23

A.21 Ai discutat cu cineva, în ultimele 12 luni, despre cum pe viitor ai putea depăși anumite probleme?	Da	1=>A22
	Nu	2=>A23

A.22 Cu cine ai discutat despre cum pe viitor ai	Familia / îngrijitorii	1
	Rudele	2
	Prietenii	3

putea depăși diverse probleme? <i>(pot fi încercuite toate variantele posibile de răspuns)</i>	Alte persoane care au trecut prin sistemul de îngrijire	4
	Liderii religioși/biserică	5
	Reprezentanții unor ONG-uri	6
	Medicii	7
	Asistentul social comunitar	8
	Politiștii	9
	Cadrele didactice	10
	Telefonul copilului	11
	Altceva (indicați)	12

A.23 Ce informații suplimentare sau cunoștințe crezi că ai avea/ ai avut nevoie pentru a fi pregătit să depășești problemele care pot apărea în viața independentă ? (pot fi încercuite toate variantele posibile de răspuns)	Cum aş putea să-mi identific o profesie interesantă	1
	Unde aş putea să mă angajez	2
	Locul unde voi locui în caz de continuare a studiilor	3
	Unde voi locui după finalizarea studiilor	4
	Cum să mă înregistrez la medicul de familie	5
	Prestații sociale (îndemnizații/ajutoare)	6
	Cum mă voi descurca după absolvirea studiilor	7
	Altceva (specificați)	8

A.24 De care dintre următoarele tipuri de asistență ai beneficiat până în acest moment, pentru ca să fii pregătit să te integrezi în societate, după ce ai ieșit/vei ieși din sistemul de îngrijire? (un răspuns posibil pe fiecare rând)	Am beneficiat	Nu am beneficiat
1. Sprijin din partea asistentului social	1	2
2. Sprijin din partea angajaților instituțiilor rezidențiale (centru de plasament, casă comunitară, școală internat, școală auxiliară etc.)	1	2
3. Sprijin din partea tutorilor, asistenților parentali profesioniști, părinților - educatori	1	2
4. Sprijin din partea altor tineri ieșiți din serviciul de îngrijire	1	2
5. Consiliere psihologică sau terapie	1	2
6. Ateliere/instruire pentru dezvoltarea abilităților de viață (de exemplu, gătit, educație financiară, gestionarea cumpărăturilor/banilor, etc.)	1	2
7. Acces la servicii medicale (înscriere la medici, însoțire la consultații, acoperirea costurilor medicale, acces la asigurare medicală, etc.)	1	2
8. Suport legal/juridic (obținerea buletinului de identitate sau altor documente pentru obținerea unei locuințe sau înscrierea la studii, etc.)	1	2
9. Acces la educație (sprijin în înscrierea la colegiu/școală profesională /liceu/ universitate, decizii despre alegerea școlii, obținerea materialelor pentru școală, etc.)	1	2
10. Acces la sprijin pentru persoanele cu dizabilități (aplicarea la beneficii sociale, obținerea echipamentelor de suport, etc.)	1	2
11. Orientare în carieră și ajutor în obținerea unui loc de muncă (atelier de ghidare în carieră, ajutor în identificarea unui loc de muncă, scrierea unui CV și modul de depunere a CV-ului etc.)	1	2
12. Acces la locuință (ajutor în căutarea de locuință, negocierea unui contract, etc.)	1	2
13. Sprijin economic direct, cum ar fi numerar/bani sau în produse (alimentare, de igienă, îmbrăcăminte, încălțăminte etc.)	1	2

14. Acces la sistemul de îngrijire socială, prestații sociale (informații despre indemnizațiile disponibile, procedura de aplicare și criterii de selectare)	1	2
15. Altele, specificați _____	1	2

A.25 Cât de mulțumit/ă ești de serviciul/ serviciile de care ai beneficiat din partea statului? (un răspuns posibil)	Foarte mulțumit/ă	1=>A27
	Destul de mulțumit/ă	2=>A27
	Nici mulțumit/ă, nici nemulțumit/ă	3=>A26
	Nu prea mulțumit/ă	4=>A26
	Deloc mulțumit/ă	5=>A26

A.26 Ai putea să indici, de ce ești nemulțumit de serviciul/serviciile de care ai beneficiat din partea statului?

A.27 Atunci când ai o problemă de sănătate știi unde te poți adresa?	Sun la 112	
	Mă adresez la asistenta medicală din instituția de învățământ	
	Mă adresez la un medic de familie din localitatea unde locuiesc la moment	
	Mă adresez medicului de familie din localitatea unde se află familia de plasament	
	Mă adresez la un medic dintr-o instituție de stat, contra plată	
	Mă adresez la un medic dintr-o instituție privată, contra plată	
	Altceva indicați _____	
	Nu știu la care medic aș putea să mă adresez	

A.28 În opinia ta, cât de complicat a fost / va fi să-ți găsești un loc de muncă? (un răspuns posibil)	Foarte complicat	1
	Destul de complicat	2
	Destul de ușor	3
	Foarte ușor	4

A.29 În ce măsură crezi că ești/ai fost pregătit/ă să activezi în câmpul muncii? (un răspuns posibil)	Foarte pregătit	1
	Destul de pregătit	2
	Nu prea pregătit	3
	Deloc pregătit	4

A.30 Crezi că ai avea/ai avut nevoie de careva instruiți, cursuri de formare profesională pentru ca mai ușor să-ți poți găsi un loc de muncă? (un răspuns posibil)	Cu siguranță, da	1=>A30
	Mai degrabă, da	2=>A30
	Mai degrabă, nu	3=>A31
	Cu siguranță, nu	4=>A31

A.31 În care dintre următoarele domenii ai dori să fii	Școală de arte (muzică /instrument muzical/pictură)	1
	Cursuri de contabilitate	2
	Cursuri de frumusețe (masaj, cosmetologie, frizer)	3

instruit/ai fost instruit pentru ca mai ușor să găsești un loc de muncă? <i>(pot fi încercuite toate variantele posibile de</i>	Cursuri de alimentare publică (bucătar, brutar, cofetar)	4
	Cursuri de șoferie	5
	Seminare/Training-uri de dezvoltare personală/ Gestionare a banilor	6
	Limbi străine	7
	Oratorică	8
	Alte cursuri _____	

A.32 Cunoști sau ai auzit despre existența centrelor de tineret sau ONG-urilor, care oferă servicii pentru tineri ieșiți din sistemul de îngrijire? Da 1=>A32
Nu 2=>A36

A.33 Bifează, te rog, dacă ai beneficiat de careva servicii (ai participat la careva instruire/ seminare) oferite de un centru pentru tineret sau ONG, care oferă servicii pentru tineri ieșiți din sistemul de îngrijire? Da 1=>A33
Nu 2=>A36

A.34 În ce măsură ești sau nu ești de acord cu următoarele afirmații ce țin de tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire? (bifați un răspuns pe fiecare rând)	De acord	Parțial de acord	Nu sunt de acord
1. Sunt tratați corect și egal	1	2	3
2. Sunt tratați cu demnitate și respect	1	2	3
3. Au acces la facilități medicale sau tratament medical	1	2	3
4. Se confruntă cu violența și/sau abuzul (din partea altora)	1	2	3
5. Se confruntă cu izolarea socială, de exemplu, trăiesc singuri, fără a comunica cu familia sau prietenii	1	2	3
6. Sunt discriminați din cauza statutului lor	1	2	3
7. Se pot angaja fără probleme după finalizarea studiilor			
8. Guvernul și autoritățile locale tratează în mod serios necesitățile acestor tineri	1	2	3
9. Tinerii nu sunt informați și nu sunt pregătiți cum să facă față vieții în afara serviciilor de îngrijire	1	2	3

A.35 Cum ai aprecia relația cu următoarele categorii de persoane ... Bifați un răspuns pe fiecare rând!	Foarte bune	Destul de bune	Destul de rele	Foarte rele
1. Frați, surori	1	2	3	4
2. Părinți biologici (dacă sunt în viață)	1	2	3	4
3. Îngrijitori (familia de plasament APP, CCTF, Tutori/Curatori)	1	2	3	4
4. Cadre didactice	1	2	3	4
5. Mentor (diriginte/maistru) din instituția de învățământ	1	2	3	4
6. Reprezentant al organizațiilor neguvernamentale (ONG)	1	2	3	4
7. Asistentul social comunitar	1	2	3	4
8. Colegii de clasă	1	2	3	4
9. Colegii de odaie în cămin	1	2	3	4
10. Colegii de muncă	1	2	3	4

A.36 Spune-mi te rog, dacă în ultimele 12 luni, ți s-au întâmplat următoarele situații în accesarea instituțiilor publice?	Da	Nu
1. Să fii tratat diferit (discriminat(ă) și înjosit(ă) la școală	1	2
2. Să ți se refuze oferirea asistenței medicale sau să ți se ofere servicii medicale necalitative	1	2
3. Să ți se refuze oferirea asistenței sociale sau să ți se ofere servicii sociale necalitative	1	2
4. Să te refuze, răspundă nesatisfăcător sau să rămâi fără de răspuns la cereri/solicitări adresate organelor de stat	1	2
5. Să fii refuzat în perfectarea actelor (buletin identitate, pașaport, stabilire de indemnizații etc.)	1	2

A.37 Cât de des în ultima săptămână te-ai pomenit în oricare dintre următoarele situații ?				
Câte un răspuns pe fiecare afirmație	Foarte rar/niciodată	Destul de rar	Destul de des	Foarte des
1. Ați fost nervos / supărat	1	2	3	4
2. Am simțit o teamă/ frică	1	2	3	4
3. Am fost trist	1	2	3	4
4. Am avut poftă de mâncare scăzută	1	2	3	4
5. M-am simțit singur	1	2	3	4
6. Am plâns puțin sau am vrut să plâng	1	2	3	4
7. Am avut probleme cu somnul	1	2	3	4
8. Nu am poftă să fac treaba lucruri prin casă/ gospodărie	1	2	3	4
9. Am simțit că toată lumea m-a dezamăgit	1	2	3	4
10. Nu am avut cu cine să vorbesc	1	2	3	4

A.38 În ce măsură consideri că aceste afirmații te-ar putea caracteriza pe tine ?				
Câte un răspuns pe fiecare afirmație.	Mai degrabă, da	Probabil, da	Probabil, nu	Mai degrabă, nu
1. Simt că sunt la fel de apreciat ca și alții	1	2	3	4
2. Simt că am multe calități bune	1	2	3	4
3. Sunt în stare să fac lucruri la fel de bine ca și alte persoane	1	2	3	4
4. Simt că nu am cu ce să mă mândresc	1	2	3	4
5. Am atitudine bună/ pozitivă față de mine	1	2	3	4
6. Aș vrea să fiu mai respectat	1	2	3	4
7. Câteodată cred că nu sunt bun la nimic	1	2	3	4

A.39 Pe perioada cât ai fost în sistemul de îngrijire, ai trăit la Sat sau la Oraș?	Oraș	1
	Sat	2

A.40 Raion / localitatea în care te-ai aflat cât ai fost în sistemul de îngrijire?	
A.41 Raion / localitatea în care te afli la moment?	

**Ghid de interviu pentru tinerii absolvenți ai clasei a 9 din Gimnaziile Internat din Republica
Moldova, Studiul
„Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”**

I. Cunoașterea și prezentarea datelor socio - demografice

- Salut. Câți ani ai?
- Unde locuiești? Cu cine?
- În momentul de față înveți și/sau lucrezi? Care este instituția sau locul de muncă?
- Ai avut vreodată posibilitatea să lucrezi? Cum ai găsit acel serviciu? Te-a ajutat cineva să-l găsești?
- Din care surse reușești să trăiești? Care a fost suma cea mai mare pe care ai avut-o?
- Ai careva probleme de sănătate? Când ai fost la medic ultima dată?
- Dacă te-ai îmbolnăvi, la cine te-ai adresa?

II. Experiența în internat

De câți ani te afli la școala internat? Ai mai fost și în alte internate pe parcurs?

De ce crezi că ai ajuns la internat?

Care este părerea ta despre internat?

Ai putea să-ți amintești despre un eveniment fericit care ți s-a întâmplat în acea perioadă?

La fel, ai putea să-mi povestești despre un eveniment mai neplăcut care ți s-a întâmplat?

Dacă ai fi directorul internatului – ce schimbări ai face în primul rând?

III. Părăsirea internatului

- Ce crezi că vei face după absolvirea internatului?
- Există la moment cineva care te susține sau te îndrumază (*educatorii, ONG, specialiști în protecția copilului, familia*)? Cine? Cum? Ce anume a face persoana respectivă?
- Cum ai de gând să-ți alegi profesia/școala/ locul de trai?
- Este o decizie care îți aparține ție sau altcuiva?
- Știi că la ieșirea din internat pe contul tău vor depuși 5.000 Lei? Te-ai gândit cum o să-i cheltui?

IV. Rețeaua socială a tânărului absolvent

- Cine sunt persoanele cele mai importante din viața ta? De ce le consideri importante?
- La cine te adresezi atunci când ai nevoie de ajutor?
- Dacă ai nevoie de niște bani, la cine te adresezi de obicei?
- Îți cunoști părinții, frații, surorile, rudele?
- Cât de des te întâlnești sau comunică cu ei?
- În ce relații ești cu ei? Te ajută cumva? În ce mod?
- În ce relații ești cu persoanele din internat (*colegi, educatori, profesori*)?
- Crezi că te-ai întoarce vreodată la internat după vreun ajutor?

VI. Principalele probleme legate de ieșirea din internat

- Ce anume crezi că se va schimba în viața după absolvirea internatului? (Cum crezi că vor fi aceste schimbări? Bune, rele, grele, ușoare?)
- Ce crezi că ar trebui de făcut pentru a ușura situația absolventului după ieșirea din internat?
- Dacă ar fi să le dai un sfat altor absolvenți, colegi de ai tăi, ce le-ai spune?

VII. Perspective și așteptări viitoare referitor la viața sa personală

- Cum crezi că va arăta viața ta peste doi ani?
- De ce anume sau de cine depind schimbările în viața ta?

VII. Încheiere

- Îți mulțumesc pentru timpul acordat și îți doresc multă baftă pentru viitor!

Anexa 4

Ghid de interviu pentru tinerii care au absolvit Gimnaziile Internat din Republica Moldova, Studiul

„Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”

I. Cunoașterea reciprocă și prezentarea datelor socio - demografice

- Salut. Câți ani ai?
- Unde locuiești? Cu cine?
- Ești căsătorit? Ai copii?
- Te gândești să-ți creezi o familie?
- Ce studii ai?
- În momentul de față înveți și/sau lucrezi? Unde?
- Ai avut vreodată posibilitatea să lucrezi? Cum ai găsit acel serviciu? Te-a ajutat cineva să-l găsești?
- Din care venituri reușești să trăiești? Care a fost suma cea mai mare pe care ai avut-o?
- Ai careva probleme de sănătate? Când ai fost la medic ultima dată?
- Dacă te-ai îmbolnăvi, la cine te-ai adresa?

II. Experiența în internat

Câți ani ai petrecut la școala internat? Ai mai fost și în alte internate pe parcurs?

De ce crezi că ai ajuns la internat?

Care este părerea ta despre internat?

Ai putea să-ți amintești despre un eveniment fericit care ți s-a întâmplat în acea perioadă?

La fel, ai putea să-mi povestești despre un eveniment mai neplăcut care ți s-a întâmplat?

Dacă ai fi directorul internatului – ce schimbări ai face în primul rând?

III. Părăsirea internatului

- Poți să-mi spui ce sentimente ai avut atunci când ai plecat din internat?
- A fost cineva care te-a susținut sau îndrumat (*educatorii, ONG, specialiști în protecția copilului, familia*)? Cine? Cum? Ce anume a făcut persoana respectivă?
- Cum ai ales profesia/ școala/ locul de trai?
- A fost o decizie care ți-a aparținut ție sau altcuiva?
- Ai primit de la internat acei 5.000 lei pe cont? Cum i-ai cheltuit? Ce ai face cu acești bani dacă i-ai avea din nou?

IV. Rețeaua socială a tânărului absolvent

- Cine sunt persoanele cele mai importante din viața ta? De ce le consideri importante?
- La cine te adresezi atunci când ai nevoie de ajutor?
- Dacă ai nevoie de niște bani, la cine te adresezi de obicei?
- Îți cunoști părinții, frații, surorile, rudele?
- Cât de des te întâlnești sau comunici cu ei?
- În ce relații ești cu ei? Te ajută cumva? În ce mod?
- Menții legătura cu careva din persoanele cunoscute la internat (*colegi, educatori, profesori*)?
- Te-ai întors vreodată la internat după ajutor?

VI. Principalele probleme legate de ieșirea din internat

- Ce s-a schimbat în viața ta de când ai absolvit internatul? Cum au fost aceste schimbări? Bune,

rele, grele, ușoare?

- Ce crezi că ar trebui de făcut pentru a ușura situația absolventului după ieșirea din internat?
- Dacă ar fi să le dai un sfat viitorilor absolvenți, ce le-ai spune, în așa fel ca ei să nu aibă aceleași probleme pe care le-ai avut tu?

VII. Perspective și așteptări viitoare referitor la viața personală

- Cum crezi că va arăta viața ta peste doi ani?
- De cine sau de ce depind schimbările în viața ta?

VII. Încheiere

- Ți mulțumesc pentru timpul acordat și îți doresc multă baftă pentru viitor!

Anexa 5

Ghid de interviu pentru experți în domeniu, Studiul „Integrarea socială a tinerilor ex- instituționalizați”

I. Legislația existentă și procedurile

- Care sunt principalele documente normative (naționale și locale) care se referă la absolvenții care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențial? Aveți acces la aceste materiale?
- În opinia Dvs, actele normative existente sunt suficiente?
- Există careva schimbări curente în legislația din domeniu?
- Ce schimbări credeți că ar fi necesare?
- Care sunt competențele Dvs. prevăzute de către cadrul legal actual?
- Există și alte responsabilități, în afara celor prevăzute de lege?
- În ceea ce privește legislația și practicile aplicate, credeți că sunt respectate și aplicate uniform pe teritoriul național sau există diferențe semnificative între localități?
- Care sunt principalii factori care determină aceste diferențe?

II. Etapele de lucru cu absolvenții din internate

- Ce părere aveți despre elaborarea Planului individual de intervenție pentru fiecare tânăr? (*obiectiv general de intervenție*)
- Cum ar trebui să arate un plan de asistență de succes pentru absolventul școlii internat?
- Care sunt actorii implicați în elaborarea PII și care este rolul lor?
- Care ar trebui să fie actorii implicați în elaborarea PII și care ar trebui să fie rolul lor?
- Ce ar trebui să facă instituțiile statale, asociațiile obștești, direcțiile de asistență socială, alte instituții și specialiștii pentru ai ajuta pe absolvenți să se încadreze în societate, muncă, la studii?
- Care sunt principalele obiective pentru specialiștii care lucrează cu absolvenții școlilor internat, din momentul când aceștia trebuie să părăsească sistemul rezidențial?
- Care sunt punctele forte ale sistemului actual de îngrijire adresat absolvenților gimnaziilor internat?
- Care sunt punctele slabe ale acestui sistem?
 - Care sunt practicile pozitive și negative ale instituției pe care o reprezentați, în prestarea serviciilor pentru absolvenții școlii internat?

III. Servicii oferite absolvenților școlilor internat

- Absolventul instituției de tip rezidențial, beneficiază de careva surse financiare/bani/ locuință / sau alte beneficii? (*Cu referință la persoana interviuată?*)
- Care este procedura de acordare a acestor servicii?
- Cine este responsabil de informarea tânărului absolvent cu privire la serviciile și prestațiile existente și limitele serviciului?

- Cum se face informarea?
- Cine este persoana de referință a absolventului după plecarea din internat/ finalizarea serviciului după caz?
- Cine monitorizează situația tinerilor absolvenți și pentru cât timp?

IV. Practici pozitive

- Cunoașteți practici existente care sunt puse în aplicare de către sectorul public/ privat, care pot fi considerate eficiente, și care ar putea fi aplicate la nivel național? Dacă sunt disponibile datele de contact?
- Ați putea să-mi spuneți cât cheltuie (instituția, Statul sau ONG – după caz) pentru susținerea unui absolvent la ieșirea din instituția rezidențială?
- Există careva instrumente de monitorizare și evaluare a costurilor de tranziție? Care sunt acestea?

V. Încheiere

Vă mulțumesc pentru disponibilitate și timpul acordat!

Anexa 6

Ghid de moderare pentru discuții focus - grup cu asistenții sociali, psihologi, educatori care lucrează cu tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat, Studiul „Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”

I. Caracteristici definitorii ale tinerilor absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Care sunt caracteristicile specifice ale tinerilor absolvenți ai GI?
2. Identifica-ți vă rog care sunt problemele cu care se confruntă această categorie de beneficiari?
3. În viziunea Dvs, care sunt cauzele respectivelor probleme?
4. Care sunt acțiunile care trebuie întreprinse la nivel național pentru a diminua cauzele?

II Relația tânărului cu instituția de tip rezidențial.

1. Cum poate fi descrisă starea psihologică a tinerilor în momentul în care părăsesc sistemul și de ce este determinată această stare?
2. Care este relația tânărului cu instituția absolvită? Cât de frecvent revin tinerii în instituție după ajutor?
3. Care este tipul de ajutor cel mai des solicitat?
4. Credeți că tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat sunt dependenți de sistem? Care este motivul acestei dependențe?

III. Planul Individual de intervenție pentru tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Care este rolul planului individual de intervenție în viața tânărului?
2. Care sunt actorii care ar trebui implicați în elaborarea PII?
3. Când ar trebui elaborat PII și care este rolul tânărului în elaborarea PII?

IV. Evaluarea serviciilor sociale existente în Republica Moldova pentru tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Ați putea să evaluați serviciile sociale existente pentru această categorie de beneficiari?
2. Care sunt punctele forte și lacunele sistemului de servicii sociale pentru această categorie de beneficiari?
3. Cine este responsabil de evaluarea calității acestor servicii?

V. Necesitatea creării noilor servicii pentru tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Care sunt serviciile care lipsesc sau sunt insuficiente, pe teritoriu Republicii Moldova, pentru tinerii absolvenți ai gimnaziului internat?
2. Ce ar putea face statul pentru a ușura situația tinerilor care absolveste GI?
3. Care este rolul ONG în crearea serviciilor pentru tinerii absolvenți ai GI?

VI. Monitorizarea situației tinerilor absolvenți ai GI.

1. Cum monitorizați situația tinerilor absolvenți ai GI?
2. Care sunt plusurile și lacunele sistemului actual de monitorizare?
3. Care sunt schimbările necesare de făcut respectivului sistem?

Anexa 7

Ghid de moderare pentru discuții focus- grup cu tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat, Studiul „Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”

I. Rolul asistentului social, a educatorului și al Planului de intervenție individualizat în lucru cu tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Evaluați, vă rog, rolul pe care la avut educatorul în viața Dvs? Dar asistentul social?
2. În momentul când vă pregăteați de părăsirea instituției, ați participat la elaborarea unui plan de viață pentru Dvs.? Ați fost întrebat, ce anume v-ar place să faceți pentru viitor?
3. În cazul în care nu a fost elaborat un asemenea plan, ia-ți simțit lipsa? Sau a unei persoane care să vă îndrume?
4. Care sunt acțiunile și cine este persoana care ar trebui să pregătească tinerii pentru părăsirea instituției?

II. Orientare profesională.

1. Cum ați aflat despre profesia pe care ați ales-o?
2. Cum v-ar fi plăcut să cunoașteți profesiile care sunt, și pentru care Dvs. aveți abilități?
3. Cine ar fi trebuit să vă ajute în alegerea profesiei?
4. Cum a fost înmatricularea la studii/ sau cum crede-ți că va fi și ce probleme credeți că sunt sau ar putea apărea?
5. Cum credeți există suficiente locuri de muncă pentru Dvs? Dacă nu care este cauza?

III. Spațiu locativ.

1. Aveți probleme cu spațiul locativ?
2. Care este cauza acestei probleme?
3. Cine ar trebui să vă asigure cu spațiu locativ și cum?

IV. Servicii sociale destinate tinerilor absolvenți a Gimnaziilor Internat: realitate și necesitate.

1. Cunoașteți ce fel de drepturi vă garantează statul în momentul când părăsiți instituțiile rezidențiale? Dar ce obligații aveți?
2. De ce fel de servicii ați beneficiat în momentul părăsirii instituției?
3. Cine și ce fel de servicii ar trebui să creeze pentru a vă facilita integrarea în societate?
4. Care sunt plusurile serviciilor sociale existente pentru Dvs.?
5. Care sunt lacunele acestor servicii?

Ghid de moderare pentru discuții focus - grup cu managerii serviciilor sociale existente în Republica Moldova, pentru tinerii care absolvesc gimnaziile internat, Studiul

„Tineri absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări”

Problemele psiho- sociale cu care se confruntă tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Identificați vă rog care sunt cele mai grave probleme psihice și sociale, cu care se confruntă tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat?
2. Care sunt problemele care pot fi prevenite încă din perioada aflării tânărului în GI?
3. Cine și ce ar trebui să facă pentru prevenirea lor?

I. Aspecte juridice privind situația tinerilor absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Care ar fi vârsta la care tinerii ar trebui să părăsească sistemul rezidențial?
2. Care sunt actele legislative care ar trebui modificate pentru a ușura situația tinerilor absolvenți ai gimnaziilor internat ?
3. Care sunt aspectele prioritare de modificat?

II. Părăsirea instituției rezidențiale.

1. Cine pregătește tânărul pentru părăsirea sistemului rezidențial?
2. Descrie-ți, vă rog, acțiunile concrete care se fac și cine este responsabil de ele?
3. Este suficientă această pregătire? Ați mai adăuga ceva?

III. Evaluarea serviciilor sociale existente pentru tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Care sunt plusurile și minusurile serviciilor sociale existente pentru această categorie de beneficiari?
2. Care sunt serviciile care ar trebui dezvoltate și care este rolul statului și al APL în crearea lor? Dar rolul ONG?

IV. Planul Individual de intervenție pentru tinerii absolvenți ai gimnaziilor internat.

1. Care este rolul planului individual de intervenție în viața tânărului?
2. Când ar trebui elaborat și care ar fi actorii implicați și rolul tânărului în elaborarea lui?
3. Care este rolul Specialistului în protecția drepturilor copilului în lucru cu tânărul absolvent a GI, dar a Asistentului social comunitar?

V. Monitorizarea situației tinerilor absolvenți ai GI.

1. Cine și cât timp monitorizează situația tânărului după părăsirea instituției sau a serviciului social?
2. Care sunt plusurile și lacunele sistemului actual de monitorizare?
3. Care sunt schimbările necesare de făcut respectivului sistem?

**Ghid de moderare focus-grup cu tineri care au părăsit sistemul de îngrijire, Studiul
„Situția copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”**

Generalități despre tranziția către o viață independentă

- ✓ Revenind la momentul părăsirii sistemului de îngrijire, Vă rog să vă amintiți cu ce dificultăți v-ați confruntat în momentul părăsirii sistemului de îngrijire?
- ✓ Cum ați selectat profesia și instituția de învățământ? Cum a decurs perioada de admitere?
- ✓ Unde ați locuit până la începerea orelor în instituția de învățământ?
- ✓ Cum v-ați descurcat până la prima bursă/indemnizație?
- ✓ Cine va susținut/vă susține financiar și moral pe durata studiilor?
- ✓ Cum a decurs procesul de angajare în câmpul muncii? Pentru cei care nu s-au angajat, cum credeți că va fi acest proces?

Cadrul legal: realitate și necesitate.

- ✓ Cum crede-ți, ce drepturi v-au fost încălcate, în momentul, în care vă pregătea-ți pentru ieșirea din serviciul de îngrijire? Dar pe durata studiilor?
- ✓ Care sunt indemnizațiile/prestațiile sociale de care beneficiați? Cât ar trebui să constituie suma indemnizației pentru a face față cheltuielilor? Până la ce vârstă crede-ți că ar trebui să beneficiați de indemnizații?
- ✓ Ce acțiuni a realizat asistentul social comunitar pentru Dvs.? Ce acțiuni credeți că ar fi trebuit să realizeze asistentul social sau specialistul în protecția copilului de la nivel local pentru un tânăr care este în sistemul de îngrijire? Dar pentru cei care au ieșit din sistemul de îngrijire?
- ✓ În ce servicii de îngrijire ați fost? Ce serviciu de îngrijire credeți că este mai potrivit? De ce?

Tipuri de asistență, servicii necesare tinerilor pentru a se integra cu succes în societate.

- ✓ Ce fel de informații ar fi fost necesare să le obții, în momentul, când te pregăteai să părăsești sistemul de îngrijire? De ce fel de instruiri/ informații ai nevoie acum?
- ✓ De ce fel de cursuri ai nevoie, pentru a te realiza pe plan profesional?
- ✓ Cum îți petreceai timpul liber, când erai în serviciul/servicii de îngrijire? Dar la moment? Ce fel de activități de timp liber ți-au lipsit sau îți lipsesc acum?
- ✓ Unde vei locui după absolvirea instituției de învățământ? Cine și cum trebuie să te ajute să rezolvi această problemă?
- ✓ Care sunt serviciile de care ați beneficiat din partea statului? Dar din partea unui ONG? Care anume?
- ✓ Vă rugăm să evaluați calitatea serviciilor oferite de un ONG versus servicii oferite de stat?

Ghid de moderare focus-grup cu profesorii/ diriginții tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire, Studiul „Situția copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”

Generalități despre tranziția către o viață independentă a tinerilor

- ✓ Câți tineri ieșiți din sistemul de îngrijire sunt înscriși în instituția Dvs.? Din ce forme de îngrijire provin?
- ✓ Ce tipuri de activități organizați special pentru ei? Unde sunt cazați? Cum sunt alimentați?
- ✓ Cu ce probleme se confruntă acești tineri în instituția de învățământ? În cămin? În localitate?
- ✓ Cum ați descrie tinerii care ies din sistemul de îngrijire?
- ✓ Cu ce dificultăți vă/v-ați confruntat Dvs. în lucru cu tinerii care vin din sistemul de îngrijire?
- ✓ Vă rugăm să descrieți rolul DVS în asistarea acestei categorii de beneficiari.
- ✓ Cine și cum vă ajută în lucru cu această categorie de beneficiari?
- ✓ În ce măsură credeți că ei sunt pregătiți să facă față provocărilor care ar putea apărea după absolvire? De ce considerați astfel?
- ✓ De ce tip de suport au nevoie ei pentru o mai bună integrare în societate? Cine ar trebui să le ofere acest suport?
- ✓ Ce tip de suport trebuie oferit cadrelor didactice care lucrează cu această categorie de tineri? Cine ar trebui să vă ofere acest suport?
- ✓ Cum ați evalua colaborarea cu specialiștii în domeniul social din subordinea ATAS/STAS?
- ✓ Cât de des se interesează aceștia de viața și activitatea acestor tineri? Ce informații solicită de obicei specialiștii din domeniul social cu privire la acești tineri?

Cadrul legal: realitate și necesitate

- ✓ În opinia Dvs., acești tineri sunt protejați de careva acte normative? Care ar fi acestea? Cât de bine sunt puse în aplicare toate aceste acte normative care ar trebui să susțină și să protejeze copiii aflați în serviciile de îngrijire?
- ✓ Care sunt actele normative care vă ghidează munca cu tinerii?
- ✓ Care sunt lacunele acestor acte normative?
- ✓ Ce fel de modificări ar fi necesare de operat cadrului legal de referință pentru această categorie de tineri?

Tipuri de asistență, servicii necesare tinerilor pentru a se integra cu succes în societate

- ✓ Ce tipuri de asistență ar avea nevoie tinerii pentru o mai bună integrare în societate după ieșirea din sistemul de îngrijire? Cine ar trebui să asigure această asistență?
- ✓ Ce fel de servicii ar fi necesare de dezvoltat pentru o mai bună integrare a tinerilor? Cine ar trebui să dezvolte aceste servicii?
- ✓ După absolvire, școala asigură un loc de muncă, pentru tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire?
- ✓ Cine și ce acțiuni ar trebui să realizeze pentru a oferi suport tinerilor din momentul înmatriculării în cadrul instituției de învățământ până în momentul angajării în câmpul muncii?

**Ghid de moderare focus-grup cu specialiștii Agențiilor Teritoriale de Asistență Socială/
Structurilor Teritoriale de Asistență Socială,
Studiul
„Situția copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”**

Generalități despre tranziția către o viață independentă a tinerilor

- ✓ În aria Dvs. de activitate câți copii /tineri au ieșit din îngrijire în ultimii 2 ani? Câți din ei sunt pe cale să părăsească sistemul de îngrijire? Din ce servicii de îngrijire provin?
- ✓ Cu ce probleme de regulă se confruntă acești tineri în societate? Cine le oferă suport? Ce fel de suport?
- ✓ Cum ați descrie tinerii care ies din sistemul de îngrijire? În ce măsură credeți că ei sunt pregătiți să facă față provocărilor care ar putea apărea după absolvire? De ce considerați așa?
- ✓ Vă rog să ne spuneți ce metode/tehnici de lucru utilizați pentru a pregăti un tânăr să părăsească sistemul de îngrijire? Când obișnuiți să începeți acest proces? Pe cine implicați? Cine altcineva ar trebui să se mai implice în acest proces de pregătire?
- ✓ Vă rugăm să descrieți rolul DVS în asistarea acestei categorii de beneficiari?
- ✓ Cu ce dificultăți vă/v-ați confruntat în lucru cu tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire?
- ✓ Cine și cum vă ajută în lucru cu această categorie de beneficiari?
- ✓ Ce fel de suport trebuie oferit asistenților sociali, specialiștilor în protecția copilului care lucrează cu această categorie de beneficiari? Cine ar trebui să le ofere acest suport?
- ✓ Cum ați evalua colaborarea cu specialiștii din alte domenii, cu care colaborați pentru a asista tinerii care ies din îngrijire?

Cadrul legal: realitate și necesitate

- ✓ Care sunt actele normative care vă ghidează munca cu tinerii?
- ✓ Care sunt lacunele acestor acte normative?
- ✓ Ce fel de modificări ar fi necesare de operat cadrului legal de referință pentru această categorie de beneficiari?
- ✓ Cum credeți, de ce un număr atât de mare de tineri nu au statutul juridic stabilit? Cine și ce ar trebui să facă pentru a garanta fiecărui copil acest drept?
- ✓ Ce fel indemnizații/ prestații sunt oferite tinerilor? Care este periodicitatea achitării acestora? Până când ar trebui oferite aceste prestații?
- ✓ Cunoașteți cazuri când prestațiile nu sunt achitate la timp tinerilor? Ați putea să ne ajutați să înțelegem de ce tinerii nu primesc Indemnizația lunară pentru întreținere (3000 lei) pe durata celor 3 luni de vară?

Tipuri de asistență, servicii necesare tinerilor pentru a se integra cu succes în societate.

- ✓ Ce tipuri de asistență ar avea nevoie tinerii pentru o mai bună integrare în societate după ieșirea din sistemul de îngrijire? Cine ar trebui să asigure această asistență?
- ✓ Ce fel de servicii ar fi necesare de dezvoltat pentru o mai bună integrare a tinerilor? Cine ar trebui să dezvolte aceste servicii?

- ✓ Cine și ce acțiuni ar trebui să realizeze pentru a oferi suport tinerilor din momentul înmatriculării în cadrul instituției de învățământ până în momentul angajării în câmpul muncii?

Anexa 12

Ghid de moderare focus-grup cu reprezentanți ONG –urilor care oferă servicii tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire rezidențială, Studiul „Situția copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”

Generalități despre tranziția către o viață independentă a tinerilor

- ✓ Câți tineri ieșiți din sistemul de îngrijire sunt ajutați anual de organizația Dvs.? Din ce servicii de îngrijire provin?
- ✓ Vă rugăm să descrieți rolul organizației pe care o reprezentați în asistarea acestei categorii de beneficiari?
- ✓ Cum ați descrie tânărul ieșit din sistemul de îngrijire?
- ✓ Cu ce probleme se confruntă acești tineri în societate? Dar în cadrul instituțiilor de învățământ? Cine le oferă suport? Ce fel de suport?
- ✓ Cu ce dificultăți vă/v-ați confruntat/ți în lucrul cu tinerii care părăsesc sistemul de îngrijire?
- ✓ În ce măsură credeți că ei sunt pregătiți să facă față provocărilor care ar putea apărea după absolvirea studiilor: gimnaziale/liceale/profesionale? De ce considerați așa?
- ✓ Cum ați evalua colaborarea specialiștilor din diferite domenii în asistarea tinerilor care ies din îngrijire?
- ✓ De ce fel de suport au nevoie ei pentru o mai bună integrare în societate? Cine ar trebui să le ofere acest suport?

Cadrul legal: realitate și necesitate

- ✓ Care sunt actele normative care ghidează munca cu această categorie de beneficiari?
- ✓ Care sunt lacunele acestor acte normative?
- ✓ Ce fel de modificări ar fi necesare de operat în cadrul legal de referință pentru această categorie de tineri?
- ✓ Cum credeți, de ce un număr atât de mare de tineri nu au statutul stabilit, atunci când întrunesc condițiile? Cine și ce ar trebui să facă pentru a garanta fiecărui copil acest drept?
- ✓ Ce fel de indemnizații/ prestații sunt oferite tinerilor cu statut RTFOP/RFOP? Care este perioada/periodicitatea achitării acestora? Până când ar trebui oferite aceste prestații?
- ✓ Cunoașteți cazuri când careva prestații nu sunt achitate la timp tinerilor?

Tipuri de asistență, servicii necesare tinerilor pentru a se integra cu succes în societate.

- ✓ De care tipuri de asistență ar avea nevoie tinerii pentru o mai bună integrare în societate după ieșirea din sistemul de îngrijire? Cine ar trebui să asigure această asistență?
- ✓ Ce fel de servicii ar fi necesare de dezvoltat pentru o mai bună integrare a tinerilor? Cine ar trebui să dezvolte aceste servicii?

- ✓ Cine și ce acțiuni ar trebui să realizeze pentru a oferi suport tinerilor din momentul înmatriculării în cadrul instituției de învățământ până în momentul angajării în câmpul muncii?

Anexa 13

Ghid de interviu pentru specialiști, Studiul „Situția copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire”

A. O. Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei AVE Copiii își propune să analizeze *Situția copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire* printr-o cercetare sociologică, pentru a identifica dificultățile întâmpinate la ieșirea din sistem, dar și asistența oferită/necesară acestei categorii de beneficiari la nivel de țară.

I. Generalități despre tranziția către o viață independentă a tinerilor.

1. Cum ați descrie un copil/tânăr care părăsește sistemul de îngrijire. Cu ce probleme credeți că se confruntă? Cine îi oferă suport? Ce fel de suport? Până la ce vârstă credeți că ar trebui să fie asistați?
2. Vă rog să ne ajutați să înțelegem care este rolul specialistului în protecția copilului, specialistului STAS, specialistului ATAS în pregătirea tânărului pentru ieșirea din sistem?
3. Care ar fi dificultățile cu care se confruntă specialistul în protecția copilului, specialistul STAS, specialistul ATAS în procesul de asistare a tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire? Ce fel de instrumente, proceduri, metode le lipsesc pentru a realiza un proces de calitate?
4. În viziunea DVS, de ce avem copii în sistemul de îngrijire alternativă fără statut stabilit? Ce ne lipsește pentru a garanta acest drept fiecărui copil?
5. Cum ați descrie colaborarea dintre MMPS, MECC și MS în oferirea suportului copiilor tinerilor care ies din sistemul de îngrijire?
6. În viziunea DVS, care este rolul ONG-urilor în asistarea acestei categorii de beneficiari? Care sunt tipurile de activități, servicii pe care ar trebui ONG să le ofere? Ce ar trebui statul să preia din experiența ONG –urilor?

II. Cadrul legal: realitate și necesitate.

1. Care sunt actele normative care ghidează munca cu copiii/tinerii care ies din sistemul de îngrijire? Care sunt lacunele acestor acte normative?
2. Ce fel de modificări ar fi necesare de operat în cadrul legal de referință pentru această categorie de beneficiari?
3. De ce nu există un act normativ destinat expres acestei categorii de beneficiari?
4. Cunoașteți cazuri când prestațiile nu sunt achitate la timp tinerilor? Ați putea să ne ajutați să înțelegem de ce tinerii nu primesc Indemnizația lunară pentru întreținere (3000 lei) pe durata celor 3 luni de vară?
5. **Tipuri de asistență, servicii necesare tinerilor pentru a se integra cu succes în societate.**
 1. Cine și ce acțiuni ar trebui să realizeze pentru a oferi suport tinerilor din momentul înmatriculării în instituția de învățământ până în momentul angajării în câmpul muncii?
 2. Care este rolul instituțiilor de învățământ în procesul de integrare a copiilor/tinerilor?

3. Ce tipuri de asistență lipsesc la nivel de țară destinate tinerilor, care ies din sistemul de îngrijire, pentru a garanta o mai bună integrare?
4. Ce fel de servicii ar fi necesare de dezvoltat pentru o mai bună integrare a tinerilor? Cine ar trebui să le dezvolte?
5. Din ceea ce cunoașteți, tinerii ieșiți din sistemul de îngrijire, apelează la ANOFM după suport, în căutarea unui loc de muncă? Ce fel de suport le este oferit? Ce fel de suport ar fi necesar?
6. Cum credeți angajatorii, care oferă loc de muncă tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire, ar trebui să beneficieze de careva facilități pentru a stimula angajarea? Dacă da, ce fel de facilități? În ce cazuri?

Anexa 14

Lista participanților la interviuri

Lista absolvenților clasei 9 care au participat la interviuri

Nr.	Codul	Gimnaziul Internat în care învață	Vârsta	Experiența instituționalizării
1	IIA1GI_2010	Gimnaziul Internat Cărpineni	15 ani	6 ani
2	IIA2GI_2010	Gimnaziul Internat Cărpineni	15 ani	6 ani
3	IIA3GI_2010	Gimnaziul Internat Cărpineni	14 ani	9 ani
4	IIA4GI_2010	Gimnaziul Internat Fălești	15 ani	5 ani
5	IIA5GI_2010	Gimnaziul Internat Fălești	15 ani	6 ani
6	IIA6GI_2010	Gimnaziul Internat Fălești	15 ani	5 ani
7	IIA7GI_2010	Gimnaziul Internat Fălești	15 ani	10 ani
8	IIA8GI_2010	Gimnaziul Internat Fălești	15 ani	7 ani
9	IIA9GI_2010	Gimnaziul Internat Fălești	15 ani	4 ani
10	IIA10GI_2010	Gimnaziul Internat Nr.2, Chișinău	16 ani	8 ani
11	IIA11GI_2010	Gimnaziul Internat Nr.2, Chișinău	16 ani	8 ani
12	IIA12GI_2010	Gimnaziul Internat Nr.2, Chișinău	16 ani	8 ani
13	IIA13GI_2010	Gimnaziul Internat Nr.2, Chișinău	16 ani	6 ani

14	IIA14GI_2010	Gimnaziul Internat Nr.2, Chişinău	16 ani	8 ani
15	IIA15GI_2010	Gimnaziul Internat Nr.2, Chişinău	16 ani	3 ani
16	IIA16GI_2010	Gimnaziul Internat Nr.2, Chişinău	16 ani	7 ani

Lista tinerilor participanți la interviuri, care deja au absolvit gimnaziul internat

Nr.	Codul	Vârsta	Experiența instituționalizării
1	IIA1AB_2010	18 ani	9 ani
2	IIA2AB_2010	20 ani	7 ani
3	IIA3AB_2010	20 ani	7 ani
4	IIA4AB_2010	16 ani	1 an
5	IIA5AB_2010	17 ani	3 ani
6	IIA6AB_2010	20 ani	2 ani
7	IIA7AB_2010	18 ani	7 ani
8	IIA8AB_2010	18 ani	9 ani
9	IIA9AB_2010	18 ani	7 ani
10	IIA10AB_2010	18 ani	9 ani
11	IIA11AB_2010	17 ani	5 ani
12	IIA12AB_2010	16 ani	6 ani
13	IIA13AB_2010	17 ani	2 ani
14	IIA14AB_2010	18 ani	9 ani
15	IIA15AB_2010	20 ani	9 ani
16	IIA16AB_2010	19 ani	6 ani

Lista experților participanți la interviuri

Nr.	Codul	Funcția	Experiența de lucru în domeniul social	Experiența de lucru cu tinerii absolvenți ai Gimnaziilor Internat
1	IIA1EX_2010	Coordonator Program	7 ani	7 ani
2	IIA2EX_2010	Manager	8 ani	6 ani
3	IIA3EX_2010	Avocat	10 ani	4 ani
4	IIA4EX_2010	Manager	4 ani	4 ani
5	IIA5EX_2010	Director	3 ani	3 ani
6	IIA6EX_2010	Specialist principal	13 ani	13 ani
7	IIA7EX_2010	Asistent social	6 ani	2 ani
8	IIA8EX_2010	Asistent social	6 ani	6 ani
9	IIA9EX_2010	Specialist principal	9 ani	3 ani

10	IIA10EX_2010	Psiholog	12 ani	3 ani
11	IIA11EX_2010	Manager	10 ani	10 ani
12	IIA12EX_2010	Director	26 ani	6 ani
13	IIA13EX_2010	Psiholog	2 ani	6 luni
14	IIA14EX_2010	Şef al Direcţiei	9 ani	9 ani
15	IIA15EX_2024	Şef adjunct	10 ani	10 ani
16	IIA17EX_2024	Reprezentant minister	12 ani	12 ani
17	IIA18EX_2024	Reprezentant minister	8 ani	8 ani
18	IIA19EX_2024	Director	25 ani	10 ani
19	IIA20EX_2024	Director	15 ani	13 ani

Anexa 15

Date despre persoanele participante în cadrul focus-grupurilor

Nr	Codul	Persoane participante în cadrul focus grupurilor	Numărul participanţilor
1	FG_1_T_2010	Tineri care au fost îngrijiţi în instituţii de tip rezidenţial	12 persoane
2	FG__2_S_2010	Specialişti care au lucrat cu tinerii în instituţiile rezidenţiale	12 persoane
3	FG_3_T_2024	Tineri care au trecut prin îngrijire în instituţii de tip rezidenţial	8 persoane
4	FG_4_M_2010	Manageri ai instituţiilor de tip rezidenţial	6 persoane
5	FG_5_CD_2024	Cadre didactice	6 persoane
6	FG_6_STAS_2024	Angajaţi STAS	10 persoane
7	FG_7_ONG_2024	Reprezentanţi ai ONG-uri	10 persoane

Anexa 16

Situaţia îngrijirii rezidenţiale în Republica Moldova 2024

Nr.	Denumirea instituţiei	Localitatea unde este amplasată	Numărul de tineri 16-18 ani în plasament
1.	Şcoala –internat auxiliară, or. Congaz	Congaz, UTAG	0
2.	Şcoala – internat specială pentru copii surzi şi hipoacuzici	or. Cahul	0
3.	Şcoala - internat specială pentru copii hipoacuzici s. Hîrbovăţ, r-nul Călăraşi	s. Hîrbovăţ, r-nul Călăraşi	0
4.	Şcoala auxiliară internat s. Popeasca, rnul. Ştefan Vodă	s. Popeasca, rnul. Ştefan Vodă	0

5.	Școala - internat specială p/u copii orbi și slab văzători, mun. Bălți	mun. Bălți, str. Orheiului, 115	0
6.	Liceul tehnologic pentru copii cu vederea slabă, mun. Chișinău	mun. Chișinău, str. Vlaicu Pârcălab 32	0
7.	Școala specială pentru copiii hipoacuzici și surditate tardivă nr.12, mun. Chișinău	mun. Chișinău, tr. Cuza Vodă, 34	0
8.	Școala – internat auxiliară, s. Bulboaca, rnul. Anenii Noi	s. Bulboaca, rnul. Anenii Noi	0
9.	Școala auxiliară internat nr. 5	Chișinău	5
10.	Școala auxiliară internat nr. 6	Chișinău	14
11.	Școala auxiliară nr. 7	Chișinău	6
12.	Complexul –Pilot de Pedagogie curativă „Orfeu”	Chișinău	9
13.	Școala- internat specială pentru copii cu restanțe poliomielită și paralizie cerebrală, or. Hîncești	Hîncești	0
14.	Centrul de Plasament Temporar pentru copii separați de părinți	Soroca	3
15.	Centrul de Reabilitare și Protecție Socială a Copiilor în Situație de Risc „Пламъче”	Taraclia	5
16.	Centru de Plasament și Reabilitare pentru Copii de Vârstă Fragedă	Chișinău	0
17.	Centrul de Plasament Temporar și Reabilitare pentru Copii	Bălți	0
18.	Instituția Publică Centrul comunitar multifuncțional „Împreună”	Soroca	1
19.	Centrul de Plasament Temporar al Copiilor în Situație de Risc „Drumul spre casă”.	Bălți	8
20.	Complexul de servicii sociale pentru copii și tineri aflați în dificultate	Cahul	10
21.	Centru de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități mun. Orhei	Orhei	5
22.	Centrul Comunitar Multifuncțional de Asistență Socială „Încredere” din or. Glodeni	Glodeni	1
23.	Centrul Multifuncțional „Renaștere” pentru persoane social vulnerabile și cu dizabilități	Rîșcani	1
24.	Centrul Raional Maternal „Pro-Femina”	Hîncești	3
25.	Centrul de Plasament AMIC com. Larga	Briceni	2
26.	Centru de Plasament Sfântul Mare Mucenic Gheorghe	Ocnîța	2

27.	Centrul de Plasament pentru copii separați de părinți „Lumina”	Chișinău	3
28.	Serviciul social centrul de plasament pentru copiii separați de părinți ”Casa Speranței”	Dubăsari	0
29.	Centrul de plasament temporar republican „Casa Concordia”	Chișinău	1
30.	Centrul Multifuncțional „Concordia”, com. Tîrnova	Tîrnova	3
31.	Serviciul Social Centrul de plasament pentru copii separați de părinți „Casa Gavroche”	Chișinău	4
32.	Centrul de plasament al copilului „Regina Pacis”	Chișinău	3
33.	Centrul de plasament temporar pentru copii „Curcubeul speranței”	Chișinău	8
34.	Centrul de reabilitare și integrare socială Anenii Noi	Anenii Noi	0
35.	Centrul Comunitar Multifuncțional „Generația Pro”	Orhei	1
36.	Centrul de plasament temporar pentru copii separați de părinți „Picături de suflet”	Rezina	1
37.	Centrul de plasament temporar pentru copii separați de părinți „Brîndușa”	Hîncești	4
38.	Centrul pentru copii separați de părinți „Căldura casei”	Drochia	1
39.	Centrul de plasament pentru copii separați de părinți „Aproape de tine”	Telenești	0
40.	Centrul Multifuncțional Concordia.	Nisporeni	3
41.	Școala de tip internat pentru copii rămași fără ocrotire părintească Ceadâr-Lunga	Ceadâr-Lunga	3
42.	Serviciul social Centru de plasament pentru copii separați de părinți „Copilărie, adolescență și familie”	Chișinău	2
43.	Centrul Multifuncțional de asistență specializată pentru copii „Casa speranței”	Fălești	3
44.	Centrul Multifuncțional de asistență socială „Nufărul alb”	s. Glinjeni, rnul Fălești	0
45.	Centrul de plasament pentru copii separați de părinți „Casa Înțelepciunii”	Cimișlia	2
46.	Centrul de asistență socială pentru copii „Prosperitate”	s. Bocșa, rnul Fălești	1

47.	Centrul de Plasament pentru copii separați de părinți „Raza soarelui”	Sîngerei	0
48.	Centrul de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități	Hîncești	9
49.	Centrul de plasament pentru copii separați de părinți	Leova	0
50.	Serviciul social Casa Comunitară pentru copii în situație de risc	Chișinău	3
51.	IR Centru de resurse și ajutor pentru copii	Chișinău	1
52.	Casa Comunitară pentru copii în situație de risc	Ialoveni	2
53.	Casa Comunitară pentru copii în situație de risc Nr 1 Florești	Florești	1
54.	Casa Comunitară pentru copii în situație de risc Nr 2 Florești	Florești	5
55.	Serviciu social Casa Comunitară, com. Sculeni	Sculeni, rnul. Ungheni	2
56.	Casa Comunitară Nisporeni	Nisporeni	0
57.	Centru de asistență socială pentru cuplu mamă-copil și pentru copii în situație de risc din s. Olănești	s. Olănești, rnul. Ștefan-Vodă	2

Sursa: Elaborat de autoare în baza datelor naționale și în baza datelor pentru realizarea tezei.

Anexa 17

Organizații și intervenții pentru tinerii care părăsesc sistemul rezidențial de îngrijire.

Nr	Organizații	Tipuri de servicii oferite tinerilor								
		<i>Locuiri</i>	<i>Abilități de viață independentă</i>	<i>Support material</i>	<i>Support financiar</i>	<i>Consilieri psihologice</i>	<i>Asistență pe durata studiilor</i>	<i>Asistență pentru angajare</i>	<i>Asistență socială</i>	<i>Auto-reprezentare</i>
1	Misiunea Socială Diaconia	*	*			*	*	*	*	
2	Fundația Regina Pacis	*	*		*	*	*	*	*	

3	Concordia Proiecte Sociale	*	*	*	*	*	*	*	*	*
4	AVE Copiii		*	*		*	*	*	*	
5	CRS									*
6	Moldova fără orfani	*	*		*	*				
7	Aim Moldova	*	*		*					
8	Orphan Hands	*			*					
9	Peligrim	*	*		*	*				
10	Justice and Mercy Moldova	*	*		*	*				
11	Beauty for Ashes	*	*		*	*				
12	Teribint	*	*		*					
13	Casa Stela	*			*					

INFORMAȚIE PRIVIND IMPLEMENTAREA REZULTATELOR

AO Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei „AVE Copiii”
MD – 2009, str. Constantin Stere 1, Chișinău, Republica Moldova
Tel./ Fax: +373 (22) 23 78 54, C.F. 1011620002711
E-mail: office@avecopiii.md www.avecopiii.md

Nr. 112 din 14 martie 2025

CONFIRMARE

Prin prezenta, AO Asociația pentru Abilitarea Copilului și Familiei ”AVE Copiii” confirmă că doamna Viorica Matas, Expert în protecția copilului, Magistru în sociologie, a realizat Studiul rapid „Situția tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire alternativă”.

Studiul conține analiza cu privire la pregătirea copiilor din îngrijire alternativă către viața independentă și are drept scop oferirea propunerilor pentru îmbunătățirea sistemului de protecție a copiilor și tinerilor care se află în îngrijire alternativă, precum și a celor care au părăsit îngrijirea.

În baza cercetării, doamna V. Matas a elaborat proiectul Documentului de pledoarie „Situția tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire alternativă”, care urmează a fi înaintat autorităților competente pentru utilizare în dezvoltarea politicilor de protecție a drepturilor copiilor și tinerilor în/ieșiți din îngrijire alternativă.

Mariana IANACHEVICI
Director executiv

Ca referință la locul solicitat

Nr. 9 din 14.03. 2025

CONFIRMARE

Prin prezenta, AO „CONCORDIA. Proiecte Sociale”, c/f 1011620006720, cu sediul în mun. Chișinău, str. A. Corobceanu 13/1, confirmă că doamna **Matas Viorica**, cod personal 0981205375716, a activat în cadrul AO „Concordia. Proiecte Sociale”, în funcția de Directoare executivă a întreprinderii, cod CORM 112014, în baza contractului individual de muncă nr. 9/17 începând cu data de 10 februarie 2017 până la data de 29 martie 2024.

Responsabilitățile dnei Matas Viorica au fost dezvoltarea și implementarea programelor destinate copiilor, tinerilor și familiilor în dificultate și de a susține în dezvoltarea și incluziunea lor socială, în acord cu Viziunea, Misiunea și Valorile organizației.

Referitor la programul destinat tinerilor, dezvoltat în cadrul organizației sub conducerea dnei Matas Viorica, au fost serviciile oferite tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire, și anume: asistarea individualizată a tinerilor în conformitate cu Planul Individual de Asistență de o echipă multidisciplinară, dezvoltarea serviciu de plasament pentru weekend și vacanță ulterior transformat în plasament de 24/24 în cadrul Centrului de plasament pentru tineri „Casa Ignatius”.

Confirmăm faptul că doamna Matas Viorica a reprezentat organizația cu succes în toate grupurile de lucru naționale, contribuind activ la dezvoltarea programelor, inclusiv în grupul de lucru național pentru elaborarea regulamentului și standartelor minime pentru LSA (Locuințe sociale asistate).

Administrator
Tatiana BALTĂ

Ex.: Schiopu Ludmila
Tel. 022 23 55 81

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declară pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația.

Matas Viorica

Semnătura

Data: 22.05.2025

CURRICULUM VITAE

Numele și prenumele: Matas Viorica

Data și locul nașterii: 08.05.1981

E-mail : viomatasa@yahoo.com, vioricamatas@gmail.com

Studii

2006- 2010 doctorat	Studii la doctorat; specialitatea <i>Structură socială, instituții și procese sociale</i> . Universitatea de stat din Moldova
2003-2004	Masterat: Universitatea de stat din Moldova, facultatea Asistență Socială Sociologie și Filosofie, specialitatea <i>Sociologie</i>
2001-2003	Program de formare <i>Centre de servicii pentru tutela și promovarea drepturilor minorilor: prevenirea abandonului și dezinstituționalizarea</i> , promovat de Amici dei Bambini și finanțat de Ministerul Afacerilor Externe din Italia
1998-2003	Licență: Universitatea de stat din Moldova, facultatea Asistență Socială Sociologie și Filosofie, specialitatea <i>Sociologie și L. Franceză</i>
1987-1998	Școala medie de cultură generală, Albinețul-Vechi, rn Fălești

Stagii de perfecționare și /sau de documentare efectuate peste hotare

- **31 octombrie – 5 noiembrie 2021**, stagiul de perfecționare, „*Asistarea copiilor/tinerilor cu experiențe de viață traumatizante*” Copenhaga, Danemarca.
- **aprilie 2019 – februarie 2020**, *Liderism în instituțiile lezuite în Europa Centrală și de Est*, ASOM Akademie für Sozialmanagement (Austria).
- **13 – 17 mai 2019** stagiul de perfecționare, „*Servicii sociale pentru tineri care părăsesc sistemul de îngrijire*” Londra, Marea Britanie.
- **22 -27 aprilie 2018** stagiul de documentare, „*Politica de protecție a copilului*”, Bregenz, Austria.
- **21 septembrie 2015 – 17 mai 2016**, *Curs de bază pentru însoțirea copiilor în educație*, România.
- **21-19 ianuarie 2013** vizită de studiu în scopul studierii bunelor practici ale asociațiilor care asistă tinerii din medii defavorizate, Santiago, Spania.
- **1 -5 octombrie 2012** schimb de experiență, Manchester, Marea Britanie, în cadrul proiectului „Consolidarea Capacităților Organizațiilor Non – Guvernamentale și Autorităților Publice locale din Moldova și Ucraina în vederea promovării incluziunii sociale a tinerilor ex-instituționalizați”, implementat de Amici dei Bambini Moldova cu sprijinul financiar al Uniunii Europene.
- **28 decembrie- 3 decembrie 2011** schimb de experiență, Londra, Marea Britanie, în cadrul proiectului „Consolidarea Capacităților Organizațiilor Non – Guvernamentale și Autorităților Publice locale din Moldova și Ucraina în vederea promovării incluziunii sociale a tinerilor

ex-instituționalizați”, implementat de Amici dei Bambini Moldova cu sprijinul financiar al Uniunii Europene.

- **27 iunie – 3 iulie 2011** schimb de experiență, Sofia, Bulgaria.
- **1 - 30 iulie 2010** vizită de studiu în scopul studierii Centrelor de zi pentru copii, la nivel comunitar, Torce en Vallee, Franța.
- **14 -19 martie 2010** vizită de studiu în scopul studierii activității Universității din Aquila, Italia.
- **8- 10 iunie 2009** vizită de studiu în scopul studierii experiențelor organizațiilor non-guvernamentale din Iași, România.
- **9 -15 noiembrie 2008** vizită de studiu în scopul studierii specificului funcționării Ludotecilor din Praga, Cehia.
- noiembrie 2005- martie 2006, *Planificare strategică*, Centrul de training CMB
- **27 septembrie 2005 – 1 octombrie 2005** vizită de studiu la București.
- **11 - 30 Septembrie 2001** – Timișoara, România, stagiul de practică în cadrul Program de formare *Centre de servicii pentru tutela și promovarea drepturilor minorilor: prevenirea abandonului și dezinstituționalizarea*, promovat de Amici dei Bambini și finanțat de Ministerul Afacerilor Externe din Italia

Domenii de interes științific valorificat în cercetările realizat pe parcursul activității profesionale:

2007 - *Fenomenul adopției în Republica Moldova: cunoștințe, atitudini și practici*, în cadrul proiectului TACIS „Promovarea noilor servicii pentru facilitarea procesului de re/integrare a copiilor instituționalizați din Republica Moldova”, finanțat de Uniunea Europeană.

2010 – *Tinerii absolvenți ai instituțiilor rezidențiale: oportunități, necesități și provocări*, în cadrul proiectului „Consolidarea Capacităților Organizațiilor Non – Guvernamentale și Autorităților Publice locale din Moldova și Ucraina în vederea promovării incluziunii sociale a tinerilor ex-instituționalizați”, implementat de Amici dei Bambini Moldova cu sprijinul financiar al Uniunii Europene.

2011 – *Cunoașterea gravității problemei copiilor care au fost afectați de calamitățile naturale, Republica Moldova.*

2013 – *Studierea situației tinerilor absolvenți ai Gimnaziilor Internat Nr. 2 și Nr. 3 Chișinău.*

2014 – *Identificarea problemelor cu care se confruntă tinerii din comunitate versus tinerii din sistemul rezidențial.*

2015 - *Integrarea tinerilor: necesitățile tinerilor și accesul la serviciile sociale pe ambele maluri ale Nistrului.* OSCE Mission to Moldova în cadrul proiectului „Building Effective Partnerships – Engaging Civil Society in Conflict Resolution Process”.

2024 – *Studiile în silvicultură oferite de instituțiile de învățământ din Republica Moldova: realitate și necesitate.* În cadrul proiectului „Programe de studii în domeniul Silvicultură și Managementul Resurselor Naturale în învățământul superior”, finanțat de Serviciul forestier al SUA.

2024 - *Identificarea nevoilor Ariilor protejate.* În cadrul proiectului „ Îmbunătățirea managementului ariilor protejate din Republica Moldova prin dezvoltarea instituțională, dezvoltarea capacităților și restaurarea habitatelor”, finanțat de Agenția Austriacă pentru Dezvoltare.

2024 – *Analiza implementării Planului Individual de Reabilitare și Incluziune Socială (PIRIS).* În cadrul proiectului „Împreună pentru drepturile persoanelor cu dizabilități”, finanțat de UNOHCHR.

2024 – *Situația copiilor și tinerilor care părăsesc sistemul de îngrijire alternativă.* Finanțat de Catholic Relief Services – United States Conference of Catholic Bishops.

2003-2024 - Practici internaționale în asistarea tinerilor care au părăsit sistemul de îngrijire
2024 – Studiul tinerilor ieșiți din sistemul de îngrijire din Republica Moldova, în cadrul proiectului
„Protection of children in risk” (UNICEF), implementat de A.O. Asociația pentru Abilitarea Copilului
și Familiei AVE Copii.

Proiecte gestionate

Nr.	Donator	Denumire proiect	Perioada	Sum (Euro)
1	Kindermissionswerk "Die Sternsinger"	Start-up aid for a social programme for children and youth within a Social Centre in Congaz	2018-2020	95000
2	Medicor	YES youth	2018-2021	150000
3	Land Tirol	COVID-19 Special funding for CONCORDIA's Social Canteen in Pîrîta, CONCORDIA's Youth Center Casa Ignatius in Chișinău, and CONCORDIA Moldova's main office in Chișinău	2020-2021	67160
4	PORTICUS	Better off!	2020-2022	185211
5	PORTICUS	Stronger Families - stronger children	2020-2022	200000
6	PORTICUS	Edusafe – Safeguarding of children in education facilities	2020-2022	70000
7	PORTICUS	“protectme” – mainstream child safeguarding in the policy and practice of child care	2020-2022	70000
8	ADA	Wings4Youth - Inclusive employability, peace and security among disadvantaged youth on both sides of the Nistru River	2021-2024	385064
9	Kindermissionswerk "Die Sternsinger"	Continued support for a day centre for children in Congaz	2021-2022	36700
10	BMSGPK - Bundesministerium Soziales, Gesundheit, Pflege und Konsumentenschutz	Protection - empowerment - prevention (pep)	2021-2022	512427
11	PORTICUS	Ukraine 2022 - emergency support for refugees	2022	150000
12	Renovabis e.V.	Mobility moving humanitarian aid	2022	29650
13	Action against Hunger Spain	Urgent humanitarian response to alleviate the suffering of the population displaced by the Ukrainian crisis in Moldova	2022	72420
14	ERSTE Stiftung	ERSTE Foundation Aid for Ukraine	2022	30000
15	Kindernothilfe e.V.	CONCORDIA Repairs (CONREP) – construction work for infrastructural	2022	31869

		improvements of CONCORDIA Moldova's Social Facilities		
16	Nachbar in Not (NiN)	Emergency Response Ukrainian Refugees in Moldova (ERMOL)	2022	347836
17	ADA + Jugend eine Welt	Protection and Livelihood for Ukrainian refugee Seekers (PLUS)	2022-2023	476999
18	Stadt Wien	Sauberes Wasser und effiziente Sanitäranlagen	2022-2023	63959
19	Kindernothilfe e.V.	Moldovan winter emergency support	2022-2023	290373
20	STRABAG	Winter emergency support	2022-2023	315000
21	Kindernothilfe e.V.	Trauma-informed practice (TRIP) – emergency psychological support and capacity building	2022-2023	157485
22	Staatsministerium Baden-Württemberg	Starke Gemeinschaft in der Republik Moldau: Hilfe für Geflüchtete und Jugendarbeit	2022-2024	232900
23	UE Social canteens	Partnerships for inclusive and resilient social canteen services	2022-2024	598765.6
24	Nachbar in Not (NiN) + Jugend eine Welt	SECURE – Setting up Action for Ukraine Emergency	2022-2024	693656
25	Jesuit Refugee Service	Livelihood for Refugees from Ukraine and Moldovan Rural Communities	2022-2025	449222
26	Danish Refugee Council Moldova	Support to the realisation of the National Contingency Plan 2023, enhancing service provision to Ukrainian refugees and hosting structures in Moldova	2023	37782
27	Renovabis e.V.	Renovation and equipment of 26 social centers of Concordia Moldova	2023-2024	94000
28	Kindermissionswerk "Die Sternsinger"	Social care program for disadvantaged children in Congaz/Moldova	2023-2024	64297
29	Kindernothilfe e.V.	Winter emergency support	2023-2024	23000
30	Nachbar in Not (NiN)	Wes	2023-2024	360000
31	STRABAG	Winterhilfe concordia moldau	2023-2024	210033
32	Renovabis e.V.	Needs and resources assessment for sustainable development in Floresti raion	2024	31108
33	STRABAG	Concordia social optimize	2024	300000
34	STRABAG	Heart's haven: the transformation project for family-type children's homes	2024	250000
35	Kindernothilfe e.V.	PEARL – Post Emergency Response Adaptation and Integration of Ukrainian Refugees in the Republic of Moldova	2024-2025	457375

36	STRABAG	Winterguard - empowering moldovan communities with emergency support	2024-2025	300000
----	---------	--	-----------	--------

Activitatea profesională

1999-2004 **asistent social**, Amici dei Bambini Moldova;
2004-2005 **coordonatorul echipei de asistenți sociali**, Amici dei Bambini Moldova;
2003- aprilie 2017 **lector** Universitatea de Stat din Moldova;
2005-2006 **responsabil Asistență Socială pentru Prevenire și Manager CSSCF** în cadrul Asociație Amici dei Bambini Moldova;
2009 – **membru a grupului de experți UNICEF**, în modificarea Regulamentului de funcționare a instituției de tip rezidențial și a fișei de post a asistentului social angajat în cadrul instituției rezidențiale;
septembrie 2006 - iunie 2010, **responsabil de intervenția de dezinstituționalizare** în cadrul proiectului „Ludofriends”, Amici dei Bambini Moldova;
iunie 2010 – decembrie 2011, **cercetător național** Amici dei Bambini Moldova;
noiembrie 2010 – prezent, **director executiv**, Centrul de Servicii Sociale pentru Copil și Familie.
noiembrie 2014- prezent, **expert** Inspectoratul Social de Stat;
16 iunie 2015-20 august 2015, **expert local** OSCE;
august 2015 – februarie 2016, **responsabil de acreditare** A. O. Concordia. Proiecte Sociale;
februarie 2016 – septembrie 2016, **șef compartiment** asistență socială A. O. Concordia. Proiecte sociale;
septembrie 2016 – 10 ianuarie 2019, **vice director executiv** A.O. Concordia. Proiecte sociale;
ianuarie 2019 – 29 martie 2024, **director executiv** A.O. Concordia. Proiecte sociale;
septembrie 2023 – prezent, **lector** Universitatea de Stat din Moldova.

Lucrări științifice și științifico – metodice publicate

14 articole științifice

Conferințe științifice naționale și internaționale

1. Conferință națională cu participare internațională „*Asistența socială în contextul schimbărilor accelerate*”, ediția II, 14- 16 noiembrie 2024, Iași;
2. Conferința științifică cu participare internațională „ *Provocări și soluții privind sustenabilitatea serviciilor sociale în Republica Moldova*” (Chișinău 3-4 octombrie 2017);
3. Workshop „*Child rights toolkit: Integrating child rights in development cooperation.*” (Chișinău 1-2 octombrie 2015);
4. Conferință științifică națională cu participare internațională „*Integrare prin cercetare și inovare*” USM, (Chișinău 10-11 noiembrie 2014);
5. Conferință internațională „ *Schema de oferire a micro granturilor în favoarea ONG locale pentru lansarea serviciilor inovative bazate pe suportul comunității*” (Cernăuți, Ucraina, iunie, 2012);
6. Conferință internațională „ *Consolidarea Capacităților ONG și APL în vederea promovării incluziunii sociale a tinerilor ex-instituționalizați*” (Chișinău, decembrie, 2012);
7. Conferință științifică cu participare internațională „*Sociologia: interferențe naționale și internaționale.*” (Chișinău, 2012);

8. Conferință științifică cu participare internațională „ *Interferențe universitare – integrare prin cercetare și inovare*”(Chișinău, 2012) ;
9. Conferință internațională „*Profesionalizarea învățământului în asistență socială - rolul ONG-urilor* (Sofia, Bulgaria, aprilie, 2011);
10. Conferință internațională „*Servicii sociale destinate tinerilor orfani*” (Rimini, Italia, august, 2011);
11. Conferință științifică „*Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare, consacrată aniversării a 65-a a USM*”, (Chișinău 2011);
12. Conferință științifică „*Dezvoltarea cercetării științifice, promovarea și cultivarea creativității și a inovării în procesul instruirii academice.*”(Chișinău, 2010);
13. Conferință internațională „*Familia- resursă a comunității*” (Chișinău, noiembrie, 2007);
14. Conferință internațională „*Integrarea Europeană: filosofie, politică, cultură*”. (Chișinău 2004).

Cunoașterea limbilor

Autoevaluare		Înțelegere				Vorbire				Scriere	
Nivel european (*)		Ascultare		Citire		Participare la conversație		Discurs oral		Exprimare scrisă	
Limba franceză			mediu		bine		mediu		mediu		mediu
Limba rusă			bine		bine		bine		bine		mediu
Limba engleză			mediu		mediu		mediu		mediu		mediu
Limba italiană			mediu		mediu		mediu		mediu		mediu

Date de contact: tel de contact 069236271

Premii, mențiuni, distincții

PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Asociația Obștească „Concordia Proiecte Sociale”

Dragi membri ai asociației „Concordia Proiecte Sociale”,

Vă mulțumesc pentru munca importantă pe care o faceți în ultimele luni, pentru a oferi sprijin persoanelor refugiate din Ucraina, după ce țara lor a fost cuprinsă de război. Apreciez dăruirea cu care v-ați oferit resursele, timpul și energia pentru a ajuta acești oameni – majoritatea dintre ei femei, copii și vârstnici, ajunși departe de casă fără voia lor.

Dumneavoastră, prin mărinimie, grijă și deschidere, ați oferit refugiaților un popas primitor și călduros în Moldova, un adăpost sigur în țara noastră. Am arătat astfel că suntem o țară mică, dar cu inimă mare. Generozitatea voluntarilor moldoveni a ajuns cunoscută și apreciată, pe bună dreptate, în toată lumea.

Mobilizarea exemplară și capacitatea de organizare de care ați dat dovadă în această perioadă, alături de alți concetățeni de-ai noștri, îmi dau speranțe. Cred cu tărie că împreună putem schimba în bine țara noastră, putem construi aici o societate liberă, pașnică și prosperă, un loc primitor și cald, un colțișor de rai, unde vreți să trăiești și să-ți construiești viitorul.

Vă mulțumesc din suflet!

Cu apreciere,

Sandru
Maia SANDU

Chișinău, Mai 2022.

MEDALIA
"Pentru cooperare"

**INSPECTORATUL GENERAL AL POLIȚIEI
AL MINISTERULUI AFACERILOR INTERNE
AL REPUBLICII MOLDOVA**

BREVET

nr.639

eliberat **ASOCIAȚIA OBȘTEASCĂ**

CONCORDIA

PROIECTE SOCIALE

în conformitate cu prevederile ordinului IGP al MAI
nr. 177 din "24" mai 2022

este menționat cu Medalia "Pentru cooperare"

Șef adjunct al IGP,

Lilian CARABET

prenumele, numele

